
600087946/

VONDEL.

TWAALFDE DEEL.

VONDELS STANDBEELD

TE AMSTERDAM.

DE WERKEN

VAN

VONDEL

IN VERBAND GEBRACHT MET

ZIJN LEVEN,

EN VOORZIEN VAN

VERKLARING EN AANTEEKENINGEN

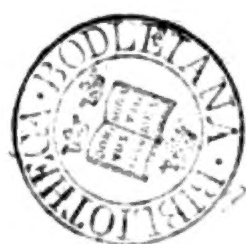
DOOR

Mr. J. VAN LENNEP.

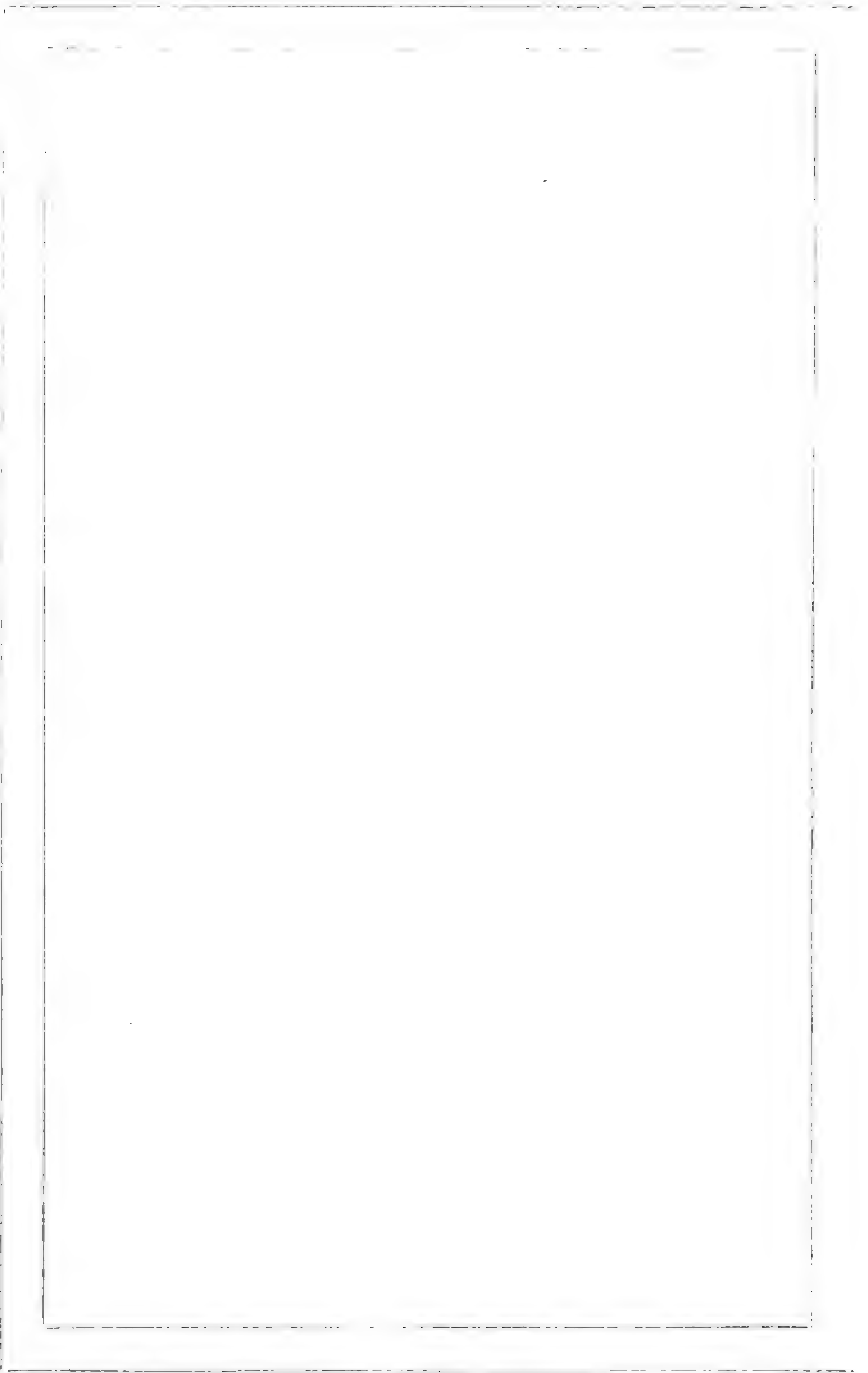
MET PLATEN EN AFBEELDINGEN.

TWAALFDE DEEL.

GEDRUKT EN UITGEGEVEN BY
GEBROEDERS BINGER, TE AMSTERDAM.
1869.

ALGEMEENE NAAMLIJST

DER

INTEEKENAREN,

BIJ DE VOLTOOIJING DEZER UITGAVE.

Deze Algemeene Naamlijst is samengesteld volgens de opgaven door HH. Boekhandelaren aan de Uitgevers verstrekt.

Z. M. DE KONING.

H. M. DE KONINGIN.

Z. K. H. DE PRINS VAN ORANJE.

Z. K. H. PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN.

H. K. H. PRINCES MARIANNE DER NEDERLANDEN.

Z. K. H. PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN.

H. M. DE KONINGIN VAN ZWEDEN EN NOORWEGEN.

HET MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,
OP LAST VAN Z. M.

HET MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN IN BELGIË.

OPENBARE BIBLIOTHEKEN.

De Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.
De Stads-Bibliotheek te Amsterdam.
De Bibliotheek der Remonstrante Gemeente te Amsterdam.
De Bibliotheek der Polytechnische School te Delft.
De openbare Bibliotheek te Arnhem.
De Stads-Bibliotheek te Maastricht.
De Academische Bibliotheek te Groningen.
De Billiotheek van het British Museum te Londen.
De Universiteits-Bibliotheek te Oxford.
De Bibliotheek van het Vaticaan te Rome.
De Koninklijke Bibliotheek te Brussel.
De Stads-Bibliotheek te Antwerpen.
De Stads-Bibliotheek te Keulen.
De Koninklijke Hof- en Staatsbibliotheek te Munchen.
De Universiteits-Bibliotheek te Kazan.
De Keizerlijke Bibliotheek te Parijs.
De openbare Bibliotheek te Melbourne.
De Staats-Bibliotheek te Stockholm.
De Koninklijke Bibliotheek te Hannover.
De Keizerlijke Bibliotheek te Weenen.
De Academische Bibliotheek te Göttingen.

Abo, (K. E. d') te Batavia.
Abrahams, (J. Swart) te Amsterdam.
Adriani, (Mevr. Wed. R.) te Rotterdam.
Aerssen, (B. J. van) te Veere.
Aerssen Beyeren van Voshol, (Mr. W. F. E. Baron van) te Zwolle.
Alberdingk Thijm, (J. A.) te Amsterdam.
Alberdingk Thijm, (Dr. P. P. M.) te Maastricht.
Andel, (Mr. J. van) te Mijnsheerenland.
Andreae, (Mr. J. H. Beucker) Burgemeester, te Leeuwarden.
Arnhem, (..... van) te Groningen.
Arriens, (N. A. F.) Gouverneur van de Moluksche eilanden, te Amboina.
Arripe, (L. Th. d') te Amsterdam.
Asch van Wijck, (Jhr. Mr. H. A. M. van) Commissaris des Konings in de Provincie Drenthe, te Assen.
Backer, (A. Huyghens) te Amsterdam.
Backer, (Mr. C. H.) te Amsterdam.
Baerle, (Mr. C. G. van) te Utrecht.
Baggen, (N. J. Pook van) Koopman, te Amsterdam.
Ballot, (Dr. C. H. D. Buys) Hoogleeraar, te Utrecht.
Banck, (Mr. J. E.) te 's Gravenhage.
Barge, (James) Koopman, Reeder en Assuradeur, te Amsterdam.
Barger, (G.) te Maartensdijk.
Bas, (L. H. de) Kassier, te Zutphen.
Bas, (W. A. F. H. de) Notaris, te Zutphen.
Baud, (Mr. M. A. Baron) Kolonie Suriname.
Bauduin, (H.) Rentenier, te Brussel.
Beaufort, (Mr. P. de) Lid van de Gedeputeerde Staten van Utrecht, te Utrecht.
Beek, (Henricus van) Vicaris Generaal van den Bisschop van Haarlem, te Haarlem.
Beetz, (B. B.) Huize Ter Meulen, Almen bij Zutphen.
Belder, (H. B.) te Amsterdam.
Bemmel, (A. J. van), R. C. Pastoor, te Ysselstein.
Bens, (A.) te Gent.
Bentinck, (B.) Burgemeester van Nieuw Leusen, te Dalfsen.
Berckel, (Mr. H. A. A. van) Advokaat, te Rotterdam.
Bergsma, (C. J.) te Utrecht.
Berkhout, (Mr. E. A.) Advocaat, te Amsterdam.
Berkhout, (Paul H.) Griffier, te Loenen.

Berkum, (W. G. A. van) te Utrecht.
Besier, (Mr. L. W. A.) te Utrecht.
Bezeth, (W.) Koopman, te Rotterdam.
Bierkens, (H.) Geneesheer, Gorinchem.
Binnerts, (A.) Notaris, Heereveen.
Bisschop, (Dr. W.) te Leiden.
Blikman Kikkert, (D.) Grondeigenaar, te Lemele bij Ommen.
Blokland, (Douairière Beelaerts van) te Utrecht.
Blom, (J. C.) Apotheker der Garulzoens-apotheek, te Haarlem.
Blussé van Oud Alblas, (Mr. P.) Lid van den Stedelijken raad, te Dordrecht.
Boachie, (Aquasie) Ingenieur bij het Mijnwezen in Indië.
Bodel Nyenhuis, (M. J. F.) Leiden.
Boele, (W. G.) Fabriekant, te Kampen.
Boelen, (J.), te Amsterdam.
Boelhouwer, (J. C.) Gepensioneerd Luitenant in O. I. dienst. te Leiden.
Boellaard, (Mej. M. C.) te Utrecht.
Boer (P. de) Fzn. Landeigenaar, te Oud-Carspel.
Boetzelaar, (A. C. Douairière van) geb. Calkoen, te 's Gravenhage.
Boetselaar, (D. L. C. Baron van) te 's Gravenhage.
Bogaard, (P. Th.) Rijksontvanger, te Grave.
Bogaers, (Mr. A.) te Rotterdam.
Boissevain, (C. Faber) te Amsterdam.
Boissevain, (G. J.) te Amsterdam.
Boonez, (Dr. H.) Predikant, te Middelburg.
Booy, (J. de) 's Hertogenbosch.
Borret, (B. L. H.) Rijks-ontvanger, te Asten.
Borski, (J.) te Amsterdam.
Borski, (W.) te Amsterdam.
Borski, (Dr. G. van Wieringhen,) Rector aan het Gymnasium, te Delft.
Bosch, (G.) te 's Hertogenbosch.
Bosch, (H. R.) Predikant, te Amsterdam.
Bosscha, (J.) Oud-Minister, te 's Gravenhage.
Boss (N.) Med. Doctor, te Rotterdam.
Bots, (J. M.) te Helmond.
Bouvin, (J. M.) Notaris, te Zierikzee.
Box, (J. B. H.) te Rotterdam.
Brandt, (A. Ludw.) te Amsterdam.
Braumüller, (W.) Boekhandelaar, te Weenen.
Brauw, (Jhr. Mr. W. M. de) Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te 's Gravenhage.
Brink, (M.) te Amsterdam.
Brink, (Dr. J. ten) te 's Hage.

Broers, (H. J.) Med. et Art. Obstr. Doct., te Utrecht.
Brouwer, (J. W.) te Amsterdam.
Brouwers, (Prof. J. W.) te Amsterdam.
Brox, (W. J.) Instituteur, te Amsterdam.
Brugman, (P. J. F.) te Amsterdam.
Bruin, (W. B. de) te Amersfoort.
Bruinier, (Z.) Predikant......, Ned. Indië.
Brumsteede, (J. B.) te Leiden.
Bruning, (W. Olivier) Kassier, te Sneek.
Bruijn, (P.) te Amsterdam.
Bull, (A. J. de) te Amsterdam.
Buma, (Mr. B. Hopperus) Burgemeester van Kollummerland en Nieuw Kruisland, te Kollum.
Buma, (Mr. C. W. A.) Advokaat, te Leeuwarden.
Buma, (Mr. S. van Haersma) Substituut Griffier bij het Kantongeregt, te Sneek.
Bundten, (P. A.) Makelaar, te Amsterdam.
Bunge, (F.) te Amsterdam.
Bunge, (Julius) te Amsterdam.
Buning, (Wed. A. E.) te 's Gravenhage.
Burg, (P. J. F. van) Koopman, te Middelburg.
Bussche, (H. K. D. van den) Notaris, te Goes.
Bylandt, (Mr. E. J. A. Graaf van) Kommissaris des Konings in de Provincie Overijssel, te Zwolle.
Calisch, (I. M.) Letterkundige, te Amsterdam.
Calisch (M.) Kunstschilder, te Amsterdam.
Calisch, (N. S.) Letterkundige, te Amsterdam.
Cannenburg, (Mr. W. Voorbeytel) Advokaat, te Amsterdam.
Carp, (B. H.) Predikant bij de Engelsche Gemeenten te Middelburg en Vlissingen, te Middelburg.
Carst, (P.) Jzn. Koopman, te Amsterdam.
Cate, (G. ten) Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente, te Dragten.
Chabot, (J. J. Faudin) te Rotterdam.
Chaumburg, (Mr. J. W. Th. Swaters van) Officier van Justitie te Gorinchem.
Cikot (J.) Jr., Koopman, te 's Hertogenbosch.
Claassen, (P. A.) Pastoor, te Weesp.
Claerbergen, (Mr. E. S. Burmania Vigelius van) te Leeuwarden.
Claerbergen, (Mr. V. L. Vigelius van) te Joure.
Cock, (De) Handelaar, te Rotterdam.
Cock, (Isidore de) te Ostende.
Collot d'Escury, (B.) te Breda.
Commelin, (C.) te Amsterdam.
Corver, (A. J.) te Amsterdam.

Costa, (Mr. A. da) te Amsterdam.
Coster, (Benoit) te Amsterdam.
Coucke, (Chs.) Coiffeur, te Rotterdam.
Cox, (C. P. G.) Koopman, te Tilburg.
Crayenstein, (F. Maritz van) te Dordrecht.
Cretier, (H. H.) te Amsterdam.
Cretius, (Dr. J. F.) Predikant, te Heereveen.
Criellaert, (J. E. van der Aa) te Rotterdam.
Crommelin, (J. P. A. van Wickevoort) te Amsterdam.
Cruys, (H. C.) te Amsterdam.
Cuyper, (Leonard de) Kunstbeeldhouwer, te Antwerpen.
Dam, (Mr. Chs. van) Advocaat, te Breda.
Dammers, (F. E.) Procureur, te Amsterdam.
Dankelman, (B.) R. C. Priester, te Leiden.
Deel, (H. F.) Burgemeester te 't Zandt, (Groningen).
Delden, (G. S. van) te Utrecht.
Delgeur, (...) Koopman, te Rotterdam.
Desmons, (W. M. J.) te Amsterdam.
Deventer, (S. van) Iszn., Resident, te Passaroeang.
Dielen, (Mej. van) te Utrecht.
Diemont, (Mr. C.) te Amsterdam.
Dijk, (D. van) Notaris, te Amsterdam.
Dijkers, (Mr. W. F.) Regter bij de Arr. Regtbank, te Amsterdam
Diversia sed Una, (Genootschap) te Dordrecht.
Doctrina et Amicitiae, (De Maatschappij) te Amsterdam.
Dolff, (Wed. H.) te Amsterdam.
Donkers, (Fr. J.) te Helmond.
Doijer, (Jacob J.) Kassier, te Zwolle.
Drabbe, (...) Professor aan het Seminarie Hageveld, te Voorhout.
Driel, (A. H. C. van) Med. Doct., te Amersfoort.
Drielsma, (A.) Med. Doct., te Leeuwarden.
Driest, (J. C. van) te Lienden.
Dull, (Mr. W. G. H.) Advocaat, te Amsterdam.
Dwars, (G. H.) te Amsterdam.
Eeghen, (A. W. van) te Amsterdam.
Eeghen, (C. P. van) Assuradeur, te Amsterdam.
Eekhoff, (W.) Archivaris te Leeuwarden.
Eelde, (A. K. van) te Kampen.
Eeten (J. C. van) Med. Doct., te Utrecht.
Eichman, (J. H.) Instituteur, te Leiden.
Ellemeet, (Mr. W. C. M. de Jonge van) te Oost-Kappelle.
Ellemeet, (W. C. M. de Jonge van) te Middelburg.

Elsensohn, (J. W.) te Terborgh.
Engelberts, (D. H.) te Westervoort.
Es, (D^r^. A. H. G. P. van der) Conrector, te Groningen.
Esser, (J.) Jur. Stud., te Utrecht.
Eys, (J. H. van) Procureur, te Amsterdam.
Ewijck, (Jonkvrouwe van) te Utrecht.
Faber, (M^r^. J. G. A.) Advokaat, te Amsterdam.
Feltz, (Jhr. J. van der) Emerit. Predikant, te Arnhem.
Feije, (H. J.) Professor aan de Hoogeschool te Leuven.
Feyfer (M^r^. D. de) te Barneveld.
Feijens, (A. A. R. J. de Vries) te Leeuwarden.
Finga, (M^r^. E.) Griffier, te Zuidbroek.
Fokker, (M^r^. C. J.) Procureur, te Zierikzee.
Fortman, (P. L. de Gaals) Predikant, te Samarang.
Franken (D.) Dz., Direkteur van de Kas-Vereeniging, te Amsterdam.
Frederiks, (J. K.) te Middelburg.
Frieswijk, (M^r^. W. M.) Griffier bij het Kantongeregt te Schiedam.
Fruyn, (Prof. D^r^. R.) Hoogleeraar, te Leiden.
Fuchs, (J. M.) Med. Doct., te Amsterdam.
Fuld, (E.) Bankier, te Amsterdam.
Gast, (O. W.) Apotheker, te 's Hertogenbosch.
Gebhard en Comp., (J. H.) Boekhandelaars, te Amsterdam.
Geertsema, (M. Busch) Med. Doct., te Assen.
Genois, (Baron Jules de Saint) Bibliothecaris, te Gent.
Genootschap (Het Zeeuwsch) der Wetenschappen, te Middelburg.
Gerlings, (M^r^. J.) Advocaat, te Utrecht.
Gerrits, (P.) te Amsterdam.
Geuns, (A. van) te Amsterdam.
Geuns, (M^r^. J. J. van) Advocaat, te 's Gravenhage.
Geuns, (M. van) te Amsterdam.
Geusau, (Jh^r^. M^r^. P. G. C. van) te Maastricht.
Gildemeester, (J. P.) Med. Doct., te Amsterdam.
Gilquin, (M^r^. J. H.) te Haarlem.
Gips, (W. P.) te Dordrecht.
Godefroi, (M. J.) Med. Doct., te 's Hertogenbosch.
Godefroi, (M^r^. M. H.) Oud-Minister, te 's Gravenhage.
Goes, (C. M. van der) Notaris, te Beek.
Goes, (Jh^r^. L. M. van der) Kapitein, eerst-aanwezend Ingenieur, te Grave.
Goes van Naters, (Jh^r^. M^r^. A. van der) Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Delfsland, te Delft.
Gogh, (C. M. van) Boek- en Kunsthandelaar, te Amsterdam.
Goslings, (O.) Kassier, te Dokkum.

Gouw, (J. ter) te Amsterdam.

Graeuwen, (A. J. s') te Middelburg.

Graft, (Mr. J. van de) Advokaat en plaatsvervangend kantonregter, te Middelburg.

Graven, (J.) Beeldhouwer, te 's Hertogenbosch.

Gregory, (Mr. J. L. G.) Advokaat-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, te 's Gravenhage.

Griethuyzen, (F. J. van) Predikant, te Tull en 't Waal.

Griethuyzen, (W. Th. van) Predikant, te Rotterdam.

Groesbeek, (S.) Sn., Genees-, Heel- en Verloskundige, te Nieuwenhoorn.

Groshans, (Dr. G. P. F.) Hoogleeraar in de Geneeskunde, te Rotterdam.

Grothe, (Mr. J. A.) te Utrecht.

Grovestins, (Mr. L. J. D. Baron Sirtema van) te 's Gravenhage.

Gubbels, (B. C.) Apotheker, te Rotterdam.

Guldemond, (Mr.) Kantonregter, te Papendrecht.

Gymnasium, (Het R. C.) te Katwijk a/R.

Haages, (A. J.) te Amsterdam.

Haan (A. de) Pzn., te Amsterdam.

Haar, (Mevr. ter) te Amsterdam.

Hachette, (Wed. L.) te Parijs.

Haene, (C. D.) Hoofdonderwijzer, te Helenaveen.

Haerten, (Wilh.) te Amsterdam.

Halbertsma, (Dr.) te Deventer.

Hall, (Douairrière Jkv. Mr. F. A. Baron van) te 's Gravenhage.

Hall, (Mevr. Wed. J. van) te Utrecht.

Ham, (Wed. F. C. van de) te Utrecht.

Hanegraef, Rentenier, te Antwerpen.

Hanegraaff, (B. C. D.) Koopman, te Rotterdam.

Hanekuyk, (de Dames) te Harlingen.

Harinxma Thoe Sloten (D. J. A. Baron van) Raadsheer in het Provinciaal Geregtshof, te Leeuwarden.

Harinxma Thoe Sloten, (R. Baron van) te Utrecht.

Hartkamp, (Klaas) te Amsterdam.

Hartogh (Mr. H. A.) Officier van Justitie bij de Arr. Regtbank, te Amsterdam.

Harpen, (P. Kuyper van) te Amsterdam.

Hartsen, (Jhr. Mr. C.) te Amsterdam.

Hartsen, (Jhr. P.) te Amsterdam.

Harttenroth, (Dr. P.) te Amsterdam.

Hasebroek (J. P.) Predikant, te Amsterdam.

Havelaar, (J. P.) te Rotterdam.

Haverkamp, (Mr. J. W. F. Roose) te Amsterdam.

Hazemann, (W. J.) Consul-generaal van den Kerkelijken Staat, te Amsterdam.

Heek, (A. J. H. van) Pastoor, te St. Oedenrode.
Heineken, (Wed. C.) te Amsterdam.
Helbach, (J. C. Veltkamp) te Rotterdam.
Helder, (P.) Lid der Provinciale Staten van Vriesland, te Aalzum bij Dokkum.
Hemert, (C A. von) te Amsterdam.
Hendrichs Cramer, (Wed. J. A.), te Amsterdam.
Henriquez, (Mr. S. C.) te Curaçao.
Hensing, (. . . .) Koopman, te Rotterdam.
Heukelom, (A. van) te Amsterdam.
Heuvel, (A. van den) Priester en Leeraar, te Ravenstein.
Heuvel, (K. van den) Hoofd-Kommies, te 's Gravenhage.
Heydanus (Mr. J. W.) te Weesp.
Heydt, (H. P. van) Notaris, te Barneveld.
Heynsius, (C. W. J.) te Cuyk.
Hilman, (Joh.) te Amsterdam.
Hinsbeek, (B. J. F. A.) te Amsterdam.
Hinst, (J. L.) te Leeuwarden.
Hoboken van Cortgene, (J. van) Reeder en Koopman, te Rotterdam.
Hodshon, (Wed.) te Amsterdam.
Hoedt (W. H.) Junior, te Rotterdam.
Hoekwater, (C.) Oud Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te Delft.
Hoëvell, (Mr. J. D. Baron van) Rector aan de Latijnsche School, te Dordrecht.
Hofdijk, (W. J.) Leeraar aan het Stads-Gymnasium, te Amsterdam.
Hoffmann (Dr. C.) te Velsen.
Holter, (H. F. den) te Amsterdam.
Hooft, (H. P. N. 't) Photograaf, te 's Gravenhage.
Hooft van Woudenberg van Geerenstein, (Jhr. H. D.), Grondbezitter te Amsterdam.
Hooft ('t) van Benthuizen, te Dordrecht.
Hoog van ter Aar, (Mr. C. P. J.) te Rotterdam.
Hora Siccama, (Mr. L. C.) te Utrecht.
Horst, (Mr. H. van der) Griffier, te 's Gravenhage.
Horst, (J. J. van der) R. C. Priester en Pastoor, te Zaandam.
Hoynck van Papendrecht, (Mr. A.) te Rotterdam.
Hubar, (S. F. A.) Gepensioneerd Generaal-Majoor, te Eck bij Tiel.
Huberts, (Dr. W. J. A.) Directeur van de Hoogere Burgerschool, te Zwolle.
Hubrecht (Mr. P. T.) te Rotterdam.
Huydekoper van Nichtevegt, (Mr. E.) te Utrecht.
Huyssen van Kattendijke, (Jhr. J. M.) te Arnhem.
Ittersum, (Mr. P. A. L. Baron van) Advokaat, te Utrecht.
Jaarsveld Verkuyl, (A. N. van) Landeigenaar, te Meteren.
Jacobson, (Jos.) Handelaar, te Rotterdam.

Jansen, (H. P.) Koopman, te Rotterdam.
Jansen, (Dr. J. H.) Hoogleeraar te Groningen.
Jansen, (N. A.) R. C. Priester, te Venray.
Janssen, (R.) R. C. Pastoor, te Almelo.
Jansz., (G.) Zeilenmaker te Amsterdam.
Jitta, (Alfred Josephus) te Amsterdam.
Jitta, (S. W. Josephus) te Amsterdam.
Jonckert, (A. B. de) te Utrecht.
Jonckbloet, (Dr. W. J. A.) Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. te Gravenhage.
Jong, (G. de) Papierfabriekant, te Westzaan.
Jonge, (Jhr. Mr. W. F. de) te Utrecht.
Jonge van Campens Nieuwland, (Mr. W. de) Oud Minister van Justitie, te 's Gravenhage.
Jongh, (N. J. de) te Londen.
Jongstra, (Mr. A. F.) Advokaat, te Heereveen.
Jorissen, (E. J. P.) Predikant, te Groningen.
Kaathoven, (Dr. C. W. H.) Med. Doct., te Leiden.
Kaiser, (J. W.) te Amsterdam.
Kann, (H. J.) te 's Hertogenbosch.
Kapteyn, (W. C.) Med. Doct., te Bodegraven.
Karden, (Mr. E. H.) Advokaat, te 's Gravenhage.
Kellener, (J. A.) R. C. Priester en Kapellaan te Vinkeveen.
Kemper, (Jhr. Mr. J. de Bosch) Oud-Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid. te Amsterdam.
Kerckhove, (van) Bankier, te Antwerpen.
Kessenich, (Mr. L. Michel von) Advokaat, te Roermond.
Kesteloot Detrau, Boekhandelaar, te Nieuwpoort.
Kesteren, (H. J. van) Boekhandelaar, te Amsterdam.
Kinschot, (A. R. P. van) Kantonregter, te 's Gravendeel.
Kist (F. L.), Procureur en Wethouder, te Haarlem.
Kistemaker, (L. P.) te Amsterdam.
Klaawers, (H.) Pastoor te Rijpwetering.
Klees, (Dr. K.) Rzn., te Amsterdam.
Klein, (J.) Hoofdonderwijzer, te Haarlem.
Kleyn, (Mr. G. A.) Procureur te Breda.
Kleyn, (W. C.) Gepensioneerd Majoor van het Leger van Ned. Oost-Indië, te Brielle.
Kloes, (Dr. J. J. van der) te Hees bij Nijmegen.
Kluppel, (J. J.) te Amsterdam.
Kneppelhout, (J.) Grondeigenaar, op den Hemelschen Berg, nabij Arnhem.
Knoll, (P.) te Amsterdam.

Koenen, (Mr. H. J.) Lid van den Gemeenteraad, te Amsterdam.
Koek, (P. de) te Amsterdam.
Kok, (S. A.) Leeraar aan de Hoogere Burgerschool, te Roermond.
Koning, (Mr. J. de) Advokaat, te Dordrecht.
Koning, (Mr. J. C. de) Advokaat, te Amsterdam.
Koning, (Mr. J. S. G.) Advokaat en Notaris, te Weelde.
Koors (B.) Kapellaan, te Nijmegen.
Kort van Barendrecht, (H. W. O. de) Kassier, te Dordrecht.
Korte, (J. A.) te Amsterdam.
Kreeft, (. . . . .) te Amsterdam.
Krieger, (Ph. J.) Oud-Consul van Oostenrijk, te Amsterdam.
Kricken, (H. van) te Java.
Kruimel, (J. H. A.) te Amsterdam.
Kruseman, (A. C.) Boekhandelaar, te Haarlem.
Kulkens, (A.) te Rotterdam.
Kunst, (D.) Genees- Heel- en Verloskundige, te Oudenhoorn.
Labouchère, (H. M.) te Amsterdam.
Laer, (Mr. H. E. toe) te Amsterdam.
Land, (Dr. J. P. N.) Hoogleeraar, te Amsterdam.
Landmeter, (G. H.) te Delft.
Lansberge, (Mr. J. W. van) Zaakgelastigde bij het Ministerie van Buitenl. Zaken, te 's Gravenhage.
Lantsheer, (Mr. W. N.) te 's Gravenhage.
Lazaar, (J. A.) Pastoor, te Overschie.
Lee, (H. van der) Heel- en Verloskundige, te Woerden.
Leersum, (van) Postdirekteur, te Breda.
Leesgezelschap, (Het) te Moordrecht.
Leeskabinet, (Rotterdamsch) te Rotterdam.
Leesmuseum, (Het) te Amsterdam.
Leeuw, (A. v. d.) Wethouder, te Delft.
Leeuwen, (D. van) te Amsterdam.
Leitbrand, (H. C. V.) Kaap de Goede Hoop.
Lek de Clerck, (M. C. van der) Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Advokaat en Notaris, te Zierikzee.
Leliveld, (A. J.) Instituteur, te Rotterdam.
Lelyveld, (Mej. J. M. van) te Breda.
Lennep, (C. van) Burgemeester, te Heemstede.
Lennep, (Wed. H. S. van) te Amsterdam.
Lennep, (Mr. W. W. van) Advokaat, te Amsterdam.
Leuring, (Mr. J.) te Leek.
Lier, (Mr. E. van) Advokaat, te Amsterdam.
Lier, (L. van) Jur. Stud., te Utrecht.

Lieshout, (A. van) Pastoor, te Wijcken.
Lieshout, (A. B. van) te Waalwijk.
Limmik, (P. van) Rustend Predikant, te Amsterdam.
Lingeman (L.) Kunstschilder, te Amsterdam,
Lingen, (G. W. A. van der) Predikant, Paarl. Zuid-Afrika.
Linse, (W. H.) Em. Pred. te Driebergen.
List, (Generaal) te Wageningen.
Löben Sels, (J. G. van) te Zutphen.
Lohmeijer, (C. P.) te Amsterdam.
Loon, (Douairière W. van) te Amsterdam.
Loopuyt, (P. C.) Koopman, te Rotterdam.
Lotsy, (G. O.) Lid van den stedelijken raad, te Dordrecht.
Ludehof, (A. D.) Kaap de Goede Hoop.
Luden, (H.) Koopman, te Amsterdam.
Lund, (Ch. Fr.) Jr. Amsterdam.
Lyclama à Nyeholt, (Jhr. F. M.) te Beetsterzwaag.
Lijnden, (R. W. Baron van) Commissaris des Konings in Zeeland, te Middelburg.
Lijnden van Sundenburg, (Mr. C. Th. Baron van) te Utrecht.
Lijndraijer, (P.) Notaris, te Amsterdam.
Maanen, (Mr. J. M. van) President van het Provinciaal Geregtshof in Noord-Holland, te Amsterdam.
Maes, (Dr. H. G.) te Amsterdam.
Mansvelt, (A. P. van) te Utrecht.
Margadant, (J.) Ambtenaar, te 's Gravenhage.
Marle, (C. J. van) Kantonregter, te Vollenhoven.
Martini, (Jhr. Mr. G. J. de) Advokaat, te Amsterdam.
Masse, (Ph. Blommaert) Advokaat, te Gent.
Meder, (W. F.) te Amsterdam.
Meer, (J. P. G. van der) Notaris, te Raamsdonk.
Meerburg, (P. C.) Med. Doct., te Rotterdam.
Meerwijk, (A. J. van) Pastoor, te Zevenbergen.
Mees (L.) Rrtzn., Predikant, te Roekanje.
Mees, (Wed. P. J. van Houten) te Rotterdam.
Mees, (Mr. R. A.) Advokaat, te Rotterdam.
Meeteren, (H. Timmer Westerouwen van) Predikant, te Aalburg en Heesbeen.
Mejan, (Mr. W. C. Verwey) Kantonregter, te Goor.
Metelerkamp, (Mr. A. F. L.) Huize Engelenburg, te Brummen.
Metelerkamp, (Mr. J. J.) Advokaat, te Rotterdam.
Meyer, (.....) Hoofdonderwijzer, te ......
Meyer, (A.) Hoofdonderwijzer, te Velzen bij Haarlem.
Meyer, (C. P. de) Predikant, te Harlingen.
Mierlo, (Mr. J. H. van) Regter, te Breda.

Minden, (P. S. van) te Amsterdam.
Moll, (J. van de) Med. Doctor, te Amsterdam.
Moerkerken, (P. H. van) Leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool, te Leeuwarden.
Molenaar (F.) Kunstgraveur, te Amsterdam.
Molengraaff, (G. J.) Emeritus Predikant, te Nijmegen.
Moll, (Mr. . . . . .) Advokaat, te Rotterdam.
Moll (S.) Jr., Predikant, te 's Gravenhage.
Moltzer (H. E.) Hoogleeraar, te Groningen.
Monchy, (M. F. de) te Amsterdam.
Moolen, (N. J. van der) Notaris, te Amsterdam.
Moor, (C. H. de) Boekhandelaar, te Brugge.
Moorman, (Mevr.) Huize Pekin, te Baarn.
Mouthaan, (N. J.) te Amsterdam.
Mulder, (Mr. I. v. S.) Advokaat, te Amsterdam.
Muller, (C. A.) te Groningen.
Muller, (Frederik) Boekhandelaar, te Amsterdam.
Muntendam (D. J.) Wzn., Med. Doct., te Amsterdam.
Muntendam, (P. A.) Apotheker, te Utrecht.
N. N., te Rotterdam.
Naamen van Eemnes, (Mr. A. van) Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te Zwolle.
Nahuys, (Mr. H. G. Beyer) O. I. Ambtenaar, 1e. klasse.
Neuhaus, (J. E.) te Amsterdam.
Nierop, (Mr. A. S. van) Advokaat, te Amsterdam.
Nierop, (Mr. J. H. van) Kantonregter, te Hillegersberg.
Nieuwstad, (B. A.) Timmerman, te Barneveld.
Nieuwveen, (Dr. J. H.) Conrector aan het Gymnasium, te Amsterdam.
Noels, (Mr. A. J.) Rentenier, te Nijmegen.
Noels, (Mr. J. Thehoff) Advokaat, te Nijmegen.
Noordbeek, (Jacs. du Pont) Deurwaarder bij de Arr. Regtbank, te Amsterdam.
Noordziek, (J. F. F.), Referendaris bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te 's Gravenhage.
Notten, (Mr. F. H. van) Advokaat, te Amsterdam.
Nijhoff, (Martinus), te 's Hage.
Odé, (J.) te Schiedam.
Oefening kweekt kennis, (Het Letteroefenend Genootschap) te 's Gravenhage.
Olie, (J. C.) Gzn. Houtkooper, te Amsterdam.
Oordt, (Dr. J. W. G. van) te 's Gravenhage.
Oosterzee, (Dr. J. J. van) Hoogleeraar, te Utrecht.
Otterloo, (A. van) Direkteur van de Handelsschool, te Amsterdam.
Otterloo (A. de Moll van), Koopman, te Amsterdam.

Oudermeulen, (E. van der) Luitenant Kolonel, Kommandant der Schutterij, te 's Gravenhage.
Outeren, (Mr. F. J. van) Regter in de Arrondissements-Regtbank, te Amsterdam.
Ouwersloot, (D. L. P.) te Sneek.
Overreith, (F. W. J. B.) Majoor bij de Artillerie, te Amsterdam.
Pachlig, (J. H.) Arrondissements-Betaalmeester, te Middelburg.
Palm, (P. J. van der) Gemeente-Ambtenaar, te Rotterdam.
Patijn, (Mr. J. G.) te Rotterdam.
Patijn van Kloetinghe, (J. C. Clotterback) te Utrecht.
Paulus, (Mr. P.) Officier van Justitie, te Zierikzee.
Perk, (H. F.) te Delft.
Peters, (A.) te Amsterdam.
Philips, (Mr. Aug.) Advokaat, te Amsterdam.
Philips, (K.) te Aken.
Pické (Mr. C. J.) Officier van Justitie, te Middelburg.
Piepers, (M. C. J.) Ingenieur, te 's Gravenhage.
Pieren (T) Jzn., Oud-Boekhandelaar, te Dordrecht.
Pinto, (Mr. A. A. de) Referendaris, te 's Gravenhage.
Pinto, (J. de) te 's Gravenhage, 2 Ex.
Plaat, (Dr. G. W. A.) Med. Doct., te Leiden.
Ploeg, (P. van der) Pastoor, Hoogleeraar aan het Bisschoppelijke Seminarium, te Warmond.
Pool, (J. F.) Notaris, te Druten.
Posno, (J. J.) te Amsterdam.
Postkantoor (Het) te Geertruidenberg.
Pruim, (M.) Notaris, te Leeuwarden.
Puiseau, (Dr. Waubert de) Leeraar aan de Hoogere Burgerschool, te Zutphen.
Pijnappel, (Mr. M. J.) Advokaat, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te Amsterdam.
Raalte, (W. A. van) te Amsterdam.
Ram, (Douairière) te Utrecht.
Ram, (Douairière H. J.) geb. Baronesse Taets van Amerongen, te Utrecht.
Ranitz, (Wed. de) te Groningen.
Raphael, (N. S.) te Amsterdam.
Rappard, (Jhr. F. A. Ridder van) te Utrecht.
Rau, (Mr. S. J. E.) Oud Regter in de Arrond. Regtbank te Nijmegen, te Lent.
Rederijkerskamer „Aurora", (De) te Monnikendam.
Reeken, (Mr. F. J. M. A.) Advokaat, te Amsterdam.
Reenen, (Mr. G. J. C. van) Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te Wassenaar.
Reese, (W.) Inspecteur, te Rotterdam.
Reesse-Jansen, (Mevrouw) te Amsterdam.

Regail Carton, (Mr. H. A.) te 's Gravenhage.
Reurop, (P.) Makelaar, te Amsterdam.
Reyn (H. van) Czn., Candidaat Notaris, te 's Gravenhage.
Riesen, (J. W.) Candidaat Notaris, te Dantumawoude.
Rinsum (C. van) Jr., Makelaar, te Amsterdam.
Rochussen, (C.) Kunstschilder, te Amsterdam.
Roelofs, (H. J.) te Amsterdam.
Rolen, (Jacquemijns) Advokaat, te Gent.
Roll, (P. A.) Med. Doct., te Amsterdam.
Römer, (M. H. G.) te Utrecht.
Romeyn, (Mr. P.) Directeur der Hoogere Burgerschool, te Middelburg.
Roo, (G. J. H. de) te Dordrecht.
Roodhuyzen, (H. G.) Instituteur, te Amsterdam.
Rosen, (S. E.) Med. Doct., te Amsterdam.
Rovers, (Dr. N.) Med. Doct., te Dordrecht.
Roijaards van den Ham, (Mr. W. J.) te Utrecht.
Roijaards van Scherpenzeel, (Mr. H.) te Utrecht.
Roijen, (Mr. B. van) te Groningen.
Royen, (Mr. S. J. van) te Zwolle.
Rutjes, (J. H.) te Amsterdam.
Ruijter, (G. C. P. de) Stads-Geneesheer, te Soerabaya.
Rijkevorsel, (August van) te 's Gravenhage.
Rijp, (C. L.) Pastoor-Deken, te Ouderkerk a/d Amstel.
Rijsterborgh, (de Erven L.) te s' Hertogenbosch.
Rijk, (Douairière) te Breda.
Rijnbende, (S. M. W.) te Amsterdam.
Rijsenbende, (S.) Makelaar, te Schiedam.
Rijswijk (W. van) Wzn., te Dordrecht.
Saffinger, (Wed.) te Nijmegen.
Sain, (Mr. J. G. de) Leeraar aan de Hoogere Burgerschool, te Venlo.
Salomonson, (M. Wertheim) te Ambt Almelo.
Saltet-Nijhoff, (Wed.) te Antwerpen.
Santheuvel, (Jhr. H. L. W. van den) Grondeigenaar, te Dordrecht.
Schagt, (P. G.) Pastoor, te s' Gravenhage.
Schalk, (Bastiaan) te Buiksloot.
Scheffers, (W.) te Rotterdam.
Schelling (K.) Jzn., te Puttershoek.
Scheltema, (D.) Oud-Agent van de Java-Bank te Samarang, te Haarlem.
Scheltema, (Dr. P.) Archivaris van Noord-Holland en Amsterdam, te Amsterdam.
Schimmel, (H. J.) te Amsterdam.
Schlosser, (J. F.) Ambtenaar bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, te s' Gravenhage.

Schluijter, (de Lafontaine) te Zutphen.
Schneevoogt (Dr. G. E. Voorhelm) Hoogleeraar, te Amsterdam.
Schneijter, (Mr. J. J.) Regter bij de omgaande Regtbank, te Soerabaya.
Scholten, (A. M.) te Amsterdam.
Schoninga, (Hendrik) te Purmerende.
Schotel, (Dr. G. D. J.) Emerit. Predikant, te Leiden.
Schotman (Jan) Dzn., Goudsmid, te Dordrecht.
Schouten, (A.) R. C. Priester en Pastoor te Hem en Venhuizen.
Schouten, (J.) Apotheker, te Alkmaar.
Schouwenburg, (L. M.) te Amsterdam.
Schut, (J. H.) Boekdrukker, te Amsterdam.
Schuijten (J.) Hzn., Notaris, te Dordrecht.
Schuijmer (J. H.) Hzn., te Lienden.
Seminarium, te Culemborg.
Seminarium Hageveld, te Voorhout.
Seminarium, te St. Michiels-Gestel.
Sepp, (Chr.) Doopsgezind Predikant, te Leiden.
Seyn, (G. P.) Leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool, te Roermond.
Sillem, (E.) te Amsterdam.
Sitter, (Mr. A. J. de) Regter, te Winschoten.
Six, (Jhr. J. P.) te Amsterdam.
Sloet van Zwanenburg, (Mr. A. F. Baron) Rijksontvanger, te Twello.
Sluiter, (Dr. J. W.) Conrector bij de Latijnsche School, te Rotterdam.
Sluyterman, (Dr. J. A.) Predikant, te Engelen.
Smallenburg, (Mr. N. J. W.) te 's Gravenhage.
Smissaert, (W. J. E.) te Amsterdam.
Smit (Andries) Gerritz., Candidaat-Notaris, Secretaris der Gemeente Zaandijk, Secretaris van den Polder-Westzaan, te Zaandijk.
Snouck Hurgronje, (F. L.) te Middelburg.
Societeit (Officiers-) „De Verpoozing" Fort Willem I, Java.
Soeterwoude, (Jhr. Mr. P. J. Elout van) Lid van den Raad van State, te 's Gravenhage.
Spée, (J. J.) te Amsterdam.
Staes, (Léon) te Mechelen.
Stamkart, (C. H. P.) Instituteur, te Amsterdam.
Staring, (W. C. A.) Referendaris aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, te 's Gravenhage.
Stellingwerf, (A.) te Amsterdam.
Sterck, (B. J.) te Amsterdam.
Stinstra, (P.) Med. Doct.) te Harlingen.
Stirum, (Jonkheer Graaf van Limburg) te Warmond.
Stirum, (L. G. A. Graaf van Limburg) Commissaris des Konings, te Arnhem.

Stirum, (M. D. Graaf van Limburg) Kolonel der Genie, te 's Gravenhage.
Stolk, (Mr. Ths. van) te 's Gravenhage.
Stoppelaar, (J. D. M. de) Gemeente-Ontvanger, te Middelburg.
Stoppelaar, (Jhr. Mr. G. N. de) te Middelburg
Straalman, (A. W. Witsen) te Soestdijk.
Sträter, (C.) te Amsterdam.
Stuart, (Dr. L. Cohen) Directeur der Polytechnische School, te Delft.
Susan, (S.) Leeraar aan de Hoogere Burgerschool, te Deventer.
Sutorius, (Paul) te Helmond.
Swijndrecht, (W. H. M. van) Makelaar, te Rotterdam.
Swinderen, (Mr. O. B. de Rheder van) te Groningen.
Taets van Amerongen (Baron) te 's Hage.
Taets van Amerongen, (W. J. P. Baron) Kamerheer van Z. M. den Koning, te Bonn.
Tak, (Mej. M. S.) te Middelburg.
Tak, (Mr. J. P. R.) Commies-Griffier der Tweede Kamer, te 's Gravenhage.
Taurel (C. Ed.) Kunstgraveur, te Amsterdam.
Teding van Berkhout Jr., (Jhr. Mr. J. P.) te Haarlem.
Teding van Berkhout, (Mr. P. J.) Raadsheer bij het Prov. Geregtshof in N. Holland, te Amsterdam.
Teding van Berkhout, (Jhr. Mr. J. P.) te Haarlem.
Teichmann, (Theodore) Oud-Gouverneur, te Antwerpen.
Tengbergen, (A. F. J.) Oud-Wethouder, te Doesburg.
Tex, (Mr. N. J. den) Secretaris van de Kamer van Koophandel, te Amsterdam.
Tex Bondt, (J. den) Koopman, te Amsterdam.
Thierry de Beye, (Mr. J. G.) te Haarlem.
Thirlwall, Bisschop te Abergaveny in Wales.
Tieleman. (Mr. J. T. J. B.) te Oud Heusden.
Tissot, (J. M.) te s' Gravenhage.
Tol, (J. C.) te Meppel.
Tromp, (C. H.) te Amsterdam.
Trip van Zoutlandt, (W. F.) Predikant, te Hattum.
Tuyll van Serooskerken, (Baron van) te Amsterdam.
Tuyll van Serooskerken, (Douairière E. L. van) te Amsterdam.
Tuyll van Zuilen, (Baron van) te Zuilen.
Uijttenhoven (Mr. A.) Hoofd-Administrateur bij het Ministerie van Finantiën, te s' Gravenhage.
Vaillant (Dr. C. J.) Praktiserend Geneesheer, te Schiedam.
Vaillant, (Mr. J. P.) Wethouder, te 's Gravenhage.
Varkevisser, (M.) Scheepsreeder, te Rotterdam.
Veder, (Mr. A.) Advokaat, te Rotterdam.
Veder, (Dr. W. R.) Predikant, te Dordrecht.

Veen, (Mr. D. van der) te Leek.

Veer, (H. de) Directeur aan de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Veldwijk, (H. J.) te Amsterdam.

Ven, (A. van de) Koopman, te Rotterdam.

Verbrugge, (W. A. Viruly) Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. te Rotterdam.

Verhagen, (Otto) Lid van de Staten van Zeeland en van den Gemeenteraad, Industriëel, te Goes.

Verhellouet, (Mr. W. A.) Procureur, te 's Hertogenbosch.

Verhoeff, (Mr. A.) Procureur bij het Provinciaal Geregtshof en de Arrondissementsregtbank, te Utrecht.

Verhoeven, (H. P. Timmers) Emeritus Predikant, te Doesburg.

Verhoeven, (Dr. M. G. Timmers) President der Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en Toevoorzigt. Lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland, Oud Burgemeester, Lid van van den Gemeenteraad, te Dordrecht.

Vermeulen, (Mr. E. C.) te Asperen.

Vermeulen, (Prof. P.) te Dongen.

Vermeulen, (Dr. P. J. H. A.) Med. Doctor, te Delft.

Verschuur, (Douairière B. A. W. Baron van) te Vogelenzang.

Verwey (....) Kapellaan, te Gendringen.

Verwijs, (Dr. Eelco) te 's Hage.

Veth, (P. J.) Hoogleeraar, te Leiden.

Victor (Mr. A.) te Winschoten.

Viëtor, (H.) Steen- en Pannen-Fabriekant, te Winschoten.

*Vigelius, (H. H. W. K.) te Rotterdam.

Vinke, (Dr. G. J.) te Amsterdam.

Viruly, (C. E.) te Rotterdam.

Visser, (Wed. A. A.) Jzn. te Sliedrecht.

Visser, (Douairière ......) te 's Gravenhage.

Vissering, (J. W.) Koopman in verfwaren, te Amsterdam.

Vliet, (Mr. W. van der) te Amsterdam.

Vlissingen, (Paul C. van) te Amsterdam.

Vloten, (Dr. J. van) Hoogleeraar, te Deventer.

Vollenhoven, (Dr. H. van) Med. Doct., te Rotterdam.

Vollenhoven, (Mr. W. J. van) Regter, te Dordrecht.

Voombergh, (Wed. A.) te Amsterdam.

Voort, (L. H. Rouppé van der) te 's Hertogenbosch.

Vorstheuvel Labrand, (F. J.) te Zierikzee.

Vos, (Mr. G.) Lid der Gedeputeerde Staten van Drenthe, te Assen.

Vos (Jacob de) Jacobzn., te Amsterdam.

Voys, (A. de) te Amsterdam.

Vries, (Dr. M. de) Hoogleeraar, te Leiden.
Vries, (Mw. A. de) Presidente, Stichtvrouw van M. C. van Doorn's Vrouwen-Gestieht van Weldadigheid, te Rotterdam.
Vries (P. de) Makelaar, te Amsterdam.
Vrolik, (Dr. G.) Geneesheer, te Rotterdam.
Vrijthoff, (Jhr. J. G. C. P.) te Dordrecht.
Vuylsteke, (Mr. Julius) Advokaat, te Gent.
Waanders, (Mevr.) Huize Elskamp bij Raalte.
Wakkers, (J.) Ambtenaar, te Venlo.
Wall Bake, (H. A. van de) Muntmeester, te Utrecht.
Waller, (H.) te Amsterdam.
Warnars, (P. Meijer) Oud-Boekhandelaar, te Zutphen.
Warren, (Wed. Dr. J. H.) te Dokkum.
Wedden, (H. van der) te Nijmegen.
Weel, (J. de Clerq van) Kantonregter, te Zierikzee.
Welsch, (A. S.) Gepensioneerd Kommies ter Provinciale Griffie, te s' Hertogenbosch.
Wertheim, (A.) te Amsterdam.
Westerman, (W. Marten) te Amsterdam.
Westreenen van Driebergen, (Mr. ..... van) te Utrecht.
Wicherlink, (Mr. D.) Advokaat, te Zwolle.
Wieringen (K. van) Hzn., te Mijdrecht.
Wilde (Mr. C. de) Azn., Procureur bij het Provinciaal Geregtshof in de Arrondissements regtbank, te Utrecht.
Willet, (Wed. A.) te Amsterdam.
Willigen, (A. van) Hoofd-Onderwijzer, te Kamerijk.
Wilmer, (Monsr. G. P.) Bisschop van het R. C. Bisdom, te Haarlem.
Wins, (J. C.) te Zwolle.
Wittering, (J.) te Parijs.
Woldringh, (Mr. W.) Oud Griffier bij de Arondissements regtbank te Winschoten, te Dieren.
Wijs, (F. C. J. de) Wijnhandelaar, te s' Hertogenbosch.
Wijsmuller, (J. J.) Horologiemaker, te Amsterdam.
IJzendoorn, (A. F. Visser van) te Gorinchem.
Ypey, (Mr. A. Looxma) Advokaat, te Leeuwarden.
Zandt, (J. H. van der) Predikant, te Diepenveen.
Zeegers (L. Th.) Onderwijzer, te Amsterdam.
Zeggelen, (W. J. van) Boekdrukker, te s' Gravenhage.
Zuijderhoff Saugy, (Douairière) te Amsterdam.
Zwarts, (Th.) R. C. Priester, te Mariëndaal bij Grave.
Zijdveld, (D. van) te Utrecht.

NAAMLIJST VAN BOEKHANDELAREN

DOOR WIER TUSSCHENKOMST EXEMPLAREN
ZIJN GEPLAATST.

AMSTERDAM.

Bakkenes & Comp. (L. van)
Beerendonk. (J.), (2 Ex.)
Bom. (G. D.), (2 Ex.)
Braun. (Joh. W.)
Brouwer. (Jan D.)
Brinkman. (C. L.). (6 Ex.)
Brinkman. (J. H.), (3 Ex.)
Cleef. (De Gebr. van)
Gebhard. & Comp. (J. H.), (6 Ex.)
Gogh. (C. M. van), (7 Ex.)
Hassels. (L. F. J.), (6 Ex.)
Helden. (C. van), (2 Ex.)
Heteren. (J. H. & G. van), (3 Ex.)
Höveker. (H.), 3 Ex.)
Hulst & Zn. (Wed. L. van), (3 Ex.)
Kampen. (P. N. van), (8 Ex.)
Kesteren. (H. J. van)
Kirberger. (W. H.)
Koster. (Henry)
Kraay. (Gebr.)
Langenhuisen. (C. L. van), (4 Ex.)
Lankelma. (J. G.)
Leendertz. (Jan)
Loman & Verster, (4 Ex.)
Meijer. (H. A.), (2 Ex)
Meijer. (J. M. E.), (2 Ex.)
Mooij. (H. W.), (3 Ex.)
Muller. (Frederik), (8 Ex.)
Muller. (Johannes), (6 Ex.)
Munster. & Zn., (Erven H. van)
Noordendorp. (J.), (6 Ex.)
Post. (C. G. v. d.), (3 Ex.)
Ruijter. (J. de), (4 Ex.)
Scheltema & Holkema, (2 Ex.)
Spijker, Azn. (Wed. J. C.), (2 Ex.)
Stokmans & Rijnders.
Straub. (N. W.), (3 Ex.)
Sulpke. (J. C. A.)
Sybrandi. (J. D.), (5 Ex.)
Tielkemeijer. (J. H.), (2 Ex.)
Westerman & Zn. (M.)
Weijtingh & Brave, (4 Ex.)
Wijsmuller. (Erve)
Vos. (A. J. R.), (2 Ex.)
Vries. (R. W. P. de)
Zweers. (H. A.)

ALKMAAR.

Coster & Zn. (Herm.)
Roem. (Joh.), (2 Ex.)

ALMELO.

Wilmes. (Joh.)
Sigtenhorst, A. Jzn. (A. van den)

ALPHEN.

Nooten. (W. Cambier van)

AMERSFOORT.

Meijers. (Philip)

ANTWERPEN.

Rijsheuvel. (J. E.). (3 Ex.)
Heijden. (H. Scheefhals v. d.), (2 Ex.)

ARNHEM.

Kroese. (W. H. Stenfert), (3 Ex.)
Kruijt. (W. J.)
Willink. (H. A. Tjeenk)
Thieme. (D. A.)

ASSEN.

Meffert. (H.)

BATAVIA.

Lange & Comp.
Kolff (G.) & Co.

BARNEVELD.

Menger. (P. Andreae), (2 Ex.)

BERGEN OP ZOOM.

Harte. (P.)

BERLIJN.

A. Asher & Comp.

BREDA.

Broese en Comp. (4 Ex.)

BRIELLE.

Hofstede. (J. J.), (5 Ex.)

BRUSSEL.

Claassen. (Ferdinand)
Kiessling & Comp. (3 Ex.)
Muquardt. (C.), (3 Ex.)
Trigt. (G. A. van) (5 Ex.)

DELFT.

Beets. (W.), (7 Ex.)
Koster. (H.), (6 Ex.)
Moone, Bzn. (J.)
Rooij. (Wed. J. de)

DEVENTER.

Brouwer. (G.)
Lange. (J. de)

Sigtenhorst. (A. J. van den)
Wilterdink. (D. J.), (2 Ex.)

DOESBURG.

Schattenkerk & Clement. (4 Ex.)

DOKKUM.

Schaafsma. (A) (6 Ex.)

DORDRECHT.

Blussé en van Braam, (5 Ex.)
Braat. (P. K.), (6 Ex.)
Elk. (H. R. van)
Giltaij. (J.), (4 Ex.)
Pieren, Jzn. (T.), (3 Ex.)
Revers. (J. P.)
Schalk & van Dijl. (Van der)

GEND.

Hoste. (H.), (4 Ex.)
Rogghé. (W.), (6 Ex.)

GOES.

Kleeuwens & Zn. (F.), 2 Ex.)

GORINCHEM.

Gordon. (W. J.)
Noorduyn. (A. K.)
Stokhuijzen. (W.) (5 Ex.)

GOUDA.

Bentum & Zn. (J. van), (2 Ex.)

GÖTTINGEN.

Akkademische Buchhandlung.

'S GRAVENHAGE.

Bakhuizen. (A. H.)
Belinfante. (Gebr.) (4 Ex.)
Cleef. (De Gebr. van)
Doorman. (De Erven), (3 Ex.)
Doorn & Zn. (C. van), (7. Ex.)
Hoogstraten & Zn. (A. van) (4 Ex.)
Nijhoff. (Martinus)
Stockum. (W. P. van) 19 Ex.
Thierry & Mensing. (De Erven)
Visser. (M. J.)
Weelden & Mingelen. (Van)

GRONINGEN.

Gaasbeek. (M.)
Haren. (P. van)
Huber. (J. B.), (2 Ex.)
Noordhoff. (P.), (2 Ex.)
Roelfsema. (H. R.), (7 Ex.)
Wicheren Hzn. (P. van), (2 Ex.)
Wilkens. (F.), (2 Ex.)
Wolters. (J. B.), (16 Ex.)

HAARLEM.

Brederode. (J. J. van)
Bruna. (A. W.)
Dobben. (J. F. van)

Loosjes. (De Erven), (3. Ex.)
Velde. (C. van Asperen van der), (3 Ex.)

HANOVER.

Rümpler'sche Boekhandlung.

HARLINGEN.

Behrns. (J. F. V.)

HEERENVEEN.

Hessel. (F.), (3 Ex.)

's HERTOGENBOSCH.

Arkensteijn & Zn. (J. J.)
Bogaerts. (Henri), (15 Ex.)
Kante. (A. H.), (5 Ex.)
Muller. (Gebr.), (9 Ex.)

HEUSDEN.

Veerman. (L.)

HILVERSUM.

Geradts & Comp. (Joh.)

KAMPEN.

Beverwijk. (A. van)

KAAPSTAD.

Juta & Comp. (J. C.)

KOOG a/d ZAAN.

Out. (P.)

LEEUWARDEN.

Eekhoff. (W.), (5 Ex.)
Noë Lzn. (C.)
Smeding. (J.)
Suringar. (Hugo)

LEIDEN.

Brill. (E. J.), (5 Ex.)
Couveé. (D. J.)
Hazenberg Czn. (Jac.), (23 Ex.)
Heuvel & Van Santen. (Van den) (2 Ex.)
Hoek. (Gebr. van der), (8 Ex.)
Kooyker. (C.)
Schreuder & Van Baak. (3 Ex.)

LONDEN.

Barthess & Lowell. (2 Ex.)

MAASTRICHT.

Muller. (Gebr.)

MIDDELBURG.

Altorffer. (J. C. & W.) (4 Ex.)
Benthem & Jutting. (Van) (7 Ex.)

Boudewijnse. (H. A.)
Houpt. (A. C.), (2 Ex.)

MONNICKENDAM.

Molenaar. (Mej. C.)

MUNCHEN.

J. G. Cotta'sche Litterarisch-Artistische Anstalt.

NIEUWEDIEP.

Buisonjé. (J. C. de)

NIJMEGEN.

Hoet. (H. ten), (2 Ex.)
Thieme. (H. C. A.), (4 Ex.)
Vieweg & Zn. (C. A.), (6 Ex.)

PARIJS.

Klincksieck. (J.)

PURMEREND.

Post. (L. G.)

RAVENSTEIN.

Heuvel. (F. A. van den)

ROTTERDAM.

Baalen & Zonen. (J. van), (7 Ex.)
Bazendijk. (P. M.)
Bolle. (D.)
Braam. (P. T.), (3 Ex.)
Hendriksen. (Gebr.), (9 Ex.)
Kramers. (H. A.), (6 Ex.)
Mensing. (M. J.)
Nijgh. (H.)
Oldenzeel. (6 Ex.)
Petri. (Otto), (3 Ex.)
Stoeller. (W. L.)
Storm Lotz. (D. J. P.)
Verbruggen & Van Duym.
Verhoeff. (N. J.), (3 Ex.)
Wenk. (W.)
Wijt & Zonen. (M.)

SCHIEDAM.

Dijk & Comp. (Van), (2 Ex.)
Roelants. (H. A. M.), (2 Ex.)

SNEEK.

Campen. (J.)
Cool van Bokma. (W.)
Druten & Bleeker. (Van), (3 Ex.)
Rijgersma. (J. van)

STOCKHOLM.

Bonnier. (A.) (2 Ex.)

TIEL.

Campagne. (H. C. A.)
Loon. (A van), (2 Ex.)
Wermeskerken. (Wed. D. R. van)

TILBURG.

Bergmans. (W.)

UTRECHT.

Beyers. (J. L.)
Bielevelt. (C.)
Broese. (J. G.), (9 Ex.
Bijleveld. (J.) 4 Ex.)
Dannenfelser & Comp.
Dekema. (B.) (3 Ex.)
Dekker & van de Vegt.
Dorsten, Jr. (A. van)
Heijl. (C. J.) (3 Ex.)
Kemink & Zn. (13 Ex.)
Kemmer. (J. J. H.)
Kruijff. (J. de) (4 Ex.)
Post, Jr. (C. van der) (2 Ex.)
Post Uiterweer & Comp. (22 Ex.)
Romondt. (H. H. van)
Rossum. (Wed. J. R. van) (2 Ex.)
Terveen & Zn. (J. G. van) (4 Ex.)

VELP.

Hengel, Jr. (G. H. van)

WAALWIJK.

Gemert. (L. van)

WAGENINGEN.

Tibout. (Wed. W. J.)

WEESP.

Schuring. (B.) (3 Ex.)

WINSCHOTEN.

Huisingh. (P.)

WOERDEN.

Leeuwen, Lzn. (C. J. van)

ZALT-BOMMEL.

Garde. (H. J. van de)
Noman & Zn. (Joh.)

ZIERIKZEE.

Ochtman, Jzn. (S.), (5 Ex.)

ZUTPHEN.

Mellink. (W. C.)
Someren. (A. E. C. van), (4 Ex.)
Thieme & Comp. (W. J.)
Willemsen. (J. A.) (2 Ex.)

ZWOLLE.

Tijl. (De Erven J. J.) (2 Ex.)
Willink. (W. E. J. Tjeenk) (5 Ex.)

TER

NAGEDACHTENIS

VAN

Mr. JACOB VAN LENNEP,

DOOR

N. BEETS.

INHOUD

VAN

HET TWAALFDE DEEL.

WERKEN VAN VONDEL.

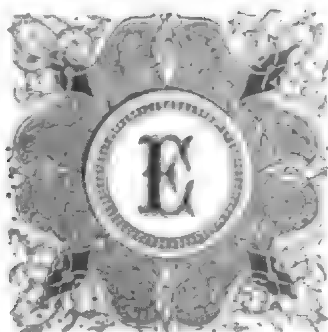
WERKEN VAN ANDEREN.

PLAATSING DER PLATEN.

TER NAGEDACHTENIS

VAN

Mr. JACOB VAN LENNEP.

EEN belangrijke taak is volbracht, een veelomvattend werk voltooid. Van de „WERKEN VAN VONDEL, IN VERBAND GEBRACHT MET ZIJN LEVEN EN VOORZIEN VAN VERKLARINGEN EN AANTEEKENINGEN", zijn de laatste aanteekeningen, het laatste register afgedrukt. Het XIIde deel, dat het geheel volledig maakt, gaat de wereld in. Maar de voortreffelijke Beärbeider, dien wij Gode den ootmoedigen dank hebben hooren toebrengen [1]) voor het hem geschonkene voorrecht van niet alleen, wat hij zediglijk zijn

[1]) Zie bl. 153.

„aandeel in dit werk” noemde, te mogen volbrengen, maar zelfs wat hij nauwelijks verwacht had, het ter perse brengen van het laatste deel te beleven, heeft het echter niet mogen beleven, dat van dit laatste deel ook het laatste blad de pers verliet; en het geluk der uitgevers, bij het aanbieden, het genoegen der inteekenaars, bij het ontvangen van dit „einde, dat het werk bekroont,” worden gestoord door het smartlijk gevoel, dat HIJ er aan ontbreekt.

JACOB VAN LENNEP, de buitengemeen begaafde en werkzame man, die de letterkunde van zijn vaderland op zoo vele wijzen, en niet het minst door deze VONDEL-UITGAVE, ten duurste aan zich verplicht had, werd op den 26en Augustus van dit jaar 1868, aan dat vaderland en aan zijne talrijke vrienden en vereerders door den dood ontnomen. Zes- en- zestig jaar had hij geleefd, waarvan hij er vier-en-veertig onder de beste nederlandsche dichters en prozaschrijvers was geteld geweest, en bijna twintig aan den laatstgenoemden arbeid besteed had. Hoe gaarne hadden wij hem de zelfvoldoening, onszelven het genoegen gegund hem daarvan nog gedurende eenigen tijd in ons midden te zien uitrusten! En met welk een weemoedig, ofschoon zoet gevoel, vervult de schrijver dezer regelen, op wien, indien VAN LENNEP ons vroeger ontvallen ware, naar zijn uitdrukkelijk verlangen, de zware taak gerust zoude hebben zijnen arbeid ten einde te brengen, nu de zooveel lichtere dit XIIe en laatste deel, in zijne plaats en als uit zijnen naam, aan een *geliefd* Vaderland te overhandigen, en te gelijker tijd, als uit naam van een, ook voor deze gave *dankbaar* Vaderland, naar vermogen een enkel lauwerblad te vlechten in den krans, die zijn graf versiert.

In de weinige maanden, die sedert de sluiting van dat graf vervlogen

zijn, is reeds zeer veel tot dankbare herinnering van hem, die er in nederdaalde, in het openbaar gezegd en gesproken. Van een kort overzicht van zijne letterkundige loopbaan, eene vluchtige vermelding zijner verdiensten als dichter, verhaler, geschiedschrijver en geleerde, hebben wij zelven in de Akademie der Wetenschappen, die in hem het verlies van een harer sieraden te betreuren had, ons naar vermogen trachten te kwijten. Eene levensgeschiedenis, uitvoeriger dan ze nu nog door iemand geleverd kan worden, een kenschetsing zoo van den man als van zijne werken, vollediger en rechtvaardiger dan onder den verschen indruk van zijn gemis kan worden opgesteld, zien wij van een later tijd met verlangen te gemoet. De hulde, die wij hem te dezer plaats te brengen hebben, kan daartoe mede eene bijdrage zijn. Maar zij moet zich hier, uit den aard der zaak, tot zijnen arbeid en verdiensten ten opzichte van VONDEL bepalen. Wat VONDEL voor VAN LENNEP, wat VAN LENNEP voor VONDEL geweest is; de eerzuil, die VAN LENNEP zich zelven, door VONDELS eerzuil in top te voeren, gesticht heeft: ziedaar waarop het ons een lust en eene behoefte is, aan het hoofd van dit boekdeel, de aandacht opzettelijk te vestigen.

JACOB VAN LENNEP heeft met JOOST VAN DEN VONDEL dit gemeen gehad, dat Amsterdam, „de groote aeloude Stad", hetzij dan al of niet „vermaert in oorelogen", het tooneel van beider leven en werkzaamheid, zoowel als het voorwerp van beider hartgrondige genegenheid geweest is. VAN LENNEP was er geboren. Maar in afkomst, opvoeding, levenskring en lotbedeeling, welk een onderscheid, tusschen den in ruimte grootgebrachten, als van den moederschoot af, aan muzen en gratiën toegevoerden patriciër, wiens vader en grootvader beiden de

dichterlijke lier hanteerden, en wiens ouderlijk huis van de fijnste geuren der klassieke oudheid doortrokken was, en den nederigen zoon van den antwerpschen hoedstoffeerder, die tot op zijn zes-en-twintigste levensjaar „anders geen behulp had dan 't geen," en dat in den overgang van de 16e op de 17e eeuw, „in Duitsch werd gelezen!" [1]) Nooit echter is burgerman eenen welgeborenen eerbiedwaardiger voorgekomen; nooit heeft wetenschappelijk gevormde hooger tegen autodidact opgezien.

Gelijk de dichterlijke aanleg en het kunstgevoel, zoo zat bepaaldelijk de vatbaarheid om VONDEL te waardeeren VAN LENNEP in het bloed; en zij werd reeds vroegtijdig op allerlei wijze opgewekt en gekweekt. In de achttiende eeuw was in het lieve vaderland deze vatbaarheid alles behalve algemeen. In hare eerste helft mocht het eenen VAN EFFEN niet overbodig hebben geschenen, ook op de schaduwzijde eener bijna afgodische vereering van den „onvolprezenen" te wijzen, [2]) in hare tweede was, bij de toenemende voorliefde voor al wat uit Frankrijk kwam, de prins der vaderlandsche dichteren op den achtergrond geraakt. Maar grootvader CORNELIS VAN LENNEP was lid geweest van het dichtgenootschap DILIGENTIÀ OMNIA, hetwelk zich zelven geëerd had door op het eeuwgetijde van VONDEL's dood, in de kerk, waar hij begraven lag, een steen te zijner gedachtenis te plaatsen, [3]) en hij zelf was met de werken van VONDEL zoo gemeenzaam, dat hij zelfs uit zijne vertaling van VIRGILIUS, waar hij die noodig had, geheele brokken uit het geheugen kon aanhalen. [4]) Wat vader DAVID JACOB

[1]) BRANDT, Leven van V., bl. 12.
[2]) Hollandsche Spectator, XI, 91. (I. 215).
[3]) Zie bl. 70, 71, en J. VAN LENNEP, Leven van C. en D. J. VAN LENNEP, II. 30, tekst en aant. 2.
[4]) Leven van C. en D. J. v. L. II. 304.

betreft: zijn lijkredenaar heeft reeds in den latijnschen dichtbundel, door den negentien- en twintigjarigen jongeling aan de zoetheden van het buitenleven op het Huis te Manpad gewijd, de „nooit bij hem verflaauwde ingenomenheid met de schilderkunst van VONDEL" meenen op te merken, [1]) maar wij zelven zullen niet licht vergeten den gloed des ijvers, waarmede wij den vier-, vijf-en-zeventig jarigen grijsaard, op dat zelfde Huis te Manpad, in gezellige uren, als het gesprek er toe leidde, den lof van den *Noach* hoorden verheffen, of het vuur en de kracht, waarmede hij geliefkoosde strophen uit de schoone reizangen van *Maria Stuart* of *David in Ballingschap* voor onze gretig luisterende ooren opzeide. Ook had deze vader den kleinen JACOB, toen hij nauwelijks vijf jaren oud was, maar zijn kinderlijke smaak voor hetgeen in verzen geschreven was reeds was gevestigd, op eenen voor hem onvergetelijken oudejaarsavond, naar den schouwburg medegenomen, om de vertooning van den *Gysbreght van Aemstel* bij te wonen; en wel was het aan dezen besteed geweest. Immers vijf-en-veertig jaar later deelt ons de nu vijftigjarige dichter den indruk mede van het verrukkelijk uur, toen door zijne kindsheid gesmaakt; en hoe diep deze voor eene jonge ziel, welke alle hare poriën tot genieten open had, geweest is, blijkt uit de levendigheid der herinnering. „Nooit," schrijft hij, „vergeet ik den indruk, dien het ophalen van 't gordijn, de koele tocht, die mij van het tooneel tegenwoei, en het verschijnen van de vier rood en geel uitgemonsterde hellebaardiers van *Gysbreght* op mij maakten. En evenmin vergeet ik mijn verrukking, toen ik, eenige dagen later, het treurspel, dat ik gezien had, den *Gysbreght*, in de putjens-editie bij mijn vader opengeslagen op de tafel vond

[1]) Mr. H. J. KOENEN. Lijkrede op D. J. v. L., Amst. 1853.

liggen. Ik las, en herlas, en het duurde niet lang, of ik kende hem van buiten." [1]) En elders: „Nooit is de indruk, dien deze voorstelling op mij maakte, uit mijn geheugen gewischt geworden. Te huis gekomen, had ik behoefte het treurspel, dat mij zoozeer getroffen had, te lezen en te herlezen, en ik was nog geen zes jaren oud, of ik was in staat om het van het begin tot het einde op te zeggen. Van dien dag af was mijne roeping bepaald; ook ik moest auteur worden, en reeds was ik het." [2])

De kennismaking met VONDELS meesterstuk was voor het dichterlijk gevoelend kind het *„anch' io son pittore"* geweest. Het duurde niet lang of de latijnsche schoolknaap schreef een treurspel, *Alfred de Groote*, waarvan een alleenspraak, in navolging van de manier van VONDEL, de expositie bevattende, wellicht nog onder zijne nagelatene papieren zal gevonden worden. [3])

De vraag kan niet achterblijven, of de man, op wiens kinderziel het genie van VONDEL zulk een beslissenden indruk gemaakt had, en die hem levenslang zoo vurig heeft vereerd, in zijn dichterlijke loopbaan ooit gebleken is, in den engeren zin des woords, een geestverwant van

1) Dramat. Werken, I. bl. 4. (Uitg. gr. 8⁰).

2) In eene in 't fransch gestelde, onuitgegeven schets van zijn eigen leven, mij welwillend door de familie ten gebruike gegeven. De laatste woorden zijn letterlijk: *„Dès lors ma vocation était arrêtée; je devais être auteur, et je l'étais déjà."*

Niet onduidelijk hooren wij ook den nagalm dezer herinnering in de woorden van Starter, in VONDELS *Droom*. (Dram. W., gr. 8⁰., II. bl. 243):

Maar toen de voorhang in het eind werd opgeheven,
En VONDEL voor mijn oog zijn GIJSBRECHT deed herleven,
En toen mijn oor verrukt de volle akkoorden dronk
Der hooge poëzy, die langs 't gewelf herklonk,
Toen waren voor mijn ziel, betooverd door 't vermogen
Der dichtkunst, tijd en plaats en ongemak vervlogen;
Terwijl mijn hart, verrukt, aan Aemstels puikpoëet,
Als aller dicht'ren vorst, oprechte hulde deed.

3) Zie Dram. Werken, gr. 8⁰., I. bl. 10.

dezen dichter te wezen? of VONDEL hem even als eenen ANTONIDES, als eenen VOLLENHOVE, voor eenen zoon zou hebben gegroet? Neen; maar even als een POOT in de achttiende, even als de meeste, en meer dan vele dichters der negentiende eeuw, heeft hij, met VONDEL's schoone verzen in hoofd en hart, tot zijne vorming, dien gunstigen invloed van hem ondergaan, die zich, ook bij groot verschil in maat en soort van gaven, nooit miskennen laat, en waarvan, b. v. in eenen voortreffelijken ONNO ZWIER VAN HAREN het gemis zoozeer gevoeld wordt.

VAN LENNEP is geen tweede VONDEL; hij heeft het zich nimmer ingebeeld; nimmer gehoopt het te kunnen worden. Maar dit niet alleen; hij is een geheel ander dan VONDEL. Er is niets Vondeliaansch in hem. Hij heeft noch den gloed der lyriek, noch den geest der tragedie, zooals die de eigenaardigheid en de heerlijkheid van den prins onzer dichteren zijn. Ook kan men nergens bespeuren, dat hij, die zoo velen heeft nagevolgd, die betuigd heeft geen werk van een eenigszins voortreffelijken geest te kunnen lezen, zonder de behoefte om het na te volgen in zich te voelen ontwaken, [1]) ooit ondernomen heeft iets op te zetten of uit te voeren in zijnen grootschen stijl, zelfs niet waar ook hij voor het tooneel arbeidde, waar ook hij een treurspel poogde te schrijven. Zijn eerst treurspel was niet meer dan eene omwerking van een drama van lord BYRON; [2]) zijn tweede, een vermenging van het werk van SCHILLER en van ANCELOT; [3]) zijn „Historisch Tafereel, *Ruwaardes Geertruida*," een oorspronkelijker werk en op rijper leeftijd geschreven, [4])

[1]) *Quand je lis quelque chose, qui me plait ou m'amuse, n'importe le sujet, il me prend toujours phantaisie de l'imiter.* Not. Biogr. par Mr. *J. v. L. Ms.*

[2]) *Marino Faliero.* Dram. W. I.

[3]) *Fiësko.* Dram. W. I.

[4]) 1843, act. n. 44.

ofschoon nu en dan zich tot den treurspeltoon verheffende, [1]) en door zijn onderwerp er toe leidende, doet echter nergens aan den toon van VONDEL denken. Welke zijne *klassieke* sympathieën en theorieën ook mogen zijn, in de praktijk is JACOB VAN LENNEP, van het begin tot het einde, een *romantisch* dichter geweest. Het is WALTER SCOTT geweest, die hem den weg gewezen heeft, waarop hij zich, naar de mate en den aard zijner gaven, op zijn gemak gevoelde, en eenen eigenen en geëerden naam onder onze nederlandsche dichters heeft kunnen verwerven. De bewonderaar van VONDEL is de dichter der *Nederlandsche Legenden*. En deze dichter der *Nederlandsche Legenden*, ook waar hij andere dingen doet dan deze (naar de uitdrukking zijner zedigheid) „op rijm brengen," waar hij den lyrischen, den elegischen, den didactischen toon aanslaat, waar hij dichtmaten gebruikt, waarin VONDEL het meest geschitterd heeft, waar hij VONDEL sprekende invoert, volgt, wat het formeele aangaat, een geheel ander type, schrijft geheele andere verzen dan hij. Niet, als b. v. een LOOTS, doet hij in dit opzicht aan den dichter der zeventiende eeuw, maar veeleer aan eenige van de beste der achttiende, aan een POOT, een SMITS, een VAN MERKEN denken; nergens, ofschoon ook VAN LENNEP's versificatie hare sterke zijde en niet geringe voortreffelijkheid heeft, vindt men bij haar het volle, vaste, „wel verknochte" vers, dat — wij erkennen het — ook op het innigst met de macht en de kracht van VONDEL's genie in verband staat. Doch ook alzoo kon deze dichter oneindig veel aan VONDEL te danken hebben,

[1]) Zie Dram. Werken III. 1. — *De val van Jeruzalem*, Treurspel door Mr. J. VAN LENNEP en A. J. DE BULL, (Amst. 1850), naar de bijzondere behoefte van eene Rederijkerskamer ingericht, kan hier niet in aanmerking komen; reeds daarom niet, omdat men niet weten kan wat van dezen arbeid aan den heer V. L., wat aan den heer D. B. moet worden toegeschreven; doch geeft, ook afgezien daarvan, tot eene vergelijking met VONDELS *Hierusalem verwoest* weinig aanleiding.

en gevoelt hij zich metterdaad duur aan hem verplicht. Die Vondel, dien hij niet nastreeft, waakt nogtans over hem; die Vondel, dien hij niet gelijkt, is nogtans zijn meester geweest, en blijft hem vele dingen leeren. Waar deze dingen, beide voor zijne proza en voor zijne poezij, in bestaan, kan men best afnemen uit de titels waarop, bij iedere gelegenheid, Vondels hoogste lof door hem gegrond, en waaraan de beweegredenen, tot zijne lezing en herlezing (door jonge dichters niet alleen, maar ook door „al wie zijn taal en stijl verlangt te vormen en te beschaven”) ontleend worden. Vondel is hem altijd, in de eerste plaats, de man, „die meer dan iemand heeft bijgedragen om aan Nederlands taal, tot aan zijn tijd nog ruw en onbeschaafd, regelmatige en edele vormen te geven, haar van uitheemsche bestanddeelen te zuiveren, den rijken, doch nog onbekenden en verwaarloosden schat, dien zij in zich sloot, op te delven, te ontginnen en in omloop te brengen, haar met een zwier, een kracht, een liefelijkheid te omkleeden, als niemand voorheen bij haar vermoed had.” [1]) Vondel, „al waren zijne tallooze dichtvruchten door een balsturig noodlot ons onthouden geworden, zou nog om zijn prozastijl als de schepper van een rein, helder, verstaanbaar en welklinkend Nederduitsch, als het voorwerp van aller bewondering, als de gids en vraagbaak aller schrijvers in onze taal, mogen worden genoemd. De jongeling, die zich tot dichten voelt opgewekt, doch de geheimenissen van maat en rijm nog niet genoeg heeft leeren doorgronden, neme Vondel daarin tot zijnen onderwijzer aan; geen beter gids en leidsman kan hij zich kiezen. Ook tot de studie, de aanhoudende studie van Bilderdijk, zoo verbazend groot als dichter en taal-

[1]) Woorden, gesproken bij gelegenheid der onthulling van Vondels standbeeld. Zie het Verslag van de *Vondelsfeesten*, aan het slot van dit Deel.

beheerscher, begeve zich de toekomstige dichter, maar niet vroeger, dan wanneer hij door de studie van VONDEL gevormd is." En ook hij, „die zonder zich in de hoogere sfeeren der poëzy te willen wagen, er prijs op stelt, een zuiver, klaar, gekuischt en logisch Nederlandsch te schrijven, bevrijd van die spraakwendingen, welke ook de beste hedendaagsche schrijvers, ten gevolge hunner gewoonte om Engelsch, Fransch, of Hoogduitsch te lezen, maar al te dikwerf en doorgaands onwillekeurig van elders overnemen, leere van VONDEL zijne moedertaal gebruiken; van hem den rijkdom kennen, dien zij aanbiedt, van hem, nooit verlegen te zijn met de keus der uitdrukkingen, die hij behoeft, met de schikking van woorden en volzinnen, met de vormen van betoog en perioden." [1]) Wie erkent in dit alles de taal der erkentelijkheid, den nadruk der eigene ondervinding niet? Wie, met VAN LENNEP's dicht- en prozawerken bekend, wendt niet in zijnen geest deze aanbeveling van hetgeen van VONDEL te leeren is tot eene welverdiende, ofschoon niet bedoelde, lofspraak op eenen leerling om, die in elk dezer opzichten zijnen meester zoo zeer tot eere heeft verstrekt?

Er is iets treffends in de trouwhartige, de toenemende, de altijd beter gegronde vereering, waarmede de jongeling, man en grijsaard, het eerst gevoel van den vijfjarigen knaap, opgetogen over den *Gysbreght van Aemstel*, hebben gestand gedaan. Er is geen tijd geweest, dat dit gevoel zich verloochend heeft. Geen BYRON, dien hij navolgt, geen WALTER SCOTT, dien hij voor zijn vaderland wenscht te wezen, hebben voor een oogenblik dezen JACOB VAN LENNEP koel gemaakt voor zijnen VONDEL,

1) Zie „*Galerij van Beroemde Nederlanders uit het tijdvak van Frederik Hendrik.*" Utrecht [1858]. artikel: *Joost van den Vondel.*

of hem zijne eerste liefde doen vergeten. Op het toppunt zijner dichterlijke glorie als romantisch dichter, als dichter der *Nederlandsche Legenden*, is hij zichtbaar verheugd de gelegenheid te hebben den partijdigen VONDEL te berispen, ten einde voor den dichter VONDEL een lofkrans te kunnen vlechten; den

Doorluchten Bard, die 't echte dichtakkoord,
Nooit voor zijn tijd in Nederland gehoord,
Die 't zuiver lied, met dankbre vreugd vernomen,
Weergalmen deed aan Y- en Aemstelstroomen;

en met kinderlijken eerbied vraagt hij het hem ook nu:

Wie onzer toch, wie zou het durven wagen,
Een lauwertak den zangberg af te dragen,
Die niet in u zijn baak en leidsman kent,
Die niet op u de vlammende oogen wendt? [1])

De gemakkelijkheid, waarmede hij zich van der jeugd af, naar den eisch zijner opvoeding voor den kring waarin hij geboren was, ook in de fransche taal had leeren uitdrukken, maakt hij dienstbaar aan de verbreiding van VONDELS lof, ook buiten de grenzen van zijn vaderland. [2]) Niet alleen waar het de vraag is het tweede eeuwfeest van den amsterdamschen Schouwburg, in den Schouwburg, te vieren, [3]) maar ook waar men zijn hulp inroept om den Schouwburg te doen toebrengen tot de vreugd, die het tweehonderdjarig bestaan van de Schole der geleerdheid in de hoofdstad verwekt, is zijne eerste gedachte aan VONDEL, en hem een hoofdrol, die op zijn hoogste eere uitloopt,

1) *Strijd met Vlaanderen*. (1831. Act. a. 20). *Aan Vondel*. (Voorzang voor het 1e deel).
2) Zie zijn artikel over Vondel in de *Revue de Paris*. April 1836.
3) 1838. *Vondels Droom. Tafereel*. Dram. Werken, II. gr. 8o. blz. 238 en volgg.

toegedacht. [1]) Ook voor zijne prozadichtingen levert VONDEL, en zijn huiselijk lief en leed, VONDEL, en de kringen der voortreffelijke vrienden, die hem hoogschatten, en die hij met onsterfelijke liederen bezingt, eene belangwekkende stof. [2]) En overal waar de gelegenheid medebrengt een woord over VONDEL te spreken, is dat woord een warm woord, blijkbaar uit het hart geschreven. [3]) In het jaar 1860, op den dag der onthulling van het standbeeld voor TOLLENS te Rotterdam, werd het gemoed van vele vurige vereerders en kundige waardeerders van 's lands „oudsten en grootsten Poëet", van heiligen naijver ontstoken, en het besluit genomen om ook voor diens vereering in metaal te zorgen. Maar aan wien dan aan VAN LENNEP werd het opgedragen zich aan aller hoofd te stellen? En hoe hij zich van die taak gekweten heeft, is bekend. Als na veel inspanning van zorgen en het te boven komen van allerlei bezwaren, zeven jaren later, het beeld verrijzen kon en onthuld werd, werd voor het laatst en krachtigst zijne stem in het openbaar gehoord. Zijn *Dichter aan de Bank van Leening*, aan den avond van dien dag in den Schouwburg opgevoerd, was als het ware zijn zwanenzang, en dit de laatste klank zijner nog altijd welluidende snaren:

1) 1832. *Een Amsterdamsche Winteravond in 1632*. Geschiedk. Tafereel. *Dram. Werken*, II. gr. 8o. blz. 33 en volgg. Zie hier eenige regels uit de toespraak aan den Burgemeester, die het geheel besluit

Nog leeft en bloeit, na tweemaal honderd jaren,
De aéloude deugd op Aemstels kapitool,
En Nederland blijft nog bewondrend staren
Op d' achtbren glans van Aemstels wysheidschool:
Nog viert men hier, schoon de eeuwen zyn vervlogen,
In 't grootsch Latijn, een taal, Van Baerle waard:
Nog durft men hier op groote namen bogen;
Maar waar is hij, die Vondel evenaart?

2) *Een bedrukt Vader. Kornelia Vossius*. Zie *Romant. Werken;* kl. 8o. dl. XX. Voeg er bij *Rustenbergh, een familietafereel*, voorkomende in de *Castalia* voor 1869.

3) Zie b. v. het boven aangehaalde artikel *Vondel*, in „*Galerij van Ber. Nederl. uit het tijdv. van Frederik Hendrik.*"

En o! zoo lang men Hollands dicht verstaat
En Hollands taal gesproken wordt op aarde,
Blijft ook, bij wien de kunst ter harte gaat,
En Vondels naam en Vondels lied in waarde. [1])

Intusschen was ook de eerzuil voltooid geworden, welke degelijker en duurzamer dan dit standbeeld, VONDEL's onsterfelijken naam door tijdgenoot en nageslacht zou doen waardeeren; de eerzuil, welke de lezer van deze regelen in de thans volledig in 't licht verschenen UITGAVE VAN DE WERKEN VAN VONDEL, IN VERBAND GEBRACHT MET ZIJN LEVEN, EN VOORZIEN VAN VERKLARINGEN EN AANTEEKENINGEN DOOR Mr. JACOB VAN LENNEP voor zich ziet.

Was deze eerzuil noodig? Had niet VONDEL zelf door de menigte zijner grootsche werken, en door elk dezer grootsche werken op zich zelf, voor de onsterflijkheid van zijnen naam genoegzaam gezorgd? Of, indien de bijeenzameling, de ordening, de opstapeling der schoone marmerblokken tot een indrukwekkend geheel, daartoe noodig was, had niet reeds BRANDT dit gedaan? O ja, maar op zijne wijze; soort bij soort, gelijk in een pakhuis of magazijn; en niet in die orde en samenhang, waaruit ons de eenheid bij de verscheidenheid tegenstraalt. De eenheid in de verscheidenheid van eens vruchtbaren dichters gezamenlijke werken is de zichtbare ontwikkelingsgang van zijnen geest en gaven, en deze is alleen bij eene schikking naar tijdorde na te gaan en te aanschouwen te geven. Maar indien de chronologische orde, om deze in 't licht te stellen, reeds op zich zelve de eenig denkbare, indien zij ter juiste waardeering

[1]) *Een dichter aan de Bank van Leening. Tafereel uit het leven van Joost van den Vondel in 3 Bedrijven*, Amst. 1867. Zie aan het slot van dit Deel.

van iederen dichter, tot het vruchtbaar en volkomen genot van de vruchten zijns geestes onmisbaar is: met hoeveel nadruk moet dit het geval zijn bij eenen dichter, die bijna een eeuw geleefd heeft, en wiens eerste en laatste werk door veel meer dan een halve eeuw van elkander gescheiden worden? En hoe moet deze zelfde chronologische orde de eer van een dichter ten top voeren, wanneer het, als bij VONDEL, blijkt, dat er immer vordering, nimmer afneming geweest is, en de voortreffelijkheid van meesterwerken, op zestig-, zeventig-, tachtigjarigen leeftijd geschreven, het „beöordeelen der geschriften naar hare dagteekening", geen plicht der billijkheid doet blijven, maar tot eene hulde maakt!

Niet altijd is de kennisneming, of eene nadere kennisneming van het Leven des dichters, niet altijd het in verband brengen van zijn Leven met zijne Werken voor den lezer even noodig, of voor de eer des dichters even voordeelig. Op menig *monumentum aere perennius* werpt het een treurige schaduw. Maar waar, als bij dezen dichter, zoo menige uiting van zijn geest of onverstaanbaar, of duister blijven, of immers hare ware beteekenis en de helft van hare belangrijkheid verliezen moet, indien men met zijne lotgevallen, zijne omstandigheden, zijne betrekkingen en ondervindingen, indien men met de trapsgewijze verandering zijner politieke en godsdienstige denkwijze onbekend blijft, en niet is ingewijd in den historischen gang van een gemoedsleven, van hetwelk naar waarheid gezegd is, dat het een bij uitnemendheid belangrijk zielsproces vertoont, dan verricht hij, die u voor het eerst in de gelegenheid stelt dit verband tusschen leven en werken van stap tot stap na te gaan, en den draad der dingen te vatten, een bij uitnemendheid *nuttig* en *noodig* werk. En waar hij te doen had met een leven

zoo smetteloos, een hart zoo eerlijk, een karakter, onder alle omstandigheden aan zich zelven zoo gelijk als dat van dezen eerzamen amsterdamschen burger, vrijheidlievenden vaderlander, trouwhartigen vriend, teederen echtgenoot en vader, en, om de oprechtheid zijner ziel en de innigheid zijner overtuigingen, ook waar hij geacht moet worden te dwalen, altijd achtenswaardigen man — daar is de voorlichting te gelijk opluistering, en ontvangt de dichterlijke roem, van de aldus aan den dag gebrachte zedelijke waarde een te degelijker steun.

VONDELS leven ving aan met het jaar, waarin MARIA STUART het schoone hoofd onder ELISABETH's gerichtsbijl bukken moest, en eindigde in dat, waarin de vrede van Rijswijk werd gesloten. Hij was Nederlander; hij was Amsterdammer; hij leefde in de 17de eeuw. Welk een tijdvak in de geschiedenis van ons werelddeel, welk een glorie-eeuw voor zijn vaderland en voor zijne stad! En hij leefde niet voor zich zelven of in zich zelven gekeerd, maar het leven zijner eeuw van harte mede. Overal gingen zijne oogen rond en zijne ziel nam deel in alles. Voor al wat groot en indrukwekkend was, had hij eene snaar op zijn luit, welde er een lied op in zijn hart. Een groot gedeelte zijner werken is niet dan een spiegel, eene beeldengalerij van zijnen grooten tijd; en ook in het andere gedeelte, dat dit niet wezen kon, blinkt die groote tijd nogtans door. Zonder kennis en meer dan gewone kennis van dezen tijd, zonder eene zeer innige gemeenzaamheid met zijne geschiedenis, geest, voortreffelijkheden, gebreken, met zijne groote karakters en zijne groote genieën op elk gebied, gaat van een aantal schoonheden in deze werken de eene helft te loor, en kan de andere geen genoegzaam belang inboezemen. Ontzaglijk door zijne uitgestrektheid is daarbij het gebied,

waarop deze dichter de scheppingen zijner verbeelding plaatst, en hij weert er zich met eene mate van kennis, die slechts door eene gelijke mate van kennis geheel kan gewaardeerd en te waardeeren gegeven worden. *Zijne* dichtpen schrijft van 1612 tot 1654 [1]) de geschiedenis der ontwikkeling der *Nederduitsche* taal, van hare veelbelovende kindsheid af tot op hare volle kracht en schoonheid; *zijn* verskunst stelt den regel voor de volgende eeuwen, en bevat, bij zulke waardeering, al wat zij behoeven, die, „met dichterlijke begaafdheid toegerust, nogtans, de geheimenissen van maat en rijm niet genoeg hebben leeren doorgronden"; [2]) zijn dichterlijk genie; aldus heeft naar *waarheid* iemand gezegd, aan wiens kritiek wij anders geen hoogere waarde dan die van *fantasieën* behoeven te hechten; zijn dichterlijk genie is een dier ongemeene verschijnselen, waarop men jaren lang met de meeste aandacht turen kan, zonder het ooit geheel te doorgronden, maar ook zonder het waarnemen moede te worden; [3]) zijne dichterlijke schoonheden zijn schoonheden van den eersten rang; dat wil zeggen, niet van dezulke, die op verre afstanden schitteren en verblinden, en van naderbij beschouwd zich in niets of weinig oplossen, maar die nadere beschouwing vereischen, beloonen, op de aanwijzing van kenners steeds grooter worden, en, den algemeenen smaak versmadende, een beteren smaak vormen. Gelukkig voor den Vorst en Vader der nederlandsche dichteren, indien hij, na twee eeuwen, onder de kinderen dier vaderen, in wier midden hij gezongen en die hij bezongen heeft, den man mocht vinden, die in staat en gezind was, hen voor te lichten en op het rechte stand-

1) In 1612 trad Vondel met zijn *Pascha* op; 1654 was het jaar, waarin *Lucifer* verscheen.
2) Zie boven, bl 11.
3) *Litterarische Fantasiën*, door Cd. BUSKEN HUET, Amst. 1868. 1ste dl., blz. 33.

punt te plaatsen, om hem in dit alles te doen verstaan, hem recht te laten wedervaren, te doen bewonderen en genieten! En het is JACOB VAN LENNEP geweest, die in de volle kracht en rijpheid des mannelijken leeftijds daartoe den moed en de roeping gevoeld heeft; JACOB VAN LENNEP, in wien zich alles vereenigde, om zich van deze taak op de voortreffelijkste wijze te kwijten.

Reeds die volle kracht en rijpheid van den mannelijken leeftijd, die voor rijpheid van oordeel, voortvarendheid en opgewektheid waarborg was, en de voltooiing van den arbeid door eene zelfde hand niet te hachelijk maakte, was een aanbeveling. Daarbij kwamen gevestigde naam en maatschappelijke positie, die hem het volkomen vertrouwen, de gewillige medewerking van velen, zoowel maecenaten als letterkundigen, aanzienlijke bezitters van handschriften en verzamelaars van curiositeiten verzekerden, en ook metterdaad ruimschoots hebben doen ondervinden; de woonplaats Amsterdam, waar, voor den geboren Amsterdammer geen weg onbekend, voor den amsterdamschen Patriciër geen toegang gesloten was, en waar de nasporingen, de tallooze nasporingen, die een *„Leven van Vondel, in verband gebracht met zijn Werken"* (biographie, die zoo vele biographieën insluit,) noodzakelijk maakte, bijna bij uitsluiting moesten geschieden; eene buitengewone maat van algemeene kennis; rijke belezenheid; bij grondige en uitvoerige bekendheid met de geschiedenis, de oudheden, de zeden en gebruiken, zoo in 't Vaderland als bepaaldelijk ook in Amsterdam; geoefende smaak, schrander oordeel, menschenkennis, kunstkennis, taalkennis in geen geringe mate. Zelf dichter, zoo wel als prozaschrijver, en in beide opzichten zich veel aan VONDEL verplicht gevoelende, paarde VAN LENNEP vlugheid van

geest aan vlugheid van werken; sterke wilskracht en doorzettenden ijver aan duurzame opgewektheid en gelijkmoedigheid; een geest van orde, van netheid, van overzicht aan eene gemakkelijke pen, en een klaren, altijd aangenamen, en bevalligen stijl. En zoo dit alles bezield werd door een gevoel van innige liefde en achting voor den grooten dichter en eene vurige zucht voor de handhaving van den vaderlandschen roem, deze ging te zamen met eene eerlijkheid van karakter, eene onpartijdigheid in de beschouwing van menschen en zaken, eene ruimte van hart, zonder welke de protestant op godsdienstig, de conservatief op staatkundig gebied, ten zij dan in een geest van onverschilligheid, tot geen *levensbeschrijving van Vondel in verband met zijne werken*, tot geen waardeering van die werken in verband met zijn leven in staat ware geweest.

Het is door ijverig winst te doen met alle deze voorrechten, door de schoone samenwerking van alle deze gaven en deugden, dat JACOB VAN LENNEP niet alleen voor VONDEL, maar daarmede niet minder voor zich zelven een eerzuil heeft opgericht.

Onder al de loffelijke eigenschappen, welke deze eerzuil voor VONDEL metterdaad tevens tot een eerzuil voor VAN LENNEP gemaakt hebben, zij het ons vergund nog nader de aandacht te vestigen op dien doorzettenden ijver, welke zich hier in voorbeeldige werkzaamheid geopenbaard heeft. Te meer verlangen wij dit, omdat het ons in de gelegenheid stelt, tegelijkertijd eenig inzicht in de geschiedenis dezer *Vondel-uitgave* te verleenen.

Het was in het jaar 1849, dat door den heer M. H. BINGER, het vroegere hoofd der firma M. H. BINGER & ZONEN, allereerst na overleg met den heer Mr. H. J. KOENEN en met den onvergetelijken DA COSTA, aan VAN LENNEP het voorstel gedaan werd tot het commentariëeren

eener door hem, op ingeven van den dichter I. M. CALISCH, voorgenomen prachtuitgave van VONDDELS werken. VAN LENNEP greep het met warmte aan, stelde de voorwaarden, overdacht zijn plan, en voegde binnen kort aan het inmiddels door den heer CALISCH sierlijk gestelde prospectus eene proeve van bewerking toe. Het prospectus verscheen nog in datzelfde jaar. [1]) Eene uitnoodiging aan alle belangstellenden, bezitters van merkwaardigheden, VONDEL of zijn werken betreffende, om hen tot mededeelingen daaromtrent, liever nog tot toezending daarvan op te wekken, volgde, en deed tal van belangrijke bijdragen tot het op te zetten werk toevloeien. [2]) Maar daarenboven werd een schat van tot hiertoe onbekende of verscholene bouwstoffen bijeenvergaderd door den ijver van den heer H. BINGER, die zijn getrouwe en hoog te waardeeren medewerking tot den ganschen arbeid, (ook in ruime mate wat het letterkundige betrof), aanving met gedurende ettelijke weken, zoo in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, als in andere openbare en bijzondere boekverzamelingen alles na te sporen wat er van VONDEL en betreffende VONDEL voorhanden was. In het voorjaar van 1850 begon VAN LENNEP te werken. Het eerste wat, nu alles zooveel mogelijk bijeen was, te verrichten stond, was het verifiëeren der datums van het groot getal stukken, die zonder dagteekening in het licht gegeven of waarvan de eerste drukken niet terstond ter beschikking waren. Hieraan werden, altijd met de krachtige hulp van den heer H. BINGER, drie jaren besteed. Zonder hiermede tot op eene zekere hoogte gereed te

1) „De Werken van J. van Vondel met verklaringen en aanteekeningen van Mr. J. van Lennep. Prachtuitgave met Platen. Prospectus. Amsterdam 1849.” De proeve van bewerking betrof een paar bladzijden uit *Lucifer*.

2) Van deze medewerking is in den loop van 't werk telkens te harer plaatse melding gemaakt.

zijn, kon onmogelijk met goed gevolg worden voortgegaan. En zoo was het dan niet meer dan natuurlijk, dat het eerste deel, waarvan in 1851 de eerste aflevering was uitgekomen, niet vóór 1855 volledig was. Het verscheen, onder een titel die meer beloofde, en met een inhoud die meer schonk dan het prospectus had doen verwachten, en tevens met eene Inleiding, die van dezen titel en de gekozene wijze van bewerking rekenschap gaf. Onbillijk; ofschoon de groote heuschheid van den auteur het tegendeel toegaf; onbillijk was het, dat men uit de traagheid, waarmede de afleveringen van dat eerste deel elkander hadden opgevolgd, aanleiding nam tot klachten en spotternijen, waarbij hem b. v. gevraagd werd, „of hij wellicht, om hoop op de voltooiing van zijnen arbeid te kunnen voeden, de zekerheid had den ouderdom van Methusalem te zullen bereiken?" waarop had kunnen geantwoord worden, dat in alle gevallen een leeftijd als die welke VONDEL bereikt had, daartoe wel reeds genoegzaam zoude zijn; maar waarop een beter antwoord gegeven werd, door van den staat van zaken een zeer geruststellende mededeeling te doen, en dit niet alleen, maar ook de verklaring af te leggen: „al moest ik in de ure, waarin ik deze regels nederschrijf, uit het leven scheiden, de arbeid, dien ik verliet, zou dadelijk kunnen worden opgenomen." Dit las men reeds in het volgende jaar, in de Inleiding voor het Tweede Deel. [1])

Het was in den zomer van datzelfde jaar (1856) dat de steller dezer herinneringen door zijnen kunst- en lettervriend, in een hartelijk schrijven, bepaaldelijk verzocht werd, indien hij dit zijn werk onvoltooid moest achterlaten, de man te wezen die in zijne plaats optrad om het verdere te doen. Maar reeds toen kon hij er bijvoegen: „Gij kunt

[1]) Zie ald. bl. 4 en volgg. vooral ook bl. 9.

te geruster deze mijn uitnoodiging aanvaarden, omdat het werk, in handschrift, op kleine uitzonderingen na, *af* is. Duizend bladzijden *Leven*, wat nog geen twaalfde deel uitmaakt van de rest. Alleen de vertalingen van Virgilius en van de Herscheppingen missen nog hare ophelderende noten; doch behalve dat het laatstgenoemde toch reeds door Huydecoper is toegelicht, is deze arbeid licht bij het drukken te verrichten. [1]) Voorts heb ik van al de reeds verklaarde woorden en van al de historische personen *registers* gemaakt en bijgehouden. In één woord, als ik van daag mijn hoofd nederleg, laat ik mijn uitgever niet verlegen. Alles is, voor elk jaar, in eene afzonderlijke portefeuille, gerangschikt, en onderscheiden klappers, registers, enz., maken dat ieder, met een opslag, elk gedicht, elken persoon, terstond vinden kan. Gij zoudt dus met de zaak geen de minste verlegenheid hebben. Er komt bijna geen naam of persoon in VONDELS Werken voor, die ik niet heb kunnen thuisbrengen, en omtrent enkelen hoop ik nog bijzonderheden te vernemen bij den abt CARTON te Brugge en andere Belgische geleerden." De geruststellende mededeeling ging met de uitnoodiging gepaard om, ten einde nog beter op de hoogte te komen, zijne verzameling van *Vondeliana* in persoon te komen in oogenschouw nemen. Hieraan werd voldaan; niet zonder bewondering van de keurige orde en netheid, waarin alles bijeen, en met duidelijk en gelijkmatig schrift geschreven was, zoodat het weinig moeite kostte de verlangde toezegging bij handslag te geven, in een oogenblik, hetwelk de voor ons te vroeg gestorvene, maar die toch deze zijne taak heeft mogen voleindigen, zich nog stervende heeft willen herinneren.

[1]) Dit was echter veel te licht ingezien. Zooals uit de Aantt. op de Herscheppingen blijkt, was daar nog vrij wat arbeids meê verbonden.

Zoo was dan van hetgeen hij zelf een reuzenwerk, te uitgebreid voor zijne krachten genoemd heeft, in zes jaren het moeielijkste en voornaamste gereed, en alles tot eene geleidelijke uitvoering voorbereid. Hoeveel zorg, oplettendheid en inspanning ook deze nog vergen moest, kunnen zij slechts, zij eenigszins beoordeelen, die ooit, al is het op kleiner schaal, in dergelijken arbeid bezig geweest zijn en dien op de pers hebben gehad. Ten zelfden jare als de medegedeelde regelen, die in een klein bestek zoo oneindig veel moeielijke nasporingen, veelsoortig onderzoek, nauwkeurigen arbeid en noeste vlijt vertegenwoordigen, geschreven werden, zag het tweede deel het licht en de verdere volgden, zoo goed als regelmatig, van jaar tot jaar. Toen de onvermoeid werkzame man, den 26en Aug. 1868, de oogen sloot, was het vóórlaatste vel druks van het laatste register afgedrukt en het geheele werk zoo goed als voltooid. — „In dit werk" — het is mij een genoegen het bij eene andere gelegenheid gesprokene [1]) hier te herhalen; in dit werk zou men mogen zeggen dat twintig jaren levens staken, indien in die zelfde twintig jaren door dien zelfden man niet nog zoo veel meer was gedaan en geschreven; ook het *Zeemans Woordeboek*, over hetwelk hij vele jaren geärbeid heeft; ook de drie deelen van het *Leven van C. en D. J. van Lennep;* ook de uitvoerigste zijner zederomans, *De Lotgevallen van Klaasje Zevenster*. En indien men zich daarbij den beweegelijken, tot het laatst toe zoo levenslustigen mensch voorstelt, dien het geheele vaderland in hem gekend heeft; die zich overal vertoonde, veelvuldig reisde, en aan al wat het maatschappelijk, wat het gezellig leven

1) Den 9den Nov. ll., in de Zitting van de Letterkundige Afdeeling der Koninklijke Akademie van Wetenschappen.

medebracht getrouw en van harte deelnam; om van zijn driejarige parlementaire loopbaan niet te spreken, welke ook in die twintig jaren valt, dan worden de oneindige nasporingen, de stalen vlijt, het taai geduld, de kalme nauwgezetheid en het bedaard nadenken, die door deze twaalf dikke boekdeelen vertegenwoordigd worden, bijna een wonder in onze oogen. Gewisselijk, er zullen (wat wonder?) in de vele duizenden van biographische, historische, mythologische en etymologische aanteekeningen en ophelderingen aan den voet dezer negen of tien duizend bladzijden in imperiaal formaat, behalve de gaandeweg reeds opgemerkte en verbeterde, feilen geslopen en vergissingen begaan zijn, waarop aanmerkingen zijn te maken, die dan ook ten voordeele der wetenschap wel niet zullen achterblijven. Daar kunnen er zijn, die den wensch niet vermogen te onderdrukken, dat de „kritische overzichten", hier gegeven, dieper mochten doordringen; anderen, die, in de uiteenzetting van den inhoud en den gang van tragedieën, den komischen toon, die daarbij van tijd tot tijd wordt aangeslagen, liever hadden willen missen; anderen die het niet overal eens zijn met de slotsommen van des beärbeiders beschouwingen en aesthetisch oordeel. Maar dit alles kan niet beletten, dat wij in dezen schoonen arbeid van onzen VAN LENNEP een uitgave van zijnen en onzen VONDEL vóór ons hebben, die door plan, bewerking, en uitvoering een geheel aanbiedt, zoo als geen uitheemsche letterkunde van de werken van een harer coryphaeën heeft aan te wijzen. WILLEM DE DERDE heeft wèl gedaan, op den schoonen dag der onthulling van VONDELS metalen standbeeld, de borst van hem, die hem deze andere eerzuil had opgericht, met het commandeurskruis van de Orde van den Nederlandschen Leeuw te versieren.

Om tijdgenoot en nakomelingschap met het voortreffelijk geheel te

beschenken, hetwelk zij in deze, zoo wel door uitwendige schoonheid als innerlijke waarde voortreffelijke, uitgave van den vaderlandschen hoofddichter vóór zich zien, hebben typograaph en artisten op de loffelijkste en kwistige wijze het hunne verricht. De uitmuntende portretten, de talrijke in print gebrachte teekeningen, fac-simile's van handschriften, afbeeldingen van penningen en merkwaardigheden tot VONDELS leven, werken, en tijd betrekkelijk, zullen naar waarde geschat worden. Er zijn meesterstukken onder, die als zoodanig op zich zelven waardij hebben, en aan het oog des kenners niet zullen ontsnappen. Maar terwijl wij ook aan dit alles onze hulde brengen, meenen wij de weinige bladzijden, die het ons een weemoedig genoegen is te mogen toevoegen aan het laatste boekdeel, waarmede eene reeks van de schoonste en inhoudrijkste werken, welke de vaderlandsche letterkunde toonen kan, besloten wordt, niet beter te kunnen besteden dan om het geheele vaderland op te roepen tot de dankbare en duurzame vereering van eenen dichter en geleerde, die aan veel roems en eers, op anderen titel verworven, nog dit heeft toegedaan; dat hij den ganschen schat zijner kundigheden, de schoone vereeniging zijner gaven, en een aanmerkelijk deel van zijn werkzaam leven heeft overgehad voor de bevestiging, de handhaving, de verhooging van den roem, de inzetting van een nieuw tijdperk in de vereering van eenen anderen, grooter dan hij, maar wien hij volkomen waardig was, die op zijne hulde fier zou geweest zijn, en in wiens onsterfelijkheid hij verdiend heeft, gelijk in onze erkentelijkheid, te deelen.

Utrecht. December 1868.

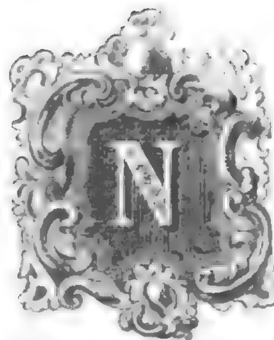
NICOLAAS BEETS.

DE WERKEN

VAN

J. VAN VONDEL,

IN VERBAND MET ZIJN LEVEN.

IEMAND voorzeker, die de vertaling der „Herſcheppinge," waarmede het vorige Deel geſloten werd, heeft gelezen, zal hetgeen ik in datzelfde Deel zeide [1]) weêrſpreken, toen ik dien arbeid aanvoerde als een bewijs van Vondels onverflaauwden yver, ondanks den ſteeds vermeerderenden last der jaren. Maar misſchien minder gunſtig zal men denken over die zelfde vertaling, als poëtisch gewrocht. Voor zoo verre men daaruit echter als gevolgtrekking wilde afleiden, dat 's mans dichtvermogen aan 't minderen was geraakt, zoû ik daartegen moeten opkomen. De lezer heeft reeds vroeger overvloedig

[1]) Blz. 273

gelegenheid gehad om op te merken, en ik heb zelden nagelaten er hem op te wijzen, hoe Vondels vertalingen ten allen tijde verre beneden zijn ander dichtwerk ſtaan, en hoe, aan de eene zijde, zucht om getrouw ieder woord van 't oorſpronkelijke terug te geven, en, aan de andere, al te groote drift en overhaaſting by den arbeid, zich vereenigden, om daaraan dien zwier en die klaarheid te onthouden, die anders zijn gedichten onderſcheiden. Vondel moest òf zijn eigen denkbeelden in poëzy gieten, òf die van anderen op zijn wijze kunnen omwerken. Waar hy ſlaafs overzette, beſpeuren wy byna altijd de belemmering van den keten, die hem boeide. Ik heb er reeds meer op gewezen, hoe men zich hiervan kan overtuigen door een vergelijking der berijmde vertaling van den Tweeden Zang der „Eneïs" en de navolging derzelfde plaatſen in zijn „Gysbreght." Doch ten opzigte van de „Herſcheppinge" meen ik, dat er nog een bykomſtige reden is, waarom de vertaling daarvan een min gunſtigen, ja zelfs een eenigszins vreemden indruk maakt, naast de ſchitterende poëzy, die ons nog uit den „Noah" en andere lettervruchten van Vondels ouderdom tegenſtraalt. Ik had er reeds meermalen aan getwijfeld, doch die twijfel is by my, onder 't ſchrijven der aanteekeningen op het werk, ſchier tot zekerheid geworden, dat die vertaling wel in 't jaar 1671 en eenige vooraf̄gaande jaren door hem herzien, doch reeds in een veel vroeger tijdperk, wellicht toen hy pas aan 't Latijn begonnen was, is vervaardigd geworden. Twee byzonderheden, die de lezer ook heeft kunnen opmerken, hebben my op dat vermoeden gebracht: de eerſte is, het menigvuldig gebruik van verouderde woorden en vormen, die wy wel in zijn gedichten uit het eerſte tijdvak, maar zelden of nooit in die van lateren leeftijd aantreffen, als b. v.: *som* voor „ſommigen," *leeg* voor „laag," *luiſteren* voor „ſchitteren," *rokken* voor „rukken," *willen* voor „zullen", *vertoogen* voor „vertoonen," en andere woorden, die toen reeds by de ſchrijvers buiten gebruik waren geraakt en zelfs in 't geſprek niet meer gehoord werden. Mijn tweede grond is de zwakheid, in vele opzichten, der vertaling. Heb ik meermalen uit de overzetting van den Virgilius kunnen bewijzen, hoe grondig Vondel de Latijnſche taal en al hare wendingen verſtond, ja, hoe gelukkig hy meermalen was in 't raden van den waren zin eener duiſtere plaats, in de vertaling van de „Herſcheppinge" treffen wy herhaaldelijk plaatſen aan, waar het Latijn niet door hem is begrepen geworden. De vertaling van den Virgilius is die van een treffelijken Latinist, die van den Ovidius in vele opzichten die van een leerling.

Toch treffen wy in deze laatſte talrijke brokken aan, zoo uitnemend van verſifikatie, zoo vloeiend en krachtig van ſtijl, dat zy nevens de beſte gewrochten uit Vondels beſten tijd gelegd kunnen worden. Wat is hier uit op te maken? Mijns inziens het volgende: De groote roem, dien Vondel zich verworven had, en de aftrek, die aan alles wat van hem in 't licht kwam, te beurt viel, moeſten

Aen mynen gunstigen vrient

JOAN MAESTRICK

vereert tot myne gedachtenisse.

t'Amsterdam. 1674.
op Vrouwendagh, in myn
87e jaer.

Uw dienstwillige vrient

J. v. Vondel Agrippyner.

natuurlijk de boekverkoopers begeerig maken, de vruchten van zijn pen te bekomen en er goede winst meê te doen. Wy hebben vroeger gezien, [1]) hoe zy, zelfs zonder zijn medeweten, zijn als themata bewerkte overzetting van Horatius' Lierzangen ter perse lagen. Was 't wonder, dat zy, er achter gekomen zijnde, dat hy ook nog het handschrift van een vertaalden Ovidius bezat, zich daarvan zochten meester te maken en er hem zoo lang om plaagden, tot hy aan hun verlangen toegaf; echter niet, zonder 't werk te herzien, en, voor zoo verre 't niet geheel voltooid was, het af te maken en er de misschien bestaande gapingen van aan te vullen? Jammer intusschen, dat hy in deze het voorbeeld van den zoo zeer door hem bewonderden Virgilius niet gevolgd heeft, die by uiterften wille verbood, dat men de laatste zes Boeken der Eneïs uit zoû geven, als naar zijn meening nog niet genoeg gepolijst. Virgilius kon zelfs daarmede niet voorkomen, dat het na zijn dood geschiedde; Vondel had kunnen beletten, dat men by zijn leven drukte, wat hem niet in alle opzichten waardig was.

Wat er van zij, hy toonde in 't zelfde jaar, en wel by meer dan eene gelegenheid, hoe hy nog steeds uitmuntende vaerzen schrijven kon.

Op den 10[den] February trad Michiel le Blon, kleinzoon van Vondels voormaligen begunstiger, [2]) in den echt met Willemijne Elizabeth Hellerus, omtrent welke laatste ik geene byzonderheden heb kunnen vinden. Vondel toonde, dat hy der oude vriendschap voor Le Blon indachtig was, door thans ook diens naamgenoot een huwlijksdicht toe te zingen.

1) Deel VI, blz. 384.
2) Zie de Registers op Deel III, IV, V, VI, VII.

TER BRUILOFTE

VAN

DEN E. BRUIDEGOM

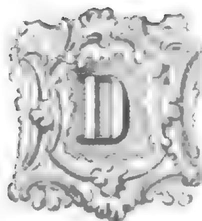
MICHIEL LE BLON,

EN

DE E. BRUIT

WILLEMIJNE ELISABETH HELLERUS.

CONCORDES.

DE Liefde, een treck om aen te winnen,
Broght endelijck de vijf paer zinnen,
Gelijck tien ſnaeren, overeen,
En op dees minzaeme eendraght treên
MICHIEL en WILLEMIJNE t' zaemen
In echtgeſpan. hier op verzaemen
De feeſtgenooten, bly van geeſt.
De liefde balſſemt en geneeſt
Van wederzy de hartquetſuren
En ſmarten van twee nageburen.
De minne baert hier wedermin.
De kennis brengt meer vrientſchap in
Dan ooit voorheene door het paeren
Van twee in 't bloejenſte der jaeren.
De Bruidegom beloonckt de Bruit.
Verſtant en vrientſchap ſtraelen uit

CONCORDES: d. i.: „eendrachtigen."
1 *De Liefde een treck om aen te winnen:* hoe echt gemoedelyk Vondel was van aart, blykt o.a. daaruit, dat in zyn gedichten, van de vroegſte tot de laatſte tyden, altyd de zucht, die de eene ſekſe tot de andere dryft, voorgeſteld wordt als een begeerte om kinderen voort te teelen.

De diamanten van haere oogen,
Daer ſpant de Minnegodt zijn boogen.
Wat wijſheit heeft dien vondt bedacht
En allen levenden een kracht
Eerſt ingeplant, die eensgezinden
Zoo vaſt en eeuwigh kan verbinden!
Zoo wort de leli van 't kompas
Getrocken naer de noorder as.
De leli zoeckt, en treckt veel ronden,
Tot dat haer ruſtplaets wort gevonden.
De hulck der wijde werrelt zeilt
Op dezen afgront, noit gepeilt
Van kloeck vernuft, en geen gevaeren
Verhinderen het lief vergaeren.
Zoo bloeien ſtammen onverdort.
LE BLON, de groote Grootvaêr, wort
In zijn genan en Neef herſchapen.
Indien de geeſten, en die ſlapen
In hunne ruſtſtede ongeſteurt,
Gevoelen wat ter werrelt beurt,
Zoo kan hy, die voorheen CHRISTIJNE
Diende als Gezant, om WILLEMIJNE
En zijnen Neef, die vrolijck paert,
En 's Grootvaêrs naem en ſpoor bewaert,
Niet laten hen, als onverſcheiden,
Met vollen zegen heen te leiden
Naer 't weeligh Bruiloftsbedt, dat vroegh
LE BLONNEN en HELLEER vernoegh'.

25 *Treckt veel ronden*: „beſchrijft vele bogen."
41 *Als onverſcheiden*: „als of hy nog leefde."

Aan Kornelis le Blon, Michiels vader, zond hy in ditzelfde jaar eenige gedichten, met dit opſchrift:

OPSCHRIFT

VAN

EENIGE DICHTEN,

GEZONDEN AEN KORNELIS LE BLON.

Hy drinckt uit de bron
Der Poezye,
Zoo klaer als de zon,
Zijn leckernye.

Omtrent dezen tijd had zich ook als dichter eenigen naam gemaakt Arnold Moonen, in 1644 te Zwol geboren, en thands, op zeven-en-twintigjarigen leeftijd, predikant te Deventer. Waarschijnlijk had hy zijn vaerzen, als een betamelijke hulde, aan Vondel toegezonden: althans hy kreeg ze te lezen en gewaagde er met grooten lof van, de zwierigheid der taal en de fraaiheid der uitdrukking prijzende. Inzonderheid roemde hy een herderszang, die, naar zijn gevoelen, gerust met de idyllen der ouden kon vergeleken worden. Geen wonder dan ook dat hy niet aarzelde te voldoen aan Moonens verzoek, om in diens ſtamboek [1]) iets neder te ſchrijven en wel het navolgende:

TER BEGEERTE VAN DEN GELEERDEN HEERE

AERNOUT MOONEN.

DULCES ANTE OMNIA MUSAE.

Amſterdam,
1671, 29 February.

JUSTUS VONDELIUS AGRIPPINUS.

1) Dit album werd my getoond door myn nu overleden en ſteeds door my betreurden vriend Jhr. Mr. F. A. VAN RAPPARD.

Doch hierby bleef het niet. Moonen was niet alleen dichter, maar ook groot liefhebber van 't uitpluizen der taal; byzonder was hy wat men een *purist* noemt, en misfchien had de lof, hem door Vondel gegeven, in zoo verre een verkeerde uitwerking by hem gehad, dat hy er door verfterkt werd in zijn meening, dat een fchrijver boven alles op den vorm heeft te letten. Wat daarvan zij, Moonen overdreef zijn liefhebbery van taalzuivering, en ftelde eerlang daarin ijzervaste regelen, haar polijftende en befchavende op gelijke wijze als Pels en zijn bondgenooten het de poëzy deden [1], waarvan het natuurlijke gevolg was, dat langzamerhand alle kracht en gloed uit beiden verdwenen, en er een eeuw verloopen moest, eer, by het optreden van Bilderdijk, de echte poëzy hare rechten tegenover de heerfchende effenheid en zoetvloeiendheid hernam.

Dit alles was bekend; maar wat tot heden fchier niemand wist, en wat my eerst onlangs bekend werd, is, dat Moonen, by zijne onderzoekingen naar zuivere en gelukkige fpraakwendingen, den byftand van Vondel had ingeroepen, en dat die hem niet onthouden was.

Op denzelfden dag, dat ik de laatfte proef van het vorige deel nazag, gewierd my een vrij dik handfchrift, in 4°., geheel van de hand van Moonen gefchreven, en tot opfchrift voerende *Allerhande Letterkundige Aenmerkingen* [2]. Het tweede en verreweg het uitgebreidfte gedeelte van dit handfchrift is een foort van Woordeboek, tot opfchrift hebbende: *Byvoeglyke Naemwoorden voor de Zelfftandige gefteld, en vergadert uit het eerfte en tweede deel van Vondels Poezye, uitgezondert zyne oude rymen.* Het boek zelf bevat een keurig net gefchreven lijst van de fubftantiva, alfabetisch gefteld met de daarby pasfende adjectiva daaronder, b. v.:

ADEL:
Dubbel, onverdient, out, vorftlyk.
ADER:
Bloedend, doorfneeden, leevend, quynend, dorftigh, doorluchtigh, gekrompen.

Doch, wat voor my, en voor de vereerders van Vondel, van meer gewicht moest zijn, is het eerfte gedeelte. Dit bevat wel niet meer dan ongeveer vijftien bladzijden; doch dertien daarvan behelzen het affchrift van eenige vragen, aan Vondel voorgefteld, omtrent de meerdere of mindere juistheid van onderfcheiden uitdrukkingen, met

[1] Bilderdyk zegt in zyn *Affcheid*, uitg. van KRUSEMAN, Deel IX, blz. 112
Toen Moonen *in de taal en* Pels *de maat* regeerde,
en de leerlingen van Moonen en Pels hadden hun meefters nog overtroffen.

[2] Het was myn uitnoodiging, in de dagbladen geplaatst, om vereerd te worden met mededeelingen, die my in ftaat zouden ftellen een bibliografie van Vondel te leveren, die, den Heer J. J. Cambier te Venloo onder de oogen gekomen zynde, hem het handfchrift, dat zyn eigendom is, herinnerde, en hem aanfpoorde, het my ten gefchenke te zenden, waarvoor hem hier ter plaatfe, (zoo ik hoop, ook uit naam myner lezers) opentlyk myn dank wordt herhaald.

het oordeel door onzen dichter daarover kort en krachtig uitgefproken; dikwijls, waar hy goedkeurt, door middel van een ftreep *onder* — waar hy afkeurt, door middel van een ftreep *door* het woord gehaald.

Hoe welkom my deze onverwachte en voor my zoo van pas gedane ontdekking was, kan ieder licht bevroeden. Uit dat ftuk toch leeren wy niet alleen, welk krediet men had voor Vondels gezach op 't ftuk der taal, maar ook, wat van meer gewicht is, wy zien er onzen dichter in verfchijnen in een hoedanigheid, welke wy wel wisten dat hy bezat — getuige zijn taaloefeningen met Baeck, Reael enz. — maar waarin wy hem nog niet hadden ontmoet, te weten, in die van taalvorfcher en kritikus: wat niet minder van belang is, wy kunnen er uit opmaken, dat Vondel, by de keuze van zijn uitdrukkingen, niet ondoordacht, maar met overleg en naar een bepaald beginfel te werk ging; en by dit een en ander voegt zich nog de gelukkige omftandigheid, dat het handfchrift my verftrekt werd, juist toen ik aan het tijdvak gekomen was, waarin de kennismaking tusfchen Vondel en Moonen was ontftaan, en ik den inhoud daarvan, voor zoo verre die voor dit werk van belang is, niet naar *Nalezingen* of *Naoogst* behoefde te verbannen, maar dien in den tekst, ter plaatfe waar 't behoorde, kon inlasfchen.

Ik laat dien dan hier ook volgen, zonder het ftuk met eene enkele noot vergezeld te laten gaan, alleen nogmaals de aandacht des lezers daarop veftigende, dat de eerfte kantteekening, waarmêe de lijst begint, een warfchuwing is van Moonen, terwijl al de volgende van Vondel zijn:

VRAGEN

AAN DEN HERE J. V. VONDEL VOORGESTELT.

Hoe te noemen in goet Nederduitsch?

Het getekende met een streekje goet gekeurt

Sessio Chri ad dexteram Patris. Het zitten.
Apologia. Verantwoording, verdadiging.
Naar ~~den vleesche~~. het vleesch.
Munus publicum. Staatampt. Openbaar Notaris.
Professie doen van &c. belydenis.
Graden van Achas zonnewyzer. Niet te veranderen.
Fides in verdrag en verbonden. trou.
Heer, doe ons open.
Godt groot maken. verheffen.
Dit is de liefde Godts „ vreze Godts.
Ik ben hem gevolgt, of ik ~~heb~~ hem gevolgt?
Besoldinge der zonde.
Rechtvaardigmakinge, heiligmakinge.

Ik zou liever rechtvaardiginge en heiliginge zeggen.

Rantsoen. Losgelt, losprys.
Eniggeboren zoon.

gelyk
Myn oogmerk was, als elk licht merken kan, of zoelk &c.

Liefde tot Godt „ of ~~tegens Godt~~. tegens ~~onzen naaften~~ of tot onzen naaften.

Ik betuige u „ obteftor.

Uittoght uit Egipten.

Verfio vulgata. gemene overzettinge.

Beide. Het zalig leven, of het zalige leven? boze gefpuis of boos?

Ambigit. Exempel van zonde „ Petrus val.

Wiltge dat hy dat doe, of ~~doen zal~~?

Te myden De gene die „ het gene.

Diodorus Siculus, de Siciliaan „ Filo de Jode

Medecyn „ Medecynm[r]. „ geneesm[r].

Beide Dat onrechtvaardige, of onrechtvaardig vonnis „ het fchuldige, of fchuldig geweten.

. . onverwacht woort [1]) Het geluit van zulk een onverwachten „ of onverwacht woort.

Beide. Van het koninklyke, of koninklyk gezag. het ongeoefent, of ongeoefende volk.

Hy heeft ons - meer weldaden begenadigt, ~~als~~ dan het volk &c.

Liever zyn leven, ~~als~~ dan zyn vryheit verliezen.

Zy waren meefter.

Eer de fchepter van Juda was geweken „ of geweken was.

Werken der Apoftelen, Korinthers, Galaten Galatiers, Efefers. Hoe men d'Autheuren en hunne boeken citeren zal.

Te dien dage „ ten dien dage.

Voorhangfel des tempels.

Ziel op zich zelve levende.

Door de Profeten zelfs. Haten Godt zelf „ ~~zelven~~. van Godt zelf „ ~~zelven~~ ontfangen.

~~Degene~~, die

Ifraël, Jakob, gy zyt de myne „ myn, my eigen.

1) Het H. S. is hier uitgefloten.

Lytfaamheit.
Wolk, of wolke in nominativo.
Zyn bedroefde hart „ bedroeft hart.

dit anders ook goet
Befproeit met den dauw, door „ van den dauw van Godts zegen.
De elve.

benaut.
't Hart met fchroeven „ van fchroeven beklemt.
Verheerlykt.
Repetitio „ ~~herhaal~~ „ herhalinge.
Eniggeboren zoon.
Jemant iets voorhouden „ te gemoet voeren.

dan
Geen ding meer wenfchen, als in Godt te zyn; nergens

dan
meer in vermaakt zijn, als in Godt.

zyne
De wil heeft ~~hare~~ voorwerpfels. den wil in accufativo cafu.

die
De wil, gelyk ~~ze~~ genoemt wort, zo &c.
Ondervinding, ervarenheit, ervarenis.
Boven den Allerhoogften „ Allerhoogfte.
Liefde Godts „ tot Godt „ ~~tegens Godt~~.
Filialis amor, kinderlyke Liefde.
Lief hebben „ beminnen.
Rechtvaardigmakinge &c.
Beide Logen „ leugen.
Een grote „ of groten yver in nominativo.
Dit is de eifch „ den eifch.
Ongelyk meer „ groter „ fterker.
Tenemaal.

het
In tegendeel.

Sterkte en ſterkheit.
Myn hoogvertrek „ vryburg.
Ter liefde van hem „ hem ter liefde ook.
Ziet uwe vyanden, ô Heer, zullen vergaan.
De middenſte „ middelſte.

goet
Onze Lampen voorzien met oli tegens de komſte — bruidegom.

Het „ de lievrei.
Principium. Beginſel „ begin.
Ongetwyfelt.
Ik betuige u by.
Van 't gewelt des Satans vrygekocht.
Rechterhant.
Mogelyk „ misſchien.

van
De zonde by Godt zo gehaat. Beide.
Aalmoesſen.
Mirakelen doen „ wonderen doen „ wonderen werken.
Wereltſche begeerlykheden „ begeerlykheit in 't X^e. gebodt.

alle
Van ewigheit.
Onderwerpen „ onderworpen. Beide.
Volkomen voor volkomelyk.
Nootwendig „ nootzakelyk.
Zeer goet „ ongemeen goet „ heel goet liever.
Om den rykeman „ ryken man.
Tydt utriusque generis Ten tyde „ ter zelve tydt „ op dien zelven tydt.
Van hem zelven „ zelf aangetaſt, beledigt.
Begravenis „ begraaffenis.

den den
De kerken iet toeſchryven. de vromen iet geven.
Zal 'er wraak over nemen.
Weze maſcul. of femin.

H. Schriftuur.
Of „ ofte. noch „ nochte.

genen
In de gene, die hy bemint.
menschen, die &c.

enen groten goeden
Voert hem in als een groot kunstenaar, of als een goet prins.

dit met dat
Onderling vergelyken „ met elkanderen vergelyken.

schaal
Een schale nominativus.

de
Volkome gerechtigheit.
Het „ ~~de~~ venster.
Leven in alle ewigheit.

hartelyke
Met ~~innerlyke~~ bermhartigheit beweegt. Liever tedere.
~~Zeer~~ „ te ~~zeer~~ bedroeft.
t'Zyner tydt.
Begerig.
Het „ ~~de~~ afscheit.
~~Te recht~~ „ recht overpeinzen.

Een wolk~~e~~ bedekte den berg, toen / als Moses op Sinai klom.
Wederkeren.
't Is ~~te vergeefs~~ „ vergeefs.
Toen
Als wy noch zondaars waren.
Wezen „ zyn.
Een gruwel hebben van iet.
Beide. Ewige „ ewig leven.
De „ ~~het~~ getuigenis.
Geliefde.
Aanneminge tot kinderen.

Befoldinge.
Durf.
Gaarne „ garen.
Goet cier maken.

de
Gefchreven van Paus Pius den tweden „ den twede.
Opziender.

al ftaat 'er woorden.
Zo verftont hy 't, ik zou woorden hier niet verwerpen. — Eerfte beginfel der woorden Godts „ van Godts woort,

Difplicet. — ~~Hedendaagfch.~~
Goet. — Een geruimen tydt.

Het antwoort.
Wenfch om „ naar ewig goet. beide.
~~De~~ „ het eigendom.
Goet. — Eniggeboren.
Met alle hare „ al haar boosheit.
Goet. — Des onbewuft „ verzekert.
Rantfoen, losgelt.
Apoftolifch. men moet het houden.
't Geklank.
Goet — Van node.
Beide: maar beter, om dat hy vrede zocht. — Om dat hy vrede gezocht heeft „ heeft zoeken te bekomen.

Verbodtsdagen. kan niet gaan.

~~kranke~~
De geneesdranken zullen den kranken niet helpen.
Eigenzel~~fsliefde~~, φιλαυτια. eigenliefde.
Als hyze geen ketters noemt. Geen moet men zeggen.
Zy menen, oordelen, gevoelen, dat Christus gekomen

beide.
is „ zou zyn.

Die hem horen zouden „ zouden horen. Beide zonder onderfcheit.

Datze vertrekken zullen „ zullen vertrekken. Evenveel.

goet. elk

Alle deugt. Alle woort. alle belofte ftaat vaft „ elke &c.

Een beroofde fcheelt van een naakte.

enen naakten.

Niet gaarne Alleenlyk „ Alleen.

Circulus æquinoctialis. Evenaar.

Cirkels, ronden. Cirkel, een rondt.

zwaart.

Vlammende vier. vlammend zwaart. liever gloejend

Van wien

Waar van Eva misleit is „ daar Eva van misleit is.

niet gaarne

Deugt niet Des huizes.

Grontlegginge „ grontbou der werelt. ook grontlag.

Displicet Dagloner. arbeider „ werkman.

Goet Voorgeven „ dryven „ ftaande houden.

Even alleens. Goet, ook eveneens.

Mishaagt Verfchrikkinge.

contrarie.

Daarentegen „ Ten tegendeel. In het tegendeel voor ter

De zee en al wat in de zelve is „ wat'er in is.

Alsdan. aldaar. aldus. alhier.

Zeide.

Zei. Verneêrt in proze.

allen

Boven al zynen rykdom.

Waarlyk.

Zeno noemt een en goeden „ een goet vrient een en anderē ik.

Van „ met vrienden voorzien.

Nabeftaanden. namagen.

Voorhooftfierfel „ voorhooftfieraat.

Difplicet. t' Allen dage.

in in
Heirlegers op de vlucht ſlaan „ op de vlucht brengen.
Aanwyzen „ tonen.
Goetdadigheit „ weldadigheit.
De ryke vrek.
Ergliſtigheit.

Liever overleg.

Kan gaan. — Overleggingen. Doenders Jak II.

Kan niet anders gezegt worden. — Banquerout.

Onnuttelyk „ zonder nut.
Zegt duidelyk.
Kinnebakſlag.
Hantreikinge doen.
Ingredienten. inmengſels.
Veel te veel.
Albaſterfleſch. Liever albaſte fleſch.

of ze
De vaten zyn dun als of het glazen waren.
Goot de „ den nardus uit.
't Is geen boze twiſt, maar een heilige eendragt.
Ten huize van Simon de „ den melaatſchen.

Goet. — Bornput.

Verootmoedigen in proze goet: in 't vers wilt zo niet vallen.

Beide. — Noden „ ook nodigen.

/handen
Ik zie twederlei „ twederleien ſtaat.
Stervelingen. mortales. ook ſterflyken.

Beter: my ter gedachteniſſe — Doet dit tot myne „ myner gedachteniſſe.

Redamare. weder beminnen.

maſculin.
Zy noemt haren Liefſten „ haar Liefſte.
Moleſtia. moeilykheit „ verdriet. Beide.
Door dien weg paſſeren. 't kan gaan.

	Gelyk zo ook goet.
	Als N. ſpreekt of getuigt „ zo N. ſpreekt &c.
Ook men hiet.	Hy hete „ hiet N. of N.
	Bezoedelt,bekladt,beſmet met., van gruwelyke afgodery.
Ook goet, gelyk ingezetenen.	Inwoners van 't Lant. Inwoners van een Stadt.
	Pilatus rechthuis. goet. dat.
	gegrepen &c. maar toen hy wiert &c.
Beide	Zy zeggen dat hy bezocht wert „ wiert.
Beide	Romeinſche „ Roomſche ſoldaten.
	Lantpalen „ Lantſtreken.
	zegt d'Evangeliſt &c.
	Hierom d'Evangeliſt, geen woorden vindende &c.
	zegt &c.
Ik heb het tot zulk een endt gedaan.	Ten
	Tot dien einde.
	Kinderkens. ook kindertjes.
	Einde „ ende. beide.
	Door alle „ al de leden.
	Badtwater. Goet voor 't water van 't badt gebruikt.
	Anders is badt alleen genoeg.
	Authoriteit. gezag, of aanzien.
	Het oog „ oge in nominat. & accus.
	ſtemmen
	De beſte ſchryvers en al de werelt ſtemt hier in over een.
	Dien „ wien dit bevolen is. Dien „ wien dit treft.
Het zou kunnen gaan	Vaderlander, patriot.
	~~Wervelwint~~. Hier zegt men dwarrelwint.
Niet te helpen.	't Zwaart des Heren en Gideons.
	vers is Latyn
	Vaars „ vers. Kapittel, hooftſtuk.
	Was „ waſch. Balſac:
	Pour parler clairement, il faut parler barbarement.
Geen raat toe.	Uw is 't ryk: Uwe is de grootheit en majeſteit.
Beide.	Eemer „ emmer.

Hy zocht het te volbrengen. ſtudere.	Heeft zoeken „ gezocht te volbrengen, behouden &c.
	~~Rechterhant~~. comparatyf.
	Graveren in 't harte. mag gaan.
	Myn hoogvertrek. geen gratie. Vryburg is poëetſch.
	Gy omgorddet my „ omgordde.
	Wyders. 't Kan gaan. Ook daarenboven „ daarbeneffens.
	Bloemen zyn maar „ ſlechts bloemen. Beide goet.
Niet gaarne.	Het gene niet is. Nietige dingen. ydelheit.
	Goederen.
Goet	Benaminge, appellatio.
't Kan gaan.	Het goet &c. des zelven, als'er zyn voor heengegaan is.
	door
Beide	Hy verſtaat by d'ewige tabernakelen het ewige leven.
Goet.	Weldoender. d euphoniæ gratia
	hartelyk.
Innerlyk behaagt niet.	Innerlyk bewogen „ innerlyke bewegingen van barmhartigheit.
	al nootdruft
Lyftoght is anders een goet woort.	Weduwe werpt van al haren leeftoght in &c. Luk. XXI.
	den enen
Deze en gene heeft geen gratie.	Hy vernedert ~~dezen~~ en verhoogt ~~genen~~ den anderen.
	Verandert in louter „ loutere dwaasheit.
	Biddag „ bedestag. Zoude kunnen gaan,
Deugt niet. Nutter de zin gevolgt en 't woort wederstaan gebruikt.	In tegenheit met — wandelen.
Godt dreigt de zondaars te plagen	God heeft plagen gedreigt den genen die &c.
	niet gaarne den genen
	Inzettingen. Liever instellingen.
	Een welp „ Lewenwulp. Jonge Leew beter. Maar by Nahum moet het zo blyven.
	Daar is niemant „ niemant is 'er.
	Peſt~~ilentie~~ „ peſt.
	Overzulx.

onzen naaften [1])
Onze naafte wort bemint.
NB. Ik gun „ gunne. bemin „ beminne. Beide.
Dankzegginge.
Een zaak recht „ ~~te~~ recht doen.
Op ~~hun~~ „ hen betrouwen.
Om aan te bidden „ t' aanbidden.

hun eigen
Zy zoeken alle dat het hare is, Fil. II. 21.
Ifraëls kinders „ kinders van Ifraël.
Heeft dat leren maken.

Heel
Difplicet. Zeer verflagen &c.
Het braambofch.
~~Godtzaligheit.~~ Liever godtvruchtigheit.
Ter contrari „ è contrario. In het tegendeel.

in malam partem geduidt.
In eenen goeden of quaden zin — Dat woort is ten goede, namaals ten quade gebruikt.

Repetere „ herhalen tot twee- of drymaal toe.
Grootmakinge. Liever verheffinge.
Tran eat. Heiligmakinge.
Daders „ doenders.
~~Niets~~ „ niet. ~~Iets~~ „ iet.
Uitnemende „ uitmuntende „ uitftekende „ overtreflyk.
• Toen alle volken Rome op haren middag zagen.
dan wort'er de ftadt onder verftaan; anders zyn.
Beide. Verfchilt „ verfcheelt.
Beide 't Zal gefchieden na „ over dry of vier weken.
's Maandags 's avonts. Morgen voormiddag.
Uw Edelheits
Uwe Weledele ootmoedige dienaar. Sic ipfe fcripfit.
Quid Kreits? Cirkel, en 't gene iet begrijpt. Kreits al wat 'er in is.

1) Dit is zeker een fchrijffout.

Exempel, voorbeelt.
Gelykmatigheit, proportie. Evenredenheit ruim zo goet.
Cirkel der zonne, zonnekring.
Quid peil? Het dieploot, daar de gront mê gepeilt wort.
Mitsgaders.
Zelfs accus. plural. Men hoort Paulus zelf „ zelven.
Societas civilis. broederschap.
Onzen naasten „ proximus.
Misdadige „ misdadiger „ quaatdoender „ boosdoender.
Displicet. t' Aller tydt „ ten allen tyde „ altyt.

ons dat liever
Wat baat het, of de leew van Hollant &c.

zuizen van een zacht windeken.
Zuizen van een zachte stilte. zacht geruisch.
Man Godts. niet te helpen.

nen gen
Innerlyke bewegingen Displicet. Doet aan als Godts uitverkorene, heilige &c.

als
Niet te noemen dan met eerbiedigheit. Beide.

heet gemaakt
Zevenmaal geheten oven van Nebukadnezar.
Men zeit het mê Om naar zyn lyk te talen „ Naar — doot durft talen.
Den os „ de os nominat.

uit.
Leert'er gedult by
Bevel ontfangen van iet „ om iet te doen.

nu
Net zes jaren is 't geleden.
Mascul. als'er de stadt niet onder verstaan wort. Nomina urbium masculin. an fœminin?

Vlaswiek „ lemmet.
Hy beschryft een wys man „ enen wyzen man.
Viervlamme.
In al zyn „ allen zynen ommegang.

Iemant in 't water gevallen, gevallen zynde. hier of daar in geraakt „ geraakt zynde.

Dikwils is ook wel by hem gebruikt, 't welk overal in zwang gaat.

Dikwyls „ dikwils „ dikwyl „ dikmaal.

Klein, of gering van zich zelven gevoelen.

Geftaltenis. beloftenis.

In 't vleefch van alle

In den vleefche. van allen vleefche.

's

Des daags „ dags.

Vifchvangft „ vifchvangk.

De arbeit „ den arbeit nominat.

Thans of morgen.

't Heeft luttel fchiks.

Met flepende geweer „ flependen geweere.

Zich enige „ enige opfpraak fchamen.

Verblyfplaats.

Beide Steets „ ftaag.

Een jongkvrouws ogen.

Aanwyzen „ tonen.

Beide De „ het loon.

te de

Verlaten van zyn verdrukt en gehoont volk.

Om hun „ hunne boosheit t' ontdekken.

Guichelaars „ gochelaars.

In den name „ naam des Heren.

Goddelyke ingevinge „ infprake.

Vorig leven.

Een keten van gedurige wonderen. Van 't begin tot het ende aan een gefchakelt.

Het geflagt „ geflagte nominat.

Prodigia „ oftenta. wonderfpoken.

overal niet te verwerpen.

Grotelyx „ zeer vertorent. Liever heel, hoewel zeer

zegt
Hy meent dat dit of dat gefchiet is „ zy.
fchrijft

Verdelen. verdelinge.

ubi
Daar „ alwaar de fchryver poogt te bewyzen.
Beide. Van „ met wreetheit iemant betichten.

veel
Beide Menigvuldig „ meervouwig. num. pluralis.
Vergelyken met „ gelyken by.
Verfchil van gevoelen.
Goet. Enen iegelyken „ elk menfche „ een ieder menfche
aangeboren.

De val. het ongeval.

ongeval iemant
Voor 't verrotten een lyk bewaren.

N. geeft 'er ons nader berecht af „ van
Obteftari. betuigen.
Iemant te recht wyzen „ op den rechten weg helpen.
Credulus, lichtgelovig „ fimpel.
Waanwys.
Ergwaan.
t' Ontfteken. t' openbaren in proze.
De Mesfias.
Beide. Voor goet „ goet keuren.
Het „ de koffer.
Onmogelyk kan 't niet gefchieden.
Der weze „ des wezen.
Laat de koning „ den koning dat doen.
Beide De „ het fneew.
Hy zal
Zou hy dat niet beletten kunnen „ kunnen beletten.
In Chriftus en Godts-koninkryk. In het koninkryk Chrifti &c. — Godts, Efef. V. 5.

ô Menfche Godts.

Uitdrukkelyk.
Saul kleedde David met zyn panſier.
Zuiverder „ zuiverer.
Zyn leſte „ leſten voetſtap zet.
Wederkeren.

dan. beide.
't Welk geen ding minder lydt, als porren en als tergen. Vond.

't 't
Beide. Godt, die het hem belaſte, wil het milt vergelden.
Gelykerwys.
Evennaaſten.

Het Lam
Den Lamme zy de dankzegginge en de ere.
Beide. Dat d' Indus ſchrikk' „ ſchrikt.
Van wegen de breuke der dogter myns volks.
Heer, gedenk ~~myner~~ „ ~~myns~~ „ my beter.
Genaamt. Anders genoemt meer gangbaar.
Niet dan „ niet als quaat doen.
Van ganſcher harte — ziele.
Schuldige plicht. Schuldige gehoorzaamheit.
Crediteur. Schulteiſcher.

daag
By dag en by nacht.

even
Condignitas. opera de condigno, gelykwaardig.
Volk en natie. Lantaart.
Gepaait met „ door voldoeninge.
Hartgrondig.
Tot een klaar „ klare blyk.
Wee den zogenden vrouwen in die dagen.
Hy beraatſlaagt.
Op zyne ſchouders „ ſchouderen.
Op „ naar zyn manier.
Beide. Tot ſteunſel gebruikt. ſteun.

Zyn toevlught nemen tot &c.

Spieren Mufkelen.

Zon en mane „ maan.

Uitermaten „ boven maten.

Beide Hier om „ hier naar wenfchen.

Beide Ongeftuimig „ ongeftuim.

Helper.

d' Een na d' ander „ den anderen.

Het „ zy waren Joden.

Opftandinge. Liever verryzenis.

Het „ de nazireerfchap.

Biddag „ bededag.

Aalmoesfen.

Een', myn' in proze goet.

Heel out

Aaloutheit van waar?

rechtfnoer

Het richtfnoer over Jerufalem trekken.

Opbouwinge.

Op deze *vragen* volgt een lijst van *taalgebreken*, enz., en men zoû al licht by den eerſten opſlag denken, dat dit ſtuk by het vorige behoort, althands, terwijl de vragen op bladz. 13 eindigen, begint de lijst van *Taalgebreken* onmiddelijk op de keerzijde. Dat er echter tusſchen de beide ſtukken geen verband beſtaat, en de lijst niet aan Vondels oordeel onderworpen geweest is, blijkt genoegzaam uit de opmerking, die de lijst beſluit: „Vondel zet voor *ſchielyk* altijt *ſchichtig*." Ik acht het dan ook noodeloos over die aangewezen zoogenaamde „Taalgebreken" hier verder uit te weiden.

Wat de herkomst van het h. ſ. betreft, zoo wordt die aangewezen op het ſchutblad, waar, onder den titel, die hierboven (blz. 7) is opgegeven, door een andere hand geſchreven is:

„Van A. Moonen
„en van *zijne hand.*

„Zie ook catal. by Marſenb[roek] Dev[enter] 11 Mei 1807 bl. 44 „overgeſl[agen] boek[en] v 73 App[endix] nalatenſch[ap] van Moonen's „kleinzoon, Ds. Noordbeek, te Zalk)."

Onder aan 't ſchutblad leest men:

„Arnold Moonen, geb. 1644 te Zwolle
„geſt. 1711 „ Deventer.
„Als taalkenner, vermaard Nederlander."

En hiermede ſtap ik van Moonen, af, om mijn verhaal te vervolgen.

Op zekere Elizabeth Syen, vrouw van Luidewijck van Erpekum [1]), en die in dit jaar (27 Aug.) overleed, doch wier betrekking tot den dichter my evenmin bekend is geworden als haar maatſchappelijke toeſtand, ſchreef Vondel het navolgende grafſchrift:

1) Zie verſcheidenen van dien naam genoemd Deel X, blz. 486, Nal. blz. 9.

TER GOEDE GEDACHTENISSE

VAN WIJLEN

ELIZABET SYEN,

HUISVROU VAN

LUIDEWIJCK VAN ERPEKUM.

NIMIUM NE CREDE COLORI.

Dees grafſtê wert aen Syen toegewijt,
Een bloem, verwelckt in 't opgaen van haer' tijt.
Elizabet, al zonck men hier uw lijck,
Uw vrientſchap leeft in 't hart van Luidewijck.

Nimium ne crede colori: d. i.: „vertrouw niet te veel op de kleur (den gezondheidsblos)." Zie Virgil., *Ecl.* II. 17.
3 *Zonck* voor „deed zinken," als meermalen.

Antonides, aangemoedigd door den lof, welken hem zijne vroegere dichtvruchten hadden verworven, [1]) had zich inmiddels bezig gehouden met het vervaardigen van een meer uitgebreid dichtſtuk, 't welk hy, onder den tytel van „*de Yſtroom*," in vier boeken, in 't licht gaf. Algemeen was de toejuiching, met welke dit werk ontfangen werd, en de verbazing, dat zulk een uitmuntend gedicht een vier-en-twintigjarigen jongeling tot ſchrijver had. Huygens, Buiſero, Joan Six, Vollenhove en anderen meer haaſteden zich, er lofdichten op te ſchrijven: ook Vondel bleef niet achter, die aan zijn opgetogenheid lucht gaf in de navolgende bewoordingen, waarvan het fac-ſimile hiernevens geplaatst is:

1) Zie Deel X, blz. 487, 488.

OP DEN LOF

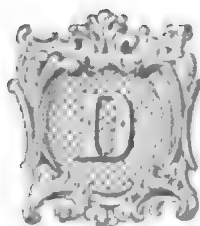
VAN DEN

YSTROOM,

GEZONGEN DOOR

JOANNES ANTONIDES VAN DER GOES. [1]

FLUVIUS REGNATOR AQUARUM.

DOORLUCHTIGE Yftroom, laet u hooren,
Indien gy uw geluck bezeft:
De dichter is in 't ent geboren,
Die zynen toon op u verheft,
En alle Nederduitfche tongen
Verwekt op zyne fchoone wijs,
Van luft en yver aengedrongen,
Dus weits te weiden, u ten prys,
Zoo wyt de fixe zeilkompaffen
De zon zien ondergaen en waffen.

De ftroom valt fmal voor zulk een' zanger,
Benaeut door dyken van weêrzy,
Vyf mylen lang, of weinigh langer.
In Zuiderzee verdrinkt het Y:
Maer uw trompetter acht geene engde,
En laet zich hooren wyt en zyt.
Hy rekt en fpant uw korte lengde,
Zoo ver de kiel op anker rydt:
Zoo ver Homeer en Maro beide
Den lof van Xantus oever fpreide.

1) Dit ftuk en het volgende is in fpelling geheel naar het H. S. (Zie het facfimile).
FLUVIUS REGNATOR AQUARUM: d. i.: „een vloed, de beheerfcher der wateren." Zie *Aen.* VIII. 77.
8,9 *Weits te weiden .... Zoo wyt:* cierlyk fpeelt V. hier met de gelijke aanvangletters en klanken.
15,17 *Engde, Lengde:* V. wijkt hier in beide woorden zonder noodzaak van de gewone fpelling af.

Twee hooftſteên aen uw rechte zyde
  Beſtellen overryke ſtof
Aen hem, die zyn gedachten wydde,
  Om eene waterkroon van lof
Te vlechten om uw bieze haeren,
  Zoo wyt de Faem zich hooren laet,
De waterreien op de baren
  Ziet trippelen op Tritons maet,
En levendige zonneglanſſen
Van gout op 't zilver water danſſen.

Geen nevel zal uwe eer verduiſteren,
  Zoo lang twee ryke nabuurſteên
Naer 't ruiſſchen van uw water luiſteren,
  En gy van elk wort aengebeên,
Daer meereminnen, uitgekoren
  In uwen dienſt, gereet ten diſch
Opſchaffen eenen vollen horen
  Van ooft, en wiltbraet, vleeſch en viſch,
En nektar, op de Muiderbergen
Gewaſſen, om Parys te tergen.

Voorwaer dit is 't banket der Goden,
  Daer niets ontbreekt. hier groeit het al,
Men magh hier Koningen op nooden.
  Nu braekt de nyt haer hart en gal.
Hier riekt de kruitgeur der Molukken,
  En wat de werrelt teelt in 't ront.
Hier is het lekkerlant te plukken,
  En d'appels groeien in den mont.
ANTONIDES, hou op van roeien:
Wy dryven, waer uw vaerzen vloeien.

21 *Twee hooftſteên:* „Amſterdam en Haarlem," als „ſtemhebbende Steden" aldus genoemd.
39,40 *Nektar, op de Muiderbergen Gewaſſen:* waarſchijnlijk worden hier „druiven" bedoeld.
47 *Het lekkerlant:* het *luilekkerland*, dat wy allen als kinderen in plaat hebben gezien en 't welk de Franſchen *pays de Cocagne* noemen.
49 *Hou op van roeien:* d. i.: „gy behoeft niet verder den lof van 't Y te verheffen. gy hebt ons reeds in uw zog geſleept en wy volgen u gewillig in het roemen van het Y."

Tevens vereerde hy 's dichters afbeelding met het navolgende byſchrift:

Op den Lof van den

YSTROOM

gezongen

door Joannes Antonides

FLUVIUS REGNATOR AQ

Doorluchtige YSTROOM, leent
Indien gy uw geluk besoeft:
De dichter is in 't licht geboren,
Die zegen kan op u ...
En alle Nederduitsche tongen
Verwacht op zyne schoone
Van eerst en zelve aangedrongen
Dus wilt ter weiden, u
Zoo wekt de fiere swilkomeer
De zee zich onderzoeken en wa

…RUARUM.

[illegible]

Geen nebbe
Zoo lang
Naer 't wissel
En gy ha
Oude me
In uwe
Opsluyten
Van oost
En nochtan
Gewapp

Doorwaeid
Oude
Mer magt
Me bra
Hier nieht
En wal
Hier is gel
En d'uy
ANTONI
Wy dez

zoo
~~[illegible]~~ baelt
Niet voor 't g
Des ~~[illegible]~~ ystrooms
Als zij een' (
~~[illegible]~~ Staet gijze
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zijn
Hier haelt

Op zijne afbeelding

door M. van Musscher geschildert.

SUBSISTIT UNDA.

Antonides zich zelven levende uit-

ezicht, maer met een goddelyk geluit

, aengenaem in alle opmerkende ooren:

nieuwen ~~[illegible]~~ toon op Hollands Hooftstroom zal

e Triton stom met d' oude zeetrompet;

zangluste stof uit Aemstels volle hoorn.

J. v. Vondel.

OP

JOANNES ANTONIDES VAN DER GOES.

SUBSTITIT UNDA.

ZOO beelt ANTONIDES zich zelven levende uit,
Niet voor 't gezicht, maer met een goddelijk geluit
Des Yſtrooms, aengenaem in alle opmerkende ooren:
Als hij een' nieuwen toon op Hollands Hooftſtroom zet,
Staet grijze Triton ſtom met d'oude zeetrompet.
Hier haelt zijn zangluſt ſtof uit Aemſtels vollen hooren.

SUBSTITIT UNDA, d. i. „het ſtond ſtil in 't water." Zie *Aen.* VIII. 87.

Franciskus de Borgia, Hertog van Gandia, had onder Keizer Karel V de aanzienlijkſte ſtaatsambten bekleed, onder anderen dat van Onderkoning van Kataloniën. Na den dood zijner gemalin [1]) Eleonora de Castres, begaf hy zich, in het zeven-en-dertigſte jaar zijns levens, in de Societeit der Jezuïeten, en werd daarvan generaal in den jare 1565. Den kardinaalshoed en andere hooge waardigheden ſloeg hy af, en wees van de hand al wat eenige menschlijke hoogheid ſcheen te hebben. Paus Pius voegde hem by zijn neef, den Kardinaal Alexander, dien hy, als legaat, naar Spanje, Portugal en Frankrijk zond. Borgia gehoorzaamde aan het Pauſelijk bevel, en te Rome wedergekeerd, ſtierf hy aldaar den 30 September 1572, in 't twee-en-zestigſte jaar zijns ouderdoms. Op den 23 November van 't jaar 1626 werd hy door Urbaan VIII onder 't getal der zaligen geſteld, en Klemens X beveſtigde dit niet alleen, maar liet in dit jaar 1671 zijn heiligverklaring uitſpreken. Vondel bezong deze gebeurtenis in den navolgenden lierzang:

1) *Na den dood zijner gemalin:* zoo althands lees ik by MORERI, die geen woord ſpreekt van de byzonderheid, in het gedicht vermeld, dat het zien van 't lyk der keizerin Izabella hem bewogen had, aan de waereld vaarwel te zeggen. Intusſchen ſpreekt 't eene het andere niet tegen; Borgia toch zal met het aanvaarden van den geeſtelyken ſtaat gewacht hebben tot hy weduwenaar was, en vs. 30 en 31 ſpreken dan ook alleen van 't *niet omzien naar zijn kinders.*

OP

HET INHEILIGEN VAN DEN HEILIGEN

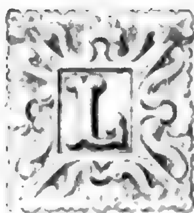
FRANCISKUS DE BORGIA,

Hertog van Gandia,

ONDERKONING VAN CATALONIE, GENERAEL VAN DE SOCIETEIT,

DOOR ZIJNE HEILIGHEIT

KLEMENS DEN TIENDEN.

AET ons nu met 's hemels reien,
Harp, gezangen, fluit, fchalmeien,
En een opgetogen geeft,
Vieren Sint FRANCISKUS feeft,
Die erfvorftelijcke ftaeten,
Kroon en rijxftaf kon verlaeten,
Toen hy Izabelle zagh,
Daer zy op de dootbaer lagh,
Met haer toegelokene oogen,
Van een' zwarten nacht betogen.
Och, fprack hy, dees morgenzon,
Die al 't licht verdooven kon,
Trougenoot van keizer Karel,
Schoone en onwaerdeerbre parel,
Hoop en eer van 't Roomfche rijck,
Is zy 't zelf? of is haer lijck
Ons verdonckert, en ontdraegen?
Neen, ick heb het gageflagen,
En, als 's Keizers eerfte vrient,
Mijnen heer getrou gedient.
Kon dit lichaem zoo verkeeren
In een aes! de wormen teeren

Op de ſpier, en 't edel bloet,
In de hoven opgevoet.
Onder 't miſſen van dien luiſter
Schept de Hertog licht uit duiſter,
Ziende hoe de zon van ſtaet
En de werrelt ondergaet.
Borgia, van yver vlugge,
Ziet naer vleeſch noch bloet te rugge.
Ziet naer kinders, hertoghdom,
Rijck noch Katalonie om,
Maer verkieſt, gelijck een vroede,
Vrolijck willige arremoede,
Kuiſcheit en gehoorzaemheit.
En volght Jesus, die hem leit,
En na zulck een weêrgeboorte
Houdt zijn voetſpoor door de poorte,
Heet van liefde tot Godts huis,
En geladen met zijn kruis
Naer de Maetſchappy gedreven.
Hierom zit hy nu verheven,
Onder Heiligen ge-eert,
Daer men eeuwigh triomfeert.
Schoon de werrelt avrechts oordeelt,
Spiegelt u aen 's kruishelts voorbeelt,
En zijn ootmoet, rijck beloont.
D'ootmoet wort in hem gekroont.

25 *Van dien luiſter:* t. w.: „de ſchoonheid en den glans, die Izabella ten toon ſpreidde."
41 *De Maetſchappy:* in een kantteekening der oorſpronkelijke uitgave wordt dit woord vertaald met *Compagnie:* wy zouden in dezen zin liever *Societeit* zeggen, gelijk V. ook doorgaands doet.

Het onvergetelijke jaar 1672 was gekomen, dat jaar, waarin ons Vaderland, op den rand des verderfs gebracht, door hereeniging aller welgezinden rondom Oranje, den ongelijken en ongeloofbren ſtrijd tegen de vereenigde krijgsmacht van Engeland, Frankrijk en Munſter dorst aanvaarden en met goeden einduitſlag volhouden. Zoo iets, dan konden de toeſtand des lands, en de heldenfeiten — maar ook, helaas! de gruwelen, waarmede die gepaard gingen, — den vijf-en-tachtigjarigen grijzaart aanſporen, de lier nog eens te beſpelen. Zes kleine gedichten van zijne hand getuigen hiervan, hoe verſchillend van aart zy wezen mogen. Het eerſte is een opwekking: de drie volgende zijn jammerklachten: het vijfde is een vreugdegalm:

het zesde een triomfkreet. Het eerste werd vervaardigd ter gelegenheid van de vrijwillige wapening tot verdediging van den vaderlandschen bodem. Onder andere loffelijke voorbeelden, toen gegeven, telde men die van Gerard Hasselaer, van Coenraad van Heemskerk en van mr. Joan Bergh, die alle drie een zeker getal matrozen op eigen kosten geworven en zich aan hun hoofd gesteld hadden. Hasselaer had veertig man onder zich, die Engelsche mutsen droegen, met rood fluweel gevoerd: Heemskerk vijftig, met dergelijke mutsen, waarvan de voering blaauw fluweel was: Bergh, een rechtsgeleerde, uit Naarden herkomstig, doch thands te Amsterdam woonachtig, had er acht, die mutsen droegen, met groen en graauw fluweel gestoffeerd. Alle drie woonden den slag van Solebaai by, waar Heemskerk, die op 't schip *de Dolfijn*, gevoerd door den Luitenant-Amiraal van Gent, en Bergh, die op 't schip *de Stadt Utrecht*, onder den kapitein Joan Bonk, bescheiden was, het leven afbrachten en met eere te Amsterdam terugkeerden; maar Hasselaer, die zich op het schip *de Beschermer*, gevoerd door kapitein Swerius, begeven had, sneuvelde in den strijd. Aan Bergh, met wien Vondel meer byzonder bekend schijnt geweest te zijn, zong hy voor zijn vertrek het navolgende gedicht toe:

BEHOUDE REIS

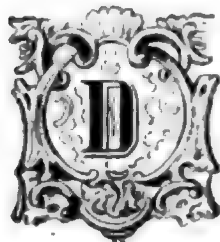
AEN DEN E. HEER

JOHAN BERGH,

Rechtsgeleerde,

GAENDE NAER 'S LANTS VLOOT, TER LIEFDE
VAN HET VADERLANT.

PULCHRUMQUE MORI SUCCURRIT IN ARMIS.

De krijghshelt BERGH, gereet op zee
Zich voor het vaderlant te waegen,
Begrijpt in zijnen geeſt alree
Dien oorloghsſtorm, die donderſlaegen,
't Gedreun, het baldren, en gekriel,
Het moortgeſchrey, de zeetrompetten,
De hemelvaert van kiel by kiel,
Het ſchoon muzijckſpel van muſketten,
Het barſten van de hantgranaet,
Den vloet van menſchebloet gezwollen,
Een hel, gepropt van wraeck en haet,
Eilanden tegens een op hollen.
In zulck een gruwzaem ongeluit,
Daerze overlegh en reden derven,
Wat 's eindelijck des helts beſluit?
't Is braef in 't harrenas te ſterven.

PULCHRUMQUE MORI SUCCURRIT IN ARMIS. d. i.: „en het ſtaat ons voor, hoe ſchoon het is, in 't harnas te ſterven." Zie *Aen.* II. 317.

13 *Ongeluit* voor „wangeluid," zie het aangeteekende Deel VI, blz. 254.

Het treurdicht, dat Vondel maakte, had tot onderwerp den moord van de De Witten, rampzalige ſlachtoffers der partywoede.

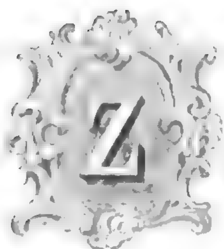
TER EEUWIGE GEDACHTENISSE

VAN DEN HEER

J O A N D E W I T,

Raetpensionaris van Hollant, &c.

ILLE VELUT RUPES, VASTUM QUÆ PRODIT IN ÆQUOR,
OBVIA VENTORUM FURIIS.

Zoo beelt de tekenkunſt De Wit af, naer het leven,
Den mont der Staeten, die voor 't recht van Hollant ſprack;
Hy beſt zich zelven, door veel wonderdaên bedreven,
Een' Atlas, opgegroeit tot zulck een laſtigh pack.
Eneas monſterde de daeden van zijn neven,
En al 't Romainſch geſlacht, volvoert met zulck een' lof,
Door Godt' Vulkaen in 't velt des beuckelaers gedreven:
De Wit beſtelde alleen de pennen rijcker ſtof;
Het zij de man zich queet te water en te lande,
En 't leven niet ontzagh te waegen op de zee;
Of Ruwaert, die de kroon der Waterhelden ſpande,
Met Britſche ſtandaerden onthaelde op onze ree;

ILLE VELUT RUPES, CAET. d. i.: „hy is een rots gelyk, die in de wyde zee uitſtekende, aan 't geweld der ſtormen is blootgeſteld." Zie *Aen.* X. 693.

3 *Hy beſt zich zelven:* d. i.: „hy zelf teekent best zich zelven af."
Door veel wonderdaen bedreven: d. i.: „door de vele wonderdaden, welke hy bedreven heeft."

5 *Eneas monſterde:* d. i.: „doorliep, ſomde op, beſchouwde achtereenvolgends."

8 V. wil zeggen: „de Witt gaf, door de daden, welke hy bedreven had, alleen meer ſtof aan de ſchryvers dan al de neven (nakomelingen) van Eneas en al de Romeinſche helden."

11,12 Lees: „of den Ruwaart van Putten, overwinnaar in den zeeſtryd en beladen met Britſche ſtandaarden terugkeerende, op ons ſtrand welkom heette."

F

Op d'afbeeldinge van den Heere

Meester Joan de Wit,

Raetpensionaris van Hollant, vader

des vaderlants.

Vincet amor patriæ.

Zoo leeft DE WIT in't hart van alle oprechte harten,
De mont der Vryheit, en der Staeten trouwste raet.
Zyn dood, al [illegible], zal Hollant eeuwige smarten.
Hy storf voor't Vaderlant een martelaer van [illegible] kaek.

Of zette in lichten brant de Koninghlijcke vlooten;
Of door het vreeverbont 't gewelt van Vranckrijck ſtuit.
Maer Burgerſchutters, leit dit hart van u doorſchooten,
Met zijn' heer broeder, waert al 't aertrijck door beluit?
Verloore zoonen, och, vergelt ghe dus uw vaders
En voeſterheeren, die u voedden met hun bloet?
Verdient hun trou en deught den naem van lantverraders?
Noit wort met naberou dit zwaer verlies geboet.

16 *Waert al 't aertrijck door beluit:* d. i. „waardig, dat, de geheele waereld door, de klokken ten teeken van rouw, voor hem geluid worden."

Nog gaf hem dezelfde ſtof aanleiding tot de navolgende byſchriften; een waarvan hier nevens in fac-ſimile geplaatst is:

OP DEN HEER

Mr. JOAN DE WIT,

Raetpensionaris van Hollant,

VADER DES VADERLANTS.

VINCIT AMOR PATRIÆ.

Zoo leeft De Wit in 't hart van alle oprechte harten,
De mont der Vryheit, en der Staeten trouſte raet.
Zijn doot, al 't onverdient, zal Hollant eeuwigh ſmarten.
Hy ſtorf voor 't vaderlant een martelaer van Staet.

Vincit amor patriæ. d. i. „de liefde tot het vaderland overwint." Zie *Aen.* VI. 824.

1 *In 't hart van alle oprechte harten:* in 't *hart* van een *hart?* — ja: want het woord wordt eerst genomen in de beteekenis van „het binnenſte," en daarna in die van: „gemoed," — doch dat maakt de uitdrukking nog niet aanbevelingswaardig.

2 *De mont der Vryheit:* d. i.: de Raadpenſionaris, die voor 's lands vryheid ſprak. Zoo in het vorige gedicht vs. 2, *de mont der Staeten.* Zoo wordt, omgekeerd, in de „Noortſche Nachtegaal," Deel II, bls. 688, de mond een *Penſionaris* genoemd.

OP D'AFBEELDINGE

VAN DEN HEER

JOAN DE WIT.

Zoo leefde Heer DE WIT, der Staeten troufte raet,
Gezwicht om geen gevaer, daer donderflagen ruifchten,
En vadermoordenaers hem leverden en kruiften.
Hy ftorf voor 't vaderlant een martelaer van Staet.

OP D'AFBEELDINGE, enz.: gelijk men ziet, is dit byfchrift flechts een variant van het vorige.

OP

DEN HEER

KORNELIS DE WIT.

Dus leefde Ruart WIT, zoo zwart als een Moorjaen
Misverft, en met de fchroef gepijnight op de fcheenen,
Om valfche logentaal, in damp en roock verdweenen.
Van zijne trou gewaeght de Teems en Oceaen.

2 *Met de fchroef gepijnight op de fcheenen*: d. i.: „wien op de pijnbank de fcheenfchroeven waren aangezet."

Het vreugdelied, door Vondel vervaardigd, was ter viering van de verlosfing van Groningen, welke ftad op den 19[en] July door den Bisfchop van Munfter belegerd was geworden. De moedige wederftand, door de Groningers, onder aanvoering van den wakkeren Karel von Rabenhaupt, geboden, had den vyand op den 26[en] Augustus het beleg doen opbreken, nadat hy ruim vijfd'half duizend man voor de ftad verloren had. Deze blijde gebeurtenis werd op de navolgende wijze door onzen dichter bezongen:

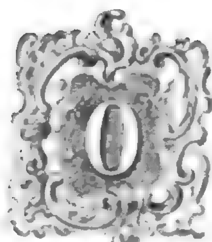
OP

DE DOORLUCHTIGE ZEGE

VAN

GRONINGE.

ALIAS INTER CAPUT EXTULIT URBES.

GRONINGE, pilaer en hooftſtadt van de Vriezen,
Van waer begint men 't beſt 't ontvouwen uwen lof?
Uw bouheer Grunus moſt u tot zijn wijck verkiezen,
Zoo vroegh voor Chriſtus komſte, en boude hier zijn hof;
Of liever, zoo men zeght, de broêr van 't hooft der Francken
Ontworp u arm en ſlecht. nu feſtigh jaer geleên
En noch vijfhondert, moſt ghy uwe ſtichters dancken,
Die u beveſtighden met toornen, graft en ſteen:
Maer namaels, aengegroeit in maght en burgeryen,
Ontzaeghtghe min 't gewelt, en proefde menighwerf
Het wiſſelbaere lot des oorloghs onder 't ſtryen,
Doch noit met meer gevaers van 't uiterſte bederf,
Dan toen de Keurvorſt en de Vorſt van Munſter 't zamen,
Geſterckt met Franſche maght, u vielen op het lijf,
Met gloênde kogelen u overſtulpen quamen,
En teſſens out, en jongk, en maeght, en man en wijf

ALIAS INTER CAPUT EXTULIT URBES: d. i.: „zy ſtak boven de voorname ſteden het hoofd uit." Zie VIRG. *Ecl.* I. 25.

1 *Hooftſtadt van de Vriezen:* het geen men thands „de provincie Groningen" noemt en wat men in 1672 gemeenlijk „Stad en Lande" heette, was een deel van het oude Friesland, dat zich, van Kennemerland af, uitſtrekte tot aan de Elbe, en waarvan Groningen zeker de grootſte en machtigſte ſtad was.

3 *Grunus:* volgends een oude, doch zeer apokryfe overlevering, was Gruno de ſtichter.

5 *Of liever:* Vondel verwerpt hier, en zeer te recht, het dwaze ſprookje, als of zekere Grunus of Gruno omſtreeks 180 jaar voor onze jaartelling een kaſteel gebouwd en naar zijn naam genoemd zoû hebben, waaruit in vervolg van tijd Groningen zoû ontſtaan zijn; — doch even onzeker, hoezeer minder onwaarſchijnlijk, zijn ook de overige traditiën aangaande het ontſtaan der plaats. Alleen dit weet men, dat de ſtad, gelijk V. in de twee volgende regels opgeeft, in den jare 1110 met muren, poorten en torens werd omringd.

Zich quijtende, noch ftorm, noch dootsgevaer ontzagen,
 Tot dat de vyanden verlieten uwen wal,
Na zulck een zwaer verlies, en droeve nederlagen,
 Waerop de zegegalm zich uitfpreide overal.
Uw fchermheer RAVENHOOFT hebt ghy, naeft Godt, te loven
 Voor uw behoudenis. dees terger van de doot
Bewaeckte u, totdat ghy het onheil quaemt te boven,
 En ftont de ftormbuy uit van bommen, vier en loot.
O GRONINGE, uit het puin en afch en ftof verrezen,
Vergeet de weldaet niet, die Godt u heeft bewezen.

De voorfpoed der Keulfche en Munfterfche wapenen fcheen van dit oogenblik verdwenen: en reeds voor 't einde van 't jaar werd de fterke vesting Koevorden, die door Munftersch krijgsvolk bezet was, door 't beleid van den Ingenieur Meindert van Tienen, verrast en herwonnen: waarop Rabenhaupt er introk met de zijnen. Dit wapenfeit gaf Vondel aanleiding tot het navolgende puntdicht, waarin hy met den naam des veldheers fpeelde, zeker weinig denkende, dat zijn fcherts ooit gedrukt zoû worden.

OP 'T VEROVEREN

VAN

KOEVORDEN

IN DEN JAERE MDCLXXII.

DE raven roepen kras kras,
Maer Ravenshooft roept huiden.
Men laet' de klocken luiden:
 Daer helpt noch fterckte noch moeras.

1,2 Verfta: de *raven roepen cras, cras,* (d. i: „morgen"); maar *Ravenshooft* roept *huiden* (heden").

Meer geest ſteekt in een ander klein gedichtje, hetwelk hy geſchreven had op zekere ſchildery, de nieuwe Heeregracht voorſtellende, en vervaardigd door Geeraert Berkheide, een jeugdigen ſchilder, die, in 1645 geboren, zich reeds naam begon te maken door zijn uitvoerige en toch natuurlijke voorſtelling van ſtadgezichten.

OP

DE NIEUWE HEEREGRAFT,

GESCHILDERT DOOR

GEERAERT BERCKHEIDE.

Berckheide maelt de Heeregracht
Naer 't leven, waerdigh om t' aenſchouwen.
Koop ſchilderkunſt: vermy het bouwen.
Waerom? 't is Franſche middernacht:
Dus wacht op eenen heldren morgen.
In huisbou ſteecken moeite en zorgen.

4 *'t Is Franſche middernacht:* verſta. „'t ziet er donker uit, nu de Franſchen in 't land zyn."

Gelijk ik vroeger [1]) gezegd heb, had Diederik Buiſero een ongemeen belang geſteld in zijn jongen landsman Antonides, en leî dit eerlang door daden aan den dag. Ziende, dat de jongeling door zijn ouders als leerling geplaatst was in een artſeny-winkel of apotheek, en oordeelende, dat een ſlaafſche werkzaamheid, die dag noch nacht rust liet, een groote hinderpaal moest wezen aan de oefeningen van den geest, had hy niet gerust, voor dat de jonge dichter zich van die lastige betrekking ontſloeg, en geen kosten geſpaard om hem zijn ſtaat van leven met een gemakkelijker te doen verwisſelen. Door zulk een hulp geſtijfd, aangemoedigd en geſteund door mannen van geleerdheid en aanzien, als Joan Six, den Profesſor Francius, Mr. Laurens Bake van Wulvenhorst, Joan van Broekhuizen, Joan Pluimers en anderen, [2]) had Antonides ſnelle vorderingen gemaakt, en was, nadat Utrecht ontruimd was door de Franſchen, die de ſtad

1) Zie Deel XI, blz. 273, 274.
2) Zie *Leven v. Antonides*, uitg. 1685.

een tijd lang hadden bezet, aan de Hooge ſchool aldaar tot Doctor in de medicijnen bevorderd, na het verdedigen eener disſertatie over de drajingen van het hoofd, welke Vondel met de navolgende lofvaerzen vereerde:

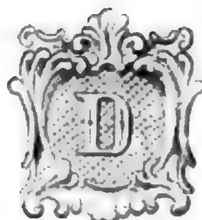
OP

DE DRAEJINGE VAN HET HOOFT,

VERWEERT DOOR DEN GELEERDEN JONGELING

JOAN ANTONI GOEZENAER,

TOEN HY TER ARTZENYE WIERT INGEWIJT IN DE DOORLUCHTIGE HOOGE SCHOOLE T' UITRECHT.

E ſchrandre GOEZENAER komt hier op ſtoel verweeren
 De draejing van het hooft, die brein en zinnen plaeght.
Hy toont hoe ydele verbeeldingen ons deeren,
 Wanneer d' ontſtelde maegh de dampen opwaert jaeght;
En d' oogen ſchricken voor de ſpoocken en grimmaſſen,
 Als rijzende uit den poel des afgronts dootſch en naer:
Maer nu een wijzer eeu dees dwaling is ontwaſſen,
 Loopt elck, die leeren wil by vroeden, geen gevaer.
Laet 's Bisſchops hanen vry uit alle toorens kraeien,
 En wecken 't gantſche Sticht, zoo wijt het is bekent.
Waerom? al d' aertkloot ſchijnt rondom de zon te draeien.
 De geeſt van KARTES leeft nu in zijn element:
Want ſchoon neuswijzen dit bekommerlijck geloofden,
 En lang weêrſtreefden dat by elck onmooghlijck ſcheen,
Nu blijckt het openbaer aen 't draeien van de hoofden.
 De wijſten ſtaen verbaeſt, en als verkeert in ſteen.
Het rechte middelpunt der werrelt is gevonden.
Voor zulck een' nieuwen vont verſtommen 's werrelts ronden.

1 GOEZENAER: Antonides, die van Ter Goes herkomſtig was.
12 *De geeſt van Kartes:* V. dryft hier den ſpot met het ſtelſel van den beroemden *Des Cartes* of Cartesius aangaande de wervelingen (*tourbillons*), hetwelk later door dat van Newton verdrongen werd.

Schertst Vondel in het bovenſtaande gedicht met het onderwerp der disſertatie, hy kan niet verdacht worden, te hebben willen ſchertſen met den ſchrijver zelven, dien hy lief had als zijn zoon, zoo zelfs, dat hy, naar de getuigenis van Antonides' vader, — „nauwlyk eenen dagh liet voorby gaen, zonder hem de eer van zijn bezoek te geeven: inzonderheit als hy ziek was, 't welk hem, om zijn teedere geſtalte, by wijlen ten deele viel, doende vlyt om hem zynen moed frisch en wakker te houden: gelijk hy hem, in zulk een ſtaad vindende, door eenige genoechelyke vertellingen wat minder aan zijn ongemak deed gedenken. Antonides was altijt vergezelſchapt van dat voornemen om, zoo hy de handen ruim mogt krijgen, het leeven van den Heiligen Paulus, onder den naem van *Paulinade* uit te brengen. Den ouden Heer Vondel zeide eens, zoetelyk ſchertſende, na de wijze van ſpreeken by de Roomsgezinden gebruikelijk, Antonides, gy moet met uwen Paulus voortvaren, gy ſult er veel by verdienen; want hy is een grooten Heilig" [1])

Tot dus verre het verhaal van den ouden Antoni Jansz., te belangrijker, om den blik, welken het ons doet werpen in Vondels aart, dien men wel eens als ſtroef en droefgeestig heeft afgeſchilderd; doch onze dichter behoorde tot de zoodanigen, die, ſtil en afgetrokken in groote gezelſchappen, zich des te meer in de vertrouwelijkheid van het gemeenzaam onderhoud ontboezemen, en de vonken van hun vernuft niet ten beſte geven aan den grooten hoop, maar die voor hun byzondere vrienden doen ſchitteren.

Zoo wy den moed en de wakkerheid, door de Amſterdammers in deze jaren aan den dag gelegd, bewonderen, niet minder bewondering verdient misſchien de ruſtige kalmte, waarmede, ondanks het nog altijd dreigend krijgsgevaar, terſtond na het wijken van den eerſten nood, ieder beroep weder gedreven werd en alles zijn ouden gang ging. Als een bewijs daarvan diene, dat, terwijl de oorlog nog op 't hevigst woedde, op den 23 February van dit jaar, te Amſterdam, door zekeren Gerard van Uilenburgh, vroeger landſchapsſchilder en nu handelaar in kunst, een openbare verkooping van ſchilderwerken gehouden kon worden, die hem ruime voordeelen opleverde. Deze byzonderheid zoû ons onbekend gebleven zijn, ware zy niet van de vergetelheid bewaard gebleven in twee gedichten, 't eene van Vondel, 't andere van Antonides. Dat van Vondel laten wy hier volgen: dat van Antonides, 't welk ten tytel voert: *Zege der Schilderkunst*, en in 's mans werken voorkomt, is tevens by vergisſing opgenomen onder Vondels poëzy en ſtaat daar in alle uitgaven te lezen; *hier* behoort het niet t'huis.

1) Zie *Leven van Antonides*, in de uitgave van 1685.

OP

DE VERKOPINGE

DER

ITALIAENSCHE SCHILDERIJEN,

TEN HUIZE VAN GEERAERT UILENBURGH, SCHILDER.

NOCH fpant de Schilderkunft de kroon by brave Heeren,
En zwicht voor onverftant, noch geen grimmas van Nijt.
Zy wil de ruime zael van Uylenburgh ftoffeeren
Met Italjaenfche kunft, in dezen droeven tijt:
Schoon Mars, in 't harrenas gewapent, ten bederve
Des volx, de landen zet in vier en vloet uit wraeck.
Dees tiende Kunftgodin, verkoren by Minerve,
Spreeckt door haer fchoone verf een ftomme beeldenfpraeck.
Een ieders hart verlangt naer prijs in 't vrolijck loten.
De Godt Apollo komt, vol levens en vol geeft,
In dees vergadering. hy groet de kunftgenooten,
En fpeelt op zijne harp in 't midden van dit feeft.
De mift der laftertong verftomt door 's kenners klaerheit.
De logentael verdwijnt voor 't helder licht der waerheit.

2 *Grimmas* voor „bedreiging."
10-12 Dat doen optreden van Apollo op de verkooping van fchilderyen flaat ongetwijfeld op den lierzang, by die gelegenheid door Antonides — wellicht ook op zangen door andere poeëten — ten beste gegeven. Tegenwoordig zoû 't geen dichter in de gedachten komen, een verkooping in de Brakke Grond als een *feest* te bezingen.

Op den 8en April overleed te Amfterdam Henricus Blesfius, misfchien wel een lid van het geflacht der Blezen, waarover meermalen gefproken is [1]), en die, vroeger Paftoor te Noordwijk geweest zijnde, zich later te Haarlem op 't Begijnhof had opgehouden. Van daar

1) Zie Deel VII, blz. 679, 685; IX, blz. 144.

verdreven, omdat hy aan een Katholijk het laatſte olieſel had toegediend, was hy kort daarop tot Licentiaat in de Godgeleerdheid en Apoſtoliſchen Protonotarius aangeſteld, en voorts Paſtoor geworden van Sint-Nikolaas of van de Oude zijde te Amſterdam, Aartsprieſter van Amſtelland, Vikaris van Friesland, Groningen en de Ommelanden, en Kanonik van het Kapittel te Haarlem. Vondel vervaardigde op hem het navolgende gedicht:

LIJCKKLAGHT

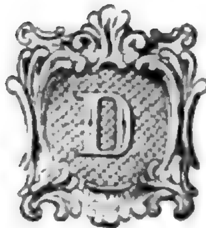
OVER DEN EERWAERDIGEN HEER

HENRICUS BLESSIUS,

Licentiaet in de Godtheit,

PROVICARIUS EN ERTSPRIESTER.

PURAQUE IN VESTE SACERDOS.

AT Amſtelſtroom en Haerlems Spaeren
  Zich hangends hoofts in rouwe kleên,
En hunnen druck te zaemen paeren,
  Nu Blessius leght overleên:
De herder, die zijn kudde leide,
  Haer drenckte in eene verſche beeck,
En voerde in groene klaverweide,
  Den rougalm weckt van ſtreeck in ſtreeck.
Waer heeft de trou oit uitgeblonckeu
  Zoo heerelijck gelijck in hem,
Die kille harten kon ontvoncken,
  En rotſen breecken met zijn ſtem?
Hy quam ten outer aengetreden,

Puraque in veste sacerdos: „een prieſter in een rein gewaad." Zie *Aen.* XII. 169.
5-8 Verſta: „de dood van den herder, die zijn kudde leidde, enz. doet in menig oord een bitteren rouwgalm oprijzen."

Een' engel, en geen' menſch, gelijck,
In deftige en godtvruchte zeden,
In ſpoet en onſpoet even rijck.
Het laſteren leedt hy geduldigh,
Naer 't voorbeelt van 't gekruiſte Lam,
Aen ergernis noch opſpraeck ſchuldigh,
En tegens niemant ſtuur noch gram.
Hy hiel met waecken en gebeden
Stantvaſtigh en gedurigh aen,
En zocht de kruisbaen op te treden,
Waer langs Godts Zoon is voorgegaen.
Het luſt hem 't kranckbedt te bezoecken,
Te trooſten in den leſten noot,
En hiel geſpreck met ſtomme boecken,
In yver noit verkoelt noch bloot.
Toen 's levens krachten hem begaven,
De geeſt van flaeute allengs bezweeck,
Vloogh hy met blyſchap in Godts haven,
Een uitgang, die geen doot geleeck.
Nu juicht en triomfeert hy boven
By d' Engelen in 't hemelrijck:
Wy leggen hier om laegh verſchoven,
En weenen droevigh op zijn lijck.
De milde hemel wil het geven
Dat wy ons ſpieglen aen zijn ent,
En volgen op zijn ſtichtigh leven,
By Godt en d' Engelen bekent.

35 *Verſchoven* voor „verſtooten, verlaten." Zie *Opdr. H. Maeght*, Deel IV, blz. 285.
Zy offren Gode in eenen ſtal verſchoven.

Tot een ander gedicht van gelijken aart werd aan Vondel ſtof verſchaft op den 21ᵉˢ Auguſtus, toen de geweldige zeeſlag by Kijkduin geſtreden werd en de Engelſchen ondervonden, hoe De Ruyter en Tromp ſedert hun verzoening onverwinnelijk waren. Onder andere zeehelden, wier bloed hier voor 't vaderland vloeide, ſneuvelden de Vice-Amiralen Sweers en Johan de Liefde. Aan Sweers werd een praalgraf opgerigt in de Oude Kerk, tegen over dat van Van der Hulst. Het lijk van De Liefde, die tot de Amiraliteit van de Maas behoorde, werd naar Rotterdam overgevoerd, en aldaar plechtig begraven in de Groote Kerk, in een byzondere kapel. In den rand van den zerkſteen leest men dit opſchrift:

„D'Ed. Heer Johan de Liefde, Ridder, Vice-Amiraal van Holland en Wester-Vrieslant, ſtorf door een kanonskogel in 't eerſte

gevecht tegen de vloten der twee koningen, in 't afflaen van deze kusten, den eerften Auguftus des jaars 1673."

Onder het wapen van den Amiraal ftaat het volgende lofdicht, door Antonides, in fteen uitgehouwen:

De Liefde, d' eer der Maes, rust onder dezen fteen,
Die, in acht krijgen, en vervaerlijke oorlogstoghten,
De Teems, de Seine, en Zont, en Iber heeft bevochten,
En winnaer van den Taeg vertoonde zijn trofeen.
De Faem ter grafzerk van den zeehelt uitgeborften,
Strekt hem een tombe lang verfchuldigt aen zijn zwaert.
Vervult al 't aerdrijk met zijn glory, en vervaert
Noch met den fchrik zijns naems de vyandlijke vorften.
Al wert de zee geverft met zijn doorluchtig bloet
En 't lichaem hier vergaet, noch leeft hy door zijn moet.

Ook Oudaen vervaardigde meer dan een gedicht ter vereering van zijn ftadgenoot. [1]) 't Schijnt dat Vondel mede was aangezocht, op den overleden held een graffchrift te vervaardigen. Wy vinden er althands een in zijne werken, en nog wel met een variant:

1) OUDAEN, *Poezy* III Deel, blz. 450. *Ged.* blz. 212, 228.

GRAFSCHRIFT

VAN

DEN ONDERAMIRAEL

JOAN DE LIEFDE.

HIER ruft 's lants LIEFDE, of eer een deel gefcheurt aen flenteren,
Hy fchuwde fchutgevaert van verre, en pafte t' enteren,
Getrooft te winnen, oft te fterven, als een helt.
Beleit en moedt betoomt het grootfte zeegewelt.

1 *Hy fchuwde fchutgevaert van verre:* dit wil niet zeggen, dat hy het *fchutgevaart* ontweek, en zich op een *verren* afftand daarvan hield, wat een fchrale loffpraak zoû geweest zijn; maar, dat hy er niet van hield, zelf, uit de verte, en wanneer het nog onzeker was of hy fchade aan zijn vyand toe kon brengen, dezen te befchieten, en hem dus liever aan boord klampte.

ANDERS.

Hier ruft 's lants Liefde, die twee koninckljjcke vlooten
Beftrijdende onvertfaeght, ten lefte wert gefchooten,
Getrooft te winnen, of te fterven als een helt.
Beleit en moedt betoomt al 't Britfch en Franfch gewelt.

Misfchien moeten wy die variant daaraan toefchrijven, dat, toen de Zeeraad te Rotterdam aan de vaerzen van Antonides de voorkeur gaf boven de zijne en die van Oudaen en anderen, Vondel zelf het oorfpronkelijke te zwak vond en een verbetering wilde beproeven.

Behalve het graffchrift, maakte hy ook nog dit byfchrift voor des zeehelds beeltenis.

OP

DEN ONDERAMIRAEL

JOAN DE LIEFDE.

ILLE, VELUT PELAGI RUPES IMMOTA, RESISTIT.

Zoo leeft de Liefde tot het vrye Vaderlant,
Die al den Oceaen in vlammen zette en brant,
En menigh zeegevecht verduurde een ry van jaren,
Gelijck een yfre rots, befchuimt van bloet en baren.
Vraeght Chattam, Teems, en Zont, en al de kuft rondom.
De Maes ftont dickwijl voor dit Hollantfch wonder ftom.
's Mans wijs en kloeck beleit, en moedt en zeevaerts kennis
En deught befchaemen zelfs de nijt en lafterfchennis.
Een kogel trof de borft, die zoo veel vlooten tart;
Maer dieper Ruyter en 's Lants Zeeraet in het hart.

Ille velut pelagi, cart. d. i. „hy wederftaat, gelijk een onbeweegbare rots in zee." Zie *Aen.* VII. 586.

1 *De liefde tot het vrye vaderlant:* men ziet hoe V. tot in zijn laatfte dagen zijn *liefde* tot woordfpelingen behoudt.

De dood van een ander groot en beroemd man, langen tijd een bekende, ja een vriend van onzen dichter, van Joan Blaeu, die op den 28[sten] December dezes jaars overleed, gaf aan Vondel ftof tot het navolgende graffchrift:

OP

DEN HEER

JOAN BLAEU,

EERTIJTS SCHEEPEN EN RAEDT DER STADT AMSTERDAM.

HIER fluimert BLAEU, gedruckt van dezen kleinen fteen,
Al 't aertrijck door bekent,
Hoe quam hy aen zijn endt?
De gantfche werrelt viel dien grooten man te kleen.

1 *Gedruckt:* zinfpeling op 's mans beroep.
2-4 Zinfpeling op de aardrijkskundige werken, inzonderheid op den waereld-atlas, by Blaeu gedrukt en uitgegeven.

Het volgende, waaraan wellicht de gedachte aan zijn eigen naderend einde geboorte gaf, vinde hier zijne plaats:

GRAFSCHRIFT.

Hier ruſt het ſterflijck deel, der wormen aes en ſpijze,
Gelijck een korengraen, in aerde en ſtof verrot,
Op dat het heerelijck, te zijner tijt, verrijze.
Het lichaem met de ziel, door d'allemaght van Godt
Vereenight, opgeweckt door d'Engelſche trompette,
Zal opſtaen, met een glans en klaerheit, Godt gelijck,
Als Jezus het met vreught aen zijne zijde zette,
Den menſch ten hemel voere om hoogh, in 't eeuwigh rijck.
Hier is verganckliјckheit, geſlagh van klock en uren:
Daer boven eeuwigheit, die alles zal verduren.

5 *D' Engelſche trompette* voor „de trompet der Engelen." Zoo ook noemen de Roomsch-Katholieken veelal de boodſchap des Engels aan Maria de *Engelſche groetenis*. De vroome Jung Stilling had haar zeer lief en was gewoon, gelijk hy 't in zyn „Leven" op verſcheidene plaatſen mededeelt, aan de lieden te vertellen dat hy een groote ſom had uitſtaan „in de *Engelſche* bank." Maar als 't dan uitkwam, dat hy niet op eenige tydelijke, maar op geeſtelijke ſchatten gedoeld had, keek deze en gene wel eens op zyn neus.

Eindelijk nog vervaardigde Vondel op een onlangs uitgekomen vertaling het navolgende. [1])

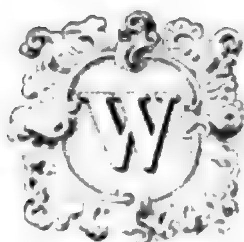
1) Vergel. Oudaen, *Poezy* II, blz. 41 op 't zelfde onderwerp.

OP

TRAJAEN BOCKALIJNS

KUNDTSCHAPPEN VAN PARNAS.

STIMULOS SUB PECTORE VERTIT APOLLO.

IEN 't luft orakels uit Apolloos mont te hooren,
Begeef zich op PARNAS, daer geen leergierige ooren
Vergeefs beluifteren de leffen en den raet
Des Godts, die elck berecht naer zijnen eifch en ftaet.
Wie in de werrelt wil verkeeren, vranck en veiligh,
En leeren ommegaen met heiligh en onheiligh,
In 't hof, en op de merckt, vindt hier het onderwijs,
Den Leitsman, die hem leit voor een' geringen prijs.
Het valt gemacklijck, wat een ander heeft begreepen,
Zich t'eigenen. 't vernuft, dat dom is, wort geflepen
Op dezen wetfteen. welck een heldre zonnefchijn
Verlichte Italien, zoo ras als BOCKALIJN
Te voorfchijn quam! elck ftont verbaeft en opgetogen,
En zagh de werrelt aen, maer heel met andere oogen,
Dan oit voorheenen. o het leeren is een ftut,
En ieder even na, doch niet al even nut.
De befte meefter heeft den mindren afgekeecken.
Maer hier komt BOCKALIJN: ick bid u, hoor hem fpreecken.

STIMULOS SUB PECTORE VERTIT APOLLO: „Apollo draait zijn fchichten om in de borst;" d. w. z. „fchenkt (hem) hooger bezieling." VIRG. *Aen.* VI. 101.

By meer dan eene gelegenheid heb ik gewach gemaakt van de belangftellende vriendfchap, welke Vondel van zijn neef Joan de Wolff en diens echtgenoote mocht ondervinden. [1]) Sedert eenige jaren was het zijn vafte gewoonte, des Vrijdags het middagmaal bij die beminnelijke gastvrouw te nemen, een gewoonte, die bleef ftandhouden, ook nadat De Wolff, ik weet niet recht in welk jaar, aan

1) Zie Deel X, blz. 506,

zijn gade en verdere betrekkingen ontviel. Agnes Block bleef echter geen weduwe. Offchoon den eerften leeftijd reeds voorby, had zy nog bevalligheden en begaafdheden genoeg, om, op haar vier-en-veertigfte jaar, een huwlijks-aanzoek te bekomen. Sybrand de Flines, wellicht een broeder van Kriftina de Flines, die met Jacob Leeuw getrouwd was, [1]) vroeg om hare hand. Hy was weduwenaar, zy weduwe: hy vond zich verlaten, zy ook: hy oefende hetzelfde beroep uit als wijlen haar man, dat van zijdehandelaar: beiden kenden elkaêr federt jaren, en zoo konden er in wederkeerige genegenheid en in wederkeerig belang redenen genoeg gevonden worden, om beiden tot een echtverbindtenis met elkander te doen befluiten: of liever, wy vinden die redenen opgegeven in het bygaande gedicht, 't welk Joachim Oudaen ter gelegenheid hunner bruiloft aanhief.

1) Zie Deel X, blz. [illegible].

DE HUWELIJKS-BAND

VAN

SYBRAND DE FLINES

MET

AGNES BLOCK.

Hoewel de ftorm der land-beroerten,
Waar van bykans het Vaderland
Aan alle kanten ftaat in brand,
't Gefpeel van lachchen, jokken, boerten,
En andere bevalligheen,
Die zich om 't Bruiloft-bed vergaderen,
Altans byna verbied te naderen,
Ja fchier ontraad in d' Echt te treên,

Noch derve ik myn genoegen toonen,
Nu zich een wyze Weduw-vrouw
Ontweduwt door een tweede Trouw,
En min met weder-min wil kroonen:
Nu 't SCHAAPJE *van den* WOLF *gered,*
Nu AGNES BLOK *van 't blok ontflagen.*
Dat jok en blok van nieuws wil dragen,
En henetreed naar 't huw'lyks bed.

Wat reden mag Haar doch bewegen!
Is Haar de Vryheid niet meer lief?
Die Vryheid ſtrekt maar ongerief;
En vind zich menigmaal verlegen,
Om hoofd, en trooſt, om raad, en daad;
Om hulpe, in velerlei gevallen;
En om de vriendſchap, onder allen
Den lieffelykſten toeverlaat,

Dien deze Staat kan mededeelen:
Want deze Staat, en anders geen,
Vermocht een' wolven-aard te kneên,
Om manlyk zelf een lam te ſtreelen:
Dit wiſt AGNETA; *maar helaas!*
Dat weten, als een droom vervlogen,
Trok zelf den paarle-dauw uit de oogen,
In 't midden van al 't krygs-geraas.

En ſchoon ze wilde eens ſpele-varen
Op Vyver-hof om verſche lucht;
Ze ziet er niet als ongenucht,
En dingen die het hert bezwaren
Door 't alverdelgend oorlogslot;
Want die die zorgen zou beletten
Of helpen zulk een ramp verzetten,
Helaas! dien miſtze. Hy 's by God.

Tot dat DE FLINES *(wien de ſchade*
Van diergelyke ziel-verlies
Wel trof, maar weer den moed inblies,
Om door een zyns gelyke Gade
Die t' overwinnen) Haar bekoort,
En met zijn ſterk en lieflijk ſmeeken,
Het ſlugger opzet kan verbreken
En 't hert tot zachter luim doorboort.

Zy brand van deugdelyk verlangen
Om SYBRAND, *dan, gelyk wel eer,*
Zich tot een hulp, en hoofd en heer,
En ſteunſel in dien ſtaat te ontfangen;
Hem te verquikken in zijn' laſt
En huiszorg, met die ſcha te boeten,
En weer de vreugde aan Hem te ontmoeten,
Die heilzame [1]) *Huw'lyx-eendracht paſt.*

1) Men ziet uit dezen regel, en uit vs. 102, dat Oudaen de *k* achter de *e* liet verſmelten, of wel, op Engelſche wyze, ame als aem wilde hebben uitgeſproken.

't Is dan geen drift of wulpse weelde,
Die hier de Huw'lyx-koets genaakt,
Daar 't ongeval noodzaaklyk maakt,
Dat elk den and'ren sterkte en streelde.
Op dezen voet verstout ik my,
Wel — wederom gepaarde Menschen, —
U heil en zegen toe te wenschen,
En pryz', zelfs in die razerny,

En overlast der Wapen-woede,
Uw braaf bestaan en wys besluit,
Eerwaarde Bruigom, schrandre Bruid,
Dat dus den and're strekt ten goede.
Gelust u nu, geestrijke BLOK,
Uw bloem-hof-bedde, als naar gewentte,
Met geur te ontmoeten in de Lente,
Daar, mits men 't al ter nedertrok,

De toeleg mist, en Gy derhalven
Met naalde en schaar, waar met uw hand
In kunst volwrochte bloemen plant,
Die smert en wonde zoekt te zalven,
Hier zijt Gy op uw rechte veld:
Naar dien DE FLINES, *daar hy 't leven*
En kracht aan bloemen weet te geven,
Met lof dien handel dryft om geld:

Niet als de uit-zinnige Bloemisten,
Die aan 't bedrieghlijk velt-gewas
't Zelfstandig voetsel van de kas
Vertureluuren en verquisten:
Maar tot een stijl in 't huis-behoef,
Dat winst en voordeel aan kan brengen
't Nut en 't vermaaklijk dus te mengen
Smaakt alle kenners op de proef.

God geve u, zonder huis-verdrieten,
In rust en onderlinge vreé,
En zielerust, Vereende Twee,
Noch lang dien zegen te genieten.
En word u dit op sterker toon
Van Oom Van Vondel toegezongen,
Hy, als een arent doorgedrongen
Tot in 't gesterntte, is wel gewoon

Dat andere in de laagte zweven;
Dat vog'len van een mind're vlucht
Hem volgen, zonder dat de lucht
Van ſterk bewegen word gedreven:
Die ſneller Arent vloogme voor;
Ik volge Hem dus van verre op 't ſpoor.

In de daad neemt Oudaen in dit gedicht geen hooge vlucht, en, zoo ik het hier heb opgenomen, 't is minder om de verdienſten, die het kenmerken, dan wel om de vele belangrijke byzonderheden, welke het bevat. Wy leeren er toch uit, — vs. 33, 34 — dat Agnes Block zich toen reeds onthield op de hofſtede Vijverhof, by Nieuwerſluis aan de Vecht gelegen, en er een fraaien bloemtuin onderhield — over welk een en ander nader: — voorts, vs. 35—37 en vs. 72 — dat, ten gevolge waarſchijnlijk van het onder water zetten der om Amſterdam gelegen landen, gedurende den oorlog, die kweekery een tijd lang vernietigd was geworden: verder vinden wy er, — vs. 73—75 — in beveſtigd, dat zy een treffelijke knipſter en borduurſter van bloemen was, en dat De Flines niet enkel handel dreef in zijden waren, maar ook, als uit vs. 78—79 blijkt, zelf zijden ſtoffen weven liet. Eindelijk nog leeren wy uit het gedicht, dat Oudaen, niet-tegenſtaande hy Vondel eenmaal in den ſchild was gevaren, [1]) toch met hem op een goeden voet was, of althans verlangde te wezen. Ik moet op deze laatſte omſtandigheid te meer de aandacht veſtigen, om dat ik in het „Leven van Oudaen," achter het derde Deel van zijne *Poëzy* geplaatst, bl. 59, lees, dat er tusſchen hen beiden een *koelheid* gerezen was, geſproten uit Oudaens aanmerkingen op de „Beſpiegelingen," en *die nooit tot de vorige warmte van genegenheid keerde.* De hulde, aan 't ſlot van het Bruiloftsdicht aan Vondel gebracht, ſchijnt te hebben moeten ſtrekken, om die koelheid te verdrijven. Of 't middel doel trof, is my onbewust. Dit weet ik, dat, volgens hetzelfde levensbericht, Oudaen zijn gedicht, getyteld *Rome in zijn binnenſte* — waarin hy zich heftig verzette tegen de Roomſche Kerk met hare ceremoniën en hooggaande praal, alsmede tegen de eer, den Paus aangedaan — aan Vondel zoû hebben voorgelezen: — zeker geen middel om hem zijn hof te maken! Vondel, gevraagd, hoe 't hem geviel, vergenoegde zich met te zeggen: „'t Is ſcherp," en Oudaen hierop: „had ik uwe pen gehad, mijn Heer! 't zoû nog al ſcherper zijn." 't Bedoeld gedicht kwam uit in 1675, de mededeeling daarvan kan dus plaats gehad hebben kort voor of na het huwelijk van Agnes Block, en ik wil best gelooven, dat de indruk, dien Oudaen door zijn lofvaerzen op den grijzen dichter maken wilde, ten gevolge van die onhandige voorlezing van zijn aanval op Rome weder te loor moest gaan.

1) Zie Deel V, blz. 515

't I[illegible]
D[illegible]
D[illegible]
Dat [illegible]
Op [illegible]
Wel [illegible]
U heil[illegible]
En [illegible]

En over[illegible]
Uw b[illegible]
Eerwa[illegible]
Dat dus[illegible]
Geluſt [illegible]
Uw bloei[illegible]
Met geur [illegible]
Daar, [illegible]

De toeleg [illegible]
Met naa[illegible]
In kunſt[illegible]
Die ſmert [illegible]
Hier zijt[illegible]
Naar dien [illegible]
En kracht [illegible]
Met lof [illegible]

Niet als de [illegible]
Die aan [illegible]
't Zelfſta[illegible]
Vertureluure[illegible]
Maar tot [illegible]
Dat winſt e[illegible]
't Nut en 't [illegible]
Smaakt al[illegible]

God geve u, [illegible]
In ruſt en [illegible]
En zielerust[illegible]
Noch lang die[illegible]
En word u [illegible]
Van Oom Van[illegible]
Hy, als een ar[illegible]
Tot in 't geſt[illegible]

[illegible] moet [illegible] Vondel voor 't laatst [illegible] in het navolgende huwlijkslied

TER BRUILOFT

[illegible]

SYBRANT DE FLINES,

[illegible]

AGNES BLOCK.

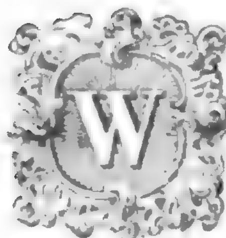
[illegible]

AGNES BLOCK.

Dan, van Oudaen afſtappende, en tot Agnes wederkeerende, moet ik vermelden, hoe 't te harer eere was, dat Vondel voor 't laatst zijn lier tot blijde zangen ſtemde, in het navolgende huwlijkslied:

TER BRUILOFT
DER
E. GETROUDEN
SYBRANT DE FLINES,
EN
AGNES BLOCK.

WAT teelt onderlinge min
Twee gelijcken, eens van zin,
In al wat men geeſtigh rekent.
Beide in kloeck vernuft uitſteeckend.
D'een ſchept zomwijl luſt op 't lant,
Daer zy bloemen zaeit en plant,
Of de bloemgodin helpt vieren,
En het loofwerck op papieren,
Uitgeſneden met de ſchaer,
Offert op het huisaltaer:
D'ander heeft zijn wit getroffen,
Als hy net in zijde ſtoffen
Loof en ſchoone bloemen weeft,
Schooner dan de lente ons geeft.
Wat kan zulck een huwlijck baeren,
Daer die beide in echt vergaeren,
Met een rijp en wijs beleit,
Anders dan genoeghzaemheit?
Flines, die door ſtadigh minnen
't Onvermurwde hart koſt winnen
Van uwe Agnes, out en jongk
Drinckt met eenen blijden dronck
U geluck toe. Godt wil geven
Dat ghy beide in vreught mooght leven.

6-10 Vergelijk het gedicht van Oudaen, vs. 60 75, 12 -14. Als voren, vs. 78, 79.
20 *'t Onvermurwde hart koſt winnen:* verſta eenvoudig. „haar hart wist te vermurwen." 't Zou anders een ſlecht kompliment zijn, aan den eerſten man van Agnes gemaakt.

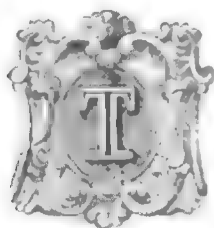

AGNES BLOCK.

Ffff3
779 Ter bruiloftv
Sybran
Agnes
Ter bruiloft va
't Volk uit den
En om de menschen
Wort elk genoodig
De Bruigom k
Treckt aen
Hy zalze, die zyn
Vergeugt op 't hoog
Wort openbaer
Dit 's van nol
Noit kon een ste
Den voorbeelt v
Hier bloeit
Verbergen
Hier klinken
op zang van
Besloten
Wy wenschen, dat
De volle bruid

Op dit gedicht volgt in de uitgave van Brandt een ander, met het opfchrift: *ter zelver bruiloft:* my komt het echter voor, dat alleen 't woord LAM in den eerften regel den verzamelaar van Vondels gedichten op het denkbeeld heeft gebracht om het daar te plaatfen, en dat het niet op de bruiloft van De Flines en Agnes Block, maar op 't geestelijke huwelijk van Kristus met de kerk doelt.

TER bruiloft van het zuiver LAM,
't Welck uit den fchoot des Vaders quam,
En om de menfchen heeft geleden,
Wort elck genoodight en gebeden.
De Bruigom komt: houdt u gereet.
Treckt aen het witte bruiloftfkleet.
Hy zal ze, die zijn komft verbeiden,
Verheught op 't hooge feeft geleiden.
Wat openbaert zich hier een dagh,
Die 't oor noit hoorde, 't oogh noit zagh!
Noit kon een fterflijck hart bevroeden
Den overvloet van zoo veel goeden.
Hier bloeit een eeuwigh Paradijs.
Verborgen Manna ftreckt hier fpijs.
Hier klincken harpen en cimbaelen
Op zang van hemelfche kooraelen.
Gelieven, wien dit huwlyxlot
Befchooren wert alleen van Godt,
Wy wenfchen, dat hy u wil geven
De volle vreught in 't ander leven.

5-6 Toefpeling op Matth. XXII. 9, 12 en XXV. 6.

Ook na haar hertrouwen bleef Vondel, zoo lang hy gaan kon, Agnes bezoeken, en men vertelt, dat hy by zoodanige gelegenheden, om haar onthaal te prijzen, placht te zeggen: „al te voldoende, Nichtje de Flines!" welk gezegde federt een algemeene fpreekwijze werd, wanneer een gastvrouw al te groote gulheid betoonde. Dat zoodanige gulheid aan Agnes niet zwaar kon vallen, en zy daarby ruimfchoots kon voldoen aan haar zucht om den goeden grijzaart naar zijn zin te onthalen, is licht na te gaan; daar zoowel haar man als zy over-

vloedig met tijdelijke middelen bedeeld waren. Als bewijs daarvan ftrekke o. a. de omftandigheid, dat zy, tot aan haar dood toe, in ruime mate aan haar bloemen-liefhebbery kon toegeven, en, na de ontruiming van het land door den vyand, weder fpoedig op Vijverhof een fraaien kweektuin bezat, alom beroemd door de zeldzame gewasfen, die er werden aangekweekt en die aan Agnes den naam van *Flora Batava* verwierven. Zy was het, om een voorbeeld te noemen, die het eerst den ananas, waarvan de plant, omftreeks 't jaar 1680, door den fcheepskapitein Tak uit Suriname naar Holland was overgevoerd, tot rijpheid bracht, en er de Staten van Utrecht op onthaalde, die, uit erkentelijkheid, haar den gedenkpenning aanboden, waarvan de afbeelding hiernevens gaat.

Te liever plaats ik hier dezen penning, om dat hy ons de — hoezeer dan reeds verouderde — trekken van Agnes Block aan de eene zijde vertoont, met het randfchrift AGNETA BLOK FLORA BATAVA; onder aan ftaat de naam des makers: I. ROSKAM *fecit*. De keerzijde doet ons in 't verfchiet de hofftede *Vijverhof* zien, welken naam men in den rand van den penning leest. Op den voorgrond ftaat Flora, houdende een tulp in haar rechterhand, en in haar linker arm een gekroonden hoorn des overvloeds. Achter haar ftaat de ananas met een rijpe vrucht. In een anderen pot is een bloem, waarfchijnlijk een *Cactus melocactus*, uitgebeeld. Onder aan leest men; *fert arsq. laborque quod natura negat*, d. i.: „kunst en infpanning brengen te weeg, wat natuur niet verrichten kan." 1700. — Dat wijders Agnes Block een keurige teekenares was, hebben ons bovenftaande gedichten beveftigd; er beftaan nog merkwaardige teekeningen van hare hand, en ik herinner my enkele daarvan gezien te hebben by wijlen mijn vriend Mr. Jeronimo de Vries.

Ten einde hier nu het meest belangrijke aangaande Agnes byeen te brengen, zal ik nog vermelden, dat zy op den 20 April 1704 overleed. Zy overleefde haar zuster Ida, die niet minder dan zy door verftand en geest fchijnt te hebben uitgeblonken, en aangaande welke wy Vondel zulke gunftige getuigenisfen hebben hooren geven [1]). Het jaartal van hare geboorte en dat van haar dood worden ons uit den penning bekend, waarvan de afbeelding hiernevens gaat.

Op de voorzijde ziet men Ida Block, in een zedig gewaad, het hoofd gedekt met een fluweelen of zijden kap of hairmuts. Rondom leest men: IDA BLOK GEBOREN XXVI JULI 1632 GESTORVEN 11 JUL 1693. Op de keerzijde ziet men de zinnebeelden van den dood: een gevleugeld uurglas, doodshoofd, en beenderen, en daaronder de volgende dichtregelen, waarvan de vervaardiger, die zich achter de aanvangletters I. D. S. verbergt, my onbekend is.

1) Zie Deel X, blz 505, 534.

GEDENKPENNING DOOR DE STATEN VAN UTRECHT VEREERD AAN AGNES BLOK.

Zie 't beeld van Ida Blok een vrou,
Wier deugd en geeſt en ſchrandre kennis
Ver boven 't lof van mondt en pen is
Die menig man beſchamen ſou,
Had niet de doodt, daar 't al voor bukt,
Te vroeg dit voorbeeldt weggerukt.

Verder heeft men eenig loofwerk, en daarom I. ROSKAM *fecit.*

Behalve Agnes Block trouwde in dit jaar nog een nabeſtaande van Vondel, te weten zijn kleinzoon, die, even als zijn vader en grootvader, Joost of Justus genaamd was. Zijn bruid was Aaltje van Rechteren.

In de oude boeken der R. K. kerk, genaamd „Geloof, Hoop en Liefde," ſtaat hieromtrent het navolgende aangeteekend [1]):

„1674 den 7 Maij getrout: Justus vanden Vondel met Aeltie van Rechteren, getuyg Marritie Lodengekx en Machtildis van Savoy."

Noch over de bruid, noch over haar getuigen heb ik verder iets kunnen vinden. Alleen zoû het my niet verwonderen, dat Machtildis van Savoy een zuſter of dochter was van den vroeger door ons genoemden ſchilder, Karel van Savoy, te minder, dewijl de familie Benzi, waarover insgelijks reeds geſproken is, mede herhaaldelijk in die boeken voorkomt, en een en ander op onderlinge betrekking tusſchen de hier voorkomende perſonen wijst [2]).

't Schijnt, dat de ſtraks vermelde gebeurtenis den ouden man niet heeft kunnen bewegen, de lier te beſpelen, 't zij, dat het huwelijk niet naar zijn zin was, 't zij, dat hy toen reeds voor goed beſloten had, der poëzy vaarwel te zeggen. Evenzeer zweeg hy by het afſterven van Maayken of Maria de Wolff, een dochter van Joan de Wolff, die in dit jaar overleed, gelijk my gebleken is uit de navolgende aanteekening in het Begrafenis-boek der Westerkerk 1673—1738:

„10 November 1674 begraven Maayen de Wolff.
Prinſengraft. . . . . *f* 15."

Indien Vondel alzoo zweeg by het huwelijk van een kleinzoon en het afſterven van een nichtje, het ſchijnt, dat zulks minder moet worden toegeſchreven aan verzwakking van geestvermogens, by den nu zeven-en-tachtigjarigen grijzaart — waarvan althands zijn laatſte vaerzen geen ſporen dragen — dan aan den raad zijner geneesheeren, die alle inſpanning der herſenen ſchadelijk voor hem achtten. Hy volgde hun raad en vond er zich wel by: immers nog in den jare 1676 zag Brandt hem gedichten lezen zonder bril, van welk hulpmiddel hy zich nimmer bediende [3]).

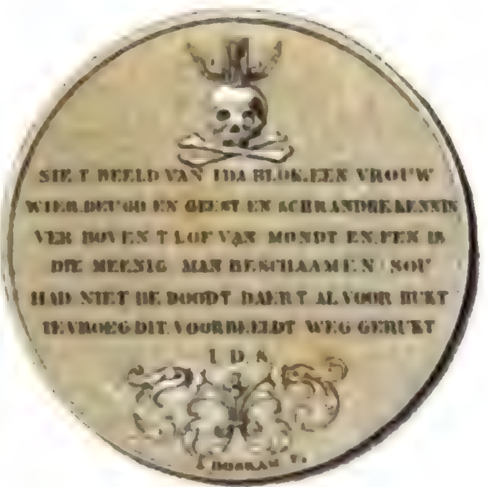
1) Ik ben de mededeeling hiervan verſchuldigd aan mijn vriend Alberdingk Thijm.
2) Zie Deel IX, blz. 231.
3) *Vondels Leven*, blz. 71.

Onder de dichters, die omtrent dezen tijd te Amfterdam leefden en met Vondel op een goeden voet ftonden, heb ik nog geen melding gemaakt van Hiëronymus Sweerts. Deze, in 1627 geboren, had zich reeds als knaap onderfcheiden door het vervaardigen van niet onaardige gedichtjes, en de lettervruchten van zijn rijperen leeftijd ftelden de verwachtingen, die zijn eerftelingen van hem hadden doen opvatten, niet te loor. Wel zijn die vruchten, voor zoo ver ze tot ons gekomen zijn, weinig in getal, doch dat weinige, in losfen en bevalligen trant gefchreven, doet het ons flechts betreuren, niet meer van hem te bezitten. Dat hy met zijn gaven niet wilde pronken, bewijst de omftandigheid, dat hy nimmer by zijn leven iets aan de pers vertrouwde, en ook het weinige, wat wy van zijne poëtifche nalatenfchap bezitten, zoû niet tot ons zijn gekomen, indien 's mans zoon, Cornelis, niet voor de uitgave daarvan gezorgd had. Met volle recht beklaagt zich Jeronimo de Vries in zijn (reeds meer door ons aangehaalde) Prijsverhandeling [1]), dat die zoon ons zoo weinig aangaande zijn vader heeft medegedeeld, en hy gist, dat deze laatfte boekverkooper was van beroep. Die gisfing was volkomen juist; beiden, vader en zoon, oefenden den boekhandel uit, gelijk my dit nog onlangs bleek by 't naflaan eener „Oprechte Haerlemfe Dingsdagfche Courant van 9 Maart 1688," waar mijn oog op de navolgende aankondiging viel:

„Ten huyfe van Hiëronymus Sweerts, by d' Appelmarkt, fal op Vrijdagh den 12^{den} Maart, 's morgens ten 8 en 's middags ten 2 uren [2]) verkocht worden een groote party in koper gefnedene Konstplaten en Prenten, waarvan de katalogus by hem te bekomen is." Dat nu Sweerts niet alleen platen en prenten, maar ook boeken verkocht, ja zelfs uitgaf, zal ik zoo aanftonds nader aantoonen: vooraf wil ik het bewijs leveren, dat Sweerts niet alleen met Vondel bekend was, maar met dezen, gelijk ik zoo even reeds met een woord zeide, op een goeden voet ftond, ja, dat er tusfchen hen zekere mate van hartelijkheid aanwezig was. Een niet minder toevallige omftandigheid, als die my 's mans beroep deed kennen, bracht my ook op 't fpoor der betrekking, welke hy tot Vondel had. Ik doorfnuffelde namelijk, met een doel, dat met de uitgave van Vondel niets gemeen had, de bekende verzameling van „Koddige en Ernftige Opfchriften op Luyffens, Wagens, enz. [3]) en zie, daar kwam my, in 't Derde Deel, op bl. 60, een gedichtje te voren, blijkbaar aan Sweerts gericht, en dat my tot dien tijd onbekend gebleven was. De tijd der vervaardiging is niet wel te bepalen; doch dat de naamteekening, die er onder ftaat, niet logenachtig is, zal wel by de lezing aan ieder duidelijk zijn, die 's mans dichttrant heeft beftudeerd. Het luidt als volgt:

1) Ald. Deel II, bla. 221.
2) En niet *ten 2 ure*, zoo als men thans, geheel verkeerdelyk, fchryft.
3) Te Amfterdam, by Jeroen Jeroenfe, 1698, 1700, vier deelen.

BEGRAFENISPENNING TER EERE VAN IDA BLOK.

TIJD-MEETING,

IN EEN BOEK AAN H. SW. GESCHREVEN.

LAET het koftelijckft van al
U niet roeckeloos ontflippen;
Dat 's de Tijt, die fnel gaet glippen;
  Nimmer zy weer keeren zal.
  Och! hoe weinigh is 't getal,
Dat zijn uren meet by ftippen,
Eer de Doot den draet komt knippen
  Van uw leven, onverwacht.
  Meeft verloren, minft geächt.

J. V. VONDEL,

5,6 Hy wil zeggen „hoe weinigen nemen ieder gedeelte van een uur behoorlijk waar."
9 Verfta „de meefte oogenblikken gaan verloren, zonder dat men hun waarde genoeg in aanmerking neemt."

Maar, vraagt wellicht deze of gene voorzichtige lezer, waar uit blijkt nu, dat wy uit die letters H. Sw., die aan 't hoofd ftaan, juist Hieronymus Sweerts hebben te lezen? — De vraag is billijk; doch ik ben zeker, dat zelfs de ongeloovigfte geen twijfel daaromtrent meer voeden zal, wanneer ik hem zeg, dat Jeroen en Kees Jeroenfe, de uitgevers der „Koddige opfchriften," volkomen dezelfde perfonen zijn als Hiëronymus en Cornelis Sweerts. De eerstgemelde namen droegen zy onder hun familie en goede bekenden, de laatstgemelde by witgebefte en deftige lieden. Zeer natuurlijk dan ook, dat zy verkozen, een verzameling, meer bepaald beftemd om de lachfpieren van het groote publiek op te wekken, onder hun nederig burgerlijk klinkenden naam in 't licht te geven. Volgens berichten, aan wijlen Mr. A. van Halmael medegedeeld [1]) door J. B. Zweerts, in leven Officier by de Arrondisfements-Rechtbank te Amfterdam, die een nakomeling was van Hiëronymus (Jeroen) Sweerts, had deze op raad van zijn arts het verzamelen dier opfchriften enz. by de hand genomen, om zich van ernftiger bezigheden te verpoozen. — En nu

1) Dit vond ik bericht in de *Gefchiedkundige Befchrijving van Leeuwarden*, door W. EEKHOFF. Deel II, blz. 434, in de noot.

fpreekt het wel van zelf, dat, dewijl het gedicht in een boek gefchreven was, niemand daarover befchikken, noch het in 't licht geven kon, dan de eigenaar van dat boek, de man, tot wien het gericht was. Doch er was meer. Sweerts behoorde onder hen, die later Vondel ten grave droegen, en aan wie te dier gelegenheid een medalje met 's mans beeltenis werd vereerd, en nu lezen wy, in datzelfde Derde Deel der „Opfchriften," op bl. 69 het navolgende diftichon, tot *H. Sweers* (hier ftaat de naam voluit) gericht:

Gy Sweerts, *die* VONDEL *droegt op fchouders en in 't hert,*
't Is billijk, dat aan u zijn beeld gefchonken werd —

welke regels althans getuigen, dat de man als een vurig bewonderaar van Vondel bekend ftond.

Na nog vermeld te hebben, dat H. Sweerts in 1696 overleed, ftap ik voor goed van hem af, om den draad van mijn verhaal te hervatten.

Op den 2den December van het volgende jaar trof Vondel een flag, die niet te vergoeden was, door het overlijden zijner dochter en trouwe verzorgfter Anna. De dagteekening van haar overlijden heb ik leeren kennen uit den begrafenispenning, waarvan de afbeelding hiernevens gaat [1]).

Op de voorzijde ziet men een gelauwerd doodshoofd en doodsbeenderen, daarboven een gevleugelden zandlooper, ter zijde zeisfen. Onder een doodshoofd ftaat, in een fchildje, met palmtakken omgeven: *De Doot is een Inganck ten leven.* Rondom de teekenen des doods ftaat, als op een omgeflingerd lint: SALICH SYN DE DOODEN DIE IN DEN HEERE STERVEN, WANT SY RUSTEN VAN HAREN ARBEYT.

Om den rand leest men:

MYN LICHAEM, DAT NU RUST, SAL WEDEROM VERRYSEN,
EN MET MYN SIEL VEREENT, MYN HEILANT EEUWIGH PRYSEN.

De keerzijde heeft, op een langwerpig fchild, met een krans gekroond, de regels ingefneden:

DE ZUIVERHEIT DER LELI
Blinkt fchoon in 't Evangeli [2]).

Hier onder is een lelie aangeduid. Lager leest men:

Ter gedachteniffe van ANNA VAN DEN VONDEL, *geftorven den* 2ᵉⁿ *en begraven den* 6den *in Wintermaent* 1675.

Rondom den rand van den penning:

1) DE VRIES en DE JONGE, *Nederl. Gedenkp.*, Deel II, pl. IX, nº. 7.
2) Vergelijk het flot der vaerzen op de Raatlie van D. N., Deel VI, blz. 110.

BEGRAFENISPENNING TER EERE VAN ANNA VAN DEN VONDEL.

Ter eeren en gedachtenis ſoo wilt dit aen-vaerden
Om dat ghy my dus deughdelijck hebt gebracht ter aerden.

Het zoû my niet verwonderen, indien de ingeſneden regels op de keerzijde door Vondel waren opgegeven, en is dit mijn vermoeden gegrond, dan moeten wy daarin nog een laatſte flikkering van zijn dichtvuur begroeten. Ter wiens eere kon het beter wegbranden dan ter eere van zijn liefſte kind en trouwſte gezellin op zijn lange levensbaan. — Dat van de andere tweeregelige vaerzen het eerſte van minder allooi is en het laatſte mank gaat en ſtellig niet van Vondel wezen kan, bewijst tegen mijn gisſing niets. Dit laatſte is het gewone omſchrift van dergelijke begrafenispenningen, die meestal dezelfde bleven; terwijl alleen de woorden op het ſchild, die den naam des overledenen en de overige byzonderheden, die men noodig achtte, aanduidden, verandering ondergingen.

De voorzijde van den penning is van algemeene toepasſing en komt, met een andere keerzijde, meermalen, op het afſterven inzonderheid van Roomſche Geeſtelijken, voor.

Anna van den Vondel werd op den 6 December in hetzelfde graf, dat zes jaren vroeger haar neefje Willem ontfangen had [1]), bygezet.

Voor haar overlijden had de teedere dochter zorg gedragen, dat haar vader, die zich nooit, noch by 't leven zijner vrouw, noch later, met de huishouding had bemoeid, nu althands, in zijn hoogen ouderdom, niet met dien last geplaagd werd: en evenzeer, dat hy niet kon genoodzaakt worden, haar nalatenſchap, voor welker beſtuur hy ten eenemale ongeſchikt was, te vervreemden, en zoo tot armoede te geraken; en het was uit dien hoofde dat zy haar boedel vast maakte. Het teſtament, door haar op den 16 July gepasſeerd, altijd door denzelfden notaris Johannes Volckert Oli [2]) en mede berustende op de minuten-kamer alhier, behelst de navolgende voorzorgsmaatregelen: De teſtatrice, „Anna van den Vondel, bejaerde dochter van Joost van den Vondel," geeft, in geval van haar overlijden, het *vruchtgebruik* van hare goederen aan haren vader Joost van den Vondel, tot aan zijnen dood, en benoemt daarna tot erfgenaam Pieter Bleſe, en byaldien deze reeds geſtorven ware, meeſter Gysbertus Plempius, Advokaat te Amſterdam. Voorts legateert zy „aen Justus van den Vondel, zoon van Baerte Hooft, [3]) of, by zijn overlijden, aan zijne deſcendenten, zes duizend carolus guldens." By gebreke echter van dezen legateert zy de genoemde ſom aan hare nicht Rebecca Bruyningh, [4]) voor de eene helft, en voor de andere aan het Maagdenhuis op het Spui te Amſterdam, ten profijte van de arme Maagden, aldaar wonende.

1) Zie Deel XI, blz. 208.
2) Zie Deel IX, blz. 144; Deel X, blz. 592.
3) Vondels kleinzoon, zie Deel VI, blz. 48.
4) Huisvrouw van P. van Esveldt. Zie Deel VIII, blz. 779.

De teſtatrice maakte, volgens de aanteekening, dit teſtament, ziek te bedde liggende, doch haar verſtand en ſprake machtig, in tegenwoordigheid „van haer vader en de getuigen Frederik Gerritsz., witwercker, en Jan Jurriaensz., zijn knecht." De acte is door haar, door den notaris, de beide getuigen en haar vader, eigenhandig geteekend.

Vreemd moge het by den eerſten opſlag ſchijnen, dat de teſtatrice maar een klein gedeelte van haar nalatenſchap aan haar neef en nicht vermaakt, en dat nog wel aan deze laatſte alleen by ſubſtitutie: terwijl zy vreemden, ook al by ſubſtitutie, tot erfgenamen aanſtelt. Doch wy moeten niet vergeten, dat hier het hoofddoel was, te zorgen, dat de nalatenſchap niet geälieneerd werd en dat de vruchten daarvan haren vader verzekerd bleven: welk doel niet beter kon bereikt worden, dan door achtenswaardige vrienden, als Bleſen en Plemp, met de zorg daarvoor te belasten. En wanneer men daarby bedenkt, dat Anna den geeſtelijken ſtaat omhelsd had, en dat beide Heeren tot de aanzienlijkſte Roomsgezinden behoorden, dan geloof ik, zal niemand aarzelen, met my, in de gemaakte beſchikking een fideïkommis, en in de Kerk de ware erfgename te zien.

By afzonderlijke kodicillen had Anna nog bepaald, dat haar vader zich door twee dienstmaagden mocht laten bedienen, en dat men hem zoû geven wat hy verlangde. De goede dochter wist zeer wel, dat Vaders behoeften nimmer groot, dat zijn eiſchen nimmer buitenſporig geweest waren.

Na den dood zijner zorgvolle verpleegſter begon Vondel langzamerhand te verzwakken. Het eerſte, wat by hem bezweek, waren de beenen, zoo dat hy genoodzaakt was, het huis te houden. Waarſchijnlijk vreezende, dat men na zijn dood al wat men vond zonder onderſcheid zoû ter perſe brengen, verbrandde hy een menigte zijner handſchriften, welke hy, als onvolkomen of onvoltooid, der uitgave niet waardig achtte. Zijn boeken had hy aan zekeren prieſter by making of gifte toegelegd; doch deze ſchijnt het geduld niet te hebben gehad zijn dood af te wachten: althands onder het voorwendſel dat het lezen 's grijzaarts gezondheid zoû benadeelen, wist de legataris hem te beduiden, de boeken reeds by zijn leven af te ſtaan, en toe te laten, dat men ze uit zijn huis haalde. Hy kreeg hier weldra berouw van, en men hoorde hem vaak met de tranen in de oogen klagen, „dat men hem zijn boeken had ontnomen en niets overgelaten." Te harder moest hem dit vallen, naarmate zijn verſtand nog volkomen gezond was. Alleen verzwakte, gelijk dit by oude lieden het geval pleegt te zijn, het geheugen. Somwijlen bleef hy, als deze of gene zijner vrienden hem bezocht, midden in zijn rede ſteken, doordien hem de draad van 't geſprek ontgaan, of 't onderwerp vergeten was. Als men hem echter weder op den text bracht, was hy ook ſpoedig weder by de zaak en hervatte zijn reden. Dit

hinderde hem echter: zoo dat hy fomtijds met mismoedigheid zeide: „ik ben niet langer bekwaam, met menfchen om te gaan om hun behoorlijk te woord te ftaan." Vroegere gebeurtenisfen en zaken wist hy zich echter zeer goed te herinneren, en Brandt haalt ons hiervan onderfcheidene voorbeelden aan, als, hoe hy hem mededeelingen deed omtrent het verledene, en, o. a. hem openhartig bekende, dat het „Hanekot," [1]) het Lied van den „Otter," [2]) van Reyntje de Vos," [3]) en anderen, voorheen zonder naam gedrukt, pijlen uit zijn koker waren. Het Vlaamfche fchimpdicht op het gefchil der Predeftinatie, beginnende *Ol es de menfch eilaci* [4]), verhaalde hy daar-en-tegen, dat het werk was van Reael, gelijk dat op „de Haeghloopers," beginnende *'t Malle ventje* [5]), van Moftert, en een ander, van *Jan de Malle Vent* [6]), van Hendrik Hooft.

In dezen tijd, en toen hy niet langer gaan, ja naauwlijks ftaan kon, en den tijd meestal aan den haard zittende doorbracht, was hy recht gelukkig, als hy bezoeken en aanfpraak van goede vrienden had, die hy dan by 't fcheiden met een hartelijken handdruk en een „God loon 't" dank zeide. Gewis waren die bezoeken niet fchaarsch, en vormde zich om den grijzaart een kring van deelnemende bekenden en bewonderaars. Onder hen, van wie wy aangeteekend vinden, dat zy hem in zijn laatfte levensjaren vlijtigst bezochten, waren de advokaat Plemp en diens broeder, zonen van Vondels lang geftorven vriend Kornelis Gysbertz. Plemp [7]): voorts Blefen, de dichter Antonides, eer die naar Rotterdam vertrok, Gerard Brandt, Jakob Leeuw [8]), en de fchilder Filips de Koning. Wat de drie eerstgenoemden betreft, wy hebben hen reeds vroeger als Vondels huisvrienden leeren kennen [9]); van Antonides is reeds gemeld, hoe de oude man, verre van den jongeling zijn ontluikend talent te benijden, hem lief had als zijn zoon [10]). Ook Vollenhove deelde in die genegenheid, en meermalen placht de grijze dichter te zeggen: „ik zal in de kunst twee zonen achterlaten, Vollenhove en Antonides." De lijkklacht van den eerstgemelde over den Graaf van Serini gelezen hebbende, fchreef hy in zekeren brief, „dat zijn lierzang borst uit een volle ader van de hengftebron: dat zijn werk overal even heerlijk viel; dat hy niemand kende, zonder pluimftrijkery gefproken, die hem in dit renperk voorbyftreefde: dat het draafde op Serinies heldendraf en zeker dien held waardig was. Maar wat is 't?" voegde hy er by, „de tijden

1) Zie Deel II, blz. 592.
2) Zie Deel III, blz. 89.
3) Zie Deel II, blz. 627.
4) Ald., blz. 927.
5) Ald., blz. 696.
6) Ald., blz. 697.
7) Ald., blz. 259.
8) Zie Deel X, blz. 508.
9) Zie Deel IV, blz. 419; Deel VII, blz. 679.
10) Zie blz. 41.

van Pindarus en Horatius zijn voorby, en de Duitſche Homeer mag kunſtig vedelen, maar verdient geenen drukprijs met bedelen." In denzelfden brief ſchreef hy, dat men nog niets vernam van „Chriſtus Ballingſchap" — een gedicht van Vollenhove, 'twelk door hem gezien was — „dat een ſtuk was van geleerdheid en zinrijkheid doorwrocht." Men mag uit een en ander opmaken, dat Vollenhove, wanneer hy overkwam naar Amſterdam, wel nimmer verzuimd zal hebben, den Neſtor der poëzy te bezoeken en te raadplegen.

Ik heb Gerard Brandt mede onder degenen geteld, die by Vondel gemeenzaam verkeerden, en gewis zal het menigen lezer verwonderd hebben, van dezen geleerde, wien wy op 't jaar 1662 als predikant te Hoorn verlieten [1]), ſedert niets vernomen te hebben. Doch, hoezeer tusſchen hem en Vondel, na de eerſte haspelingen [2]), een vriendſchappelijk verkeer had beſtaan, waren zy later weder, door de afwezigheid van Brandt, door het onderſcheid van godsdienst en om andere redenen meer, die Brandt niet opgeeft, langen tijd vervreemd geweest. Op vroegere welwillendheid en wederzijdſche achting was verwijdering, vermindering van genegenheid, en eindelijk een langdurig ophouden van alle gemeenſchap gevolgd. Ook zelfs had de Remonſtrantſche leeraar, nadat hy, in 1667 naar Amſterdam beroepen, zich aldaar was komen veſtigen, in den aanvang geene pogingen aangewend om de oude betrekkingen te hernieuwen. Maar, ſedert Vondel t'huis zat, was Brandt hem weder komen opzoeken en de oude vriendſchap herleefde niet alleen, maar groeide zelfs aan tot innige vertrouwelijkheid van de zijde des ouden mans, die hoogen prijs ſtelde op het oordeel van Brandt, en hem meermalen wegens zijn byſchriften prees. Ook deelde hy hem wel het een en ander mede omtrent zaken, die hy vroeger verborgen had gehouden; echter niet zoo veel, als men tot heden wel geloofd had.

Immers het meeſte wat Brandt in zijn Leven van Vondel heeft te boek geſteld, aangaande de byzonderheden van 's dichters handelingen en ſchriften, heeft hy of vroeger reeds geweten of van anderen vernomen. Het bewijs hiervan leveren ons zoo de brief, welken hem Antonides in 1681 ſchreef en waarvan meermalen gewach is gemaakt [3]), en een andere brief van dezen laatſte aan Oudaen, in d°. 20 Maart 1673, mede ter Leidſche Boekery aanwezig, en waarin hy zich o. a. aldus uitdrukt: „De namen en byzonderheden in Palamedes kan ik uit den Heer Vondel niet recht vernemen, alſoo ſe Zijn E door den hoogen ouderdom meest ontvallen en zyne uitleggingen daervan raedſels zyn. Doch Dr Brandt heeft een Palamedes, die van regel tot regel, in het beſte van Vondels tijt, uit zynen mondt is

1) Zie Deel IX, blz. 615.
2) Zie Deel V, blz. 540.
3) Zie Deel IV, blz. 2,

aengeteikent en alles op de rechte gefchiedenis toegepast. 'k Heb evenwel niet meer by hem vermocht, als dat ik het kon zien en lezen ten zynen huize, zonder het te mogen naefchrijven; waeruit ik dan niet als bloote giffingen en verwarringen zoude konnen vergaderen en dat my tot noch toe niet veel de moeite waerdigh is geweest."

Men kan uit deze mededeeling van Antonides oordeelen, hoe Brandt het leven en de werken van den grijzaart wenschte te monopolizeeren, en hoe bevreesd hy was, in den jongeling, die vertrouwelijker dan hy zelf met Vondel omging, een mededinger te vinden. En toch moest hy, om bronnen voor zijn levensbefchrijving te vinden, by dien zelfden jongeling ter markt gaan.

Wat Filips de Koning betreft, ook deze, die Vondel zes of zeven malen uit belangftelling had afgemaald, bleef tot aan 's mans dood zijn getrouwe bezoeker.

Agnes Block intusfchen was en bleef tot aan het einde de lieveling van onzen dichter. Niet alleen liet hy haar zijn afbeelding na, die hem het best geleek [1]), maar ook nog eenige zijner handfchriften, als die van „Nazoos Heldinnebrieven," ettelijke tafereelen van Filoftratus, ook vele Hollandfche fpreekwijzen, uit des Drosfaarts Henrik den Groote getrokken, en andere papieren, welken kostbaren fchat men denken kan dat zy zorgvuldig bewaarde.

Ondervond Vondel op zijn ouden dag nog hulp, troost en fteun van goede vrienden, aan zijn kleinkinderen fchijnt hy weinig gehad te hebben: — vermoedelijk om deze reden vooral, dat zijn kleinzoon, wat diens maatfchappelijke gefteldheid betrof, bitter achteruit was geraakt, en zich daarom wellicht fchaamde, zich by zijn grootvader, in 't gezelfchap van deftige lieden, te vertoonen. Althands wy lezen, dat onze grijzaart zich op zijn negentigfte jaar in een fleedje liet brengen naar de woningen van de Burgemeefters Oudtshoorn en Hooft, en, zoo zwak van lichaam als van geheugenis, by hen binnenleiden of dragen, hen elk in 't byzonder biddend, dat zy zijn kleinzoon en naamgenoot, die hun beiden van moederszijde beftond, [2]) met eenig ambt of bediening wilden begunftigen, die hem een eerlijk beftaan gaf. Op de vraag, waarmede zich de jonge Vondel thands aan de kost hielp, was het antwoord: DAT HY VOOR EEN SCHOENMAKER WERKTE EN WEINIG VERDIENDE.

Hoe het den hooghartigen Magiftraten, die zich als de gelijken van Koningen befchouwden, en wier gezach werkelijk vrij wat grooter was dan dat van een konftitutioneelen Koning uit onze dagen, geërgerd moet hebben, een bloedmaag in zulke verachterde omftandigheden te weten, laat ik daar; zeker is het, dat zy den ouden man, op zijn

1) Zie Deel IX, blz. 628.

2) Men weet, dat de moeder van den jongen Vondel *Hooft* heette, en dus niet alleen aan de beide Heeren, maar fchier aan al de Regeeringsfamiliën van Amfterdam vermaagfchapt was.

fmeeking, geen anderen troost gaven dan goede woorden, of zelfs niet eens deze, indien het te dezer gelegenheid was, dat een der Regenten, die van Jan Gijsbertz de Vries afftamde, de laagheid — of, wil men, de flaauwheid — had, den negentigjarigen grijzaart het bekende knippelvaersjen [1]) op die lang vergeten magiftraatsperfoon fchamper te verwijten [2]).

Toch is ons nog van dit jaar een aandoenlijk handfchriftje over van Vondels hand: het zijn eenige regelen, gefchreven in het album van Gerardus Kroefe, die predikant was aan boord van het fchip, waarop Engel de Ruyter, de zoon des Amiraals, bevel voerde, en die waarfchijnlijk door Brandt met hem in kennis was gekomen. De bedoelde regels, [3]) waarvan wy het faclimile hierby geven, luidden als volgt:

„*Dulces ante omnia mufae.*

„TER GEDACHTENIS VAN DEN HEER

„GERARDUS KROESE.

„JUSTUS VONDELIUS
Ætat. 90."

Nu volgde een langzaam verval van krachten. 's Mans ouderdom was zijn ziekte, en gelijk Brandt te recht aanmerkte, aan het pit des levens ontbrak olie en de lamp moest uitgaan by mangel van

1) Zie Deel II, blz. 528.

2) Ik heb deze byzonderheid vermeld gevonden in den brief van Antonides, in d°. 23 Maart 1681, waarvan blz. 53 gefproken is.

3) Dit albumblad, waarop de aangehaalde regels ftaan, is my ter inzage en nadrukken in der tijd afgeftaan door den Heer Mazel te 's Gravenhage, die het bekomen had van mijn voormaligen fchoolkameraad, den heer Eduard Croefe, te Amfterdam, een naneef of namaag van den oorfpronkelyken bezitter.

Tegens Woensdag, *den* 8 February, 1679.

UWe E. wort gebeden ter Begraeffenisse, met

JOOST VAN DEN VONDEL,

Out 92 *Jaren.*

Woonachtigh op de Cingel, over de Warmoesgraft: Om voor half drien preçijs te zijn in de

NIEUWE KERK.

E Streuont block

U E. Naem zal geleezen worden.

D. Bakkamude.

voedſel. Ook begaf hem de natuurlijke warmte, en de koude viel hem in den winter des te laſtiger, zoo dat hy, met een zijner vrienden daarover ſprekende, al boertende verhaalde, dat hy een grafſchrift op zich zelven gemaakt had. „Men mag," zeide hy, „op mijn zerk zetten:

Hier leit Vondel, zonder rou.
Hy 's geſtorven van de kou."

Dit, meent Brandt, [1]) was de laatſte ſnik van zijn rijmgeest. Hy verlangde nu naar den dood, klagende, dat de ouderdom een zware last was. Somwijlen echter, als hy in een goede luim was, zeide hy ſchertſende: „ik ben wel oud, maar toch niet gemelijk." Vroeger had hy altijd een afſchrik gehad van den dood. Zijn kleinzoon Willem in de doodkist ziende liggen, had hy tegen zijn dochter Anna gezegd: „wat is de dood een leelijke prij: daar ligt nu die ſchoone jongeling en is een lijk, dat rot." Op een anderen tijd zeide hy tot Agnes Block: „ik heb geen zin in den dood," en wanneer zy hem vraagde: „hebt gy wel zin in 't eeuwig leven?" was zijn antwoord: „ja, daar heb ik lust toe; maar ik wilde er wel, als Elias, naar toe varen." Doch nu, by 't afnemen zijner krachten, zeide hy meermalen tot haar: „bid voor my, dat God de Heer my uit dit leven hale." En, als zy hem vraagde: „wilt gy dan nu, dat die leelijke prij kome?" antwoordde hy in 't laatst: „ja, dat zy kome: want, of ik al langer wachte, de wagen van Elias zal toch niet komen: men moet den gemeenen weg op."

Eindelijk werd die wensch vervuld. By zijn zwakheid kwam een weinig ziekte; doch voor hem genoeg. Hy lag omtrent acht dagen, zonder werkelijke pijn, of ſchijn van benaauwdheid, zoo dat hy ſcheen te ſterven zonder krank te zijn. Ook ontging hem de adem zoo zacht en onvoorziens, dat zijn vrienden, die zich in 't vertrek bevonden, om op zijn uitgang te letten, naauwlijks beſpeurden, dat de geest het lichaam verlaten had. Dit geſchiedde in den morgen van den 5[den] February 1679, tusſchen vier en vijf ure, na dat hy de gerechten der ſtervenden, naar de gebruiken zijner Kerk, ontfangen had. Hy was een-en-negentig jaren, twee maanden en negentien dagen oud geworden.

Drie dagen later, op den 8sten February, werd hy, door veertien beoefenaars of beminnaars der poëzy, [2]) naar 't graf gebracht, en in de Nieuwe Kerk, niet verre van 't koor, naar de zijde van den Dam, bygezet.

Zijn begrafenis ſtaat in het boek der Nieuwe Kerk aldus aangeteekend:

1) *Vondels Leven*, blz. 73.

2) De namen der letterkundige of letterlievende vrienden en vereerders van Vondel, die hem naar 't graf droegen, vind ik nergens opgegeven. Van maar eenen dichter uit dien tijd kan men ſtellig weten, dat hy onder dat getal behoorde, en wel van Hieronymus Sweerts. Zie boven blz. 59.

„8 February 1679.

„(Begraven in de N. Kerk) *Joost van den Vondel*, weduwenaar van......

„van den Singel . . . . ƒ 8.

Van de begrafenis-briefjes volge hier een model:

„Tegen Woensdag den 8 February 1679.

„UEd. wordt gebeden ter begraeffenisse van Joost van den Vondel, oud 92 jaren, woonachtig op de Cingel over de Warmoesgracht, om voor half drieën precies te zijn in de Nieuwe Kerk.

„De Heer Jacob Leeuw. UE. naem sal gelesen worden.
„UE. is verzocht om te dragen. D. Bakkemode."

Aan hen, die onzen dichter de laatste eer bewezen hadden, werd, als naar gewoonte, een begrafenispenning uitgereikt. Die penning, waarvan ik hiernevens de afbeelding aanbied, [1]) is even fraai van gedachte als van uitvoering. Hy stelt aan de eene zijde voor een vooruittredende zwaan, in een olijfkrans, door welken een lint is geslingerd, waarop met schrijfletters te lezen is: *'s Lants outste en grootste Poeet*, en daaronder, op de einden, die den strik vormen: *Geb.* 17 *Nov.* 1587. Op de keerzijde ziet men het welgelijkend afbeeldsel des overledenen, mede omringd van een olijfkrans, en, op het daar doorheen geslingerd lint, zijn naam Joost van den Vondel, in kapitale letters. Daaronder, op de tippen, in gewone letters: *Gest.* 5 *Feb.* 1679.

's Mans lijk werd nedergelegd in hetzelfde graf, dat reeds twee leden zijner familie had ontfangen. Over dat graf en hetgeen er op te lezen stond is vrij wat geschreven, waarby de meesten echter Brandt hebben nagepraat, wiens opgave [2]) ten eenemale onnaauwkeurig is. Na zich beklaagd te hebben, dat geen grafschrift, geen het minste gedenkteeken aangebracht werd ter eere des mans, die zoo vele graven van meer of min beroemde lieden met zijn vaerzen vercierd had, vertelt hy, dat, drie jaren na zijn dood, Vondels begunstiger en vriend, de Oudschepen en Raad Joan Six, Heer van Wimmenum en Vromade, op zijn grafzerk een tijdvaers zoû hebben doen beitelen, luidende als volgt:

VIr PhoebO et MVsIs gratVs VonDeLIVs hIC est,

wat hy (Brandt) aldus vertolkte:

HIer rVst Van VonDeL, hoogh beIaarDt,
ApoLLo en zIIn zangberg VVaarDt.

1) Mede te vinden by van Loon, Deel III, blz. 283
2) *Vondels Leven*, blz. 74.

BEGRAFENISPENNING VAN JOOST VAN DEN VONDEL.

De opgave is echter, gelijk ik zeide, onjuist, en Wagenaar had haar reeds verbeterd. [1]) Intusfchen was de plaats, waar zich het graf bevindt, ofschoon mede door Wagenaar aangewezen, niet meer bekend, en wel omdat daar boven een kerkbank, met het daarbinnen leidend trapje geplaatst waren. Voor weinige jaren echter gebeurde het, dat mijn geächte vriend, de Archivaris Scheltema, iets moetende nafporen in de Grafboeken der Nieuwe Kerk, wel niet vond wat hy er in zocht, maar, gelijk het gaat, andere en wel hoogst belangrijke byzonderheden, o. a.: de juifte plaats, waar zich de grafftede bevond, in welke Vondels lijk gelegd was, en aan wien zy behoorde. Deze ontdekking fpoorde hem aan, de gezegde bank en trap weg te laten fchuiven, en nu deed werkelijk zich, in de tweede laag bewesten den pilaar, waaraan het gedenkteeken voor Vondel — over welk gedenkteeken nader, — gehecht is, de zerk voor, nog altijd met het opfchrift, gelijk het door Wagenaar was opgegeven:

HIC IACET VONDELUS
PHOEBO ET MUSIS AMICUS,

wat wel geen tijdvaers en zelfs niet eens een vaers is. Uit het Grafboek nu blijkt, dat de grafftede, geteekend L'. C., N. 231, ten jare 1675 ftond ten name van Pieter Blefen. Uit deze omftandigheid blijkt nu al wederom, welke innige vertrouwelijkheid er beftaan moet hebben tusfchen onzen dichter en den reeds dikmaals genoemden Blefen, [2]) zoodat deze hem en de zijnen een plaats in zijn graf fchonk; maar ook tevens wordt er de reden van verwondering over het gemis van eenig gedenkteeken of graffchrift door weggenomen. Zeer natuurlijk, dat in 't eerst niemand er aan dacht, het eene of 't andere te plaatfen op een graf, waar de overledene geen recht van eigendom op had, en waar hem alleen door de welwillendheid eens vriends een plaats vergund was: en even begrijpelijk is het, dat, na verloop van een jaar of drie, op aanfporing, 't zij van Six, 't zij van eenig ander bewonderaar van onzen dichter, Pieter Blefen het opfchrift in de zerk liet beitelen, of gedoogde dat men het deed.

Ten opzichte van de grafftede behelst het Grafboek nog het navolgende:

Op 3 Augustus 1773 is het graf overgeboekt en gefteld ten name van Denis Adriaan Roest, als in huwelijk hebbende Maria Blefen.

Op 2 Mei 1805 is het overgeboekt ten name van Denis Adriaan Roest van Alkemade, en vervolgens ten zelfden dage op de namen van Theodorus Jozephus en Ludovicus Franciscus Maria Roest van Alkemade.

Op 5 February 1812 is het overgebracht ten name van Françoise Angelique Gilles, Douairière Arnoldus Roest van Alkemade — op welken naam het nog heden ftaat.

1) *Amft.*, Deel VII, blz. 394.
2) Zie Deel VII, blz. 679; Deel IX, blz. 144

In het graf zijn begraven de navolgende perfonen:

Anno	1670, 16	Mei:	Willem van den Vondel. [1])
„	1675, 6	December:	Anna van den Vondel. [2])
„	1679, 8	February:	Joost van den Vondel.
„	1693, 9	November:	Machteld van Wijkerfloot.

Daarna is het graf fchoongemaakt (*fic*).

Anno	1698, 26	April:	Jacobus de Connigh. (de Koning?)
„	1724, 22	Juny:	Helena Blefen. [3])
„	1761, 24	April:	Henri de Belveaux.
„	1767, 27	October:	Johannes Chriftophorus Hoefkens.
„	1771, 31	Mei:	Johannes Simon Oem.

Later is daarin niet meer begraven: — wat opgehelderd wordt door de omftandigheid, dat de familie Roest nog een viertal graffteden bezit.

Het gemis van een fprekend gedenkteeken op het graf des ontflapenen dichters deed, ongeveer een eeuw later, de leden van zeker Kunstgenootfchap hier ter ftede, dat zich onder de zinfpreuk: *Diligentiae omnia* in de dichtkunst oefende, het befluit vormen, er een ter eere zijner nagedachtenis op te richten. Dat herinneringsteeken,

1) Zie Deel XI, blz. 268.
2) Zie blz. 62.
3) Zie Deel VII, blz. 679, 683.

waarvan op de vorige bladzijde een afbeelding is gegeven, is nog heden te vinden aan een pilaar, ten zuiden van 't koor; het beſtaat uit een wit marmeren lijkbus, met lauwerbladen en festoenen vercierd, en ruſtende op een voet van wit en zwart marmer, met het navolgende opſchrift: Overleden MDCLXXIX Vondel, door 't Kunstgenootschap onder de zinſpreuk *Diligentiæ Omnia*, MDCCLXXIX.

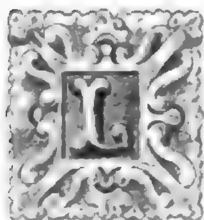
Richtte men Vondel, by zijn overlijden, geen gedenkteeken op van koper of marmer, het mangelde niet aan wat voor minder koſten te verſchaffen was, namelijk aan lijk-, treur- en grafdichten. De voornaamſte daarvan laat ik hier volgen.

L IJ C K Z A N G

OVER DEN WYDTBEFAAMDEN POËET

JOOST VAN DEN VONDEL.

MEDIUM NAM PLURIMA TURBA
HUNC HABET ATQUE HUMERIS EXTANTEM SUSPICIT ALTIS.

LYKZANGEN, vloeit nu, milt van ader:
Beklaag, betreur der dichtren vader,
O Nederduitſche Helikon:
Hef op; zet op; geen ſluis, noch kranen:
Maer ſtort een kunſtrivier van tranen.
Giet uit, droog uit, ô hengſtebron.

Nu kent Parnas geen blyde reien.
Apol, Apol is zelf verſcheien.
Waar vont de zangberg droever lyk?
Waar zagenwe een' poëet, als Vondel?
Waar in een' man, als in een' bondel,
De kunſt zo net vergaart, zo ryk?

Medium nam plurima turba, cart.: d. i.: „want men ziet hem midden onder den drang ſtaan, met hooge ſchouderen uitſtekende boven allen." Zie Virg. Aen. VI, 667, 668, waar 't van den dichter Musaeus gezegd wordt.

Men noemt poëten ook om 't rymen,
Die pas aan een twee regels lymen:
Maar Vondel quam, dien tytel waardt,
Bezweet den dichtersberg opftappen,
Voorlien van eedle wetenfchappen,
Zijn' fchat, voor andren nooit gefpaart.

Een ander dicht: hy leert ook leffen
Uit Senekaas, uit Sofokleffen,
Homeer, Pindaar, van dichtens ftyl;
Of ryft met Nafo in 't vertolken,
Of Flakkus lier tot aan de wolken;
Of draaft nog hooger met Virgyl.

Hy leeft al 't keurigfte uit d' aalouden,
Die werken voor alle ewen bouden.
Wat ooit Euroop met mate en rym
Vermogt, by Franfchen prys behaalde,
Of aan de Po met lauren praalde,
't Verzaadt dees honigbie, als tym.

Een enig renperk helpt veel lichter
Een' renner aan den palm: dees dichter
Mengt liergezang met heldentoon;
Wint prys, waar pryzen ftaan t' ontfangen,
Met byfchrift, lyk- of feeftgezangen:
't Zy jok, of ernst, hy fpant de kroon.

Gelyk de nachtegaal zyn wyzen
Nu laag verandert, dan laat ryzen,
Met hondert orglen hondertmaal:
Veel wiltzangs mag hier 't woudt af leren:
Maar hy alleen blyft triomferen;
Hy is en blyft de nachtegaal.

15,16 't Is zeker een zonderlinge loffpraak, Vondel voor te ftellen als *bezweet* den dichtersberg opftappende, en te minder gelukkig, om dat zy het denkbeeld van zwoegen en tobben by 't opklimmen geeft, terwyl 't bekend is, hoe V. zich juist door overgroote gemakkelykheid in 't vaerzen-maken onderfcheidde en de arbeid hem niet vermoeide.

29 *Of aan de Po met lauren praalde*: waarfchynlyk wil Vollenhove hiermede zeggen, dat Vondel dichtftof ontleend heeft, dat V. ook de Italiaanfche dichters beftudeerd en by hen ftoffe voor zyn zangen had ontleend. Bewyzen echter heb ik daar niet van gevonden, doch zie Deel II, blz. 19.

Gy Vorften, prat in ryxgewaden,
Gy helden, groot van moedt en daden,
En ewig levende op elx tong
Al 't aardtryk door, blyft menigvuldig
Deze Agrippynfche Rynzwaan fchuldig,
Wiens zangluft u onfterflyk zong.

Befeft gy 't niet, hier minft gellepen?
De Muider Droft heeft dit begrepen:
De Groot, zo groot van geeft en naam,
Zet VONDELS Duitfche treurtonelen
By Griekfche en by Romeinfche fpelen,
Hoe wydt berucht door d' oude faam.

Of werkt dit brein in Bybelftoffen,
Daer 't wit altoos niet wort getroffen?
Dan gaat myn ziel, gezwint en vlug,
Met VONDEL naar de ftarren zweven;
En keert in 't licht van 't ewig leven
Al 's werelts ydelheên den rug.

Hoe wenfche ik dan zyn werk by vlagen
Godts kerk heel zuiver opgedragen,
Van misgeloof en mislag vry!
Maar Roomfche dichtkunft, minft te tomen,
Weidt doorgaans ruim, en wraakt geen dromen,
Als onze Onroomfche poëzy.

Hoe wenfche ik dan zyn hekeldichten,
Die fcherp in 't fteken, luttel ftichten,
Van zin zo zuiver, als van taal!
Maar d' outheit ftont poëet en fchilder
Veel vryheits toe, geen geeften minder.
Hier wykt zyn geeft geen' Juvenaal.

De Kerk vont veel hier op te zeggen.
Maar, dichters, wilt gy eer inleggen,

56 Verfta: „en treft het niet altyd het wit?"
63 *Misgeloof*: flaauwe woordfpeling met „geloof aan de mis" en „verkeerd geloof."

Met maatzang, die vermaakt, of ſticht,
Leert hemelval met Vondel ſpreken;
En dient u zelfs van zyn gebreken,
Om licht t' ontſteken aan dit licht.

Ons levens kracht verwelkt, als blaren:
Dees Fenix in zijn hoge jaren
Ging af, vaart heen, ſcheit uit der tydt.
Maar kunſt en wysheit, altyt veilig,
Braveert den nacht des doots, als heilig
Van outs, en d' ewigheit gewydt.

J. Vollenhove.

77,78 Zeker wil de man zeggen, dat men Vondels gebreken beſtudeeren moet om ze te vermijden.
81 Dit lijkt wel een navolging van het bekende *abiit, evaſit, exceſſit*, uit de Catilinaria.

J. ANTONIDES VAN DER GOES.

UITVAERT

VAN DEN HEERE

JOOST VAN DEN VONDEL,

Agryppiner,

VADER DER NEDERDUITSCHE DICHTKUNST.

NOMENQUE ERIT INDELEBILE.

oo weeft de tyt in 't eind de webbe uws levens af,
En gy wort niet gelleept, maer zinkt van zelfs in 't graf,
Daer gy zoo eerelyk gekroont met zilvre haeren,
Een ring befluit van meer dan tienmael negen jaeren,
O Vondel! die zoo hoogh geftegen op Parnas,
De Nederlandfche tael van d' eene aen d' andere as
Uitbreide, en veiligde de dichtkunft, fchier verbannen
Van bygeloof, en driefte onwetenheit, tierannen,
Dien alle kunften en geleertheit ftaen in 't licht.
Gy floegt de laetfte hant aen Nederduitfch gedicht:
Dies noeme ik u met recht, al wiert het my verweten
Uit zwarte nyt, den Vorft en Vader der poëeten.
  Maer zal ik nu de baer door zulk een drommel heen
Van menfchen, die bedrukt met hem ten grave treên,

Nomenque erit indelebile: d. i.: „en zijn naam zal onuitwischbaar blijven." Zie Ovid. *Metam.* XV. 876.

Naervolgen met gefchrei? en myne tranen ftorten
Op 't groote Lyk? ô neen! dat zouw zyn lof verkorten,
En zyn geluk: want daer fchier elk na 't graf gerukt,
Van d' eigen aerde meê zyn glorie voelt gedrukt,
Die zyn gebeente dekt, heeft hem geen luft tot leven,
Maer hy heeft juichende en vernoeght die zelfs begeven;
En zyne faem, aen beyde poolen ongeftuit,
Barft met meer heerlykheit als oit ten grafzarke uit.
Die fenix moeft vol glans verryfen uit zyne affchen.
Maer zoo een menfchelyk bewegen my mogt paffen
In dit geval, 't zou zyn, dat ik de laetfte plicht
Niet nae mijn fchult, en zyn verdienften heb verricht:
Ten minften had ik meê die eere dan genoten,
Dat ik den gryzen helt zyne oogen had geftoten,
En mogelyk nog eens het aengename woort
Van Zoon, al ftamelende uit 's vegen mont gehoort.
    Wie ziet nu 't vier van die doordringende arends oogen
Als met een' zwarten nacht en wolken overtogen,
En dien verheven geeft gebluft en uytgeftraelt,
Die uit den hemel fcheen in hem alleen gedaelt,
Die van verwondring niet verftomt ftaet en verflagen,
En ziet, en ziet het niet, en 't zyn gezicht moet vragen?
Gelyk een vremdling, die de zeeftreek ongewent,
Indien hy zich begeeft op 't fchuimende element,
Als in een ftorm by nacht, de boegh in 't henevaren
Aenftootende op het zoch der fteigerende baren,
Rondom al 't water zet in vlam, en als hy zinkt,
Zelfs om 't beloop van 't fchip bynae geen fprankel blinkt,
Niet weet, of hy dien gloet uit zee heeft op zien klimmen,
Of dat zyn oogen maer beguichelt zyn van fchimmen.
    Gy dichtkunft, die van trap tot trap in Nederlant
Zyt opgehemelt tot zoo heerelyk een ftant,
Och wat verlieftge aen hem! want van de letterhelden
Die loffelyk voor u zich in de breffe ftelden,
't Gebouw ontwierpen, elk gelyk zyn oordeel was,
Wift hy alleen het vaft te leggen in tieras.
Hy is de bronaêr, die, als uit Parnas ontfprongen,
Met eeuwig vloeijend nat verfrifcht der dichtren tongen,
En fchoon hy ryklyk elk nae zynen wenfch verzaet,

36 Versta „en het ziet, en nog twyfelt, en zich afvraagt of hy wel goed ziet."

En lieffelyke luft en naedorft na zich laet.
Hy is die vloet, die, uit zyn bron aen 't overftromen,
En overgapende met kracht zyn wyde zoomen,
Vooruitftreeft waer 't hem luft, de kroon der vloeden ftrykt,
Durft alles onderftaen, en nergens in bezwykt.
Hy is de zwaen die aen zyn zuiverheit te kennen,
Elk naelaet in zyn vlucht met onvermoeide pennen.
Wat zet hy ons een fchat van dichtorakels by!
Hoe weelig weid zyn geeft in keur van Poëzy!
Het zy hy God, foo hoog in d' ongenaekbre lichten
Gezeten op zyn troon, eerbiedig in gedichten
Befpiegelt, en verftomt op yder wonderwerk
Der fchepflen, dat erkent gelyk een godlyk merk,
Zoo veel bewegingen van foo veel hemelklooten,
En hoe de blixem als een fchicht komt voortgefchoten,
En wat den donder doet rumoeren in de lucht,
En hoe de wint verwekt zoo zwaer een ftormgerucht.
Het zy hy onderzoekt den oorfprong der rivieren,
Die onder 't aerdryk, of in 't oog der zonne zwieren
Met zoo veel aders, totze aen 't einde van hun baen,
Neerfchieten met gedruis in vollen oceaen.
Op dat het menfchdom dus zich zelven zouw gewennen,
Den waren Schepper door 't gefchapen recht te kennen.
Of dat hy, vol van vier, volgt van den breden kant
Der heilige Jordaen den grooten Boetgezant:
Daer 't kruislam in de vont van zynen ftroom gewaffchen,
Zyn naem vereeuwigt heeft om zyn gedoopte plaffen;
Tot daer Herodias op 't dronken hofbanket
Het hooft des woeftyniers ten fchimp op tafel zet.
Of dat hy opzingt de Geheimen der altaren,
En tracht de Heerlykheit der kerke t' openbaren.
Of doopt zijn fenixpen in zuiver maegdebloet,
Daer d' eene martlares met vreugde d' andre groet.
Maer welk een drift voele ik door al myn adren zweven,
Als hy de helden in zyn vaerzen doet herleven?
Al 't aerdryk zweet van angft, natuur, in barens noot.
Stryt met den blixem, en kartouw, en donderkloot.

60 *Elck naelaet* voor „elk achter zich laat"
65-70 *Befpiegelingen.*
77-83 *Joannes de Boetgezant.*
85-86 *Brieven der H. Maeghden.*

Al d' oevers loeijen, zee en elementen fchreyen,
Om Tromp in zulk gedruis ten hemel te geleyen.
Of als hy Fredrik volgt in 't bloedig oorlogsvelt,
En zingt de daden van dien onverwonnen Helt.
Zoo zagmen Scipio door groter moed gedreven,
Om dat zyn krygsdeugt wiert door Ennius befchreven.
Waerom diens beelt, nae 't fier Kartage lag te gront,
Als in triomfe op 't graf des Afrikaners ftont.
Lukul, die veltheer, om zyn daden zoo verheven,
Die Mitridates dwong, en Pontus heeft doen beven,
En zulk een waterzege aen Tenedos bevocht,
Hadde Archias tot zyn getuige op yder toght.
Zoo ftaert zyn dichtkonft op den ftandert van Oranje.
Daer die op zynen fchilt de ganfche macht van Spanje
Durft keeren, heiren plet met zynen oorlogsftaf,
Scheurt fterke fteden trots der veften gordel af,
En uitgeleert, en zelfs gelukkig boven hope,
Het vrye Neêrlant maekt die krygsfchool van Europe.
Dan fpelt zyn zangheldin den val van Agars maen,
't Zy 't moedig Kandiën de Turken heeft weêrftaen
Of dat de Raäb zwelt van die vervloekte lyken,
Of dat Serini weêr gaet met de zege ftryken,
En Neêrlant reis op reis hun dolle hoogmoet plet,
En fteekt den bezem voor Algiers op 't hoog toppet.
't Zy dat hy, om het hart van eedlen angft benepen,
Den krygsman daegt te velt, de zee bevloert met fchepen,
En dreigt ganfch Kriftenryk den allerlaetften flag,
Zoo 't ryk van Mahomet meer aengroeit in gezag,
En hy door Hongarye, en langs den Donau heenen
Geborften, zynen hengft hoort brieffchen binnen Weenen.
Wat ftort hy tranen op het lyk van Kandie uit,
Wanneer het eindlyk den aertsvyant valt ten buit!
Nu zingt hy David nae, en overal ervaren,
Paft zynen Citer op die koninglyke fnaren.
Dan baldert zyn papier van buskruit, brant en moort,
Daer 't dondren van kanon en kogels wort gehoort.

93 *Frederik:* „Frederik Hendrik."
110 Zie *Lauwerkrans voor Konigsmarck*, Deel XI, blz. 262.
111 Zie *de gezegende Adelaer*, Deel X, blz. 347.
113,114 Zie *Neêrlaegh der Turckse vloote*, Deel VI, blz. 89.
115-120 Zie *Noodweer* tegen Turkyen, Deel IX, blz. 441.
121 Zie *Kandia op haer uiterfte*, Deel XI, blz. 259.

Maer zyne zangnimf blinkt met onbevlekter ſtralen,
Als hy de vrede op haer triomfkoets in mag halen.
Zyn Lier is even ſchoon op alle ſtof geſtelt.
Hy weet zelfs een Parnas te ſtichten aen de Belt.
De Noortſtar hoort na hem, daerze uit des hemels tranſſen
Haer licht met weêrglans ziet op 't glas der yszee danſſen.
De Wyſſel ſchiet niet af, hy rolt maer na zyn wedd',
Wanneer hy Dantzich, en zijn vruchtbaerheit trompet.
Dan volgt hy op den trom den grooten Mars van Zweden,
Als die in Pruiſſen rukt, en Lyflant plat komt treden,
Verdrinkt het vruchtbaer velt van Wallachye in bloet,
En ſchent den Gotſchen leeuw, gezwollen van zyn moet,
Op 's Keizers adelaer. de Rijn, dus fel beſprongen,
Komt tegen zijne bron van dootſchrik opgedrongen.
  Welk een getyde van hartstochten ſlag op ſlag
Beroert den Schouburg, als hy voorkomt in den dagh!
En zonder weêrgaê ſiert de kroon der ſchoutoonneelen
Met een kleinoot van meer dan dartig treurjuweelen.
Helt Palamedes door doortrapte Ulyſſes haet,
En Kalchas ſchelmery beticht met lantverraet,
En overal gehoont, en deerelyk beſtreden,
Komt op zyn onſchult trots, de doot in d' oogen treden.
Verwaende Lucifer, braveerende Godts macht,
Sleept al zyn muitgeſpan met zich in 's afgronts nacht.
De diamante ſpil des hemels ſchynt haer pannen
Ontwrikt, als Michaël dien wrevlen komt verbannen,
Hem met den blixem en Gods wrake in d' oogen barnt,
En temt in eenen ſlagh 't oproerige geſtarnt.
Verlegen David vlucht in woeſtenyſpelonken
Voor Abſolon, die door verwaten weelde dronken,
Zyn eigen vader 't ryk doet ruimen met gewelt;
Maer die wort heerlyk, na zyn wrede doot herſtelt.
Adonias, vergeefs van ſtaetzucht aengedreven,
Geeft voor het outer, zelf aen 's broeders zwaert het leven.
Het huis van Saul dat op zeven pylers ſtont,
Gebroeders uit zyn ſtam, ſtort teſſens in den gront.
De wraek van Samſon, met het broeineſt van zyn lokken

130-132 Zie de gedichten verzameld onder den tytel *Parnas aen de Belt*, Deel VII, blz. 590.
133,134 Zie *'t Beſtant tuſſchen Polen en Dantzich*, Deel III, blz. 265.
135-140 Zie *Lijckoffer van Maeghdeburgh*, Deel III, blz. 128, en *Olijſtack aen Guſtaef Adolf*, Deel III, blz. 148.

Aen 't groeyen, barſt eens uit, na 't onverduldig wrokken,
Hy morzelt Dagons kerk op 't dodelijk geween
Van duizenden, en drukt haer grof geraemte in een.
De geile Kapito, door Neroos macht geſteven,
Verdrukt den Batavier, in ballingſchap gedreven
Nae Rome, rooft en moort, breekt Cezars out verbont,
En ſtaeft een dwinglandye op Duitslants vryen gront.
Men doet den krygsraed en een valſche vierſchaer ſpannen:
Bataeſſche broeders hier gedagvaert voor tierannen,
Verdadigen vergeefs hun onſchult, daer de moort
Den eenen plet in 't boſch, terwyl zich d' ander voort
Geketent, als een ſlaef, nae Rome moet begeven,
Om daer voor Neroos troon te pleiten om zyn leven.
Een trits van ſpeelen toont ons Jofefs levens loop.
De kuil van Dothan ſtelt den jongeling te koop.
Egypte toetſt hem, om d' onkuisheit te betomen,
Het hof toont d' uitkomſt klaer van zyn verborgen dromen.
De Roos van Schotlant duickt voor Londens ſtrenge byl.
De Leeuw van Juda viert den kerkhont van de Nijl,
En gryzen Salomon gaet zoo de min ter harte,
Dat hy de wierook toe komt zwaeyen aen Aſtarte.
Vermetle Faëton ten zonnewagen op
Geſtegen, en gevoert tot in des hemels top,
Rooft nu het aerdryk met zyn gloeyende gareelen,
Smelt dan de ſtarren zelfs, die met verbrande keelen
Om aêmtoght hygen, ſteekt de regenboog in brant
En zengt de Goden: tot Jupyn met ſtrenge hant
Hem blixemt, daer hy uit de zonnekoets geklonken,
Van boven ſtort, en legt in d' Eridaen verdronken.
Het vrolyk Leeuwendael zwemt in een volle zee
Van vreugde, op 't fluiten van de langgewenſchte vreê.
Maer ſpringt myn lykgedicht hier buyten zyne palen,
't Is d' achting tot 's mans werk die my dus om doet dwalen.
Nu wacht hy eerſt zyn loon in 't zalig zielenvelt,
Daer een doorluchte rey van dichtren hem verzelt.
Virgyl komt eerſt, en voor al d' andren aengedrongen,
Om dat hy hem zoo kloek in 't Duitſch heeft naegezongen,
Hy kan zich niet genoeg verzaeden in 't gezicht

182 Verſta: „de leeuw van Juda (hier Salomo) buigt zich of ſteekt offervuren aan voor den Egyptiſchen afgod met een hondekop (Anubis)."

Des mans, die hem alleen gelijk is in gedicht.
De wrede ballingschap is Nazo nu vergeten:
Hy welkomt hem, als d' eer van Neêrlants hooftpoëeten.
De Getische oude tael blaest hem een yver in,
Om van het Neêrduitsch meê het rechte pit en zin
Te weten, en op welk een toon hy wist te zingen
Het godlyk werkstuk van zyn vormverwisselingen.
De Venuzyner zwaen, meê om zijn komst te vreên,
Klapt vrolyk allebey zyn wieken tegeneen.
De Grieken willen meê niet wyken voor Latijnen,
Men zietze elk om het eerste in dat gedrang verschynen.
Homeer, de vader, tast al blindling naer hem om.
Euripides staet op zyn goude vaerzen stom.
En Sofokles, wanneer Elektra raest van tooren,
Getuigt, dat hy zich zelfs, geen weêrgalm schynt te hooren.
Zyn tytgenooten, hier vergaert aen alle kant,
Omhelzen hem, en elk reikt hem de rechterhant.
Men ziet 'er Spiegel weêr zyn ouden vrient ontmoeten,
Met Roemer, en verheugt van Mander hem begroeten,
Met Koster, Viktorijn, en die den naem verdooft
Der dichtren zyner eeuw, de noit volprezen Hooft.
Hier is hy vrolyk in 't getal der heldezielen,
En nijt noch afgunst volgt hem vorder op de hielen.
'k Zal dan voortaen niet meer u hangen op de zy,
En leeren uit uw mont den gront der dichtery;
Maer als een krekel, van den zomerdaeuw versteken,
Myn leet beklagen, nu gy dus my zyt ontweken.
'k Zal mijn Apol niet meer bezoeken, daer zyn geest
Niet langer schoeiende op een menschelyke leest,
Maer als geloutert, en van 't aerdsche stof ontslagen,
Op hare vleugels wiert ter starren ingedragen.
Gy zult my nimmer weêr vertellen, met wat vlyt
Gy 't overschot quaemt uit te woekren van uw tyt,
Noch met wat zucht gy by geleerden pleegt te leven.
Maer in uw dichten hebtge u zelven best beschreven,
Die zyn getuigen van uw wysheit, en een blyk

205-208 Versta „Ovidius, in zyn ballingschap by de Geten gehoord hebbende dat er ook andere fraaie talen zyn dan 't Latyn, wil nu ook het Neêrduitsch kennen en weten, dat hy, hoe hy (Vondel) zijn (Ovidius) Herscheppinge zoo mooi daarin heeft weten te vertalen."

219 Niet onbelangrijk is deze regel, om dat wy er uit leeren, dat Vondel niet alleen hoog liep met Spieghel — als wy later zullen zien — maar ook in zijn jeugd gemeenzamen omgang met hem had gehad.

Van 't vroom en kuifch gemoet, zich zelfs alom gelyk.
De huichlery heeft noit een fcharper roê gevonden.
Elk woort gaf flagen, en de flagen wierden wonden;
En kon hy noch met zulk een geeffel niet volftaen,
Dan moeft 'er de Harpoen en yzre Roskam aen.
Hy gaf d' onwetenheit, vervoert van eedlen tooren,
Dus menigmael een klaeuw tot in het hart van vooren;
Maer edelmoedig en fteets even welgezint,
Hielt hy een minnaer van de dichtkunft voor zyn vrint.
't Was hem vermaekelyk de misflag aen te wijzen,
Maer hy had groter luft d' uitftekentheên te prijzen.
Hy blufte noit de geeft, al was hy niet voldaen,
(Want wie gelykt hem?) maer hy ftak met luft die aen.
Heel averechtsch als zy, die dodelyk verbolgen,
Om hun onmachtigheit en nyt de konft vervolgen,
Zulk een gebroet, 't welk als de rekels, die vervaert
Weghfluipende in hun hol met ingetrokken ftaert,
Geen edeler party het hooft zouw durven bieden,
Kon meê die grootfte helt der dichtkunft niet ontvlieden,
Zoïl braveerde aldus Homeers vergoden toon.
Dus ftak een Marfyas Apollo nae de kroon.
Maer wat de lafter van zyn eeuwig werk kan zeggen,
't Is niet dan wiltzang, die zich zelfs komt wederleggen.
De fchoone Citherée heeft iets dat haer mismaekt,
Zoo by geval de fchoen maer eens in 't danfen kraekt.
Hy heeft zyn letters met geen fpietfen te verweeren.
Zy zyn gehert. niets kan zyn regimenten deeren.
't Is hier al gout, geen fchuim. elk woort weegt hier een pont.
Dit 's een gebouw, geveft op onverwrikbren gront.
't Staet even pal, en ziet niets van zyn ftant verdwynen,
Al zoecktmen 't onbefchaemt of liftig t' ondermynen,
Het loofwerk, kapiteel en buitenfte cieraet,
Zy iemant in de weg: fchoon nergens iets misftaet.
Men fchreeuwe, al of men fchier gebergten zouw verzetten,
Hier volgt hy in 't gebouw, noch in de roijing wetten,

247 Min gelukkige regel, waaruit iemand allicht zou opmaken, dat V. een ondeugend genoegen vond in het vitten; Antonides wil alleen zeggen, dat, al vermaakte V. zich fomtyds met hekelen, hy liever prees dan laakte.

261.262 Hier zinfpeelt Antonides op de fabel van Momus, die, om toch iets op Venus te zeggen te hebben, haar berispte, dat haar zool onder het danfen kraakte. Zie *Gulde Winkel*, Deel I, blz. 179.

263.264 Geeftige zet tegen Pels en zijn kunstbroeders, die, ter uitbeelding van fommige klanken, fchuinfche ftreepjes boven de klinkers plaatften.

Daer heeft de gevel zelfs een misftant, en de gront
Ontzinkt hem, en wat meer zweemt naer een gaeuwe vont,
Om in een fchoon gelaet een fproet of vlek te zoeken.
Maer zet eens voet by 't ftuk; en toont uit uwe boeken,
Waerge ergens tot dien top van glorie zyt geraekt,
Dat gy van VONDEL maer een flaeuwe fchaduw maekt.
Hy volgde 't rechte fpoor der ouden, en met reden:
Want hy geen oorzaek vond om van een weg te treden
Die effen, vol fieraet, en zonder doolpat leit
Naer Pindus, en geeft die hem treên, d' onfterflykheit.
Hy was naeuwkeurigh elks gedachten aen te hooren,
En noopte weder, op zyn beurt, hun geeft met fpooren,
Die hy vermetel, noch dier gunft onwaerdigh vont.
De grijze Chiron bont Achil dus aen zyn mont.
De groote Amilkar vormde aldus de teedre jaren
Van Hannibal, die door dat onderwijs ervaren,
Betoont heeft, dat hy niet vergeefs het had geleert,
Wanneer hy Rome hier in 't aengezicht trotfeert.
Maer gy, ô grote ziel! die nu de hierarchyen,
De ftarren, magten, en geduchte heerfchappyen,
En ferafinnen, net gefchildert in 't verfchiet,
Op uw geleerde blaên, van dichte by beziet,
Gy leeft nu in 't muzyk der hemelfche koraelen,
Daer luft het u het hart vol blydfchap op te haelen,
En 't geenge in fchaduw fchreeft voorheenen, met uw oog
In 't wezen te bezien, dwaelftarren, regenboog,
De hemelgordels, en de wiffelende aengezichten
Der mane, met de zon, de bronaêr aller lichten.
Van daer ziet gy geruft hun reukeloosheit aen,
Die hunne tanden in uw glorie durven flaen;
En uit een wanhoop, om oit tot dien top te ftygen,
U fchenden, om voor 't minft aldus een naem te krygen.
Daer triomfeert gy in het diamanten flot
Als een Jupyn, die met Salmoneus dolheit fpot,
En hem, zoo drae 't hem luft dien hoogmoet te doen zinken,
Ten donderwagen met den blixem uit kan klinken.
O Rijn, geboorteftroom des Dichters, die foo fier
Uw zilvre hoorens heeft gekroont met zyn laurier,
Die aengenamer vloeit langhs 't velt van zyne blaêren,
Als daer gy bruiffchend komt ten Alpen uitgevaren;

Wiens helder ftroomkriftal zoo zuiver nergens blinkt,
Als daer gy ftroomt met noit verderffelyken inkt.
Beny het niet, als gy langs Keulen af komt dalen,
Dat gy niet moogt met d' eer van zyne graffteê pralen.
Gy hebt Erafmus lyk de Maze ontrukt, en kuft
Dat heilige geraemt, daer 't noch te Bazel ruft.
Zoo gingt gy voor: en fchynt het nu uw recht te krenken,
Dat u een ander eens hetzelfde toe komt fchenken,
En datmen op zyn tyt u 't ongelyk betaelt?
't Is eers genoeg dat gy met zyn geboorte praelt.
Want fchoon hem Keulen eerft heeft in haer fchoot ontfangen,
Het Y was evenwel zyn uiterfte verlangen:
Dat heeft hem opgevoet, en aen dien ryken gront
Gaf hem de zanggodin den honing in den mont.
't Is waer, gy hebt hem eerft zien fnakken nae het leven,
Maer 't is hem waerlyk aen den Yftroom eerft gegeven;
Die zal zyn dierbare afch ook houden aen zyn vloet,
En als hy Amfterdam in 't heenenftroomen groet,
Steets wenfchen (nu hy mag het overfchot bewaren
Van zulken man) dat hem geen grafzerk mag bezwaren,
En d' aerde licht valle aen 't gebeente, daer het wacht
Een eindeloozen dag uit zulk een langen nacht.
Wat grafgewelf zal ik den Aertspoëet nu bouwen?
Waer vind' ik volk, om al het marmer uit te houwen?
Want ftichtte ik hem nae zyn verdienfte en naem een graf,
Gelyk hy levende reets aen zich zelven gaf,
't Geen met de grootheit van zyn faem zoude evenaren,
Zoo moeft het ruften op twee trotfe pronkpilaren,
Koloffen, niet van erts gevormt, noch door de hant
Geklonken maer gegroeit uit eeuwig diamant.
't Zouw van de noortpool af tot aen de zuidas raeken,
En al de weereld dus dien man zyn graffteê maeken,
En Febus overal hem groeten, daer hy 't hooft
Ter kimme uitfteekt, en daer hy weêr zyn fakkel dooft.
Zoo lang men Neêrduitfch dicht verftaet, en hout in waerde,
Zal meer en meer zyn lof zich fpreyen over d' aerde.

LYKGEDACHTENIS

VAN

DEN GROOTEN AGRIPYNER,

JOOST VAN DEN VONDEL.

FAMAM QUI TERMINAT ASTRIS.

Zoo komt na lang verloop van dagen dan de dag
Noch eyndlyk, dat ons treft die lang gevreesde ſlag,
Die 't Licht der Dichtren bluſcht; nadien ze d' Eer van allen,
De Parel uit de Kroon des Amſtels, heeft doen vallen:
Gelyk ons nu, helaas! de tyding 't leed vermeld,
Dat Neêrlands Hooftpoëet, dat Vondel leit geveld,
Bemaghtigt van de dood: en dat die ſchat van gaven,
Hoe hoog geſtegen, niet die noodwet konde ontdraven:
Wie heldendicht waardeert, van ſtandbre kracht, en ſtof,
Geeft dan met recht alhier dien Dichter zynen lof;
Vermits d' erkentenis hem nu den lof kan geven,
Die d' Afgonſt menigmael begrimde by zyn leven;
Om met zyn eygen loof, en onverwelkbre krans
Te kroonen 't heldelyk des heerelyken mans:
De Dichtkonſt, om 't verlies haars algemeenen Vaders
Aan 't treuren, ſtorte een ſtroom uit overvloeyende aders,
Om dien Doorluchtigen, en zyn gedachtenis
Te eeren, na de dood, gelyk hy waardig is:
Geen graf beſtulpt den roem des Letterhelds, de grootſte
Dien uit haar ryk bezit Natuur oyt vormde, of bootſte;

Famam qui terminat astris: d. i.: „die zijn roem tot aan de ſterren opvoert." Zie Virg. Aen. I. 291.

Waar in ze een fchat befloot van wysheit, heerlikheit,
Kracht, vinding, zedetucht, ftaatleffen, ftaatsbeleit.
O VONDEL, hebt gy dan die wyze mond gefloten!
En nood me my op 't fpoor der andre Konftgenooten,
Om met een Treurgedicht t' erkennen welk een fmert
Een dankbaar leerling draagt in 't rouwgevoelig hert?
Myn hertsgenegentheit kent u die proeve waardig:
Maar ach! al is de wil geboogzaam, d' yver vaardig,
Al ftroomt op uw bericht uit Pindus heynftebron
Het water, 't geen men roemt dat Dichters maken kon,
Noch is my 't ftuk te zwaar: de vloeijende Aganippe
Die VONDELS winterkoude ontfing, ten fteyle klippe
Al vriezende afgezakt, ftaat als een glazen berg:
En ftreeft men derwaerts aen! 't zy wie 't zyn krachten verg,
'k Wantrouw m' om dit beftaan de myne toe te paffen:
De lauren op het fpits diens fteylen bergs gewaffen,
Zyn heerlyk, ik beken 't; maar, buyten reik geplant,
Vereyffchen magt en moed van een verheven hand,
Indien men geene fchimp, of ondank wil behalen:
Geen ander als Apell mogt Alexander malen:
En die deze eerenkroon voor VONDEL, na zyn dood,
Wil vlechten, heb de moed als VONDEL zelf zoo groot:
Al achten Andren, *Niets bezwaarlyk voor die willen;*
Daar d' een den andren helpt, met plukken, reiken, tillen;
En 't geene vaarde ftut, of Hondje bijt-me-niet
Hen by de flippen fleurt of nabaft in 't verfchiet:
Men mag hier, zoo men wil, in 't klimmen zich behagen,
Met onderling behulp elkandren onderfchragen,
Die Klimmers zag men fom neêrftorten dat het kraak':
Te reukeloos beftaan dient andren tot een baak:
En yvert m' echter voort? en acht men, dat het poogen
Genoeg is in het groote? en meerder dan vermogen?
Dat 's op de proef gezet, van, op zijn Faëtons
Gedraayboomt, naar om laag te zwindlen met een gons:
Doch 't geen voor 't algemeen een doelwit kan verftrekken,
Schynt yder, plichtsgewys, in 't yvren op te wekken;
Daar 't zyn verfchooning vind al mist hy die 't wel meent:

43 *Niets bezwaarlyk voor die willen:* vertaling van den tytel van 't bekende Kunstgenootfchap *Nil volentibus arduum*, onlangs te Amfterdam opgericht en waar Pels de hoofdrol in fpeelde. Oudaen fteekt er hier en elders niet weinig den draak mede.

Op welke voet myn vlyt met d' andren zich vereent.
Wy helpen d' Uitvaart dan des grooten Vondels vieren,
En spreyen op zyn graf Cypressen, met Laurieren;
En 't geen hy meenigmaal aan andren heeft besteedt,
Besteden w' aan hem zelf, met innig hertenleed;
Hy, zoo Doorluchtige, om aan andren glans te geven;
Wy mindre, dat zyn glans onze opdraght zelf doe leven;
Hy eedle Flonkerbag, en wonder van Euroop:
Of zet dit Nederland met Duitsland over hoop?
Nadien zich elk dien man als eigen toe wil schryven;
Wanneer de ryksstad zoekt haar recht, en eysch, te styven
Met zyn geboorterecht, en dat zich Nederland
Hier, met geen mindren moed, en yver, tegenkant;
Mits hy geen andre kan als eygen toebehooren,
Als daar hy na 't gemoed, en glans der ziel geboren,
Zoo wel als na den stam, in herkomst van zyn bloed,
Met zedeleeringen der wysheit wierd gevoed;
Zyn jeugd gevordert zag in kennisse van zaken,
En gaven, die zyn roem, en naam, onsterflyk maken:
Al heeft hem in zyn wieg, als moeder, Agrippyn
Met groeyzaam druyvezog gekoestert, aan den Ryn,
Den Amstel nam dat pand, met eerbied, uit haar armen,
En queekt' het minlyk op met stoven en verwarmen:
Tot dat zyn grootste geest, doorbrekende als een zon,
Hier festig jaren lang alle andren overwon;
Zich uitende in een taal zoo krachtig, en volkomen,
Dat zelfs de glans bezwykt van Griekenland, en Roomen:
Dit gaf hem Nederland, en 't bloeyende Amsterdam:
(Hoewel hy noyt zoo diep uit 's voedsters aadren nam
't Rauw voedzel van gewoonte, of heeft zich kunnen myen

63,64 Gelukkige regels, vooral wat de gedachte betreft.

66 *Nederland met Duitsland:* dit is het oudste my bekende voorbeeld, dat Duitschland in tegenstelling van Nederland genoemd en alzoo als een land beschouwd wordt, waar dit laatste niet toe behoort. Doch zie vs. 94.

68 *De ryksstad:* „Keulen"

68,69,77,107 Uit deze regels meen ik te kunnen opmaken, dat Keulen zich destijds niet weinig verbief op de eer van aan Vondel het eerste levenslicht te hebben geschonken, en dat zyn werken aldaar niet minder dan in Holland bekend waren en op prys gesteld werden. Hoe zyn dan de tyden veranderd! Tegenwoordig weten zelfs geleerde Keulenaars nauwlyks, dat er ooit een Vondel bestond! Voor 't overige is de tegenstelling, welke Oudaen hier tusschen Vondels lichamelyke en verstandelyke geboorte maakt, fraai gevonden en cierlyk uitgewerkt.

79 *Den Amstel:* de Vlaamsche *n* is hier welluidendheidshalve ingevoegd, doch de gewoonte van dat invoegen heeft velen misleid omtrent het geslacht van het woord en het hen in plaats van vr., gelyk de uitgang meêbracht, mann. doen schryven.

Van deeze indringende, en fleeplend'ge bafterdyen,
Die thans zoo laf haar taal vertuyende aan den klank
Der ftraattoon, het begrip verbyftren tegen dank;
Wanneer men *pyl* in *peyl* en *zeyl* in *zyl* verandert,
Voor *ryzen reyzen* zeyt; en verder opgefchrandert
Zyn loutre armoedigheit in 't rymen dus bedekt,
En voor het heldre Duitfch een warretaal verwekt:
Men fchuwe zulk een klip, door 't voorbeeld in zyn fchriften;
Waar na men beft het fchuym dier fchorheit uit zal ziften.)
Schoon Keulen dan zoo prat hem haar inboorling noemt,
En juift by toeval zich van zulk een zoon beroemt:
't Is Holland dat die roem hem waardig heeft doen worden:
Dat kon zyn manbre geeft met zulk een kracht begorden;
Dat zag zyn eerenftand, en bloeyende achtbaarheit;
Dat hoord' hoe elk hem ftreelt, en eerbiedt, viert en vleit;
't Geen als haar eygendom, hem, hoog, en zat van dagen,
Thans in den fchoot ontfangt, en helpt ten grave dragen:
Doch tot belliffing van dit onderling krakeel,
Is 't billyk, dat nu elk in 't goed genoegen deel';
Laat Keulen hem den naam van AGRIPYNER geven,
In zyn doorluchtig werk zal Hollands glori leven;
En dat hem dat met recht ten top van eere fchroef,

88 *Sleeplend'ge:* een niet onaardig gevormd woord, dat wel in gebruik had dienen te blijven, mits liever zonder de kontraktie, die 't wat ftroef maakt.

88-94 Deze regels zijn, volgends den fchryver van het leven van Oudaen, gericht tegen het ftraks vermelde Kunstgenootfchap *Nil volentibus arduum*, en by de aanhaling daarvan laat de biograaf er op volgen: „hy (Oudaen) fprak menigmael met groote verontwaerdiging hier af, en het heeft my, aen beter klanken myner vaderlyke ftadt gewent, menigmael tegen de borst geftooten, gelyk het nogh ftoot, als ik luiden, vernaemt anders genoegh en in de werrelt gezeten op een toneel, hoogh genoegh om van yder gezien te worden, deze tael hoor uiten:

Hoe meent gy dat grynzen
De fchalkheit dekken, en uw togten ons ontveinzen!

Daar deze flotwoorden niet op elkander kunnen rymen, dewyl het een zonder, het ander met een *e* moet gefpelt worden. Zy lezen Vondel, zy pryzen hem, zy willen hem op hunne manier navolgen, en zien ondertusfchen niet, hoe omzichtig hy is in het myden dezer aanftootelyke klippen. Men zie in de Hekeldigten deze woorden van hem anders behandelt op deze wyze.

Het ftrekt een vaften grontgryns,
Gefpickelt met wat logenfchyns.

„Maer onze Amfterdamfche rymers (de naeuwkeurige geeften zondere ik uit), om hun doen klem te geven, fchrijven flechts *greinzen* van *grynzen*, om dus te rymen op *ontreinzen*. En 't is hun fchult niet, maer te wyten aen hunne opvoedinge, aen de verkeering met menfchen, onzuiver van fpraek, en allereerst aen het onderwys der Leermeefteren in deze ftadt, die, niet vry van deze vlekken, den kinderen met de beginfelen der fpraakkunst dit wangeluit inboezemen." — Men kan uit deze laatfte woorden zien, dat de flechte gewoonte om *y* en *ei* in de uitfpraak niet te onderfcheiden, eerst van de helft der zeventiende eeuw dagteekent en toen, hoezeer te Amfterdam reeds ingeflopen, nog naar Rotterdam — waar de fchryver van 't Leven van Oudaen woonde — niet was overgewaaid.

94 *Het heldre Duitfch:* hier ftaat *Duitsch* weêr voor *Nederduitsch*.

100 *Begorden:* wy zouden thans, voor 't Fr. *ceindre*, liefst „omgorden" fchryven.

102 *Hoord'hoe:* gelijk hierboven, vs. 80, *queekt'het:* de Zuid-Hollandfche fchryvers, als Oudaen, bleven 't langst overhellen naar 't naburig Zeeuwfche gebruik, om de *h* ongeaſpireerd te bezigen.

107 *Agripyner:* een naam, dien V. zich zelven ook meer dan eenmaal gaf.

Dat luft ons rechtevoort t' ontdekken op de proef.
Euripides, geacht de wyfte menfch van allen
(Zoo koft een fchrander Hooft de keurge toets bevallen:)
Die pen zette op papier, gaf proeven van zyn geeft
Welk onnavolghelyk geoordeelt zyn geweeft:
Maar d' AGRIPYNER doet de gryze Athener zwichten
In uitgewrochten ftyl van Treurtoneelgedichten:
Een tegenftelling geef 't onloochenbaar bewys:
Dat Grieken zijn Oreft, dien fchrandren dollen, prys',
Zoo langzaam in 't beleyd van zyn befluit en reden;
Wanneerwe Nero zien in zyn onftuimigheden
Aan 't hollen, afgemat, gedoodvlakt, en gejaagt
Van tiddring, wroeging, angft, en wanhoop die hem knaagt,
Zoo vindenw' een verfchil dat kenlyk is te merken:
En zoo zelf Griekenland van d' uitgeleze werken
Der Dichtren, welker ftyl 't Toneel met bloed bemorft,
Tot keurig onderfcheit geen oordeel vellen dorft;
Hoe verre hun VONDEL hier de Lofkrans koomt ontrukken,
Dat leer ons 't Vyftal, van die meeftberoemde ftukken
Der Griekfche Dichters, door zyn fchrandre pen vertaalt,
Waar in geen mindre zwier van taal en houding ftraalt,
Dan z' in d' oorfpronklykheit van hun geboorte melden;
By 't geen hier, in hun kracht, zyn eigen werken gelden:
Men neem zyn Fabel van Salmoneus, deeze alleen
Is machtig al 't vernuft van 't uitgefuft Atheen
Als kinderlyk te doen verzwinden, en verdwynen,
Daar hy dien hemel rolt uit zyn toneelgordynen:
Om niet te reppen van dien trotfen Lucifer:
Dat Treurfpel voor den tijd, dat alles tarten dar:
Wat kracht, en heerlykheit, wat majefteit en waarde
Vertoont zich hier! hy voert den Schouwburg op van d' aarde,
Langs hemelbogen, op geftarnte, en wolken, door
Een kreits van vuur, en licht, en water; op het fpoor
Der onbeganklykheit, met blixem, ftorm, en donder;
En opent voor elks oog een aller wondren wonder:
Tot dat hy weder daale, en op gelyke wys,
Uit eenen zelven bron van rykdom, 't Paradys

120 *Nero:* in den *Peter en Pauwels* namelyk. Zie Deel IV, blz. 95.
138 *Dat Treurfpel voor den tijd:* dit fchynt te moeten beteekenen, dat treurfpel, waarvan de handeling plaats had voor den aanvang der gewone tydrekening.
Dar voor *durft.*

Bemaale, en kleede, met dien morgendauw en luiſter,
Eer 't Adams appelbeet zoo deerlyk dompte in 't duiſter.
Hoe zyn verheve geeſt, ook uit een woord of twee,
Haar ſtoffe ontleenen koſt, om, in het wyde en 't breê,
Zoo onbekrompe zich in ruſtigheit t' ontvouwen,
En heerlyk, groots, en ryk, haar Treurtoneel te bouwen,
Dat blykt aan zyn bewerp, en vinding, vol van kracht,
In zyn Bataviſche Gebroeders voortgebracht;
Zoo kent men by de proef der Griekſche en Duitſche vaarzen,
Wie meer hoogdravende komt ſtappen in zyn laarzen:
Want ſchoon men Palameed om reden niet en lyd;
Zyn Maagden niet genoeg gevormt ziet na den tijd;
Vrouw Stuart niet gedoogt na waarde door te breken;
Noch geeft hy ſtofs genoeg, om van zyn lof te ſpreken,
Die in zyn Bybelſtof alle outheit leit in ly:
Want wat verzierde ſtof der Grieken haalt er by
Zyn Noach? uitgeteert in treurigheit, en ſmerten;
Daar geen vermaning wulpſe uitzinn'gen gaat ter herten:
Zyn Joſeffen? de zucht des vaders? of de bloem
Der kuisheit, of 't beleit der wysheit; Memfis roem,
En 's ſtamhuis heylbehoud? Zyn Jeftaas hertsbeknelling
Uit Godbelofte, en liefd'? Zyn eedle wrok, en zwelling,
Van geeſt, en moed, en kracht, in Samſons heilge Wraak?
Daar 't kerkgevaarte ploft, dat d' aarde dreun en kraak',
Den hemel huil', en loey', en daver' op 't bewegen:
Zyn Davids treur'ge vlucht? daar voor de zon gelegen,
Op 's Vaders leegerſteê, die godvergeten zoon
Door zulk een gruwel ſterkt zyn ingreep in de kroon:
Zyn David trots herſtelt, tot ſchrik der vloekgenooten?
Daar drywerf Joabs ſpies dien zoon in 't hert geſtooten,
En hangende yſlelyk verworgde Achitofel,
Toont wat Gods wraak vermag op ſchandvlek, en rebel:
Zyn afgekaatſten ſtorm, die 't halsgerecht kon leveren?
Daar David ſcheen den ſtam, en 't recht, der tegenſtreveren
Te trappen op het hert, in Sauls overſchot:
Zyn prins Adonias, die vlammende op 't genot
Van 't ryk, de ſchepterzucht (gevaarlyk in 't voltrekken)
Met zulk een teederheit van minzucht wiſt te dekken;

171 *Den hemel:* zie 't aangeteekende op vs. 70.

In Joabs bloed gefmoort: Of, daar, in Salomon,
De wellust, en de list, de wysheit overwon?
Elk puikftuk raakt den grond der zielberoerlykheden:
In 't barnen van 't gefchil van hertstocht, en van reden:
Waar by men voegen kan 't verwoeft Jerufalem.
En zoo de tranendauw zich oit tot paarlen ftrem',
(Om hier het dierbre fnoer dier paarlen vol te lezen)
Als d'oude Troonmonarch, en Ryksvorft der Sinezen,
Vorft Zunchin, neêrgeploft, komt ftorten uit den ftoel,
Dat zulks den bodem van ganfch Azië gevoel;
Als Gysbrechts ftad in 't vuur van haar verdelgde wallen,
Een brand van Troje ziet herftichten onder 't vallen;
Om niet te melden, hoe de ramp van Faëton
Tot amber tranen fmelt de Dochters van de Zon;
En alswe in 't Neêrlands zien, op 't voorfchrift der Latynen,
D'ellendige Hippolyt, en Hekuba verfchynen;
Dan ziet men, dat door 't oog van zoo veel druks beftormt,
De fchouwburg in een zee van tranen zich hervormt:
Der dingen tranen, die de menfchlykheên beloven:
Wanneer hen 't bloed-tapyt der treurftof opgefchoven,
Dus, zielbeweeghlyk, ziet verwiffen dertigmaal:
Daar 't luchtig landfpel van 't bevredigt Leeuwendaal,
Als 't een-en-dertigfte geflingert tuffchen beyen,
Met lieflykheit verquikt d'aanfchouwers onder 't fchreyen.
En fchoon hy noit daarna de trotfe Meffalyn,
Om een onnoozel woord, erkende voor de zyn;
En dat hy Rozemond, of andren noit volmaakte;
Wy vordren geen behulp van 't geen hy zelve wraakte:
Men achte d'achtbaarheit der Schouwburg dus voldaan;
Die noyt zoo hoog en ging, nochte oyt zoo hoog zal gaan:
Des moeten w'ons der blinde ondankbaarheit dier tyden
Verwondren, die met boete en breuke dorft befnijden
Een werk dat eeuwigh bloeyt in onverwelkbre glans;
Byzonder toen hy vlocht Vrouw Stuarts Martelkrans:
't Geen met verfoeyenis de nazaat doet herdenken,
Met welk een bitsheit hem de bitterheit wou krenken;

205 *Dertigmaal:* dit ziet op 't getal der tooneelftukken, door V. gefchreven
[illegible] Niet zeer duidelyke regel.
210 *Om een onnozel woord:* Oudaen zinfpeelt hier op 't geen verhaald is Deel III, blz. 474.
211 *Rozemond:* zie Deel III, blz. 475.

Die hadze mogen met het Recht begaan voorheen,
Wat hadze een dierbren draad zyns levens afgefneen!
Een Treurfpel aan hem zelf, met zulk een fchat van gaven
Te domplen in zyn bloed, op fchend'ge trant doen draven!
Schat, die me federt heeft zien glinftren in dien gloedt:
Waar van d' erkentenis zich hier vernieuwen moet.
  Zoo, om zyn Heldentoon, Homerus word verheven;
Of viel het Maro licht zyn voorbeeld na te ftreven,
En met geen mindre moed te dringen na den prys;
Wen zyne Zangheldin op een zelve wys
Ontvouwende, onverfaagt de krygstrompet liet hooren;
Homeer en Maro zyn in VONDEL beid herboren.
Maar met een beetren zwier van fchikking, min verkracht
Van onnatuurlykheên; en met gelyke dracht
Der welgevoegzaamheit, van plaats, en tyd, en ftonden,
Noit uit zyn vorm ontfchokt, noch van zyn draad ontbonden:
By VONDEL word geen fchild van eene Eneas oit
Met een geheel gevolg van eeuwen opgetoit;
Dry hondert tempelen in eene ftad befloten;
De ganfche zee gedekt met vyandlyke vloten;
Daar 't fchip des Hoofdmans, en de Hoofdman op zyn fchip,
En kenlyk word om 't hoofd de fcheepskroon van Agrip:
By VONDEL zwetft geen fpies, noch fpreken geene paarden:
Zyn richtdraad houd doorgaans gevoegzaamheit in waarden:
Kent yemant fchoonder ftaal als zynen Boetgezant?
Hoe zwelt zyn geeft van ftof daar hy den ftander plant,
Den dappren Veldheer komt al juichend tegentreden,
En zegekranffen vlecht om d' overwonne Steden:
Hoe leit hy op 't onthaal der Koninginnen toe!
Hoe word hy in 't bewys der Godsdienft nimmer moe!
Der Godsdienft, vaftgelegt in zyn Befpiegelingen;
Om tot d' erkentenis eens Opperften te dringen
't Halftarrig ongeloof, dat, als het Godt verzaakt,
Zich in den ydlen draf van zyne waan vermaakt:
Dit veft een heerlyk werk op d' algemeene gronden:
(Daar zich zyn yver aan 't byzonder houd gebonden,
Schoon, wat de konft belangt, onwraakbaar, word de kracht

221 *Met het Recht begaan:* dit flaat op de uitdrukking van Jan Gysbertszoon, vermeld Deel II, blz. 523.
237-241 Dit ziet op de befchryving van 't fchild van Eneas, Deel V, blz. 314.
243 *Zwetst geen fpies, noch fpreken geene paarden:* als in de gefchiedenisfen der Dolende Ridders.

Der waarheit Gode alleen ter keure toegebracht:)
Uit welk een ader vloeit zyn Heerlykheit der Kerke!
Hoe zich met zulk een pracht, en ryken toeftel, fterke
D' Altaargeheymenis (indien een mindre maat
Van vaarzen 't heldendicht hier toe te fchryven ftaat;)
Waar toe noit Roomfche pen zoo fchrander was verfneden;
Bewikt men op 't gewicht van vinding, ftyl, en reden:
Met welk een glans, en kracht der wysheit, welk een fchat
En geur, befprenkelt zich het Maagdenbrieveblad!
Hoe heerlyk is zyn hand aan 't metfelwerk geflagen,
Waar met hy Amfterdam haar Raadhuis op komt dragen;
Dat door d' Inwyding leeft onfterflyk in zyn inkt,
Als 't in zyn grafgewelf der marmren zelf verzinkt.
En zoo (dat God verhoede) in 't eind den Staat aan 't quynen
Geraakt, ter neder ftorte, uit 's Lands Zee-Magazynen,
Door zyn verftaalde pen vereeuwigt aan het Y,
Zal 's Lands gezag beftaan by zulk een Poëzy:
Want wat vermag men toch uit Maro meer t' ontleenen
Als eenig ruig bewerp van Roomens ruchtbre fteenen,
Hoewelze in 't heldendicht zoo heerlyk ftaan als oit;
Toen ftandbaar van gebouw, nu door de tyd verftroit,
Doch op verbloemde wys in 't legwerk ingeweven:
Maar ruftig opgevat, en voor de vuift befchreven,
Gelyk het Magazyn in VONDELS vaarzen doet
Dat houd alle eeuwen ftand, op onverwrikbren voet.
  Liet zich Horatius, die puikftem, noit verdrieten,
In Liergezangen 't merg der wysheit uit te gieten:
Zyn geeft en ryk vernuft in eindelooze ftof
T' ontdekken, altyd fris, en jeugdig, als een hof
Die 't oog verluftigende in onderfcheide kleuren,
De neus en 't hert verquikt met lieffelyke geuren;
't Is VONDEL, dien ook hier deez' eer komt, dat zyn hand
De Liergezangen volgde, en voerde in Nederland;
Met onbedenklykheit en leiding doorgefneden,

278 *Standbaar van gebouw:* zoo ook vs. 9 *ftandbre kracht:* min gebruikelyk dan *ftaanbaar*. 't Woord verdient geen navolging. *baar* vereenigt zich regelmatig alleen met de eerfte perfonen van werkwoorden, als in. *kenbaar, vloeibaar, openbaar, denkbaar.* Zeker is Oudaen misleid geworden door woorden als *dankbaar, ftrijdbaar, onbruikbaar, gangbaar,* enz., doch wat b. v. de beide eerfte betreft, ook daarin is *dank* en *ftrijd* geen fubft., maar de 1 perfoon van *danken* en *ftrijden*, terwijl *onbruikbaar* is gevormd als tegenftelling van *bruikbaar*, dat weêr van *bruiken* kwam, en *gangbaar* van 't oude *gangen*.

289-290 't Is niet de vertaling der Lierzangen van Horatius, maar het fchryven van Lierzangen op diens voorbeeld, dat hier door Oudaen in Vondel geprezen wordt.

En konftig gefchakeert met volgbre buigzaamheden;
Dat alles eindelyk zich, zonder fchor geluidt,
Of horten, op de maat naar eifch der ftoffe fluit:
Want wil hy d'eedlen Ryn een hogen lof beftellen,
Noit fmelt het malfche vocht der rype muskadellen
Zoo lieflyk op de tong, als, in 't beroert gemoed,
Deez' zyn geboorteftroom iet godlyks ryzen doet;
Zelf wordt 'er op zyn Lier zoo fterken toon geflagen,
Dat z'ook de Koningen doet fiddren, en vertzagen;
Den Noordfchen Nimrod wrong een tweede fpyt om 't hert,
Dat, na vergeeffchen ftorm, zyn leed vereeuwigt werd
In d'onverganklykheit van VONDELS maatgezangen:
Een ander, opgefpitft om oorlog aan te vangen,
Behelpt zich met den hoon, gegrondveft op 't verzier
Van eene Staatspilaar: en 't was een blad papier,
't Was een onnozel vaars, dat niet een menfch beledigt,
Maar 't ftaatsgeval vermeld, toen d'oorlog was bevredigt:
D'oorblazer vat dit aan, wien andre ftof ontbreekt,
Waar met hy 't vuur in 't hert der Koningen ontfteekt:
Zoo wierd een woord van lof, by Pindarus gefproken,
Hoogwaardiglyk beloont, onwaardelyk gewroken;
Omher gekaatft, gelyk een opgeworpe bal:
De Dichter had geen fchuld, maar 't fpelende Geval.
Luft VONDEL zich den geeft t'ontfronfen, kleene dingen
Te nemen tot zyn ftof, en helder op te zingen,
Hy kieft een klokmuzyk, en bauwt het geeftig na;
Daar 't fnik-gedingel noit met tripplen ftille fta:
Zoo dat voor 't hoog en laag, gefmolten in zijn klanken,
Men 't vonderyk vernuft, en oordeel heeft te danken,
Waar met hy zaken paft van Godsdienft, ftaat en plicht,
Op een naar eifch van 't werk getempert maatgedicht;
Waar met d'eenparig en fteeds deftige AGRIPYNER
Geen dart'le Venus eert, gelyk de Venuzyner;
Geen wulpze zeden ftyft; noch oit, door los beleyd,
Zyn heldre naam bevlekt met onftandvaftigheit.

301 *Den Noordfchen Nimrod*: dit ziet op Karel Gustaaf van Zweden, in Vondels *Triomf van Koppenhagen*, aldus beftempeld. Zie Deel VII, blz. 747.

305-313 Zie het deswege verhaalde Deel XI, blz. 14.

318 *Snik-gedingel*: aardig gevormd, klanknabootfend woord.

321 323 *Waar met* voor *waarmede*; zie Deel I, blz. 31. De dialektvorm is nog in Friesland en elders in gebruik.

Noch ftond ons op zyn Luit een andre fnaar te roeren,
(Indien men Juvenaal zocht in het fpel te voeren)
Van zyn in fpytig ernft fcherptandig Hekeldicht;
Dat als een fterke loog, of bytzalf in 't gezicht,
De herffens met die geur, voor nieskruit kon verftrekken;
Of peperbeets-gewys een hitzigheit verwekken:
Een prikkling op de tong, als iets 't geen brand, en fmaakt,
't Geen krabt, en ketelftreelt, 't geen roskamt, en vermaakt,
En fpitft een redenpunt 't geen vliemende is en ftekend';
Indien niet door de tyd dat vuur in d' as gerekent,
Door ryper jaren niet de drift getempert was,
Welk in zyn manbre jeugd hem diende, om recht van pas
Te zitten achter het verval van Staat en zeden:
Voor al wanneer hy zocht den ploi der outerkleeden
T' ontrimplen, en den peuk t' ontdekken daarze lag
Bedommelt in 't gezeet van 't Kerkelyk gezag.
Indien men 't oog wil flaan op zyn vertaalde Werken,
In rym, of rymeloos; dappre arbeit paft den fterken:
Breng Flakkus, voer Virgiel, neem Nafo tot bewys;

327-333 Hoe voortreffelyk een dichter Oudaen geweest zoû zyn, indien hy door goeden raad en overleg met lieden van gekuischten fmaak ware gevormd, bewyzen de hier voorkomende regels. Nimmer faalt het hem aan kernvolle, krachtige, gepaste, doorgaans byzonder gelukkig gefmeede woorden; had hy de kunst bezeten om ze op harmonifche wyze famen te voegen, zoodat hy niet alleen het verftand, maar ook het oor behaagde, hy zoû op eene lyn met Huygens en weinig beneden Bilderdyk te noemen zyn geweest.

341 *Peuk:* d. i.: „vuiligheid." Zie MEYERS *Woordenfchat in v.* In gelyken zin gebruikt Oudaen het ook elders in zyn *Ged.* Deel II, blz. 241:

Men poog dan noit den peuk *der helfche duisternisfen*
Welk God verdelgen wil, uit d' afgrond op te visfchen.

't Is waarfchynlyk van *peuken* of *poken*, „uithalen, uitkrabben, b. v. het klokhuis uit een pyp." Zyn pyp *uitpeuken* wordt nog wel gehoord. *De peuk* is alzoo „het uitkrabfel, het uitfchraapfel, het vuil."

342 *Gezeet* is van *zede* en heeft, even als 't oude Fr. *couftume*, eerst alleen „gewoonte," vervolgends ook „mode, kleederdracht, gewaad," beteekend. Zie *Uitlegk. Woordenb.* op HOOFT. Zoo zegt deze dichter in zyn *Geer. van Velzen:*

En nagelvast aan 't lijf dit knarflende gezeet
Met kraft gedwongen, dat van riem noch gespen weet.

Waarfchynlyk is Bilderdyk door deze regels verleid geworden om 't woord *gezeet* met „fcharnier, verband van de harnasplaten" uit te leggen. Noch by Hooft, noch by Antonides (ook door Bild. aangehaald), noch by eenigen fchryver, kan het anders opgevat worden dan als „gewaad." — De beteekenis der twee bovenftaande regels van Oudaen is alzoo duidelyk. hy roemt de hekelpoezy van Vondel, waar deze het vuil wist te ontdekken, dat in de plooien van 't kerkelyk autoriteitskostuum verfcholen lag.

345,346 Blykens deze regels verkeerde Oudaen in de meening, dat Vondel een vertaling van Tasfoos heldendicht had gemaakt. 't Is meer dan waarfchynlyk echter, dat onze Rotterdammer hieromtrent, door valfche geruchten, in een dwaling was gebracht. Reeds is door my — Deel II, blz. 157 en Deel IV, blz. 420 en 421 — gefproken van de vertaling der „Jerufalem," door Tesfelfchade vervaardigd en door haar aan V. gegeven om te „betuttelen." Vermoedelyk had V. uit dat handfchrift wel nu en dan 't een en 't ander aan vrienden voorgelezen of laten zien en had zulks aanleiding gegeven, dat fommigen, uit misverftand, hem voor den maker hielden. Dat iets dergelyks zeer licht plaats kan vinden, is my uit myn eigen voorbeeld gebleken. 't is my fteeds een groote moeite geweest, aan fommige lieden de overtuiging te geven, dat niet ik, maar wylen myn vriend G. van de Linde de fchryver was der gedichten, door my onder de vlag van „de Schoolmeefter" uitgegeven. Ware nu na Vondels dood het handfchrift in zyn boedel gevonden, dan zoû het misverftand zich terftond hebben opgehelderd; doch 't is te denken, dat hy dit aan de erfgenamen van Tesfelfchade had teruggegeven.

En Taſſo, die men wacht dat eens ten grave uitrys:
Zoo yemand ook een ſtyl in onrym zich verkoze,
Ik ken geen majeſteit die boven Vondels próze
Zich heffe in rykdom, kracht, of helderheit van taal:
Doch gun me dat my 't perk der Poëzy bepaal.
  Die dan Euripides, in treurſpel, gaat te boven;
In heldentoon, Homeer, en Maro kan verdooven;
Den Venuzyner tart in 't tempren van zyn Lier;
En Juvenaal verwint, in 't glinſtren van zyn vier;
Beſnoeit met recht den roem van Latium, en Grieken:
Wie nu dien Adelaar, in 't zweven op zyn wieken,
Meent in te winnen, of door volgluſt aangenoopt,
Hem 't achterhalen, op zyn voetſpoor, daar hy loopt;
't Zy hoe grootmoedig zich die trant verheffe in 't ſchryven,
Die komt, als Ikarus, op waſſe vleugels dryven,
Daar by de zon gevoert zyn ſteigring 't ſpoor verlieſt:
Twyl d' oude Dedalus d' eenpaar'ge heirbaan kieſt.
  Doch zoo men nevens hem 't Hooft zyner tydgenooten
(Eer 't vuur van 't jeugdig bloed zyn aadren was ontſchoten)
Wil vordren om de proef te nemen, wie van tween
Met meerdre majeſteit de Dichtkonſt koom bekleên:
In beyde (dit ſtaat vaſt) blinkt overwicht van gaven;
In beyde weet de konſt op hoogen trant te draven;
Standvaſtig, zenuwryk, zielroerlyk, wonderbaar;
Maar blyde en fris in d' een, in d andre ſtyf en zwaar:
Stel vry den harnasdans met bardezaan, en degen,
By d' eedle ruſtigheit van 't mollige bewegen;
Wie 't kraftbarende groots der wrangheit waarder acht,
Wy pryzen 't heerlyk ſchoon dat geen gehoor verkracht:
Word iemand omgezet van andere gedachten,
Wy zyn getrooſt de proef, de keurtoets af te wachten:
En of de Dichkonſt niet, die Vondel voerde in top,
Weer met Hem daal', daar geef de tyd haar uitſpraak op:
Zyn rykdom doet de kracht van Ceſars eeuw herleven;
Die heeft de Roomſche taal haar vaſten ſtand gegeven,

362 *Twijl:* ſamentrekking van *terwijl*, doch niet na te volgen, om dat zy zich toch moeilijk als één lettergreep laat uitſpreken.

363 *'t Hooft zyner tydgenooten:* „Hooft."

371 *Bardezaan:* „partezaan, *partuiſanus*, hellebaard."

375-444 Zoû hetgeen Oudaen hier aan 't jonge Holland van zijn dagen toevoegt, niet nog volkomen van toepasting zijn op 't jonge Holland, dat later — evenzeer een ras van pygmeën — zich aan Bilderdijk vergrijpen dorst?

En als een ſtale pen geſteken op de ſpil,
Waar door ze onwrikbaar ſtaat, voor eeuwig, vaſt en ſtil;
Zoo mede zal de kracht van Neêrlandſch wiſſeltalen
Zich in den vaſten ſtand van VONDELS Duitſch bepalen:
En zyne Poëzy, 't zy wie het voorhoofd fronſt,
Verſtrekken, elk te nut, de Noordſtar in de Konſt:
Want, om my onverbloemt myn oordeel af te vergen,
(Al zoude het d' yverzucht van 't Konſtgenootſchap tergen)
Van 't ſchaalgewicht in 't werk der Dichtren thans in ſtand;
Indien men werk, en werk, den andren tegenkant,
Der Dichtren, thans in ſtand, doen een'ge zich benyden,
Om haare uitmuntentheên; ſtaan andre wat bezyden,
Word deze uit luſt gezocht, uit wanluſt die gewraakt,
Na 't voorwerp, meer of min, het oor of 't oordeel ſmaakt:
(Het woeſt, en onbeſnoeit domdrieſtige gepeupel,
Of die de deernis zelf vertoonen, ſtyf en kreupel,
Die haat, en weer ik weg; of 'k leenze pas het oor
Als zangers op een brug, die 'k in 't voorby gaan hoor:)
Maer VONDEL eiſcht alleen eerbiedige gedachten,
En needrig diep ontzag: te groot om na te trachten;
In een volkomenheit die geen gelyk en lyd;
Te heerlyk voor den toets, en boven alle nyd:
Die ('t geen verwondring eiſcht) zelf in zyn hooge jaren,
Zyn naam in 't eedle waas der friſheit kon bewaren,
Vermits hy noit en valt in ſtof, noch ſtyl, noch toon;
Gelyk veel andren zoo lafhertigh zyn gewoon:
Zoo dat het wonder ſchynt, dat iemand, ingelaten
Om van zyn hooge geeſt de kracht te kunnen vaten,
En daar de Konſt aan hem zoo ſchoon een voorbeeld heeft,
Zich tot den laffen trant van zulke vaerzen geeft,
Die ſpoorloos, zenuwloos, onſmaaklyk, en verwrongen,
En zonder ſtofsbewerp ons dikmaal toegezongen,
Gemoeten by den weg, en kroppen ſtad, en land;
En noch, gelykmen meent, van luiden van verſtand:
Maar vind'mer die dit werk als krachteloos betichten?
Dat 's ingeboren blind: dat vlies is niet te lichten:
Een tay koud herſſenſlym, of zwart gebrande gal,
Daar geen Rabarber baat, geen nieskruit helpen zal.
Om eindlyk dan het blad der rekening te ſluiten,
(Ik zal myn meening rond, en onbewimpelt, uiten;)

Het opgeſtapelt werk der dichtren altemaal
Heb d'een, een eenig blad van VONDEL d'andre ſchaal;
Wat baat het, 't eenig blad van VONDEL zal de dichten
Der Dichtren altemaal in zwaarte ver doet zwichten:
Wie geeft hier reden van? wat 's d'oorzaak? is 't miſſchien
Om dat de Dichters thans, 't geen anderen niet en zien,
Een innig konſtgeheym beſpieglen en bevitten?
Ixions wolk, en niet de Juno zelf, bezitten?
Hun ſpraakwys op een vorm van driederleye ſlag,
En die men niet ontdoen, en niet vermengen mag,
In hooge. middelbaare, en lage, toe gaan ſtellen?
Met regels, en bericht, elkandre ſlaan, en quellen?
Waar door, terwyl men van de deelen ſchryft, en kyft,
In hun geheele werk 't geheel verloren blyft:
Of is 't noodſchikkelyk, dat eens de konſt, gerezen
Ter hoogſter peyl, in 't eynde haar afgang heeft te vrezen?
En dat een mindre kracht, en mindre mogentheit,
Te met haar flauwte ontdekt, of 't pad daar toe bereidt;
Tot datſe in geeſt, en moed, en oeffening aan 't zinken,
Ten laatſte al 't licht verlieſt waar metze plag te blinken:
Zoo heeft al wat 'er zweeft beneên de Manekloot,
Zyn opkomſt, en zyn bloey, zyn ſtilſtand, en zyn dood:
En 't geen m'aan 't vorig lot der eeuwen kan beſpeuren,
Zal ons ontwyfflyk, in dit voorwerp, me gebeuren.
Nu zeg vry, die dit leeſt, dat ik geen Lykdicht ſchryf;
Maar met myn ſchaduw vecht, of met een niemand kyf:
Een VONDELS eer uit nyd bekruipende verachting
Eyſte hier de tegenſtand, uit loutre plichts betrachting:
Men zeg my verder, dat ik uit myn eigen ſtof
Niets toebreng, tot betoog van 's grooten Dichters lof,
En lofſpraak; maar hem zelf zijn paarlen, en cieraden
Ontleenende, op zyn lyk zyn eigen laurebladen
Koom ſpreyen, 't zyner eer: dat 's recht: geen andre geeſt
Dan VONDELS (hy alleen ſchoeit op zijn eigen leeſt)
Is machtig om den Held een eerenvaars te maken;
Of waardig om zyn aſſche, en lykbus te genaken:
Schreef Roome haar Keizeren hun lykvergoding toe,
Bezorgende om al ſtil, wanneer men ze open doe,
Ter houtmyte, op hun lyk, een arend uit te laten;
Dien arend is hy zelf, niet in zyn vlucht te vaten:

Wy kruipen ſlegs van verre hem in zyn ſchaduw na,
En oogen waar hy vliegt: indien niet zonder ga
Zyn pennen uitgezet, en boven ons vermogen
Geſtegen, men vergeefs hem verder na wil oogen;
O! bood my nu een God, of Zanggodin, de hand!
Hoe voelde ik my geſterkt van zulk een onderſtand!
Kom, Zanggodinnedom, en help my 't lyk betreuren!
Weg, weg, met dit geſmuk van vodden en van leuren;
Men wacht uit dit verzier de geeſt en 't leven niet:
En ſchoon men haar ſomtyts in VONDELS vaarzen ziet,
(Hoe nu toe! 'k moet my zelf hier tegen VONDEL kanten!
Neen; tegen VONDEL niet; maar tegen deze quanten,
Diens ongeſloten hoofd, en voorraad zonder pit,
Waant dat' er in die vond een wondre ſchoonheyd zit:
Die, op zyn Jupiters, al lang van zulk een ballaſt
Van wysheit in de kruyn geportelt, en gepallaſt,
Nu zwoegen van de dragt, en hard in arbeid gaan:
Och help! ontfang de vrucht, o vroetvaar, o Vulkaan!)
Gewoonte, en 't wangebruik der tyden, niet beſtreden
Van 't krachtiger betoog dier ydle nietigheden,
Heeft lange d' overhand behouden: maar indien
My d' oude Vader thans die naſleep meer deê zien,
Al ſchoon hy quam my zelf met dit geleyde ontmoeten,
Dus zoude ik, uit myn ernſt, den gryzen Dichter groeten.
  Eerwaardſte Vader, hoe, waar heene met dit volk!
Bezwalk uw' ſchoonen dagh met geen zoo duiſtre wolk;
Noch leer het nageſlacht dat ſtallicht te beminnen:
Uw' wysheit weegt veel meer dan al de Zanggodinnen:
Dan al het Godendom: ſchoon 't lierdicht haar ſomwyl
Kon dulden, 't treurſpel draaſt op heerelyker ſtyl:
Waar ſtaaſt het Godendom deez' edelſte uwer werken?
Men zal geen mindre kracht, geen zielontbering merken
In d' andren, ſchoon' er dit behulp niet onderſteunt:
Een kruk daar 't arm geſtel van mindre geeſt op leunt.
Niet datwe als met de zweep der rympen uitgelaten,
Alle overdrachtige, en gebloemde Wyſheit haten;
Of walgen van de ſmaak der kerne en 't heilzaam pit,

476 *Geportelt*: *portelen* is het frequent. van *porren*.
Gepallaſt voor „door *Pallas* gekweld," een woord van Oudaens vinding, en hier niet onaardig van uitwerking.

Dat nuttlyk inde noote eens zinverdichtfels zit;
O neen, in 't minfte niet; wy kunnen, opgetogen,
Zinfpelingfchetfen en toepaffingen gedoogen;
Perfoonsverbeeldingen waarderen, als iet groots:
En d' overkleeding, die d' Aaloudheid zich, des noods,
Aanmatigde (om 't geheym van haar vernuft te dekken
Voor ongewyden, om niet licht ten roof te ftrekken
Voor rukeloozen; maar zich voor 't onguur geweld
Der zwynen veyligende, een School daar wyfheit geldt
Te ftichten:) met vermaak en minzaamheit befchouwen;
Wanneer men ons 't geheim dier wysheit komt t' ontvouwen:
Maar dat men zelf de kerne al heel ter zyde zet,
En niet als op 't gefmuk der buytenfchorffe let;
En, met Pigmalion, verflingert op de zwieren
Zyn zelfsgevormden beelds, te zottlyk dat wil vieren;
Het drukt, omhelft, en kuft; en fpoorloos, eindlyk, op
Uitzinnge wys, boeleert met zyn ivoren pop;
Die dwaasheit loopt te ver; zoo gaat het met de goden:
't Natuirgeheim van iets by d' ouden aangeboden,
Bedommelt in die fchorfch, word niet meer nagevorfcht,
Wanneer men dus waardeert waar met het gaat befchorft:
Men bid, men roept haar aan, men vleit haar met gedachten
Van hemelheerfchappy, en 't ftuur der oppermachten:
En welken afgod toch (wier oorfpronk in 't verzier
Der Oudheit heeft beftaan;) dien niet een ftreek en zwier
Naar eenig eygenfchap van 't eeuwig Godlyk wezen
Vergoelykt? en helaas! uit zulk een bron gerezen,
Heeft zich dien warrelknoop der duivelen geplaatft
Op 't outer, dat dien ftank in 't eeuwig Aanfchyn kaatft.
Ook ziet men, dat fomwyl d' uitfporigheit zoo verde
Te been raakt, datfe, op datfe haar ophef maghtig werde,
Zelfs onder dit verzier, ook God op zynen troon
Dien eeuwiglevende, in een *) zelve werk vertoon:
De Dichter, om zyn werk al verder op te cieren,
Durft, op dien naam, 't ontwerp van een gefprek verzieren,
(Zoo groeit de wanfchik aan) dat eene Godheit paft,
Met Luciaans Jupyn aan 's Noodlots keten vaft;

527 *Zoo verde* voor *zoo verre!* of is *verde* hier als een basterdwoord te befchouwen voor „groen," en moeten wy er mede verftaan wat de Franfchen met *vertement* uitdrukken?
*) SANNAZARIUS. [Noot van Oudaen].

Hy dreygt vergeefs Promeeth aan Kaukafus te fluiten.
Doch laat ons dit geheim niet roeren; dat, van buiten
Beftreken met een glimp van aanzien, niet en lyd
Dat iemand dit voor 't oog der leeken dus ontwyd.
　Wy ftellen dan een maat van vryheit (en met reden)
In overwendingen, en zellefftandigheden,
En richten 't onderfcheit der tyden na die maat:
De toeftand keurt een werk, na 't voorvalt, goed of quaad:
Men ga met Nafo vry door zyn verzierflen weiden;
In zyn Herfcheppingbeemd zich onbepaalt vermeiden;
Men pluk' er d' ope ftof tot redelyk gebruyk:
Maar dat men zich zoo diep hier in verzink', en duyk',
En zoo gemeenzaam worde in zynen godenhemel,
Dat telkens ons dien broey voor d' oogen maal', en wemel,
En 't breyn bemachtig', dat die drift haar kracht ontdekk';
Dat 's ver de paal voorby, en buyten 't vroed beftek:
Want paft het nu de tyd om byftand af te bidden
Chimeren, die men zelf als mommen voert in 't midden?
Miffchien toen 't Heydendom een andre kracht erkoft,
Heeft dit de Dichter met infchikklykheit begoft:
Maar wat verfchilt het, daar Gods yver aan geen beelden
Zyn eer wil geven, of de wufte zinnen fpeelden
Op zulk een herffenbeeld; of dat zich 't oog vergat
Aan 't geen van 's makers hand zyn vorm bekomen had?
Ook zag men Salomon, verwonnen van zyn wyven,
Met een beklemt gemoed d' afgodery bedryven;
(Gelyk hy van uw' pen ons voorgedragen werd,
O Vondel) fchoon hy God erkende en eerde in 't hert,
En d' ydle beeldendienft een poppenfpel waardeerde,
Waar aan de wysheit Gods zich luttel kreunde, of keerde:
Helaas! hoe is het hem zoo jammerlyk vergaan!
Een bygod, hoe gevormt, raakt Gods oogappel aan.
En doet men eens de deur voor dit gebroedfel open,
Het grimmelt van 't gewormte uit dezen drek gekropen;
Want die met zyn gedachte op die bewerking koomt,
't Zyn goden wat hy denkt, 't zyn goden wat hy droomt,
't Zyn goden voor en naar, van onderen tot boven;
Hy zal met d' eige faus al zyn gerechten ftoven,

Erkoft voor *erkon*, even als *begoft* voor *begon;* maar Oudaen verwart hier — als velen nog doen — *kon* met *kende*. In mijn jeugd placht men, in de extra-befchaafde kringen, altijd: „hij *kost*" voor „hy *kon*" te zeggen.

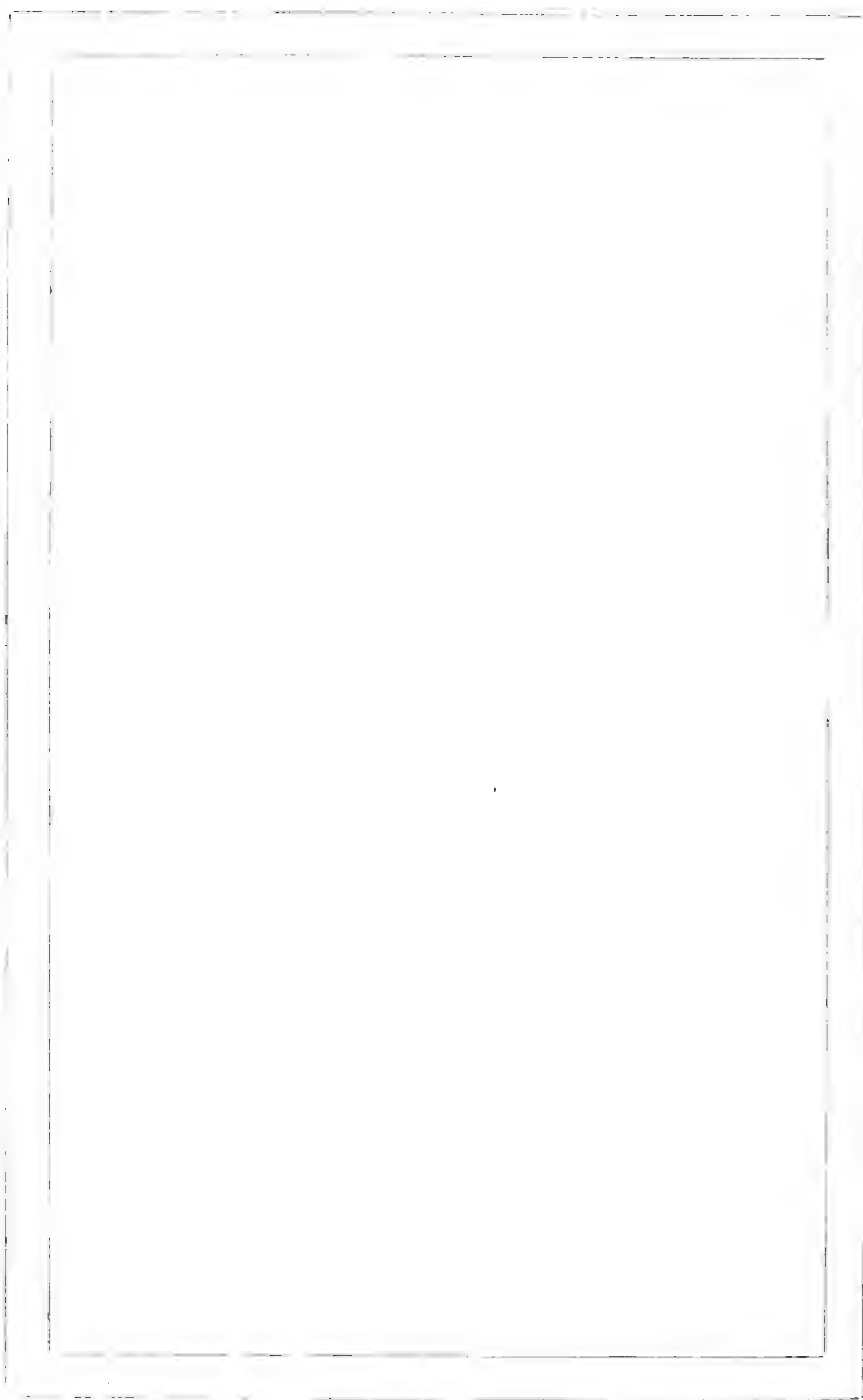
En brengen telkens, eer hy 't kamerſpel volſpeel,
En weêr, en wederom, die mommen op 't tooneel:
Zoo vind men, met de vos, in 's kramers winkelkaſſen,
Parmante tronien, en ſtatige grimmaſſen;
Maar zoo men, met de vos, het werk van achtren ziet,
't Zyn hoofden zonder brein, of inhoud; meerder niet:
Want wat zelfſtandigheit, wat ſtoffe, zal m' er merken,
Indienme wel beziet d' aldus bewrochte werken?
Geen zuil van bergkriſtal, of louter diamant,
Maar een gebouw van glas, van kranke en broozen ſtand;
De maker heeft zoo haaſt de oogen niet geloken,
Of 't leit met al zyn roem verbryzelt, en verbroken:
't Zy wien het laf gerecht van zulk onthaal verzaadt;
Wy hebben lang dien broey, en varkensdraf, verſmaadt:
O VONDEL uw' vernuft, en geeſt, vol eedle gaven,
Brengt beetre ſtof te berd, toont andre kracht in 't draven:
Een trek tot vaſte ſpys word met geen wind geboet;
Dies ſchop vry zulk een diſch, en toeſtel met de voet:
Uw' wysheit overweeg', en toetſ' het ſtuk wat nader.
  Indien ik dus die waan beſtormde, d' oude Vader
Gevoegzaam onderging met reden, en getrouw
Berichte, ik weet hy 't my geen ondank weten zouw;
Na 't geen ik uit zyn mond bevroede, by zyn leven,
Door ſpraak, en wederſpraak, en d' antwoord my gegeven,
En 't geen miſſchien met recht die Dichter zich alleen
Mocht eignen, om de kracht van zyne uitmuntentheên,
Met eene Zangheldin die byſtand dank te weten:
Dat wil zich elken bloed en brekebeen vermeten:
Zoo dat hy ook met recht zouw wraken deze vond,
Al ſchoon hem thans hier in niet anders tegen ſtond:
Want als 't gemeen begint de wys en 't ſpoor der Grooten
Te volgen, word die wys, als walchelyk, verſtooten.
Weg met de Muzen dan al ſtellen andren vaſt,
Dat deze ſleep voor al op d' Uitvaartſtaci paſt:
Al leit Apol den rei, al voert Minerf de reden
Op eenigh heldenlyk, of ruchtbren overleden;

692-696 Niet onbelangryk is 't, op te merken, hoe Oudaen zich hier wil doen voorkomen als in groote intimiteit met onzen dichter verkeerd hebbende, die echter, als wy blz. 53 gezien hebben, alles behalve met hem ingenomen was. Zulk ſlach van lof- en lykredenaars heeft men ten allen tyde gekend, die, als zy een beroemden afgeſtorvene verheffen, niet nalaten eenige ſtralen van den lichtkrans, waarmede zy hem omgeven, op zich zelven te laten terugkaatſen.

Wy achten dezen zwerm niet anders dan de fchaar
Der eertyds fnottige Lykhuilfters voor de baar;
En zoeken onze ontwerp, en vinding niet te ftyven
Met deze uit fleur van ouds gehuurde flenterwyven:
Staat iemant radeloos, of vint hy zich miffchien
Van onderftant ontbloot, van voorraad niet voorzien,
En dat hy byftand zoek', of ergens hulp ontlene;
By d' AGRIPPYNER vloeit een eeuwig Hippokrene:
Die onder 't dichten dan geen vuur in d' aadren voelt,
Indien hy maar de mond met deze waatren fpoelt,
Hy voelt zyn borft van vuur, en yver aangefteken,
Om in een eedle drift van vaarzen uit te breken.
'T Zal tyd zyn dat ik dees ter zydetreding ftaak;
En met een gulle vloed van tranen 't lyk genaak,
Om, met een treurbeklag, gemengelt onder 't fchreyen,
Den Overledenen ten grave te geleien:
Hier fluit my Ennius de mond daar 't fterven liegt:
Vermits hy levendig door alle monden vliegt;
Op 't twee-en-tnegentigfte, in 't fluiten zyner jaaren,
In zachte en ftille ruft in 's moeders fchoot gevaren:
Wat ftoffe blijft'er dan van treuren, of beklag?
Men viere dezen dag, als zyn geboortedag;
Zyn lyk-gedachtenis niet t' onrecht toegefchreven,
Nadienze onfterff'lyk blyft van zyn doorluchtig leven.

J. OUDAAN.

710 *Der eertyds fnottige Lykhuilfters* voor „der fnotterige lykhuilfters van voorheen."

P. RABUS

EN

D. VAN HOOGSTRATEN.

OP DE DOOD

VAN DEN HEERE

JOOST VAN VONDEL.

(Gedrukt) tot ROTTERDAM,
By FRANSOIS VAN HOOGSTRATEN M.D.C.LXXIX.

P. Rabus: zie over dezen het aangeteekende Deel IX N., blz. 5. Wat ik daar vermeld heb aangaande het vermaak, my door 's mans uitgave van *Catonis disticha* verfchaft, kan ik ongelukkig niet van toepasfing maken op zyn treurdicht op Vondel, dat hier volgt. 't Zyn vaerzen van een allertreurigfte middelmatigheid, zonder eenige bepaalde fout, maar ook zonder een enkel denkbeeld vaerzen hoedanige ze een fchryfmeefter medebrengt om zyn leerling te laten nafchryven ter gelegenheid van grootvaders of peetooms geboortedag. 't Zyn op elkaêr geftapelde loftuitingen, die als holle klanken 't eene oor in en 't andere uitgaan, en overdreven treurgalmen, die den hoorder volkomen koel laten — *de l'enthoufiasme à froid*, zouden de Franfchen zeggen. — 't Is waar, hy was, toen hy het gedicht vervaardigde, nog niet ouder dan negentien jaar; maar die verzachtende omftandigheid kon wel den vorm, niet het gebrek aan gedachten verfchoonen, en wat hy later fchreef was dan ook niet van betere gehalte.

D. van Hoogstraten: over dezen is reeds gefproken Deel IV, N. blz. 4. Hy was in 1658 geboren en dus, even als zyn vriend Rabus, nog maar een aankomend jongeling, toen hy het hierachter volgend lykdicht uitgaf. Zyn vader was François van Hoogftraten, de boekverkooper, by wien de vaerzen uitkwamen. Tot onderwyzer aan de Latynfche fcholen te Amfterdam aangefteld, bleef hy aldaar werkzaam tot in 't jaar 1722, toen hy *falvo honore et ftipendio* ontflagen werd. Hy overleed in 1724, talryke geleerde, taal- en gefchiedkundige werken nalatende.

OPDRACHT

AAN DEN WELEDELEN, AGTBAREN HEERE,

DEN HEERE EN Mr.

Gerard de Beveren,

HEERE VAN STREVELSHOEK, ENZ. UIT DEN OUDRAED DER STAD DORDREGT;

GEWEZENE GECOMMITTEERDE RAED TER ADMIRALITEIT TOT MIDDELBURG IN ZEELAND ENZ.

Gy die een luſt ſchept in gedichten,
En komt met onbekrompen aart
Het hart der Dichteren verplichten,
Zoo groot een zegen nimmer waard;
Beſtraal ons weer met uw behagen.
Wy zetten aan uw voeten neêr
Een teer geſchenk, u opgedragen
Tot VONDELS *onverwelkbare eer:*
En derven in deez' jammerklachten
De gunſt van uw' gezag verwachten.

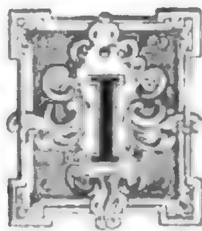
GERARD DE BEVEREN: zie over dezen BALEN, *Beſchr. van Dordrecht*, blz. 970.

UITVAART

VAN DEN HEERE

JOOST VAN VONDEL.

PAULATIM EXSOLVIT SE CORPORE, LENTAQUE COLLA
ET CAPTUM LETHO POSUIT CAPUT.

In 't eind is dan 't ſtokoude leven
Des Fenixdichters uitgedooft:
De dichtkunſt van dat licht berooft,
Dat haar het leven had gegeven,
Zy die tot noch toe haren Heer,
Schoon noch zoo oud en hoog van jaren,
Gedurig 't leven zocht te ſparen,
Vermocht voor hem in 't laatst niet meer.
Helaas! hoe zal 't haar doch gebeuren,
Dat zy zoo grooten voeſterling
Weer immer in den ſchoot ontfing?
Het Zanggodinnendom aan 't treuren
Vervult den doodſchen Hengſtebron
Met eenen vloed van brakke tranen;
Die ganſche rey kan zich niet ſpanen
Den hooggetopten Helikon
Te doen weêrgalmen van haar weenen:
Terwijl Apol het aanzicht krabt,
Zijn Lauwerkroon met voeten trapt
En geene maat neemt van zijn ſteenen
En kermen om zijn grootſten Zoon,

PAULATIM EXSOLVIT, CAET.: d. i.: „langzamerhand werd hy loom en ſlap en hals en hoofd tragelyk achterover brengende, leide hy zich tot ſterven neêr." Zie VIRG., Aen. XI. 829.

Wen hy gedenkende aan zijn dichten,
Die eeuwig Neerland zullen ſtichten
Door hun verhevenheid van toon,
Den naam van VONDEL op doet dagen,
En driewerf zijne ſtem verheft,
Dat die door Aarde en Hemel treft;
Een eindelooze ſtof tot klagen.
Mijn Zangeres, die op deez' maar
Zig vind aan 's mans verlies deelachtig,
Wenſcht hare lijkklacht eens zoo krachtig,
En mengt den rouwgalm met misbaar.
Zy ſtaat verrukt, en opgetogen
Van droefheid, by 't gezegent lijk,
Barſt uit en neemt aldus de wijk
Tot kermen door dien ramp bewogen:
Ach! ach! zien wy ons dus misleid
In onze hoop? zijn dan de jaren
Met zulk een wonder heengevaren?
Schreit kunſtgenooten! kermt en ſchreit!
Is 't waar? of heb ik my misgrepen?
Is dit de kroon van d' ouderdom?
Vergeefs geweent. Wie maakt my ſtom?
Ach! ach! hoe is het hart benepen!
Was dan den grooten Aartspoeet
(Wie kan den naam van VONDEL noemen,
Die niet zijn godlijkheên moet roemen?)
't Stokoude en zure leven leed?
Of was 't des Heeren welbehagen
Hem, tot een hartzeer van de Nijd,
Te ſchenken zulk een Neſtors tijd?
En zonder ramp van ziekte of plagen
Al zingende in d' onſterflijkheid
Met eer en ſtaatſie op te voeren,
Om zelfs ook d'Eng'len te beroeren
Door zijner vaarzen majesteit?
Dat mogen we tot troost gelooven.
Hy heeft ten einde toe gedicht,
En Neêrland eeuwiglijk verplicht.
Nu was 't eens tijd, om ook hier boven,
By Serafijnen, zijnen toon

Met Hemelzangen te verheffen:
Des Scheppers wezen te bezetten,
Daar hy by David opontboôn,
In wederklank van zijne Pfalmen,
Den hoogften Heerfcher dank bewijft,
Zijn gunft en goedheid looft en prijft,
En 't nieuw Jeruzalem doet galmen
Van zijn aanbiddelijk geluid.
Gy kunftgenooten, die voorhenen
Van zulk een heldre zon befchenen
Elk voor dien Fenix buiten fluit,
Wat volgt gy Vondel in zijn treden?
Gy fchrijft vergeefs, en valt te licht,
Al 't Godd'lijk is van hem gedicht.
Wie kan zijn wonderen ontleden?
't Zy datg'op zijne treurftof let,
Die zelfs een Nero zou doen weenen,
Al was zijn hart zoo hard als fteenen.
Hier fteekt hy uit. De Keur en Wet
Behouden hier den ftand volkomen,
Al 't treurige heeft hy berijmt,
En aan zijn trotfe zang gelijmt;
Den Naneef is de ftof ontnomen
Om hem te volgen in die zee
Van gruwelijke treurbedrijven,
Die verfch herleven door zijn fchrijven
En maken 's Lezers hart gedwee.
Hoe lacht hy in zijn Bruiloftszangen!
Wat wekt hy lachjens door dien trant!
Hoe flaat hy 't echte paar in band,
En doet haar naar die fmaak verlangen,
By hem zoo ruftig getrompet
In zijne minnelijke rijmen
Tot vreugde van den zoeten Hymen
Op 't cierelijkft ten toon gezet!
Hier zien we dappere oorlogsmannen
Verheven door zijn weits gedicht,
Hier fchenkt hy haar den laatften plicht.

90 Het oorfpronkelijke had *door*, wat zeker een drukfout was.

De fnaren zijn op 't hoogft gefpannen.
Dan dondert die gewijde klank
Op 't fcheiden van het moedig leven,
En doet van fchrik den vyand beven,
En wekt den onderdaan tot dank;
Of gaart een ftapel mengeldichten,
Daar 't gretig oor zich in vermeid,
En nu eens lacht en dan weêr fchreit.
Het minfte kan 't verftand verlichten.
Waar val ik aan? wat haal ik op?
Wat mach ik zijne fchriften wekken?
Zy mogen ons tot trooft verftrekken.
Hy heeft de Dichtkonft op den top
Volvoert. Ze zal ook eeuwig leven
En VONDELS naam blijft ongefchend
Zoo ver de zon om d' aardkloot rent
Zijn naam en geeft zal eeuwig zweven.
Hier zweef mijn zangnimf vol gequel;
Terwijl wy van die klacht ontflagen
Ons teer gedicht ten einde zagen
En wenfchten VONDELS ziel vaer wel.

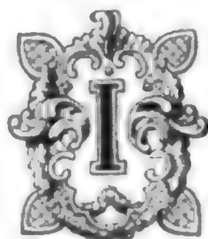
P. RABUS.

PARNASROU

TER UITVAART VAN DEN HEERE

JOOST VAN VONDEL.

ILLA DISERTA
ET DULCI MANANS NECTARE LINGUA TACET.

s 't my geraden om mijn' vaerzen op te zingen,
In zulk een invloed van bedroefde wisſelingen,
Die d' al te wreede dood veroorzaekt in 't gemoed,
Dat half bedolven zich met ſmarten opendoet?
Helaes! waer is nu reeds mijn yver heengevaren,
Voorheen zoo gretig in het oeffenen der ſnaren?
Of is mijn ſtem verdooft? of ben ik zonder kragt
In mijne zwaricheên en weedommen verſmagt?
Nu weigert Febus my te helpen in mijn digten.
Geen Zanggodin durf my met haere fakkel ligten.
Die ſtralen die om 't hoofd van God Apol zoo ſchoon
Uitſchitterden, wanneer hy, zittende op den troon
Wierd aengebeên, waerby de negen zuſters blonken,
Zijn in een duiſternis en nare nagt verzonken.
Heel Helikon draagt rou in zulk een droeven ſtand,
Die zig geveſt heeft in het binnenſte ingewand.
Wy volgen meê, en kan mijn veder iets verrigten,
Ik offer 't aen den geeſt van VONDEL, in mijn digten.
De deftige Amſtel was voor eenen ruimen tijd
Den Rijngod lang verpligt, en in 't gemoed verblijd,
Om een ſchenkaedje, rijk en mild van hem verkregen,
Een Zoon van Febus, die het aerdrijk t' allerwegen,

ILLA DISERTA, CAET.: d. i.: „nu zwijgt die welbeſpraakte en van zoeten nektar vloeiende tong.”

Met zijne gaven zou oppronken, en de maet
Te buiten gaen, die aen een menſch te wagten ſtaet,
Wy hebben deze vreugd met dankbaerheid genoten,
Met zulk een Nektar onbekrompen overgoten.
Gy lachte meê, o ſtroom, als hy met zijne tong
Voor u de godd'lijkheên van zijne vaerzen zong.
Nu waert gy ſtil, om plaets te geven aen uwe ooren;
Dan ruiſchte gy van vreugd, als hy u kon bekoren,
En likte weelig vaſt de boorden van het land.
Hy wierd verloſt, en bleef met luſt aen uwen kant.
Hier heeft hy helden, die al 't aerdrijk omgedragen,
Van hunne dapperheên de werreld deden wagen,
Zoo ver het vier, dat in hun moedige aders barnt,
Zig ſpreide, moedig opgeheven in 't geſtarnt;
Daer zy met dankbaerheid beſpiegelden hun daden,
Na 't leven afgedrukt in werreldwijze bladen.
Hier heeft hy zoo veel zaed voor jong en oud gezaeit,
Waer van nu oud en jong de dierbre vrugten maeit.
Hier heeft hy onverzeert de harten konnen trekken,
Om die tot friſſen moed en dapperheên te wekken.
Toen zag de werreld ſchier verbaeſt hare oogen uit,
En beefde voor de klank van zijn vervoerd geluit.
  En zal die tong niet meer de weeke ziel veroveren?
En zal ze ons nu niet meer met wonderheên betoveren?
Die tong zwijgt ſtil, waer van een honig nederdroop,
En bluſt in yders hart de trooſt der teêre hoop.
Wy zullen nu niet meer met hartelijk verlangen
Aen dien vergoden mond vol yver blijven hangen,
En hupplen op elk woord met innig zielsvermaek,
Waervan 't verlekkerd oor geniet een milden ſmaek.
Hoe trotſte Nederland de moedige Latijnen,
Wanneer zy Vondel zag in haren ſchoot verſchijnen,
Die fel gebeten op verwaende onwetenheid,
Door zijne ſchriften heeft zijn lof alom verbreid,
Wanneer hy moedig dorſt alouden nabraveren,
En Holland hare ſpraek en baſterttael verleeren!
Hy vleide zich in die verheffing voor te ſtaen.
Nu legt hy neêr en is den weg des vleeſch gegaen.

32 *Hy wierd verloſt:* van wat? van vaerzen! of van de aarde! verklare wien 't lust
44 *Vervoerd geluit:* verkeerd, voor „geluid, dat hy in vervoering hooren liet."

Maer zulk een naem, als hy zich zelven heeft verkregen,
Zal zijne beenderen verrijken als een zegen,
Die bout een beter graf in elx gedachtenis,
Als door gefchenken van albaft te krijgen is.
En fchoon me een andren 't Hoofd der Poëzy wil noemen,
Hem moet men voor het hoofd der Poëzie roemen.
En of de Nyd zig flooft te barfte op 't graf des mans,
Hy zal verheerlijkt ftaen in hemelhoogen glans,
Aen yder, dien de zugt tot Poëzy zal wekken,
Een zeker voorbeeld tot volkomenheid verftrekken.
Zoo Amfterdam zig nu bemoeit met Vondels eer,
Dan tart het Rotterdam, zoo trots op Defideer.
Dan tart het al den roem der wijdberugte volken,
En fchrijft dien grooten naem op het papier der wolken.
De nazaet eert het ligt der digteren met vlijt,
En viert het waerdig hooft als wonder van zijn tijd.

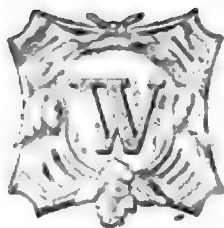
D. van Hoogstraten.

PARNASROU

TER UITVAERT VAN DEN HEERE

JOOST VAN DEN VONDEL.

MUSARUM SACERDOS.

WAT dichtgeeſt ſterkt my, om myn vaerzen op te zingen,
Nu ons de faem verbaest met nieuwe wisſelingen,
En niewe tyding brengt, die al den Zangberg drukt?
De groote VONDEL is van d' aerde weggerukt.
Die weêrgaloze geest is eenmael heengevaeren,
Wat dichter zet naer eisch een lyktoon op zijn ſnaeren?
De bittre ſmart veſt zich in yders ingewand,
En Helikon draegt rou in zulk een droeve ſtand;
Nu d' onverzoenbre doot die kroon der Nederlanden,
Dat koſtelyk fieraed, beſtaen heeft aen te randen.
Maer Amſterdam, om hem aen Keulen hoog verplicht,
En opgehemelt en verewigt door zyn dicht,
Zoo verre Apollo ſtreeft op zynen gouden wagen,
Treurt nader om het lot, dat hem heeft neergeſlagen.
En gy, o Amſtelſtroom, naer dees vergode tong
Gewoon te luiſtren, als zy haere vaerzen zong,
En gretig deze klank te vangen met uwe ooren,
Zygt neder in uw kil, in dit verlies te hooren.
Nochtans erinnertge u dat hemelſche verſtand,
Gevoed en aengequeekt aen uwen waterkant,
Daer heeft hy helden, die, al 't aerdryk omgedragen,
Van hunne dapperheit de werrelt deden wagen,

PARNASROU Dit gedicht is, als men zien zal, een tweede editie van het vorige, eenigszins verkort en, over 't geheel, verbeterd.
MUSARUM SACERDOS: d. i. „prieſter der Muzen."
18 *In dit verlies te hooren* voor „by 't hooren van dit verlies."

Zoo ver het vier, dat in hun hart en aders barnt,
Zich ſpreidde, door zijn zang verheven aen 't geſtarnt,
Waer in de werrelt nog beſchout hun heldendaden,
Naer 't leven afgedrukt in werreltwyze bladen.
Daer heeft hy aldereerſt het koſtlyk zoet gezaeit,
Waer van wat kunſt bemint de ſchoone vruchten maeit.
Daer is de poëzy voltrokken in haer deelen.
Daer groeide 't heerlyk werk van zoo veel Treurjuweelen.
Daer zyn Beſpiegeling, daer 't Maegdlyk brievenblad,
En wat men men meerder vint in zulk een letterſchat,
Nu zal die wyze tong niet meer ons hart veroveren.
Nu zal zy ons niet meer door wonderen betoveren.
Die tong zwyg ſtil, waer van een honig nederdroop
En deze doot vernielt al ons vermaek en hoop.
Hoe trotſte Nederlant de Griecken en Latynen,
Wanneer het VONDEL zag met zulk een glans verſchynen,
Zoo groots, zoo heerelyk, zoo vol van majesteit,
Vervolgende 't gewelt der drieſte onwetenheid,
Door 't zuiveren der tael van alle baſtaertklanken,
Waervoor de naneef hem met blyden mond zal danken,
Door deze fakkel op dat duiſter ſpoor verlicht,
En aen zyn leſſen en voorſchriften hoog verplicht.
Nu zal zyn naem, dien hy zig zelven heeft verkregen,
Hem ewig bloejen doen met onwaerdeerbren zegen.
Die bout een beter graf in elx gedachtenis,
Dan door geſchenken van albaſt te krijgen is.
Die doet hem voor het hooft der Duitſche Dichtkunſt roemen,
Wien andren ook het hooft der Duitſche Dichtkunſt noemen,
En of de nyt zich ſlooft te barſte op 't graf des mans,
Hy blyft verheerlykt ſtaen in ſchitterende glans,
Om yder, dien de zugt tot poëzy zal wekken,
Een zeker voorbeeld tot volmaektheid te verſtrekken.
Zoo Amſterdam zich nu bemoeit met VONDELS eer,
Dan tart het Rotterdam, zoo trots op Deſideer,
Dan tart het al den roem der wytberugte volken.
En ſchryft den grooten naem op het papier der wolken
Alle eewen eeren dan dit digt-juweel met vlyt
En vieren het met regt als wonder van zyn tyd.

DAVID VAN HOOGSTRATEN.

LIJKDIGT

OP

JOOST VAN DEN VONDEL,

VORST EN VADER VAN DE NEDERDUITSCHE POESY.

EXEGIT MONUMENTUM ÆRE PERENNIUS.

Nu berſt een bron van droefheid uit onſe ogen,
En Vondel ſtrekt nog ſtof voor teer vermogen:
Dat flonkerlicht is eindlijk uitgeblust,
Die zonnebloem geloken en gerust.
Zoo ſtort ten leſte een hoogbejaarde ceder
In 't boſch van zelf door ouderdom ter neder,
Die eertijds pal de ſtormen heeft beſtuurt
Der winden, en den tijd ten trots verduurt,
Waar toe ſy ſcheen natuurlijk opgewasſen,
Door geen geweld als ſtokers te verrasſen.
Apol betreurt dien grooten zonnezoon
Die 't grijſe Athene en Rome naar de kroon
Kon ſteken, en de wereld dede blijken,
Dat hy geen vlag behoefde neêr te ſtrijken
Voor 't klinken van d' aaloude dichttrompet,
Maar moedig volgde op Maroos hoofſche tred,
Gelijk men klaar dien Fenix kan bekennen
Aan ſchoonen glans van ſchitterende pennen,
's Mans boeken van een eeuwige waardy,
Zoo duurſaam als ooit wereldheerſchappy.
De dood vernielt met ongenadig woeden
Het ſterflijk lijf, van niemand te verhoeden,

10 *Stokers*, voor *ſtooker*, een ſnel opgekomen ſtorm. Zie Deel II, blz. 178.

Maar 't werk der geest de wereld overftraalt,
Zoo lang de zon verrijst en nederdaalt.
Het grootfte deel van Vondel leeft op tongen,
Van geen geweld of zark of dood bedwongen,
Terwyl hy bly door 't hoogstgezaligd lot
Verzaad zijn ziel met vreugd in 't beeld van God.

SAMUEL SYLVIUS.

SAMUEL SYLVIUS de naam van Sylvius is in de letterkundige waereld evenzeer bekend, als in de politieke. Wie echter de fchryver was van de voorftaande en van de hier volgende dichtregelen, is my niet gebleken, en het is onzeker of hy vermaagfchapt was aan de Leydfche Sylvii. Ook was de naam, als zynde een vertaling van *Van den Bosch of ten Bosfche*, algemeen genoeg. Zie 's mans *Gedigten* in 4º. te 's Gravenhage, by Pieter de Hondt, 1729, Deel II, bls. 96.

GRAFSCHRIFT

OP

JOOST VAN DEN VONDEL.

Apolloos zoon, van Vondel, rust hier veilig,
In zege: zijn gedagtenis zy heilig,
Braveerende de helfche donderkloot
Der lafter, en 't vernielen van de dood.

SAMUEL SYLVIUS.

1 VAN VONDEL: deze wijze van den naam te fchrijven komt, voor zoo verre my bekend is, maar in één gedicht van vroegeren tijd voor, en wel in dat op Jan Gysbertszoon (Deel II, blz. 523), dat wel van de eigen hand des dichters is, die 't zelf best weten moest, maar toch ook daar ter plaatfe door de maat kan gedwongen zijn geweest. Wy lezen elders by hem, gelyk dan ook op het opfchrift zelf van dit grafdicht. „Van den Vondel." Doch zie verder de noot onder vs. 210 van Bidloos Lykftacy.

3,4 *De helfche donderkloot Der lafter:* is de *donderkloot* onder de attributen van den *lafter* te rekenen? Oppervlakkig befchouwd, neen; om dat de lafter in 't verborgen werkt; maar op die werking — en dat fpeelde Sylvius voor den geest — volgt een uitbarfting, even als die van een bom of granaat, en, leefde de man nog, hy zoû te zyner rechtvaardiging het beroemde lied „van den lafter" uit Rossini's *Barbiere* kunnen aanhalen.

GRAFSCHRIFT

OP DEN GROOTEN

JOOST VAN DEN VONDEL,

DEN 4 FEBR. 1679 IN AMSTERDAM.

DIT 's VONDELS graf, zet zoo, (en meer niet) op de ſteen;
Een grooter ſchrift was voor zoo grooten man te kleen.
Beſchrijf niet die zich zelf best in zijn vaerzen maelde,
Dien Agrippiner * rees, Maria Stuart † daalde: ‡
Dien Duitſchen Sophokles nu uit de heil-baan treed,
Is hy geweeſt zoo groot een Chriſten, als Poeet.

DIRK SCHELTE.

*) Geboren. [*Noot der oude uitgave.*]
†) Hoofd verloren in 't jaar 1587. [*Noot der oude uitgave.*]
‡ De regel is niet zeer duidelijk, wat aan taal en konſtruktie faalt. Vooreerst moet voor *dien* gelezen worden *die*, en dan zal men er, met behulp van de noten, waarſchijnlijk van moeten maken: „die als Keulenaar geboren werd, toen Maria Stuart het hoofd verloor."

GRAFSCHRIFT

VOOR

JOOST VAN VONDEL,

DEN VORST DER NEDERLANTSCHE DICHTERS.

WAAROM ſtaet Vondels beelt niet op een' zerk van gout?
Waarom? zyn edle ziel, ter ſtarren ingevaren,
Misgunt haar' omtrek aan d' ondankbare Amſtellaren;
En eiſcht een' Fidias, waar aan zy 't werk vertrouwt.

ABRAHAM BOOGAERT.

A. BOGAARD zie Deel X, N. 3.

JUSTI VONDELII,

BELGICORUM POETARUM PRINCIPIS,

EPITAPHIUM.

Hic eſt Vondelii tumulus. non, ille Maronis,
Et Flacci, & Sophoclis contegit oſſa lapis.
Parce quieſcentis cineri gravis eſſe, viator;
Hæc ſuperinpoſito nec preme ſaxa pede.
Iſte locus ſacer eſt: greſſus averte; locumque
Attonitus multa relligione cole:
Utque decet, venerare ſenem, venerare poëtam,
Qui cunctos ævo vicit, & ingenio.

P. FRANCIUS.

P. FRANCIUS. deze, in 1645 te Amſterdam geboren, was aldaar in 1674 tot Profeſſor in de hiſtorien en welſprekendheid by 't Atheneum aangeſteld, en had dus Vondel niet alleen uit zyn ſchriften, maar ook nog, offchoon niet gedurende langen tyd, perſoonlyk kunnen leeren kennen. Wy vinden hem hierboven blz. 30 onder de begunſtigers van Antonides genoemd.

GRAFSCHRIFT

VOOR

JOOST VAN DEN VONDEL,

PRINS DER NEDERDUITSCHE DICHTEREN.

UIT P. FRANCIUS LATYN VERTAALT.

AANSCHOUWER, dit 's de zark van VONDELS graf, o neen:
Virgiel en Sophokles en Flakkus dekt dees ſteen.
Gun dit gebeente ruſt · trap met geen onbeſcheidt
Te ſtout op 't graf daar 't lyk van zulk een' Dichter leit.
Dees plaats is heilig: tree te rug, ſta verder af,
(Hier leit iets goddelyks verborgen in dit graf)
En eer den ouden, eer, uit plicht, der Dichtren zon,
Die z' allen door verſtandt en jaaren overwon.

GRAFSCHRIFT

VAN

JOOST VAN DEN VONDEL,

FENIX DER HOLLANDSCHE DICHTEREN.

HIER leit de lykaſch van den Fenix, die de Rijn
Een eeu byna geleên, zag ryzen t' Agrippijn':
De Duitſche Euripides en Maro, Juvenaal
En Flakkus, wiens gedicht, hoogdravende van taal,
Zoo klaar als zinrijk vloeit, tot glori van ons Y,
Betreur dien Vader der volmaakte poëzy.

GERARD BRAND.

GRAFSCHRIFT

VOOR

JOOST VAN DEN VONDEL,

Hooft Dichter.

MUSA VETAT MORI.

De beste rijmkunst die mijn oog ooit kon behagen,
Wordt met haar meester aan den Amstel uitgedragen.
  Mijn ziel bezwijmt, en zucht op 't koude lijk des Mans,
  Die 't oog der Dichteren verblindde door zijn glans.
Hy stierf veel ouder dan zijn groote tijdtgenooten.
't Ontsluiten van zijn graf houdt mijnen geest beslooten.
  Geen wonder dat in hem de Dichtkunst legt gedooft,
  En op geen voeten staat door 't sterven van haar hooft.

JOHANNES BRAND.

MUSA VETAT MORI: d. i. „de zanggodin belet te sterven."
JOHANNES BRAND: deze was de jongste der drie zonen van Gerard, en te Nieukoop, in 1660, geboren. Hy werd, na volbrachte studiën, in 1681, predikant, eerst te Tiel, vervolgends te Warmond, te Hoorn, in den Haag en te Amsterdam. Hy gaf, even als zijn vader en broeders, eenige geschriften en gedichten uit, deze laatste van de gehalte der bovenstaande regels. Hy was, en dat is een zijner beste aanspraken op roem, de grootvader van Lucretia Wilhelmina van Merken.

OP DEN DOOD

VAN

DEN FENIX DER DICHTEREN

JOOST VAN DEN VONDEL.

De zon der Dichtkunſt heeft op 't Aardrijk uitgeſcheenen:
Dat deftig licht der taal is met zijn glans verdweenen;
De groote Vondel, die met zijn bezield gedicht,
En toverende toon gantſch Neêrland heeft verplicht,
En yders oor by beurt nu droef dan dartel ſtreelde,
Den geeſt deed weiden in een beemd van waare weelde,
En 't hart ten dans voerde op de maat van zijn geluid.
Maar ach! hy is niet meer: 't heeft alles met hem uit.
Die Rijnzwaan heeft zich dood, maar nimmer moê gezongen,
Doch leeft in eeuwigheid op duizenden van tongen,
Daar elk zijn deugd en dicht eerbiedig kent en eert,
En de afgunſt, tijd en dood met zijn geweld braveert.

KATHARINA LESCAILJE.

KATH. LESCAILJE. zie over haar Deel XI, blz. 240, 258. Ik kan by het aldaar aangeteekende nog voegen, dat zy, na den dood haars vaders, in 1677, diens boekhandel had aangehouden en met bekwaamheid en goeden uitſlag beſtuurde tot in 1711, wanneer zy overleed. Haar zusterszoon, Dirk Rank, die de zaken had voortgezet onder de firma: *de erfgenamen van Jacob Lefcailje en Dirk Rank*, gaf in 1731 een volledige uitgave in 4⁰. harer werken uit.

Ook op den Schouwburg werd een plechtige hulde aan Vondel bewezen, en wel door het vertoonen van de allegorie, welke wy hier laten volgen.

JOOST VAN VONDELS

LYKSTACY

BY WIJZE VAN

VOORSPEL

GEPAST OP ZIJN JOSEPH.

TE AMSTERDAM,
By JACOB LESCAILJE, Boekverkooper op den Middeldam, naast de Vischmarkt, 1679.

VERTONERS.

MELPOMENE.

CALLIOPE.

MERCURIUS.

BOUWKONST.

SCHILDERKONST.

WELSPREKENTHEIT.

APOLLO.

PALLAS.

ZWYGENDE.

DE SCHOUWBURG.

AMSTERDAM.

DE RYN.

EENIGE KINDERKENS.

Het Tooneel verbeelt een Tempel. De fieraden werden op haar plaats befchreven.

JOOST VAN VONDELS LYKSTACY.

EERSTE TOONEEL.

MELPOMENE, CALLIOPE.

MELPOMENE.

Ik hoop niet dat ons werk Apollo zal mishagen.

CALLIOPE.

Hy, die voor andere onz' 't geluk heeft opgedragen
Van Vondels Uitvaart met een rijkelijke pracht
En toeftel te voorzien, niets kleins van ons verwacht.
Maar 'k zie de Hemelbode op zijne wieken drijven;
Het zal wel voegen tot zijne aankomft hier te blijven.

TWEEDE TOONEEL.

MERCURIUS, MELPOMENE, CALLIOPE.

MERCURIUS.

Gezufters die Parnas zoo waardiglijk bekleet,
Melpomene die ftout op treurtooneelen treet,
Als ftof en tijt u maant uwe yver uit te voeren.
En gy, Calliope, gewoon de pen te roeren;
Te weiden in 't geweld van tranen, brand en bloed,
Daar gy verlaten held, of dappren vorft ontmoet.
God Phebus wachte al lang dat gy hem zoud vertonen
De heerlyke uitvaart van de waartfte zijner zonen.

7-12 *Na zulk een aanhef, zoo verheven,*
Verwacht men zeker hier iets groots; —
och neen! 't komt eenvoudig op de boodfchap neder „Apollo laat vragen, of jelui nog al niet klaar bent!"

Wat doet u dralen en wat houd dit werk terug?

MELPOMENE.

Wy zijn zoo willig op zijn wenken, als gy vlug
Op uwe vleugelvoet, maar de omflag der fieraden,
Het fchikken van 't gebouw, en koft'le treurgewaden,
En 't geen de fchilderkonft tot welftand geven wil,
Heeft tijd van noden, fchoon daar elk zijn tijd aan fpil.
Gy zult eerlang dan zien hoe hy door onz zal leven
Als wy de groote Man verdiende Lijk eer geven.
De Bouw- en Schilderkonft in arbeid zweeten vaft
Om 't eind te krijgen van onze affpraak, en haar laft.
Gy zult welfprekentheit haar krachten uit zien zetten,
Daar zy 't vergeten van zijn naam tracht te beletten.
Terwijl de Zangkunft 't pit van nare maten fpeelt,
En met een doffe klank de droeve zinnen ftreelt,
Nabootzende een geluid van hijgen, hikken, ftenen,
Om 't vlottende gemoed wat lucht en kracht te lenen.
Daar komt de Bouwkonft en al haar fpeelgenood al aan.

DERDE TOONEEL.

BOUWKUNST, SCHILDERKUNST, MERCURIUS, MELPOMENE.
CALLIOPE.

BOUWKUNST.

Godinnen, alles is na uw bevel gedaan,
Het heldegraf volbouwt.

17-18 Uit deze regels is wel te zien, dat wy hier niet met de echte Zanggodinnen te doen hebben; die zouden niet de hulp van *Bouw- en Schilderkonst* (twee godheden of allegorifche perfonen, waar, om dit in 't voorbygaan te zeggen, de oude fabelleer niets van wist) hebben ingeroepen om een toeftel te bouwen, dien zy zelven door het wenken met de hand hadden behooren te fcheppen.

18 *Koft'le:* voor *koftelijke;* zoo *edel* als famentrekking van *adelijk*, *wonder* voor *wonderlijk*, enz. Zie Deel III, blz. 273.

26 Was daar dan anders zoo groot gevaar voor?

27 Hoe gelukkig moeten zich de fchouwburgbezoekers van dien tijd gevoeld hebben, die, behalve op de *nare* vaerzen van Bidloo, nog op *nare* maten, en wel op een *pit van nare maten* onthaald werden, die een geluid van *hijgen* en van *hikken* nabootften!

31 *Haar fpeelgenood:* dit woord geeft ons den fleutel van het getalm. In plaats van te *zweeten in arbeid*, (zie vs. 23) hebben zy loopen *fpelen*.

BOUWKUNST, SCHILDERKUNST: deze hadden gevoegljker „timmerman" en „behanger" kunnen genoemd worden, daar zy, als uit hun woorden zelven blijkt, niets uitgevonden, maar alleen volbracht hebben wat haar door de *godinnen*, volgens de *vinding* van deze, is gelast. Dat wy voor 't overige hier en elders *kunst* en in de lyst der perfonen, gelijk mede op andere plaatfen *konst* lezen, is een aangename verfcheidenheid, die niet aan ons, maar aan den oorfpronkelijken fchrijver of drukker is te wijten.

SCHILDERKUNST.

In al de taferelen
Uw vinding nagevolgt, 't zal Phebus oogen ftrelen
Als hy die Letterheld zoo hoog verheerlykt ziet,
Die, wat hy hier geniet, noch niet genoeg geniet.
Al mijn vermogen kan niet fchetzen, 't geen zijn krachten,
Zoo onbedwongen in zijn wijze fchriften brachten.
Al 't purper, al het rood, fcharlaken zelf verbleekt,
Als hy de koningen in rijksgewaden fteekt;
En luft hem lanen of priëelen af te malen,
Hy doet gedachten in de weite en groente dwalen,
En leit het oor ten dans, daar zijne nachtegaal
De vroegen uchtend wekt, door haare fchelle taal
Beroerend maatgezang fchijnt uit zijn dicht gevonden,
De danfer aan zijn luit en losfe lier gebonden.
Hy geeft de ziel geneuchte, of als 't zijn droefheid wil,
Maakt hy de zinnen dof, en fomber, naar, en ftil.
Zijn letterfchildery verdooft dan alle verwen,
En heeft zich zelf bewaart voor flijten, en bederven.

BOUWKUNST.

Terwijl wy vaardig zijn, ontbreekt Welfprekentheid.

CALLIOPE.

Daar is zy, die de ziel door haar vermogen vleit,
En wat de dichtkunde op papier weet af te malen,
Door hoge en lage toon natuurlijk op kan halen.

VIERDE TOONEEL.

WELSPREKENTHEID, MERCURIUS, CALLIOPE, MELPOMENE, BOUWKUNST, SCHILDERKUNST.

WELSPREKENDHEID.

Is 't Lijkgedicht volvoert, en 't Grafgebouw gereet?

36 Verbazend duidelijk, om te kennen te geven, dat hetgeen men tot Vondels eere doet, nog beneden zijn waarde blijft!

39,40 Hier wordt Vondel als een „kleêremaker" voorgefteld.

42 *In de weite:* dat woord vereischt eenig nadenken. Wordt hier *wijdte* bedoeld? maar dan levert het geen tegenftelling op met *groente:* hebben wy aan *weit* („boekweit") te denken? maar dan is de *e* overtollig.

52-54 Uit deze regels blijkt, dat de fchrijver door *welfprekendheid* de „kunst van opzeggen" verftaan heeft.

MELPOMENE.

Zoo doet het, en opdat de waereld lang noch weet
Van onzen yver, en uw gladde tong te zeggen,
Zoo wilt van Vondels lof haar diep in 't harte leggen.
Gy zoon van Majas, bid Apollo dat hy kom,
Met Pallas, op 't gezigt van zulk een heiligdom.
Hy zal genoegen in zijn zoons onthaling vinden,
En blijken zien, dat wy hem meer als andre minden.

MERCURIUS.

't Verlangen, dat hy heeft na 't opgeftelde werk,
Zal hem wel haaftig doen verfchijnen in de kerk

Vliegt weech. [1])

MELPOMENE.

Ontfluit den Tempel, op dat yder mag befchouwen,
In welk een achting wy zijn dode Lijk noch houwen.

VIJFDE TOONEEL.

Alhier ziet men het opgaan van een verfchiet, een Tempel, wiens muuren en pijlaren ter halver hoogte met zwart laken, daar gouwde ftede-fteven, [2]) *groene lauweren en palmkronen, fchepters, harpen, en lieren op geborduurt ftaan, zijn behangen. In 't midden vertoont zich een Tombe, omvlochten met lauweren, voor op ftaat met goude letteren J. van Vondel, aan deszelfs ooftereind ziet men den Rijngod in biezen en lis, met zijn arm ruftende op een fcheepsroer, houdende met de andere een rivierkruyk, daar een zwaan van achteren komt overvliegen. Aan het weftereind zit Amfterdam in den rouw. Op de hoeken der Tombe ftaan kinderkens met uitgedoofde toortfen, boven op ftaat het afbeeldfel van J. van Vondel, omvlochten met een laurier en flang in 't geweld van een zegepralenden dood.* [3]) *Op yder*

59 *Zoon van Majas:* zoo ftaat er.
60 *Op 't gezigt:* waarom niet, nog poëtifcher „op een kykje!"
1) *Vliegt weech:* voor 't geen hy te vertellen had, had hy waarlyk wel geheel weg kunnen blyven.
2) *Stede-fteven:* wederom durf ik niet beflisfen, wat wy hierdoor te verftaan hebben. heeft de fchryver, omdat men voor 't meerv. van *ftad, fteden* zegt, ook, voor 't meerv. van *ftaf, fteven* gefchreven? doch wat is dan nog een *ftede-ftaf?*
3) *Een zegepralenden Dood:* indien die Dood niets anders dan 't *afbeeldfel* van Vondel in zyn *geweld* had gekregen, was er nog al zoo groote ftof niet tot treuren.

der vier hoeken ſtaat een cipres, en tuſſchen deze een brandende toorts. Op de voorvoet van de Tombe zit een Maagt, verbeeldende de Schouwburg, die ſchreit. De tempel is alom behangen met de afbeeltſels van oude Dichteren, zommige in was gedrukt, andere uit ſteen gehouwen, andere geſchildert. In de bogen, tusſchen de pijlaren, vint men des overledenen voornaamſte werken afgebeeld, voor deze hangende lampen en kaarskronen. [1]) *De ſprekende Perſonen ſchikken haar, de Welſprekentheit voor op. Melpomene en de Bouwkunſt, Calliope en de Schilderkunſt aan het westereinde van het Tooneel. Na een tusſchenſpel van ſtemmen en ſpeeltuigen vaart de Welſprekentheit voort.*

WELSPREKENTHEID.

Dus krijgt de deugd haar loon, dus leeft zy in het graf,
En ſchoon dit eerſte zien mijn ziel ontroering gaf,
Nu kan zy zich in 't zien van deze pracht vermaken,
En of mijn nagalm ſmoort in 't opgeſpannen laken;
Noch wil ik toonen hoe 't geraakte hert vernoegt,
By deze lijkplicht ook zijn tedre tranen voegt.
'k Wil mede aan 't groote lijk een blad ten offer brengen,
En op het dor gebeente een vloed van tranen ſprengen.
Apol, die hem beminde, ontzeg uw bijzijn niet,
Daar gy uw waarde zoon zoo lieflijk ruſten ziet
In ſchaduw van cipres, die van de glans geſlagen
Der toortzen, die haar licht verdubbelen by vlagen,
Haar kruis verheffen, als hovaardig dat haar groen,
Aan de afgeleefde noch die laatſte dienſt mag doen,
Zijn bloeijende onderdom verbeeldende in heur bladen,
Die onverwelkbaar, hem met geuren overladen.
De lauwer buigt van zelf zich om zijn beeldtenis,
En bouwt van bladeren, een uitgeholde nis,
Noch grooter, of zy was uit zwarte toets gehouwen.
Het kleet dat hier ontplooit, en elders opgevouwen
De lijkbus dekt, voldoet voor falie, daar het beelt

1) *Lampen en kaarskronen:* die moeten hier al een meeſterlijke uitwerking hebben gedaan! en over 't geheel doet de vertooning machtig veel aan die van een „wasſebeeldeſpel by kermis-avond" denken.
WELSPREKENTHEID: uit al wat er is voorafgegaan te oordeelen, had Apollo wel wat meer haast mogen maken met zijn komst, en Welſprekendheid c. ſ. wel uit beleefdheid mogen wachten met te beginnen, tot de „baas van 't ſpel" er was.

68,69 Offchoon wat ontroerd door *dit eerſte zien*, kan dat (volgende) *zien* haar toch nog al *vermaken*. Ik moet zeggen, zy is licht getroost, en met weinig te vreden.

73 *Een blad:* dat *blad* beſtaat eigentlijk daarin, dat zy, in hetgeen volgt, op de wijze der liedjeszangers, een beſchrijving van de „vertooning" geeft.

Van duurzaam goud op fluit, daar zijne naam in fpeelt.
Want fchoon de dood zijn kruin omeingelt met laurieren.
Om zegepralende zijn dwingen, en beftieren
Op 't breetfte te doen zien in zulk een meefterftuk,
Noch is zijn magt te kleen dat hy zijn roem verdruk,
Hy zwijgt niet, fchoon zijn mond voor eeuwig fchijnt gefloten,
Hy heeft zoo rijkelijk zijn wijsheid uitgegoten,
Zoo menig blad beftroomt met onverganklijke ink,
Daar ik, geen lezens moe, my nimmer zat aan drink,
Dat hy noch fpreken zal als alle monden zwijgen,
En uit zijn nagalm luft om na te fpreken krijgen.
De Schouwburg die hier treurt met ingetogen geest,
En in zijn lijktriomph ook zijn verfcheiding leest,
Zal juigchen, als zy ziet van achter haar gordijnen,
Zijn hooggelaarsde geest op 't Treurtooneel verfchijnen.
Als zy haar hofgewelf voelt fidd'ren op de fpraak
Van uitgevoerde moord, en aangeleide wraak;
Wanneer zy 't kermen hoort van onderdrukte helden,
Of zegeftacy, en verwinningen wil melden,
Dan zal zy weten dat heer Vondel nimmer ftierf;
Dat maar zijn vleefch verging, en niet zijn geeft bedierf.
Geen lijkfluit hoeft zijn lof noch werken uit te blazen,
Zijn naam alleen zal elk in elken dag verbazen.
Men breng dan tot zijn lijk gedreve kop noch kelk
Gevuld met fafferaan, of bloed, of wijn of melk;
Die giften zijn niet waard van zulk een ziel ontfangen
Men eere Vondels lijk met graf- en jaargezangen,
Een gift, die zoo hy leefde een gloed van dankbaarheid
Zou krijgen van dat hert 't welk nu hier roerloos leit;
En 't eerfte leven kreeg, daar langs de kaay, en muren
Van Keulen de eed'le Rijn komt met zijn golven fchuren.
Het luft ons niet te zien na hoe veel fukkeling
Hem 't machtige Amfterdam in haren fchoot ontfing,

99-102 Nu! dat is verklaarbaar en meer dan een onder mijn lezers zou gewis ook *juichen*, als hy de verfchijning kon bywonen van zoo'n *geest* op *hooge laarzen!*

103,105 Wat is het toch eigentlijk, dat de Heer Bidloo in V. bewonderde? Straks (vs. 41) was het zijn knapheid in 't malen van *lanen* en *prieelen*; nu is 't weer zijn talent van een *gewelf* te doen *fidderen* en *helden* te doen *kermen*. De lofspraken, in dit gerijmel gegeven, betreffen den *vorm*; van 't geen V. tot *dichter* maakte nergends een woord.

107 Dat *heer Vondel* doet hier een treffende uitwerking!

109 Neen; maar wel ware er een *fluit* noodig geweest om dat dwaas gewawel van Dr. Bidloo *uit te blazen*.

111,112 Die *kop saffraan* ziet zeker op de „flemp," den eigenaardigen fchouwburgsdrank van ouds her.

114-116 Dus, zoo Vondel *leefde*, zoû hy dankbaar wezen, dat men zijn *dood* bezong! — Voorwaar! indien het de Welfprekendheid is, die zulk een taal voert, dan is het die van *monsieur de la Palisse*.

Genoeg is 't dat wy hem als burger mochten groeten,
En in zijn fchrift onze oog, en wijde weetluft boeten.
Met meerder vreugd zal elk gedenken hoe zijn lof
Gehoort wierd in de zaal van 't keizerlijke hof.
Want of zijn groote geeft by vorften heeft geblonken,
Blijkt uit de giften hem verdienftelijk gefchonken
Van Koning Chriftiaan, Vorftinne Medicis,
En Keule, Ments, en Trier, die haar gedachtenis
Door zijn onfterflijk dicht, vereeuwigt zagen leven,
Tot roem van haar geflagt, en vorftelijke neven.
Het zij zijn eertrompet haar volgt in 't oorlogsveld,
Of blije toonen op haar huwlijksfeeften ftelt,
Of aan haar beeldtenis de laatfte hand wil leggen.
Want dat geen verf vermag volvoerd zijn fchildrend zeggen,
Dus zong hy onvermoeit, dus leefde hy vol eer,
En bood alleen zijn naam tot ruftig tegenweer,
Als dichters om een prijs hem in het ftrijdperk riepen.
Hy was gelijk een zwaan, die onder heuren, piepen,
En kirren van gebroed dat naauwlijks gorgel heeft,
Al zingende in ontzag en hoger aanzien leeft.
Maar fchoon zijn ftem al lang ter ooren ingedrongen,
Het hart kon leiden na het draayen van zijn longen,
Noch zag men de oude Rijn en Amftel, beurt om beurt,
Haar tranen ftorten toen zijn zingen wierd gefteurt,
En 's levens laatfte tijd hem alle kracht ontroofde,
Waar meê zijn fchelle keel alle andre zang verdoofde.
Noch fchoorvoet zelfs de Tijd, en fchrikt door hare fpoet,
Den dag te vorderen die eenmaal komen moet;
Zy komt, en Vondel, op de bergfpits van het leven,
Gevoelt de fchicht des doods, die in het hert gedreven
Zoo wiggelt als weleer zijn aangedreve pluim.
Nu waart zijn blijde geeft in 't onbegrijplijk ruim,
En langgewenfchte ruft, nu ziet hy al de mannen,

126 *Verdienftelijk:* waarfchijnlijk voor „naar verdienften."
127 *Koning Chriftiaan* van Denemarken: zie Deel II. blz. 604.
Vorftinne Medicis: dit kan ter gelegenheid van haar verblijf hier te lande geweest zijn, zie Deel III, blz. 242 volgg. Wy vinden er echter niets van vermeld by de levensbefchrijvers.
128 *Keule, Ments,* en *Trier:* namelijk „de geeftelijke keurvorften van die plaatfen." Dat over die vorftelijke fchenkaadjes niet veel te roemen viel, heeft de lezer o. a. Deel IX. blz. 655 kunnen zien.
138 *Heuren:* ik heb vruchteloos zitten denken, wat dit woord hier beteekenen moet. Vermoedelijk moeten wy hier aan een drukfout gelooven; maar welk werkwoord heeft er dan in Bidloos h. f. geftaan? Zegge het, die 't weet.
143 *Beurt om beurt:* dus wachtte de een altijd met *tranen ftorten,* tot de ander zijn oogen had afgeveegd.

Voor welkers roem zijn pen altijd was ingefpannen,
De geeft van Sophocles, van Nafo, van Virgiel,
Verheugt zich om 't gezicht der blijde ontbonden ziel.
Hem komen Dichters van de latere eeuwen tegen.
Den Drosfart voelt in 't graf zijn ftuyvende as bewegen.
Zijn halsvrind Kofter, en van Baarle vliegt hem in
Met uitgeftrekten arm, nu ziet hy een begin
Van 't leven zonder eind, 't welk 't eedle deel zal leven,
Terwijl zijn groote naam, al 't aardrijk omgedreven,
Zich zelf in wezen houd door balfem van gedicht,
Die voor geen ondier vreeft of lucht of rotting zwicht,
Maar ach! de dood nochtans, dit fpelt my naar in de ogen,
Toont aan 's Mans beeldtenis zijn vreefelijk vermogen,
Ach! dat zijn wreden arm die eerbuit worde onthaalt.
Maar 'k hoor een maatgezang, wat godlijk licht beftraalt
Het Beelt, het Graf, 't Geboomte, en al de Kerkpylaren
Met zulk een volle gloed, Apollo neêrgevaren,
In ontoeganklijk licht, fchijnt ons zijn hulp te biên,
Hy voert Minerve mede om deze pracht te zien.

ZESTE TONEEL.

APOLLO, MERCURIUS, PALLAS, *in een wolk.* MELPOMENE, CALLIOPE, SCHILDERKONST, BOUWKONST.

APOLLO.

Mijn oog verluftigt zich in deze graffieraden.
Dus voegt het Phebus zoon, van jaren overladen,
Te ruften, daar Thalie, in vlechten uitgeleert,
Met vrouw Erato, 't graf met groene kranffen eert.
Gezufters, deze dienft zal u tot roem verftrekken;
De groote fterken en de flauwe geeften wekken,
Om zulk een grafgebouw te winnen na haar dood,

167 *Onthaalt* voor „ontnomen."
172 Wel ja! dat was ook wel de moeite waard! — Zeker had Apollo een *dameskaartje* gekregen voor Minerva, en had zy hem, toen hy haar *in een wolk* kwam afhalen, wat lang laten wachten. Wy kunnen hieruit de reden verklaren, waarom hy eerst zoo laat verfcheen.
175 *Thalie, in vlechten uitgeleert:* zie daar al weêr wat nieuws en dat zelfs Fokke Simonsz. toen hy zijn *Moderne Helicon* fchreef, niet fchijnt geweten te hebben, dat Thalia uit bloemen-maken ging.

De rouw die u het hart beneep en 't zamen ſloot,
Verdwijne als gy zult zien hoe hy, door my verheven,
Door duizend eeuwen zal op alle tongen leven.
Ontruk de dood zijn ſchets, Minerve, ik zal ze zelf,
Ter eeuwige geheug, in 't hoogſte van 't gewelf,
Een welverdiende plaats voor aller oogen hangen.
't Voegt hem alleen, deze eer van mijne macht te ontfangen,

PALLAS.

Gelukkige panneel, en meeſterlijke hand,
Die Vondels wezen maalde in voeggelijke ſtand,
Daar 't ſlikkren van 't gezicht, en blos op zijne kaken,
De ſuffende ouderdom gemaklijk kon verzaken,
Zoo niet in d' achtbaarheit van 't zilververwig haar,
Een houding van ontzach en afgeleeſt gebaar,
Gedommelt in een trek van vriendelijk vernoegen,
Heel klaar te lezen ſtond. Het zal my zelfs niet voegen,
Dan met gekuſte hand en diepe needrigheid,
Dit waardig zweemſel, reeds de felle dood ontzeid,
Te voeren daar zijn deugd, met d' eeuwigheit vermengelt,
Onſcheidelijk zich in dat eindloos wezen ſtrengelt.
'k Omarm al bevende uw geëerde beeld. Maar gy,
Die duizend levens voert in uwe heerſchappy,
Ontlauwer vry uw hooft, zult daar geen roem op dragen,
Dat gy de draad doorſneê van Vondels levensdagen,
Zy brak van zelfs, en hy verhaaſte, met gebeên
Den laatſte dag, die hem een reeks van eeuwen ſcheen.
Ik offer aan uw zorg, o hooft der Zanggodinnen!
Het Hooft van die uw roem ontzagchelijk beminnen.
'k Zal voor zijn Grafſteê mijn bekende wapenſchild,
Daar elke nijd en kracht zig zelfs vergeefs op ſpilt,
Gaan hechten, en in 't vlak der ſtandewimpel ſchrijven
Hier ruſt van Vondels Lijk. Meer kan ik niet bedrijven,

195 *Gekuſte hand:* dit wil, naar ik meen, zeggen. „de hand met een kusſentje bedekt," ten einde het „zweemſel" niet te beſchadigen. By 't werkvolk heeft dit nog wel plaats.
201 *Zult:* hei wat' hier althands had gy niet mogen vergeten worden.
203,204 Hier ſneed Minerva waarſchynlyk aan het „zweemzel" den kop af.
209 *'t Vlak der ſtandewimpel:* welke *ſtandewimpel* hier bedoeld wordt, en of die een deel uitmaakte van dat *bekende* wapenſchild, is niet recht duidelyk.
210 *Van Vondels Lyk:* even zoo in 't „Graffchrift" door Sylvius hierboven blz. 118 *Apolloos zoon, van Vondel.* Zeker kwam *Van den Vondel* met de maat niet overeen, en wierp men gemakshalve het *den* maar weg; doch deze verminking van den naam vond — als zulks met ſlechte voorbeelden doorgaans het geval is — allengskens navolgers, en wel in zulke mate, dat eerlang de verkeerde ſchrijfwyze de bovenhand kreeg over de goede, vooral ook omdat op de aanplakbiljetten van den ſchouwburg, die ieder in 't oog vielen, beſtendig, tot in onze dagen, *Joost van Vondel* te lezen ſtond. *Meer kan ik niet bedrijven:* nu' men kan niet zeggen, dat zy zich te veel heeft uitgeſlooſd.

Tot roem van hem, wiens naam zijn deugden maakt bekent,
En alle beeldtenis gelijk de wint ontrent.

APOLLO.

Noch wil ik Vondels naam eerbiedig doen gedenken.

PALLAS.

Wat leet kan hem, wien gy befchermen wilt, toch krenken?

APOLLO.

Het eeuwige vaarwel, dat in zijn fterfbed klonk,
Toen, als een avondzon, zijn levenslicht verzonk,
Werde alle jaar vernieuwt, als Dichters neêrgezeten,
Hem haren voedfterheer, en grote vader heeten.
Ik zelf zal 't hoge feeft beftralen met mijn gunft.

MELPOMENE.

De blijdfchap dat uw mond, Befchermer van de kunft,
En arbeid, die uw oog door onze vlijt bejegent,
Het uiteynd met geluk, en welbehagen zegent,
Verplicht ons uwen zoon na 't leven te doen zien;
Maar wijl dit door geen konft, als zijne, kan gefchien,
Zal hy in Jofeph zijn gedaante aan elk verbeelden,
Die in verlaagde ftand, en koninglijke weelden,
Altijd zich zelf gelijkt, zijn broeders, 't volk en 't Hof,
Ja zelfs den Hemel doet verkondigen zijn lof.

APOLLO.

Vaart wel, volvoert al 't geen zijn luifter kan vermeeren,
Wie Zangkonft lieft, zal u om dezen arbeit eren;
En die als Vondel my met zijn gedicht voldoet,
Zal dus herleven als hy hier me fterven moet.

G. BIDLOO.

214 Ra ra, wat is dat!
217 Ach! blyf maar liever t'huis, dan dat gy ons *alle jaar* op de *vernieuwing* van *dit hooge feest* onthaalt.
226 Zeker volgde dus op dit voorfpel een voorftelling van den Sofompaneas.
232 *Als hy hier me fterren moet:* waarmeê?

G. BIDLOO: de fchryver van het bovenftaande prul ('t welk ik hier niet zoû hebben opgenomen, indien 't niet ware geweest, vooreerst, omdat het een paar byzonderheden bevat, ons van elders niet bekend, en ten andere, omdat het ons een denkbeeld geeft van den ftaat, waartoe de fmaak in de dagen van Vondels overlyden, zelfs by zyn bewonderaars, vervallen was; was Govert Bidloo, in 1649 te Amfterdam geboren, en aldaar het beroep van genees- en heelmeester uitoefenende. Wy bezitten van hem eenige tooneelfpelen en andere gedichten van niet veel beter gehalte dan het hier gegevene, doch als geleerde fchynt hy meer verdienften gehad te hebben dan als dichter. althands hy werd in 1688 naar den Haag ontboden om er ontleedkundige lesfen te geven, bekwam in 1690 het algemeen opzicht over 's lands militaire hospitalen, werd in 1694 tot Hoogleeraar in de genees- en ontleedkunde aan de Leydfche Hoogefchool beroepen, en in 1701 tot lyfarts van Koning Willem aangefteld. Na het affterven van dezen vorst naar Holland teruggekeerd, overleed hy niet lang daarna.

Dat deze allegorifche voorftelling, even arm aan vinding van gedachten als jammerlijk van vorm en uitdrukking, werkelijk gegeven werd, leert ons o. a. de navolgende plaats uit het *Pan-Poeticon* van Lambert Bidloo. [1])

1) Deze, in 1633 geboren, was een oudere broeder van Govert. Hy oefende te Amfterdam met goed gevolg het beroep van apotheker uit en had den naam van groote geleerdheid. Hy bereikte een vry hoogen ouderdom, daar hy eerst in 1724 overleed, een zoon nalatende, die lyfarts van Czaar Peter was, en talryke fchriften. Zie v. d. Aa *Woordenb.*

UITTREKSEL

UIT

HET PANPOËTICON.

'k AGT dus mijn Digt-lust kost- en fchadeloos ontflagen
Van dat Playdoy; maar zie haar op een nieuw verdagen
Door al die VONDELS Geest hier agt te kort gedaan,
Daar wy zijn Beeltenis in 't Tafereel zien ftaan
Voor 't *Panpoëticon;* wel kenlijk, door 't graveeren
Des braaven Meefters, om den Digter te vereeren.
Dus zien we ons weer ontboôn ter vierfchaar van de Faam,
Voor niet op zyne rang te melden Vondels naam.
Dog wat vereyfch is dit! Behoudens de Eer der Regten,
We ontkennen dit geftel; en noodeloos te vegten
Met Pleyters-kibbeling, wy hebben Vondels Rang,
En Digter-waardigheyd al omme en overlang,
In de Overzettingen voorheen met Lof geftadigt,
Daar hy zig zelfs veel meer als myn Gerym verdadigd;
Waar van 't gevolg eerlang onwraakbaar zal doen zien,

9 *Vereyfch:* niet voor *vereischte*, maar voor „*eisch*, vordering."
10 *Geftel* voor *ftelling*, of wel voor „wet," 't H. D. *Gefetz.*
En noodeloos: verfta: „en het *is* noodeloos."
13 *Geftadigt* voor „betoogd, verdedigd."

Hoe hoog een agting wy zyn poëzye aanbien,
Zulks, zoo 't geoorloft zy 't werk van Heer Cats te noemen,
De *Vryſter Bybel*, wy van VONDEL zullen roemen,
Het zyne (neem geen arg uit een gelykenis)
In ſtyl het *Hooge-Lied* voor alle Digters is,
Zints zijn Verheven Geest in 't Rym zig uyt quam ſtrekken
Om 't hoog *Regiſter* van het *Treur-Thooneel* te trekken.
Hoe deugd'lyk klinkt daar in zyn opperſte KLAUWIER!
En geenszins tot hun ſmaad. Schenkx *Tooren-Lauwerier*
Verlieſt nog bay nog blad of ſchoon men in zyn kooren
Corelli, Gabriël, en Raymond kom te hooren.
Gelukkig Leerling, die eens Grooten Meeſters ſtap
Regt kenlyk hebt gevolgd in zyne wetenſchap,
En eyndlyk, groote *Hoofd*, uw geest moet zich niet ſteuren,
Indien 't u immermeer te hooren mogt gebeuren,
Hoe VONDEL, boven u zulk een geluk geniet,
Dat hy zyn Digt by elk volmaakt in agting ziet,
En geene Neuse-wijs, geen Sneê- nog Letter-vitter
Nog nydige Agterklap, hoe Vinnig, Vuyl, en Bitter,
Aan zijne Vaerſſen in het minſte wryven dorſt,
Of was 't niet aan de kruym, komt knabblen aan de korst.
Dat is een Roem, waarby niet hooger op te halen,
Al konden SALOMON, of DAVID nederdalen:
Maar heeft mijn Digt-luſt nog haer ſchuld-pligt niet voldaan
Laat zy ter UYTVAART *door mijn Broeder 't zamen gaan,*
Alwaar de Klaag-Bazuyn zijn Lof blaasd onder 't weenen,
En doed den ſchouwburg door den naaren weêrgalm ſteenen.
Zyn nazaat zal dat deel van 's Vaders Ervenis
Niet weigren, daar 't voor 't *Pand der Minne* dienſtig is.
Dog zoo dit alles niet genoeg is ter Betaling,
Myn ſchaamle Digt-luſt wil zig egter van haar dwaling

20-23 Welk een verwarring van beelden en uitdrukkingen! Bidloo poogt hier te betoogen, dat Vondels poëzy het *Hooge-lied*, d. i.: „het volkomenſte voorbeeld" aller dichters genoemd mag worden, en ſtaaft dit door de voortreffelijkheid, waarmede de groote man het treurſpel wist te behandelen op een wyze, welke B. vergelykt met het beſpelen der hoogſte en krachtigſte noten op een orgel.

24 *En geenszins tot hun ſmaad:* d. i. „zonder er kwaad aan te doen," niet aan de *dichters*, waarvan vs. 20 geſproken is, als men uit *hun* zou opmaken, maar aan 't beſpeelde orgel, als uit het vervolg blykt.

24-26 Ik verſta dit: „evenzoo verliest het orgel, door Schenck vervaardigd, niets van zyn duur- of deugdzaamheid, al wordt het ook door groote virtuozen, als *Corelli* enz., beſpeeld." Intusſchen, weet iemand een betere lezing, ik mag het gaarne lyden.

25 *Bay:* 't Fr. *baie*, „bezie."

27 *Gelukkig Leerling:* lees: „gelukkig *is* de Leerling."

40 Ja, daar behoort zy t'huis, en 't zyn vogels van eender veêren.

43,44 De nazaat is wys genoeg geweest, het legaat der Gebr. Bidloo af te wyzen.

Ontheffen, en doen zien, hoe veel zy Vondel agt,
Wien zy 't Hoogleeraarſchap wel wenſchte toe-gedagt,
Als zy wil voet neemdt op Thooneel- of Stelden-vaersſen,
Zal raden, naar zijn Maat te vormen doen de Laarsſen,
Waarvoor, tot overvloed, by onverwagt geval,
De Borg-togt van Heer Smids my niet ontbreken zal,
Die 't Panpoëticon door al zijne ordeningen
Ten Tytel voorgeſteld tot Geest-beſpiegelingen,
Heeft zinryk toegepast aan VONDELEN en HOOFD,
Dat hy zijn Agtbaar Woord voor mijn Credyt verlooſd.
Geen *Joodſche Woekeraar* heeft ſterker aangedrongen,
Al ſchoon hy *Rente* op *Rente*, en *Day-geld* had bedongen,
Dus ben ik niet bevreesdt, dat immer *Joost-Ooms* ſchim
Na hy is omgekeerd, mijn Haard, of Bed beklim,
Of in een donkre hoek, door 't Kindſch-bedagte wanen,
Der geesten-waarrery, om deeze ſchuld kom manen.
'k Heb dan de handen los, en 't Panpoëticon
Eyſcht, dat mijn Digt-luſt weêr haer yverzugt begon.

49,50 Dat de *laars* als 't eenmaal aangenomen zinnebeeld van het treurſpel gelde, ik heb er vrede meê; maar begrypt dan de ſchryver niet, dat wanneer hy op de beeldſpraak gaat doorredeneeren en er zich aan vastklemmen, zy ophoudt beeldſpraak te zyn en er niets overblijft dan de alledaagſche en hoogst prozaiſche voorſtelling van iemand, die zich „een paar laarzen laat aanmeten!"

52 *Heer Smids:* Ludolf Smids, in 1649 te Groningen geboren en die zich te Amſterdam had nedergezet, waar hy de geneeskunst uitoefende en ſlechte vaerzen maakte. 't Eenige waardoor hy zich werkelyk eenige verdienſten als ſchryver verworven heeft is zyn *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden.*

59 *Jooſt-Oom:* het is wel te weten Vondel, en niet de duivel — als men licht denken zoû — die op deze kieſche en — zoo 't heet — geeſtige wyze wordt uitgeduid.

64 *Yverzugt:* moet hier niet „jaloezy" beteekenen; maar „yverige zucht."

Ik laat achter deze gedichten, ter gelegenheid van Vondels aflterven, er nog eenige volgen, door zijn tijdgenooten op afbeeldingen van hem vervaardigd of tot zijn lof gezongen, en die in geen der vorige deelen zijn opgenomen.

OP D'AFBEELDING

VAN D' HEER

JOOST VAN VONDEL.

De grijze Vondel, die door treurftijl, heldentoon,
Door lier en hekeldicht met d' outheit om de kroon,
Des lauwers ftreet, voor wien wat Neerduits fchrijft moet fwichten,
Vertoont zich in dees print, maar leeft in zijn gedichten.

GERART BRANDT.

OP HET BEELT

VAN

JOOST VAN DEN VONDEL.

LAUREA DONANDUS APOLLINARI.

Dit 's 't beelt van Vondel, vorft van Neêrlands poezy,
Geboren 't Agrippijn, geftorven aan het Y,
Die voor Homeer of geen Virgiel behoeft te zwigten,
En eeuwig voert de vlag van digten in zijn digten.

SAMUEL SYLVIUS.

LAUREA, [illegible] VERT. „te begiftigen met Apollo's lauwer."

OP DE AFBEELDING

VAN

DEN PRINS DER DICHTEREN

JOOST VAN DEN VONDEL.

Het licht der Poezy
Voor 's afgunsts blixem veiligh
Der Zanggodinnen heiligh
Is Vondel, d' eer van 't Y.

ANDERS.

Eer Febus gaat te rust,
Laet hy zich door zijn reien
Voor 't beelt van Vondel leien,
Dat elk dan knielend kust.

Jacob Zeeus.

Jacob Zeeus, zie over dezen de Vries, Pr. II, blz. 28 volgg.

OP

JOOST VAN DEN VONDELS

AFBEELDING.

VADER DER NEDERDUITSCHE DICHTKUNST.

Indien gy Vondel wilt affchildren naer het leven,
Zoo fmelt Euripides en Sofokles in een,
Met Maro en Homeer, by d' outheit zoo verheven;
Want al 't vernuft dat aen hen alle was gegeven,
Bezat dees groote Vorst der dichteren alleen.

David van Hoogstraten.

OP DE AFBEELDINGE

VAN DEN HEERE

JOOST VAN DEN VONDEL.

Dit 's Vondel, die Apol zou zijn,
Zoo die hem leende zijnen fchijn.

Hermanus van den Berg.

Hermanus van den Berg: de man die hier vertelt, dat Vondel Apollo zoû wezen, indien hy op Apollo geleek, was een veelfchrijver, in 1683 te Amfterdam geboren, en over wien men het Woordenb. van v. d. Aa moge raadplegen.

OP DE AFBEELDING

VAN DEN HEERE

JOOST VAN DEN VONDEL.

Siet vry dit heerlyk beelt verwondert aan.
Dees voert het puyk der Nederduytſe Digten.
Dit is de Fenix, daar de Griekſche Swaan
In 't vliegen naar de wolken voor moet ſwigten.
Dit 's Febus zoon die om d' onſterflykheit
De Lauwerkrans te dragen is bereit.

TITIA BRONGESMA.

TITIA BRONGESMA: zie over deze Groninger dichteres, die in het laatst der 17de eeuw een drietal bundels erbarmelijke gedichten uitgaf, het woordenboek van V. D. AA.

ONDER VONDELS AFBEELDING.

Zijn wieg was Agrippijn, zijn zetel Amſterdam,
De Poëzy, waer door hy tot vermaertheid quam,
Maer d' oude Godsdienſt, daer de nevels door verſtoven
En 't licht der waerheid rees, baent hem den weg naer boven,

FRANS VAN HOOGSTRATEN.

2 *De Poëzy, waer door*, enz. verſta „het was de Poëzy, waardoor enz."
FRANS VAN HOOGSTRATEN, de vader van David. Zie blz. 106.

OP

JOOST VAN DEN VONDEL,

FENIX DER NEDERLANTSCHE DICHTEREN.

DIEN 't luſt naer regels in de poëzy te hooren,
Houdt Van den Vondel voor bewintheer in de kunſt,
En een'gen Fenix; maer (behoudens aller gunſt),
Wordt uit zijne asſchen nooit een fenix jong herboren.

ARNOLD MOONEN.

ARNOLD MOONEN: zie boven, blz. 6.
3, 4 Het denkbeeld in de beide laatſte regels bedoeld, is geheel niet onaardig; maar alles behalve gelukkig uitgedrukt.

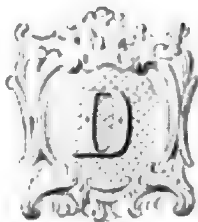
OP EEN HANDSCHRIFT

VAN

VONDEL,

AEN DEN HEER

JOAN DU RIEU.

E groote geeſt van Neêrlants hooftpoëet,
Die voor geen Maro hoef te zwichten,
Of Sofokles, als hy ten ſchouburg treed
Met goddelyke treurgedichten:
Dat wonder van onze eeu ontſteekt mijn geeſt
Om u met een gedicht te danken,
Al ſchoei ik niet op zulk een hoogen leeſt,

JOAN DU RIEU: omtrent dezen is my niets bekend.

't Genegen hart voltoit mijn klanken,
Nu ik die hand ontfang van uwe hand,
Die op onſterfelyke bladen
Verewigt heeft den roem van 't Vaderlant
En zoo veel brave heldendaden.
Zy ſtrekk my tot een ſpoor om deze baen
Groothartig in te ſlaen.

David van Hoogstraten.

OP DE AFBEELDING

VAN DEN GROOTEN POËET

JOOST VAN DEN VONDEL,

KONSTIGH DOOR FLINK GESCHILDERT.

Dit's 't aanſchijn van Apoll' aan d' Amſtel en het Y,
Wiens uitgeleerde zang de zielen kan verwinnen.
Zijn geest blinkt als een zon in hemelpoëzy,
De liefde leert ons deught en wijsheit te beminnen.
Ik wenſch te branden in de ſtraalen van dit licht.
De kunst kan zijn verſtand, en hy ons niet verzaden.
Het Treurſpel woont in 't hart, en 't leven in zijn dicht.
Een edel brein verheert de Doot door wijze bladen.

Jacob Lescailje.

Gelukkiger dan door de lier der dichters, is Vondel vereeuwigd geworden door het penſeel of de graveerſtift der kunſtenaars, en herhaalde reizen zijn zijne ſprekende gelaatstrekken door de voortreffelijkſte meeſters van zijn tijd terug gegeven. Van zijn portretten, door Sandrart, Lievensz, Flink, De Koning, De Visſcher en Van Mander

is te zijner plaatſe geſproken. [1]) Filips de Koning zoû hem, volgends getuigenis van Brandt [2]), wel zes of zevenmalen hebben geſchilderd of geteekend. De laatſte afbeelding, door dezen bekwamen meeſter vervaardigd, was een teekening, die den grijzaart in 't laatst zijns levens voorſtelde. Op de daarnaar vervaardigde plaat zien wy Vondel in zijn armſtoel zitten, voor een tafel, op welke boeken, een papieren rol en ſchrijfgereedſchap geplaatst zijn, en waarachter een Apollo-beeld zichtbaar is. De oude man heeft een breedgeranden hoed op 't hoofd, een witten das om, waarvan de breede tip tot over de borst nederhangt, en een kabaai aan, die 't lichaam geheel bedekt: maar enkele haren komen op zijde uit den hoed te voorſchijn: de grijze wenkbraauwen zijn ſterk geteekend, de knevels zijn wit en zoo ook de *henri-quatre*, die van den ingetrokken onderlip tot beneden de kin afdaalt. De handen zijn ſaêmgevouwen: het gezicht is nog vol in 't vleesch, doch de ſtijfſtarende oogen, de uitzetting der onderkaken en de ingevallen mond duiden dien hoogen ouderdom aan, die aan kindsheid begint te grenzen. Op dien verzwakten toeſtand zinſpeelt dan ook D. van Hoogſtraten in het navolgende byſchrift, dat onder de plaat gelezen wordt:

Dit is de laetſte ſchets van VONDELS *aengeſicht,*
Wanneer in hem bezweek het goddelyke licht
En hemelſch yvervier, waer door zyn hart bewogen
'T verwondert Neêrlant hielt in aendacht opgetogen.
Wie was oit meer gelaeſt door 't nat der hengſtebron?
Wat dichtgeeſt was oit meer gewilt op Helikon?

Behalve door de boven genoemde ſchilders, ſchijnt Vondel nog te zijn afgebeeld door Adr. van Oſtade. Althans, ik bezit een gekleurde teekening, die hem voorſtelt, en waarby vermeld ſtaat, dat zy naar de oorſpronkelijke ſchildery van dien meeſter zoû vervaardigd zijn. Vondel zit in een leunſtoel met rooden rug, voor zijn boekekast, met een papier in de hand. Zijn hoofd is bedekt met eén ſpits oploopenden, zoogenaamden toppershoed; hy draagt een zwart onderkleed, uit hetwelk witte omgeſlagen halsboorden te voorſchijn komen, en boven 't welk hy een purperkleurigen ſamaar draagt. Zijn kleur is opdrachtig — even als de mansgezichten van Oſtade doorgaans zijn: zijn haar en baard geheel grijs: de uitdrukking der oogen is geeſtig: doch de neus minder gebogen dan op de overige portretten, die van onzen dichter beſtaan, en dus de gelijkenis vermoedelijk minder goed getroffen.

Zie hier de beſchrijving, welke Brandt [3]) ons van 's mans geſtalte

1) Zie Deel IV, blz. 5; V, blz. 53; VI, blz. 108, 164, 191, VII, 131, 309, 618, IX, 628, 629
2) Zie *Vondels Leven*, blz. 89.
3) *Vondels Leven*, blz. 88.

en gedaante geeft, en die vrij wel overeenkomt met de voorſtelling, welke de meeſte afbeeldingen ons aanbieden. „In 't weezen vertoonde zich een kenbaare ſchranderheit en opgetrokkenheit van gedachten. Zijn aangezicht was in de kracht zijner jaaren blankbleek en mageraclitig; maar in zijnen ouderdom breedtachtig vol in 't vleesch, gezondt van kleur, en bloozend op de kaaken; het voorhooft niet te hoogh. Onder hooge wijnbraauwen, aan de rechte zijde een weinig hooger opgetrokken dan aan de ſlinke, doch zonder misſtandt, had hy bruine, levende, doordringende ſcherpziende, of, gelyk men ſpreekt, aarentsoogen, vol viers, als of hy heekeldichten in 't hooft had. Zijn neus was wat verheven, wel in 't vleesch, de mondt niet te groot, zijne lippen dunachtig; zijn hair zoo kort, dat het d' ooren pas half bedekte; zijn baardt kleen, en, gelyk als 't hair, zwartbruin; tot dat het in zijn hooge jaaren wit van grysheit wierdt." [1])

Wat nu 's mans aart en karakter betreft, uit hetgeen vooraf is gegaan, zal de lezer in ſtaat zijn geweest, zich daarvan eenig denkbeeld te vormen. Het zal echter niemand ongerijmd ſchijnen, zoo ik hetgeen vroeger hier en daar door my dienaangaande is aangemerkt, te dezer plaatſe ſamenvat, en er zoodanige byzonderheden byvoeg, als ik nog geene gelegenheid had te vermelden.

Vondels geest was van nature godsdienſtig geſtemd: zijn geſchriften ademen den diepſten eerbied voor het Opperwezen, en voortdurend, van den eerſten tijd dat hy de lier hanteerde tot aan zijn einde toe, een warmen yver voor Gods eer. Ongeloof en wangeloof, — of wat hy daar voor hield — waren hem een gruwel, en daarvan getuigen zoo wel de ſlotvaerzen van zijn Henricus den Groote, [2]) die vruchten zijner eerſte jeugd, als de uitvallen, die hy zich op lateren leeftijd veroorloofde tegen Arius en andere voorſtanders van begrippen door de Kerk veroordeeld: daarvan getuigt inzonderheid die onafgebroken prediking van een kruistocht tegen de Turken. — Maar aan die godsdienſtige organizatie paarde zich by hem een groote behoefte aan een geloof, dat rust ſchonk aan zijn geest en hem van de moeite ontſloeg om zich in theologiſche hairkloveryen te verdiepen. Wy hebben reeds by 't verhaal van zijn overgang tot de Roomſche kerk die ſtrekking van zijn geest doen opmerken en de redenen ontwikkeld, welke dien overgang zeer verklaarbaar, ja, in hem, hoogst natuurlijk maken [3]).

1) Eene dier afbeeldingen geraakte, ik weet niet hoe noch wanneer, op een auctie, waar ze niet meer mocht opbrengen dan vier gulden, en het eigendom werd van Cornelis Nuyts, den bekenden ſuikerbakker in den Koning van Polen. De dichter Joan Pluimer vervaardigde hierop de navolgende regelen

Het konſtigh ſchildery van de eer der letterhelden,
Den grooten Vondel, mocht, och arm! vier guldens gelden.
Heer Nuyts uit liefde tot den dichter en de kunſt,
Verkrijgt door dezen koop Apols en Pallas gunſt.

Zeker kan men niet zeggen, dat die gunst te duur gekocht was, en Heer „Nuyts" kwam er nog al gemakkelyk aan. — Wat gunst moeten dan de Jezuieten te Antwerpen niet verworven hebben, die Vondels beeltenis in hun klooſter onder die der vermaardſte mannen plaatſten.

2) Deel I, blz. 35.

3) Zie Deel III, blz. 620 en volgg.

Hy was door dien overgang verlost van de moeite om party te kiezen tusſchen Lutheranen, Kalvinisten, Arminianen enz., en, gehoorzame en onderworpen zoon der Kerk geworden, onderwierp hy zich voortaan, zonder tegenſtribbelen of nadenken, aan 't geen zy hem voorſchreef, ja, eens Roomsch geworden zijnde, was het klaar, dat hy, als alle bekeerlingen, de meest rechtzinnig gehouden leer voorſtond, en alzoo veel meer overhelde tot de party, welke men nu gewoon is de Ultramontaanſche te noemen, dan tot hare tegenſtanders: en offchoon hy ook ſommigen onder deze laatſten, b. v. Rovenius, niet onbezongen liet, zoo was het toch voornamelijk aan de Jezuieten en aan Pauſen, die hen beſchermden, dat hy zijn ſnaren wijdde. De Godsdienst, dien zy hem leerden, was de Godsdienst, waarvoor hy ſtreed, en zeker was zijn overgang tot de Roomſche Kerk voor deze geen geringe aanwinst: zoo om de eer, welke de bekeering van zoo verdienſtelijk en vermaard een man haar moest aanbrengen, als om dat zy in hem een warmen ſtrijder voor hare belangen verwierf, die haar beginſelen en leer in heerlijke poëzy ontwikkelde en verhief, die, zonder iemand te ontzien, voor haar belangen yverde, en onvermoeibaar was in zijn pogingen om ook anderen in haar ſchoot te doen overgaan, gelijk hem dat ook omtrent ſommigen gelukte. En dit laatſte moet ons te minder verwonderen, naarmate wy gelegenheid hebben gehad uit zijn theologiſche dichtſtukken, inzonderheid uit de „Altaergeheimenisſen", de „Beſpiegelingen" en „de Heerlijckheit der Kercke" op te merken, dat hy van het onderwijs zijner Roomſche leermeeſters een treffelijk gebruik had gemaakt en in de kennis van 't leerſtellige zoo wel als van de dialektiek het verre gebracht had, zoo dat bovengenoemde gedichten, het eerſte vooral, dan ook niet onder de minst vernuftige en welſprekende pleidooien behooren, die ten voordeele der Roomſche Kerk zijn gevoerd.

Van de leerſtelſels der Proteſtanten had hy minder grondige kennis: gelijk dit te zijner plaatſe reeds is aangetoond [1]).

Dan, in weêrwil van zijn vurigen yver voor zijn geloof, in ſpijt zelfs der ſcheldwoorden, die hy zoowel Arius en Socijn, als den Amſterdamſchen predikanten, den Engelſchen Puriteinen en den Schotſchen Bruinisten naar 't hoofd werpt, zijn hart was te liefderijk om eenigen geloofsdwang goed te keuren. De man, die zich zoo krachtig tegen de ſynodale beſluiten verklaarde, de vriend van Voſſius en De Groot, bleef zich zelven ook later gelijk, en niet alleen zoû men vergeefs, in al de werken die hy na zijn overgang ſchreef, een enkelen regel zoeken tot aanprijzing van geſtrengheid tegen ketters, maar ook leide hy, volgens Brandt [2]), de getuigenis af, „dat hy in de Inquizitie over niemands leven zoû hebben willen zitten, en dat men het vervolgen

1) Zie Deel III, blz. 111.
2) *Vondels Leven*, blz. 78.

van andersdenkenden aan eenige heethoofdige papen had toe te fchrijven:" er nog byvoegende, „dat de papen t'allen tijde over 't geweten der menfchen zochten te heerfchen, en dat fommige Reformateurs daarin *hun* voorbeeld volgden." Nog verhaalt Brandt, dat hy, offchoon de Onroomfchen voor ketters houdende, toch het befte wilde vertrouwen betreffende de zaligheid van deze en foortgelijke eenvoudige vrome lieden. Evenmin nam hy al de mirakelen, in de oude legenden opgedischt, als geloofsartikelen aan, en erkende ronduit, dat veel daarvan louter fabelen waren, in tijden van domheid en bygeloof door de monniken verdicht om 't domme volk te vermaken.

Hoe zijn Roomsgezindheid geen inbreuk maakte op zijn gehechtheid aan den Staat, en vooral aan Amfterdam, zal wel geen betoog behoeven, en het fprekende bewijs hebben wy er van gezien in zijn „Zeeleeu op den Teems" [1]), waar hy zoo wakker voor het Proteftantfche Nederland tegen den kryptokatholiek Karel II te velde trekt, en dat, ondanks zijn gehechtheid aan het Huis van Stuart.

Nog minder zal ik behoeven uit te weiden over 's mans arbeidzaamheid, van welke de vruchten getuigen, in dit en de voorgaande deelen vervat. Maar wel moet ik gewagen van de vlijt, welke hy aanwendde, om ten allen tijde op de hoogte te zijn van het onderwerp dat hy behandelde, en zich bekend te maken met de byzonderheden, die daarby te pas kwamen. „Zijn leergierigheit", zegt Brandt [2]), „was hier fpitsvondig, en diende zich van allerhande middelen. Om op elke ftof en zaak de rechte fpreekwijfen te vinden, onderzocht hy, by allerley flagh van menfchen, wat Duitfche woorden elk omtrent zijn werk, handteering en kunft gebruikte. De landtluiden vraagde hy, hoe zy fpraaken omtrent den landtbou, en hoe zy 't geen daar toe behoorde, noemden, en uitdrukten. Omtrent den huisbou, vraagde hy op gelyke wyze de timmerluiden en metfelaars; omtrent de zeevaart en 't scheepstuig de zeeluiden; omtrent de fchilderkunft, en wat daar toe 'hoorde, de fchilders: en zoo voort omtrent alle ander bedrijf, wetenfchappen en kunften. Dit ftrekte tot opbou der taale en om al wat hem voorquam met woorden, die der zaake eigen waaren, te fpreeken."

Reeds meermalen hebben wy gelegenheid gehad op te merken, hoe hy, ook voor zoo verre het den vorm betrof, gaarne het oordeel van lieden van fmaak en kennis vernam, en hun zijn gedichten, eer hy die ter perfe gaf, liet lezen, of voorlas. By zoodanige gelegenheid placht hy hun raad in te nemen, en verzocht hen, fcherp te letten op de zuiverheid van de taal, van het dicht en van den zin. Wezen zy hem in het Nederduitsch eenige onzuiverheid, in de poëzy eenige ftroefheid of matheid, in den zinbouw eenige kreupelheid aan, en oordeelde hy, dat hun kritiek op goeden grond fteunde, zoo deed

1) Zie Deel XI, blz. 8.
2) *Vondels Leven*, blz 76.

hy zijn best, de beſtaande feil te verbeteren. Ongelukkig had hy niet altijd keurmeeſters, zoo fijn van ſmaak en uitmuntende door grondige kennis, als Hooft, Van Baerle, Vechters, Huygens, de Voſſiusſen, de Baecken en anderen zijner tijdgenooten: en ik durf er aan twijfelen, of zy, die hy later raadpleegde, wel op de hoogte waren om wezenlijk juiſte aanmerkingen te maken. Van Jacob Venkel, die mede door Brandt [1]) genoemd wordt onder degenen, waarvan hy zich tot het overzien en beſchaven zijner gedichten meest bediende, weet ik niets af, en kan dus over zijn geſchiktheid tot die taak niets beſliſſen. Jacques de la Rue, een ander raadsman, wiens hulp Vondel inriep in gewichtige en twijfelachtige zaken en met vrucht placht te volgen, was, naar de getuigenis van Brandt [2]), een koopman, wel ongeleerd in 't Latijn en Grieksch, maar die de waereld gezien en lang in Spanje gewoond had, en even kloek van geest als ſchrander en doordringend van oordeel.

Zedig en ingetogen van aart, was Vondel niet gewoon, zijn eigen lof te trompetten of met ophef van zijn werken te ſpreken. Slechts eenmaal — in het „Berecht" voor zijn „Jefta" [3]) — zagen wy hem eenige ingenomenheid met zijn arbeid aan den dag leggen: wat daar ter plaatſe de gelegenheid verſchoonde.

Was hy nederig, waar 't hem zelven betrof, hy was toegevend omtrent het werk van anderen. „Wanneer jonge aankomende Dichters", zegt Brandt [4]), „hem iet lieten leezen, met verzoek van zyn oordeel, wees hy hunne misſlaagen wel gaarne aan, maar nam meer vermaak in 't prijzen van 't geen hem geviel, dan in 't berispen van 't geen hem mishaagde. Nooit zocht hy den geest uit te bluſchen; maar in 't tegendeel den lust en yver der leerzame vernuften bet t' ontſteeken. Hierom ſtondt hy veeltijdts gereet t' hunner hulpe en overzagh dikwyls hun werk: verwerpende al wat misſtondt: het ruuwe beſchavende, en 't misſtelde herſtellende: voorts hun leerende geen woorden tegens den aardt onzer taale te verſtellen; noch met zwetſen niet te hoog te vliegen of door kreupelheit plat op d' aarde te vallen; voorts wel te letten op d' orde of den draat en 't vervolgh der reede: ook op den ſtaat, eigenſchap en geſtaltenis, van elke zaake, en die elk naar heuren aardt uit te drukken. Daar toe diende d' „Aenleidinge ter Nederduitſche Dichtkunſte", op het aanhouden der leergierigen, in den jare 1650 geſchreven, [5]) in welk ſchrift hy met verſcheide nutte regelen ontvoude, wat den jongen dichteren te myden of te volgen ſtondt."

Nijd of afgunst jegens andere ſchrijvers waren Vondel onbekend; dit getuigen zijn tijdgenooten: dit ſtraalt door in zijn werken; ner-

1) *Vondels Leven*, blz. 77.
2) T. a. p., blz. 77.
3) Deel XI, blz. 44.
4) *Vondels Leven*, blz. 78.
5) Zie Deel VI, blz. 44.

gens vindt men daarin een poging, of zelfs den schijn daarvan, om iemands werk in een ongunstig of belachlijk licht te stellen — ten zij wanneer het zoodanig werk betreft, dat zijn denkwijze in 't godsdienstige of staatkundige aantast; doch dan tast hy de zaak en niet den vorm aan. In tegendeel toont hy zich ten opzichte van dezen overal welwillend en toegeeflijk, en talrijk zijn de gedichten, door hem ter aanprijzing van dichtwerken in 't licht gegeven. Hoe hy ingenomen was met Huygens, met De Groot, met Antonides, is ons door verscheidene plaatsen uit zijn werk gebleken. Ook Anslo en De Decker, die hy dichters van een cierlijke netheit noemde, en Vollenhove achtte hy hoog: en aan Brandt gaf hy lof als epigrammatist. Maar boven alle Hollandsche schrijvers stelde hy den Drost, zoo wegens zijn poëzy, als inzonderheid wegens zijn prozastijl, waarvan hy getuigde, dat hy in gandsch Nederland niemand kende, die in staat was slechts een blad te schrijven, gelijk de Drost het geheele werk der Nederlandsche Geschiedenissen had uitgevoerd. Aan Brandt had hy verklaard, van die Geschiędenissen gewagende, „dat het een volmaakt werk was, een kweekhof van verheven Duitsch; dat de Dichters uit dat werk al de krachtige en aardige spreekwijzen in orde behoorden te verzamelen — gelijk Aldus Manutius en anderen uit Cicero in 't Latijn deden — en dat ze die door 't overwegen en herkaauwen hun eigen makende, dan een stijl zouden krijgen, den Parnas waardig." [1]) Maar ook Spieghel hield hy in groote waarde: nog in zijn laatste levensjaren las hy dien aan zijn dochter overluid voor, en in zijn eenigheid tot tweemalen toe; terwijl hy 't werk Antonides ter lezing aanprees, als uitnemend geschikt om taalkunst en wijsheid te leeren.

Zoo verre was Vondel er af, iemand zijn verdienden lof te willen onthouden, dat hy in tegendeel zich bloot stelde aan de berisping, personen en zaken in zijn gedichten te prijzen, die beneden zijn lof stonden: in welk geval hy zich behielp met de uitvlucht, dat zy hem als lofwaardig waren voorgesteld en hy ze op goed geloof geprezen had. Ook werd hem ten laste gelegd, dat hy 't misnoegen, eenmaal opgevat, niet licht weer afleî, en 't gewaand ongelijk niet licht vergaf. Het valt niet te ontkennen, dat Vondel, voor zoo verre wy hem uit zijn schriften moeten beoordeelen, zich even standvastig toonde in zijn weêrzin jegens sommigen als in zijn genegenheid tot anderen; — doch de weêrzin gold in den regel minder de persoon dan de zaak, welke die voorstond, en sproot dus by hem uit het verstand voort en niet uit het hart. In tegendeel spoorde dat hart hem aan, zich te verzoenen met al wien hy dacht misdaan te hebben, en hem vergiffenis te vragen: zoo dat men zich over zijn zelfsverloochening verwonderde. [2])

1) Zie *Vondels Leven*, bl. 79.
2) Zie *Vondels Leven*, blz. 82.

In 't gezelfchap der menfchen was Vondel ftil en afgetrokken. Als een ftaaltje hiervan wordt verhaald, [1]) hoe hy eens, ten huize van Joost Brasfer, broeder van den Thezaurier, ter maaltijd genoodigd, terwijl De Groot, Vosfius en Van Baerle, allen vrienden van onzen dichter, zich in 't gezelfchap bevonden, aan tafel geen woord fprak: wat velen vreemd voorkwam. Wy hebben intusfchen gezien, [2]) dat zijn aart van nature tot droefgeestigheid overhelde; en het is te onderftellen, dat hy bovendien, fteeds bezig in den geest met het een of ander werk dat hy onder handen had, onderhevig was aan zekere verftrooidheid van gedachten, die hem vergeten deed, dat hy zich in gezelfchap bevond en dat velen de oogen op hem gevestigd hielden. Maar, en hoe kon het wel anders? in weêrwil van zijn ftilzwijgendheid ontviel hem nu en dan een kort en fnedig woord of een ftekelig gezegde, dat te meer trof, naarmate het meer onverwacht kwam.

In handel en wandel gedroeg zich Vondel onbefproken, zedig, nederig, vreedzaam en zonder gewinzucht. Omtrent den drank was hy matig en zelfs onder zijn tijdgenooten een toonbeeld van ingetogenheid; althans Brandt getuigt, [3]) niet te weten, dat hem iemand ooit befchonken zag; een negatieve lofſpraak, die in onze dagen niet als zoo heel vleiend zoû worden opgenomen; maar wel als zoodanig befchouwd kon worden in een eeuw, toen by plechtige gelegenheden ook zelfs de deftigfte lieden niet gewoon waren anders dan met een roes aan van tafel te fcheiden. Was Vondel alzoo geen wijndrinker, hy at met fmaak, inzonderheid hartige fpijze, tot in zijn hoogften ouderdom. Zijn kleeding was — gelijk dit uit de beftaande portretten is op te maken — eenvoudig en deftig.

Dit is nagenoeg al wat met zekerheid omtrent de perfoonlijkheid van onzen dichter kan gezegd worden. Wilde ik het gebied der fantazy betreden, ik zoû eenige bladzijden kunnen vullen met kniedichten en kwinkflagen, die de overlevering aan Vondel toefchrijft. Doch de meeften daarvan dragen, 't zij door hun onkiesheid, 't zij door het kreupele rijm of dicht, het innerlijk bewijs met zich, dat zy geheel ten onrechte op zijn rekening worden gefchreven. De reden, waarom dit gebeurd is, valt licht te verklaren, wanneer men bedenkt, dat een gezegde of een anekdote altijd meer pit heeft, wanneer men die in verband kan brengen met dezen of genen beroemden naam. Zoo werd in onze dagen het vaderfchap van de meeste *bons-mots*, die in Frankrijk rondgevent werden, aan Talleyrand toegekend; en zoo zal het ook na Vondels dood gegaan zijn met rijmpjes en uitdrukkingen, die wel fpoedig vergeten zouden zijn geweest, indien zijn naam niet tot voertuig gediend had.

Meer treurig dan vreemd is het, dat ons niet bekend is of Vondels

1) Zie *Vondels Leven*, blz. 84.
2) Zie Deel II, blz. 117.
3) *Vondels Leven*, bl. 84.

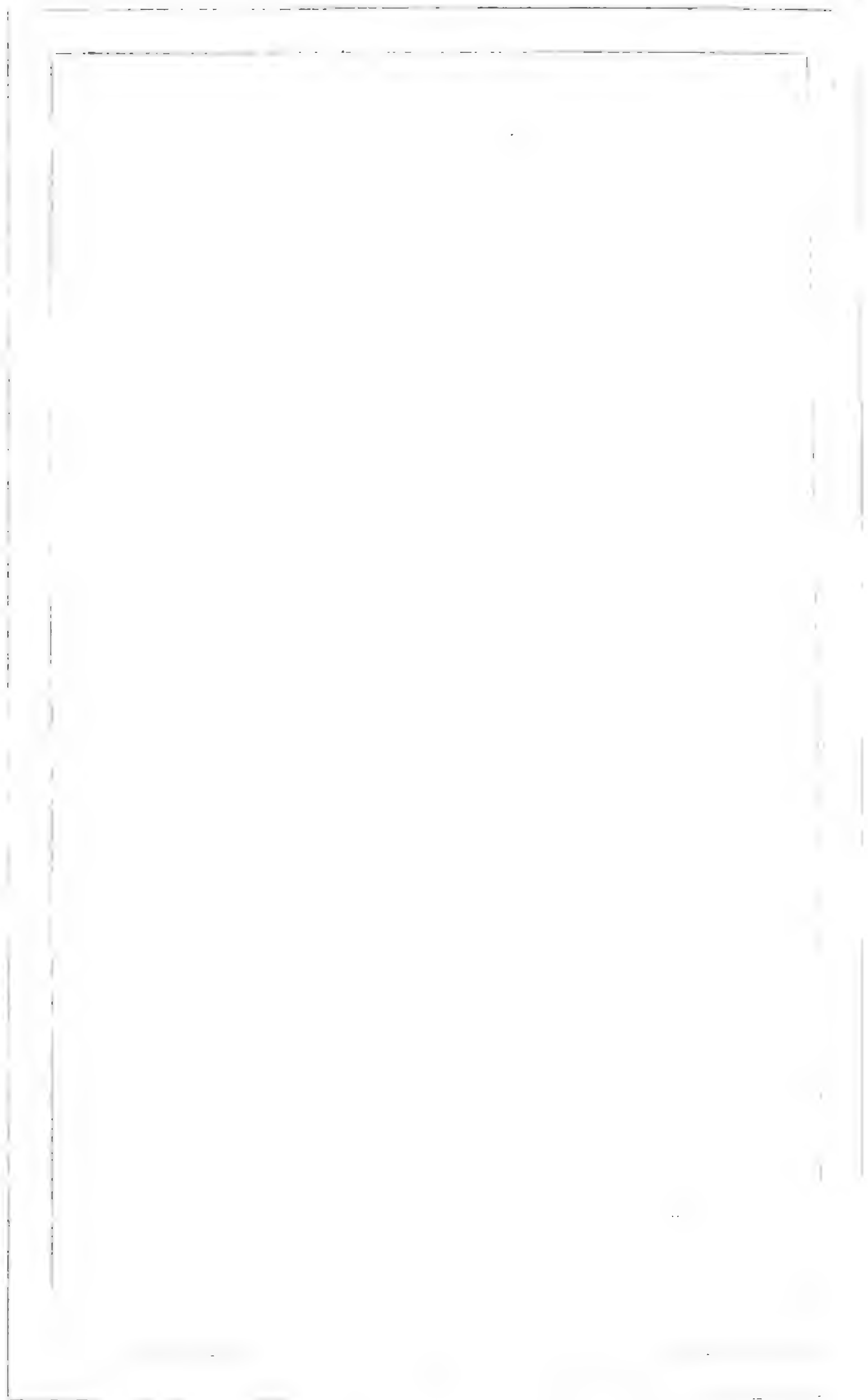
naam nog in eenigen nakomeling blijft bestaan. Wy hebben gezien,[1]) dat zijn kleinzoon zich in een treurige omstandigheid bevond, en wanneer zelfs de voorspraak des dichters niets voor hem vermocht, is het geen wonder, dat, na den dood van dezen, men zich zijn naamgenoot nog minder zal hebben aangetrokken. Wat er van hem, veel min van zijn afstammelingen geworden is, is my dan ook niet gebleken. Gelijk de naam van dien statigen en boven alle rivieren beroemden waereldstroom, aan wiens oever Vondel geboren was, en dien hy in zulke schoone vaerzen bezongen had, van den Rijn, na dat deze de Duitsche grenzen heeft overschreden, niet blijft voortleven dan in een smalle sprank, die spoedig in de duinen verzandt, even zoo moest Vondels naam, na zijn sterven, niet meer dan door eenen kleinzoon gedragen worden [2]). — Maar leeft die naam in geen kindskinderen, hy zal onsterfelijk blijven zoo lang nog ergends de Nederduitsche taal in eere is, zoo lang nog ergends een hart voor Nederduitsche poëzy blyft slaan. Moge het voortreffelijke, door hem in 't licht gebracht, meer en meer ten voorbeeld strekken aan al wie zich in de taal en dichtkunst van ons land wil oefenen, en moge de arbeid, aan deze uitgave ten koste gelegd, daartoe maar eenigszins hebben bygedragen.

En zoo heb ik een taak ten einde gebracht, welke ik, wellicht te vermetel, maar met moed aanvaard en met volharding verricht heb. Wordt my de lof geschonken, dat ik aldus aan Neêrlands grooten dichter een gedenkzuil heb opgericht, zijner niet geheel onwaardig, het zij verre dat ik mij dien geheel zou willen toeëigenen. In de eerste plaats komt een groot deel daarvan toe aan den Heer M. H. Binger, die 't ontwerp vormde en mijn hulp daarby inriep, en aan zijn wakkere zonen, die, op zijn spoor, tijd en zorg en moeite en kosten hebben ten beste gegeven, om het werk tot een cieraad der Nederlandsche pers te doen strekken. In de tweede plaats aan hen, die, 't zij door liefde tot Vondel, 't zij door welwillende zucht om schrijver en uitgever van dienst te zijn, gedreven, my die bouwstoffen hebben verstrekt, welke deze uitgave van Vondels werken en dit verhaal van Vondels leven in volledigheid, in belangrijkheid alle vroegere moesten doen overtreffen. Ten derde aan de inteekenaren, die het ons mogelijk gemaakt hebben, de onderneming te beginnen, voort te zetten en ten einde te brengen.

Maar Hem vooral zij mijn dank gebracht, die my het voorrecht geschonken heeft, onder vele wisselingen, mijn aandeel in dit werk te volbrengen niet alleen, maar zelfs, wat ik nauwelijks verwachten mocht — het ter perse brengen van dit laatste Deel te beleven.

1) Zie hierb. blz. 65.

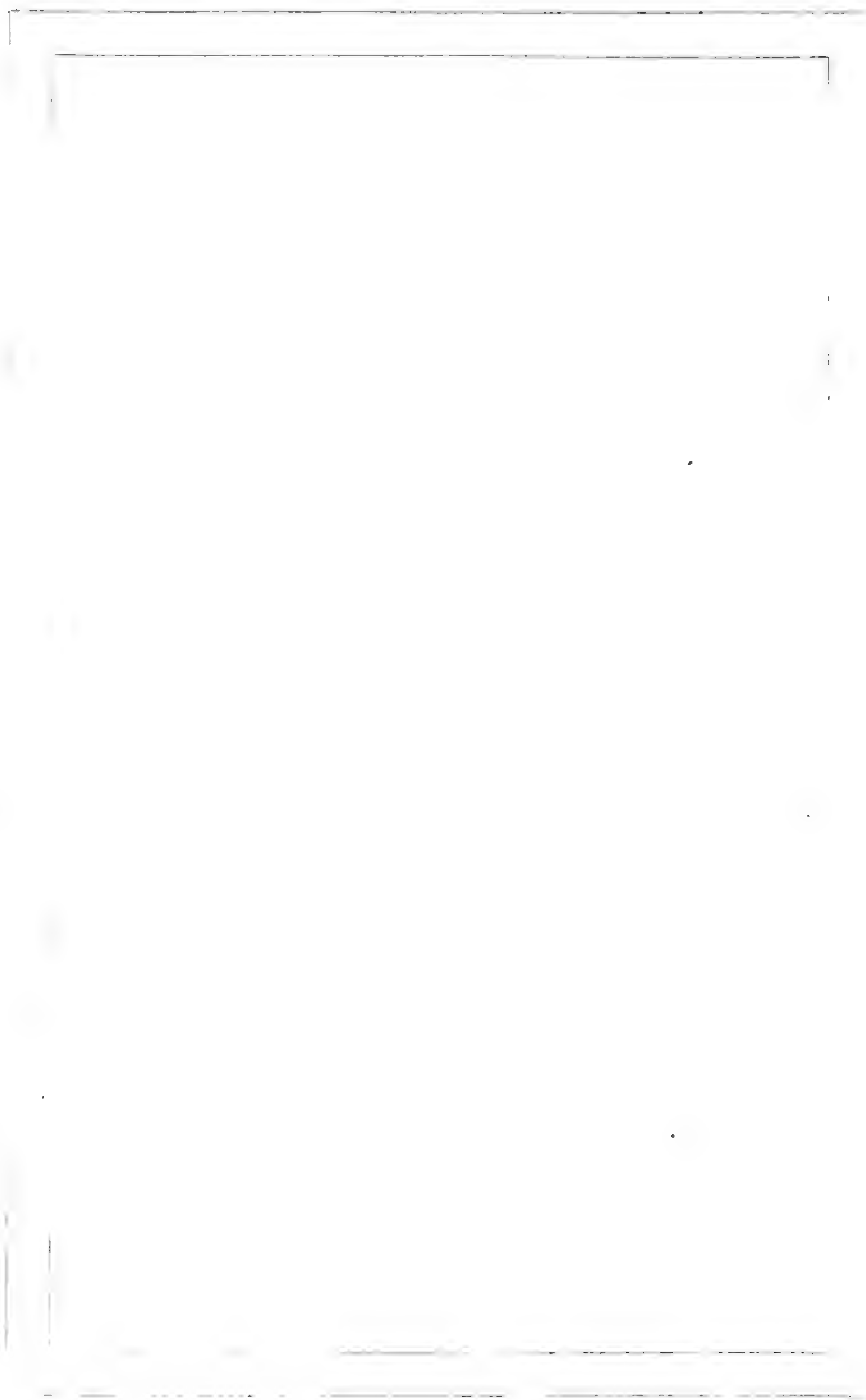
2) Immers bestaat er geen bewijs dat de zoodanigen, die, in lateren tijd, den naam voerden, en over wie in de Byvoegselen zal gesproken worden, in eenige betrekking tot onzen dichter stonden.

BYVOEGSELEN

EN

VERBETERINGEN.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN.

OP HET

EERSTE DEEL.

Blz. 20, vs. 4.

Snackend' na 't water Claar-ken cant beter gelijcken?

Aldus is de regel in het gevolgde h. f. afgedeeld: de Heer Van Vloten heeft hem in zijn uitgave, met verandering van ſpelling en interpunctie, te recht naar ik geloove, aldus doen luiden:

Snakkend naar 't water klaar: 'k en *kan 't beter gelijken.*

De laatſte halfregel is alzoo by hem geen vraag, maar beteekent: „ik kan voor de zaak geen betere gelijkenis vinden."

Blz. 47, de noot op *bedijen.* — *Bedijen* is in Friesland nog in dagelijksch gebruik, en wel met gelijke beteekenis als die 't in onzen tekst heeft.

Blz. 51, de noot op *zeyn.* — *Zein* wordt nog heden ten dage in Friesland gezegd, voor *zeis:* in Holland meest *zen.*

Blz. 75, vs. 805.

Sy hunnen loop op nieus verdobbelden vervolghen,

De heer V. Vloten heeft in zijn uitgave de noot op 't woord *verdubbelden* nageſchreven en dit laatſte door „dubbel ſnel" verklaard. Had hy echter, met zijn gewone ſcherpzinnigheid, de onjuistheid mijner verklaring ingezien, en het vaers zelf, in plaats van het insgelijks na te ſchrijven, gelijk hy het by my vond, eens

in een vroegere uitgave nageſlagen, hy zoû gevonden hebben, dat mijne noot, waarſchijnlijk op de proef zelve geſteld, alleen het gevolg is van een zetfout, en dat men den regel aldus moet lezen:

Sy hunnen loop op nieus verdobbelden verBolghen.

Verdobbelden blijft op die wijze, wat het altijd geweest is, de 3de perſ. mv., onv. verl. tijd van 't w.w. *verdobbelen*, de zin vloeit zuiver en regelmatig voort en wy hebben met geen bywoord *verdubbelden* te maken.

Blz. 81, de noot op *ketten*. — *Ket* en *kette* worden nog heden in Friesland gehoord.

Blz. 88, vs. 1191. — »Het ſchijnt my twijfelachtig," ſchrijft my de Heer Riedel uit Groningen, »of V. hier wel Ninivé en niet liever Babylon bedoeld heeft. Beide werden toch algemeen als hoofdſteden van 't Asſyriſche rijk beſchouwd, ofſchoon Babylon veelal een afzonderlijk rijk uitmaakte en ſlechts nu en dan aan Asſyriën onderworpen was. Dat evenwel Ninivé aan den ooſtelijken oever van den Tigris, tegenover het hedendaagsche Moſul, gelegen was, en niet by 't ſtroomen der Eufrates, behoefde Vondel juist niet te weten, daar men dit eerst onlangs uit de puinhoopen van deze reeds in 606 voor Chr. verwoeſte ſtad bewezen heeft. Nogtans geloof ik, dat Vondel in zijn vroegſten tijd eerder aan het bybelſche Babel van Nimrod dan aan het Ninivé van Asſur gedacht heeft. Bovendien veroorloof ik my aan te merken, dat de veronderſtelling van een *eerſte* en *tweede* Asſyrisch rijk eene uitvinding der nieuweren is, alleen om de onontwarbare kronologiën en berigten der oude ſchrijvers over Asſyriën in eenige overeenſtemming te brengen, maar dat zy op geene voldoende gronden ſteunt, ofſchoon Asſyriën, gelijk alle Aziatiſche rijken in de allereerſte tijden, onderſcheidene lotwisselingen zal hebben ondergaan, en ook volgens Herodotus een langen tijd over een groot deel van Opper-Aziën geheerscht heeft, terwijl het in zijn laatſten tijd door Mediën en Babylon eerst verzwakt en toen vernietigd werd."

Blz. 91, vs. 1286 volgg.

En voor dien Scepter eel van dynen Gheyſtſchen Ram
De kromme hoornen grijpt, ivelck beter u zal voeghen,
Oft t Kouter, om de borſt des Ackers te doorploeghen
Vant Paleſtijnſche lant.

Zoo ſtaat er in alle uitgaven en de zin loopt volkomen rond. »De borst des akkers van 't Palestijnſche land", voor »de Palestijnsche bodem," moge wat tautologisch klinken, onverklaarbaar is het zeker niet. Volgens den Heer Van Vloten is dit echter wel

het geval. Zeker meent hy, dat Farao niet in eenen adem aan Mozes en Aaron het verlof zal weigeren om naar Palestina te gaan, en hen aanſporen, aldaar te ploegen: uit welken hoofde hy — t. w. de Hr. V. Vloten en niet Farao — achter vs. 1288 een komma plaatst en in vs. 1289 *van* in *dan* verandert, zoodat de zin komt te luiden: »het grijpen van de hoornen van een ram of van 't ploegijzer zoû u beter voegen dan het land van Palestina." De konjektuur moge vernuftig zijn, ik kan er my niet meê vereenigen: welke tegenſtelling ter wereld toch levert het *grijpen* van ramshoornen, of van een ploegijzer, met een *land* op? — 't Is, als zeide ik aan den Heer V. Vl.: »het preêken in de Groote Kerk te Deventer zoû u beter voegen dan Zutfen." Hy zoû my, maakte ik my aan zulk een fraze schuldig, zeer te recht vragen of ik alle begrip van ſtijl verloren had. — My komen de woorden van Farao geenszins onduidelijk voor, wanneer men ſlechts aanneemt, dat hy ironisch ſpreekt, »Ei wat!" zegt hy: »zoek maar niet naar mijn ſcepter te grijpen — waar het u toch eigentlijk om te doen is: — grijpt liever een bok by de hoornen, of een ploegijzer, waar gy" — en hier volgt nu juist de ſarrende ſpot — »een Palestijnſchen akker meê ploegen moogt — als gy er maar komen kunt." — Vondel moge hier niet klaar genoeg uitgedrukt hebben wat hy bedoelde: de gedachte op zich zelve was echt dichterlijk en juist geſchikt om het hatelijk karakter des konings in 't licht te ſtellen.

Blz. 148, de noot op *kop*. — »*Kop*," zegt de Hr. V. Vl. in zijne noot op deze plaats, »is van 't Romaanſche *coppa* en dus niet hetzelfde als *hoofd*." *Kop* van *coppa?* dat klinkt my in 't oor, als zei men, dat *wind* van *ventus*, en *Hamburg* van de *Hamburger cigaren* kwam. Doch 't zij eens zoo: hebben *koppa*, *caput*, *κεφαλον*, *haupt* en *hoofd*, niet al te zamen denzelfden oorſprong en zijn zy niet, met geringe afwijking, 't zelfde woord?

Blz. 207, vs. 1, 2. — Vondel begaat hier een anakronismus, door Perillus voor te ſtellen als navolger van Myron, die anderhalve eeuw na hem leefde. Immers Falaris, voor wien Perillus, volgends de legende, zijn koperen koe goot, was van 565 tot 549 v. Kr. tyran van Agrigentum. Van Myron kan nog gezegd worden, dat hy te Eleuthera geboren, doch Atheensch burger, en tijdgenoot was van Fidias en Polykleet, beiden, als hy, leerlingen van Ageladas. De Griekſche Anthologie bevat zes-en-dertig byſchriften op zijn koe.

Blz. 209, vs. 2. *God wouds!* — De uitdrukking had, als te recht door den Hr. V. Vloten is opgemerkt, dezelfde kracht als het hedendaagſche „God beter 't."

Blz. 211, de noot op *put-eemren*. — De heer V. Vl. beſtrijdt hier mijn beweeren, dat *eemer* „waterdrager zou beteekenen, als afgeleid van

ee, en wil het woord als een famentrekking van *eenbaar* („wat aan *een* handvat *gedragen* wordt.") Gronden voor zijne ftelling brengt hy niet by, en zoo lang my die niet overtuigend gegeven worden, komt my de afleiding, die hy opgeeft, geweldig gezocht voor en eenigszins in den fmaak van afleidingen als *lantaren* van *lamp* en *toren*, of als *koomeny* van *common eafe*. Als wy toch in ons land rivieren hebben, wier naam van *Eem* en van *Demer* (d. i. „*de eemer*,") buiten kijf fynoniem met dien van „wateraanvoerder" is, wat kan er dan natuurlijker zijn dan een dergelijke benaming toe te kennen aan een werktuig, gebezigd om hetzelfde te verrichten?

Blz. 221, de noot op *uytfpanden*. — „Om 't rijm", zeide ik, „voor *uitfpant*." Neen," zegt de Hr. Van Vloten: „voor *uitfpande*." — Dat *uytfpanden* voor *uytfpande* ftond, was niet noodig door my herinnerd te worden: zulke byvoegingen of weglatingen eener flot-*n* zijn toch in Vondels eerfte dichterstijdperk zeer gemeen; maar wat ik wilde doen opmerken is de licentie, die zich de dichter veroorlooft, door, om 's rijms wille, het imperf., dat hier niet te pas kwam, voor het praef. te gebruiken.

Blz. 223, de noot op *fchappray*. — Nog altoos, getuigt de Hr. V. Vloten, wordt in Overijsfel de plank in een kast *fchap* genoemd.

Blz. 227, vs. 17. *Want dat den eenen Wolf*. — De Hr. V. Vloten verandert in zijn uitgave *dat* in *daar*, wat zeker beteren zin geeft, maar toch niet de *rechte* verbetering is. Immers deze vinden wy in de uitgave van 1661 by J. van den Bergh, waar de zin herfteld is door *dat* in *als* te veranderen.

Blz. 231, de noot op *noenmael*. — De noot is min juist, voor zoo verre daar in gezegd wordt, dat het etensuur *verlaterd* werd van 9 tot 12 uren. De Romeinen verdeelden den dag in 12 uren en telden van zonsopgang af: hun *noen* of „negende uur" kwam dus omftreeks met ons zes uren na den middag overeen. Hun etensuur verfchilde alzoo weinig met dat van den hoofdmaaltijd by voorname lieden in onze hof- of hoofdfteden, behalve alleen hierin, dat wanneer de Romeinen eens een buitengewoon feestmaal hielden (wat zy *dedio* noemden) zy dan vroeger dan anders aan tafel gingen, terwijl ten onzent juist het tegenovergeftelde plaats heeft.

Blz. 237, de noot. — Over Herkules, als befchaver van Galliën, kan nog met vrucht worden nagellagen AMÉDÉE THIERRY, *Histoire des Gaulois*, *Tom.* I. p. 62.

Blz. 316, reg. 5. — Sara van den Vondel trouwde op 3 April en daarby verfcheen alleen haar moeder als getuige. — Zie *Dietfche Warande*, Deel VI, blz. 68. Een nieuw bewijs, dat de vader toen reeds overleden was.

Blz. 355, de noot op vs. 244, 245. — Door *een blonden Englenregen* acht de Hr. V. Vloten dat wy „een regen van gouden *engelen* of *angelotten*" — een Engelſche munt — te verſtaan hebben: een gisſing, die ook my zeer aannemelijk voorkomt.

Blz. 358, de noot op vs. 360. *Ptolomaeus.* — „Hoe kan," vraagt my een filoloog, „hoe kan een kenner van het Grieksch in dezen van *Πτόλεμος* afgeleiden naam nog altijd, even als 't *profanum vulgus*, in 't midden een *o* ſchrijven?" — Ik antwoord, dat ik hierby 't algemeen gebruik gevolgd heb, volgens 't welk de Egyptiſche koningsnaam *Ptolemeus*, die van den geleerden ſterrekundige *Ptolomeus* geſchreven wordt. Even als hier ten opzichte van de etymologie, blijf ik insgelijks met het *profanum vulgus*, *Sint Heléna* zeggen, wanneer ik van het eiland ſpreek, offchoon de quantiteit *Hèlena* vereiſchen zoû.

Blz. 386, en Nal., bl. 53. — De vertaling der dichtregelen, door De Bartas aan koning Jakobus I gewijd, en die niet voorkwam in de door my gevolgde afzonderlijke uitgave der „Heerlijckheyd van Salomon," is te vinden in de uitgave door Zacharias Heynsz van den geheelen Bartas gegeven (en waarin ook de gedeelten, door V. vertaald, zijn opgenomen). Ik laat die hier volgen, echter met de opmerking, dat zy niet van Vondel zijn kan; dewijl al wat van diens hand in de uitgave van Heynsz voorkomt, ook met diens naam geteekend is.

O Schotſche koningh: 't zelfde ick van u ſpreeck lofzaem
't Wydrennende gherucht van uw geylerekte faem
De zee my kruyſſen dede en, van de grens van Spangien
Bezoecken avontuers de kuſt van uw Bretangien.
Wat zagh ick, och! maer och! wat zagh ick niet, goê Godt!
O weerelts wonder-werck! o koningh uytgelot,
Van d'Hemel tot yet groots! O roem van Vorſten-Hoven,
'k Zagh zoo veel, dat mijn ſiel mijn oogh niet koſt ghelooven.
Een gryſen breyn, die 't hooſt eens jonghelings beſlaet
Maer moedicheyt bedeckt met vrouwelyck gelaet:
Een ryp verſtant, een geeſt ſnel, wacker en dierweerdigh,
Een Redeneering, die diepſinnich is en veerdigh
In eenen geeſt Virgyl en Cicero geſtooſd
En 's Hemels gaven al ghegoten in een hooſd.
Volherdt o goed Monarch! wilt eere op eere laden
En effen als uw Loff is minder als uw daden.

3 *Lofzaem* voor „tot uw lof."
4 *Avontuers* voor „op avontuur."
6 *Uytgelot* voor „uitgekeurd, voorbeſchikt."
11 *Dierweerdigh* voor „veel waarde hebbende."
15 *Goed Monarch:* te recht door V. Vl. geſteld voor *Godt Monarch*, als in 't oorſpr. ſtaat; ook het Fransch heeft *bon roy*.
16 *Effen:* 't zelfde als *even*.

Maeckt dat uw voorſaet ſy gevordert door uw daên,
Dat uw aenſtaende daên verleên te bovengaen.
U zelf beheerſcht, en wijs, godvruchtigh, vroom, ten leſten,
't Geurigh ghetuignis van myn veerzen wilt beveſten.

Blz. 389. Nal. blz. 55. — In den Navorſcher XI. blz. 11, komt het navolgende voor:

Een brief van Pieter de la Rue. Dezer dagen kreeg ik toevallig in handen een geeſtigen brief van Pieter de la Rue, den bekenden ſchrijver van *Staatkundig, Heldh.* en *Gelett. Zeeland*, in 1734 aan een ander letterkundige, naar ik vermoed D. Jan te Water te Zaamſlag, gerigt. Over de verhouding van Huygens tot Cats ſprekende, wordt onder andere gezegd: „dog zoo men op enkele vertelſelen agt wil ſlaan, zou d'heer Huygens zelf zijnen elders zoo dikwijls geëerden vriend met dit ſchimpend grafſchrift beluid hebben:

„*Hier onder leit een man, een man die in zijn leven*
Heeft ik en weet niet hoe, en 'k weet niet wat geſchreven,
En des al niet te min, wat dient er meer gezeit,
'T is Cats, *de ridder* Cats, *die hier begraven leit.*"

„En men verhaalt, dat zijn andere goede kennis Westerbaen in zijn jonge jaaren den heere Cats eens een zijner gedichten hebbende laaten lezen, Cats zou gezegd hebben, „'T gaat al wel, de gedachten zijn goed, maar gij moest het wat uitgebreider gemaakt hebben," waarop Westerbaen een puntdicht zou gepast hebben, waarvan de inhoud was, dat, had hij daar wat dikwijls *ik en weet niet wat* en *des al niet te min* enz. ingevoegd, het haast zoo groot als zijn *Trouwring* zou geworden zijn. Anderen ſchrijven dit laatſte historietje den zedigen J. de Dekker toe, dog tot het een nog 't ander hebbe ik eenig bewijs als van hooren zeggen en omtrent zaaken van dien aard, valle ik doorgaans zeer traag geloovend."

Na Cats, die destijds van letterdieverij ſcheen beſchuldigd te zijn, verdedigd te hebben, gaat de la Rue voort:

„Vrij wat meer redenen zouden er zijn om den Heer Cats van letterdieſte te beſchuldigen, indien men hem kon aantoonen, dat hij omtrent den Britſchen Donne of andere uitlandſche vernuften gehandeld had, zoo als Vondel (Vondel dat orakel van Parnas) heeft kunnen goedvinden in zijne jeugd te handelen met zijne *Waarande der dieren* en *Gulden winkel*, welke beide werkjes hij opgeeft als eigen maakſel: ondertusſchen is het eerstgenoemde niet anders dan eene vrij gemakkelijke vertaling, in zoovele of weinige regels hem ligst viel, van zeker fransch werk, zijnde alle klinkdigten op dezelfde zinnebeelden genaamd *Ebatement moral des Animaux*, Anvers

1578, 't welk ik bezitte en dus oogſchijnbaar verbeteren kan, alleen heeft er VONDEL de aanmerkingen in proſa bijgevoegd." Onder in eene noot ſtaat hier: „Nadat ik dit geſchreven heb, heb ik toevallig ontdekt, dat die aanmerkingen zelfs nog niet van V zijn, maar nog veel woordelijker als het rijm vertaald uit een Hoogduitsch boek in 4°. getyteld *Theatrum Animalium*, ged. 1608.

„Het tweede is nog erger behandeld, gemerkt dat en rijm en proos niets anders is dan een genoegſaam woordelijke vertolking uit het fransch van GOULARD zijnde een boekje in 8°. of 12°. met dezelfde printen, doch een anderen tytel. Ik keure wel geenſins af dat V zijne kunst begonnen heeft met vertaalen van in hun ſoort geeſtige ſchriften. 'T is er zoo verre van daan dat ik met hem oordeele zulks den regten weg mogte zijn om toe te nemen: maar dit is en blijft onverantwoordelijk dat hij het uitgaf t' eenemale als zijn eigen werk. Ware het nood, men zou MORHOFF en anderen van tegenberigt op hunne bezwaren omtrent CATS kunnen dienen, enz."

Wat hier DE LA RUE omtrent de beide uitgaven vertelt is reeds door my in de Nalez. op 't Eerſte Deel medegedeeld: en wat zijn verwijt aan V. betreft, zoo bedenke men 1°. dat ieder lezer in VONDELS dagen zeer goed met het beſtaan der oorſpronkelijke werkjes bekend was en dus de vermelding, dat VONDELS arbeid maar vertaalwerk was, volkomen onnoodig geacht kon worden, en 2°. dat mede in die dagen tytel en voorwerk geheel de zaak waren van den uitgever, waar de ſchrijver zich niet mede bemoeide, zoodat het verwijt niet tegen VONDEL, maar tegen Pers had gericht moeten worden.

Blz. 459, de noot op vs. 14. — *Aenwenst* is een ſynoniem van „*aenwennis*," en even zuiver van vorming.

Blz. 487, vs. 5 en 6.

Oft, ander oorſaeck, verre om d'oudheyd noch te zoecken
Int onghekreuckt pampier van onbeſchreven boecken.

Ik had, in de noot, de woorden *verre om d'oudheyd* verklaard met: „nog verder dan de oudheid." De Hr. Van Vloten acht deze verklaring min gelukkig, plaatst in zijn uitgave *om d'oudheyd* tusſchen ( ), en verklaart *om* door „wegens." Ik mag 't lijden, offchoon Vondel hier met dat *ongekreuckt pampier* en die *onbeſchreven boecken* wel den ſchijn aanneemt, den lezer naar een heel verren, mythiſchen tijd te willen wijzen, en *verre om d'oudheyd* even goed Nederduitsch is als *verre om de Oost*; doch de lezer oordeele.

Blz. 615, vs. 2. *Een Lombaertſche Hen.* — Het Paduaanſche hoenderras

was om zijn zwaarte en ſchoonheid vermaard," zegt de Heer van Vloten, en verwijst daarby naar BUFFON, *Oiſeaux*, VII. p. 108.

Blz. 629, de noot op vs. 9, 10. — *Ronsſen* ligt in Vlaanderen en 't woord is waarſchijnlijk uit het oorſpronkelijke overgenomen. Zeker lag de plaats, als de Hr. V. Vloten te recht aanmerkt, niet volkomen in de buurt van *'t Gelddelooze Pad.*

Blz. 666, noot 3. — „Een niet Amſterdamsch lezer," ſchrijft my de Heer Riedel, „weet niet, waar die tirade op doelt." Volkomen waar, en zy was dan ook meer bepaald gericht tot de Beſturen, die de heiligſchennis gepleegd hebben, en voor derden minder belangrijk. Den weetgierigen geef ik echter gaarne deze toelichting, dat zy o. a. doelde 1°: op het in der tijd doen verdwijnen zoo wel van de regels van Hooft, luidende:

Schrik niet, ik wreek geen quaat, maar dwing tot goet.
Straf is mijn hant: maar lieflijk mijn gemoet,

en geplaatst onder het fraaie bas-relief, in 1607, door den vermaarden beeldhouwer Hendrik de Keyſer vervaardigd, 't welk in 't laatst der vorige eeuw uit het Spinhuis werd overgebracht naar de poort in den ringmuur van het toen geſtichte Werkhuis; 2°: op het bedekken met een leelijke houten kast van het fraaie beeldhouwwerk boven de Oude Tuchthuispoort: — wandalismen, ter beſparing van de zenuwen der boeven door filoboeven gepleegd.

Blz. 667, de noot op *d'Huysvaderlijcke Goden.* — „Vondel", ſchrijft my de heer Riedel, „had geen ongelijk met de *penates* „huisvaderlijke goden" te noemen." Immers reeds Cicero (*de Nat. Deor.* II. 27), zegt van hen: „*ſive a* penu ducto *nomine (est enim omne, quo vescuntur homines,* penus) *ſive ab eo, quod* penitus *inſident, ex quo etiam penetrales a poëtis vocantur.*" En in het overgeleerde boek van Klauſen, *Aeneas und die Penaten* (Hamburg u. Gotha, 1846, p. 647), leest men van hen: *ſie ſind die Geister des ſich ſelbst verſorgenden Hausſtandes. Ihre Stelle ist vor der Vorrathkammer, uber der ſie walten; am Herd, fur den ſie den Vorrath hergeben; im Compluvium, welches das innere des Hauſes friſch und kuhl erhalt; unter dem Baum desſelben, welcher ſie beſchattet. Der Herd kann als Opferſtatte fur ſie dienen, doch wird auch zuweilen ein eigner Altar fur ſie errichtet. Ihr feierliches Opfer wird ihnen in Januar gebracht, zu der Zeit da man des* penus *am meisten bedarf.* — De *Penates* ſtonden echter veel hooger dan de *Lares*, en werden, even als ook deze, in *publici* en *privati* onderſcheiden." — Waar zulke autoriteiten tegen my worden aangevoerd, zoû my zeker niets anders overſchieten dan Vondel om verſchooning te vragen voor mijn ongepaste kritiek; alleen moet ik doen opmerken, dat mijn bedenking maar ten deele is opgelost, en *Huisvaderlijke Goden* my nog altijd blijft

doen denken aan „Huisgoden", *penates privati:* terwijl Virgilius fpreekt van *penates patrii* of *publici.*

Blz. 676, noot 3. — *Eerlijcke* voor *eervolle.* — Reeds op blz. 334 had ik gezegd, *eerlijk* boven *eervol* te verkiezen, waar men er, even als hier, niets anders meê wilde uitdrukken dan de Franfchen, waar zy 't woord *honorable* bezigen — en ik had dit op blz. 392 herhaald. Toch werd ik door mijn vriend Alberdingk Thijm in eene, door hem geleverde kritiek, berispt, als zoû ik, — ware 't ook maar in fchijn — een bevorderaar zijn der H. Duitfche famenftellingen met *vol.* Ik wensch ook zelfs den fchijn van zulk een bedoeling van my af te werpen: ik ben het volkomen met den Hr. A. T. eens, dat by ons van het woord EERVOL een fchromelijk misbruik wordt gemaakt, dat — om zijne woorden aan te halen — „*eerlijke* bejegeningen den *eerlijken* man hoogst aangenaam, zoogenaamd *eervolle* onderfcheidingen vaak zeer lastig en kwellend zijn," en even als men van een „*eerlijke* begrafenis" fpreekt, wenschte ik ook, dat men fprak van „een *eerlijk* ontflag." Maar ook de oude benaming *eerzaam,* waarmede de Soeverein voorheen de magiftraten toefprak, zoû ik wel weder in zwang willen gebracht zien. Men is gewoon in de Tweede Kamer over en weêr elkander „'t *geächte* lid" te noemen, wat fomtijds maar half uit de keel wil. Zoû 't niet beter zijn, aan beiden, taalkunde en oprechtheid, hare eifchen te geven en te fpreken van „het *eerzame* lid", wat toch de juifte en letterlijke vertaling ware van *l'honorable membre?*

Blz. 695, vs. 526.

Van mond ten Hemel klimmen.

De Hr. V. Vloten leest hier, voor *mond*, *moud*, welk woord (by ons verouderd), even als nog 't Eng. *mould*, „ftof, aard", beteekent. De gisfing is vernuftig; maar komt my wel wat gezocht voor en de antithefis, „van mond ten Hemel" is, dunkt my, dichterlijker, „dan van aarde ten Hemel" zoû wezen.

Blz. 731, de noot op vs. 1708. — *Pijcken* ftaat niet alleen voor *piecken*, maar is inderdaad beter dan dit. Vgl. DELECOURT, *la langue Flamande, fon paſsé et son avenir*, 1844, pag. 39.

Blz. 735, de noot op vs. 1818. — „*Opklaveren*" zegt de Hr. V. Vloten, „is niet met V. L. van *opklaeuwen* af te leiden, maar van *klaven*, 't welk een verfterking is van *kleven.*" — Maar, vraag ik, is dit laatfte wel zoo uitgemaakt? en komt *klaven* niet veeleer van *klauw?* — *Klauw* en *klavier* zijn fynonieme uitdrukkingen, die men nog dagelijks *promiscue* hoort gebruiken, 't laatfte zelfs als eufemisme voor 't eerfte. Een vrouw uit de achterbuurt zal aan haar dochtertje zeggen: „pak het in je *klaauwen*", een meer be-

schaafde huismoeder: „blijf er met je *klavieren* van af." Ik hou dus *opklaven* en *opklaauwen* voor 't zelfde, en dewijl 't laatste in gebruik is gebleven en 't eerste niet, heb ik ook alleen 't laatste in de noot genoemd. In al die woorden: *klaauwen*, *klemmen*, *kleven*, *klieven*, *kloven*, *klappen*, *kleppen*, is het thema *klauw* te vinden, en het denkbeeld van „vatten, grijpen" gelegen.

Blz. 737, de noot op vs. 1895. — Uit het hier gebezigde woord *timmer* blijkt, dat *timmeren* oudtijds niet uitsluitend gebezigd werd als er sprake was van een „houten" gebouw, en dat alzoo de uitdrukking, meermalen by oude schrijvers voorkomende, „een kasteel timmeren" niet altijd letterlijk naar ons hedendaagsch spraakgebruik behoeft opgevat te worden.

Blz. 741. vs. 2038, 2039.

Verloste Moeders,
Die niet bedroevers.

De Heer Van Vloten wil hier *bedroeders* gelezen hebben (voor *bedroefders*), en zeker dan komt het rijm beter uit. 'k Zoú zelfs er geen bezwaar hoegenaamd in zien, de *f* in 't woord te behouden, die dan toch zoo zwaar niet behoeft te klinken. — Doch volstrekt noodig acht ik de emendatie niet. Een eenvoudig assoneerend rijm te schrijven, in plaats van een zuiver rijm, was en is by de Spanjaarden, op wie men zich toen nog in vele opzichten vormde, zeer gebruikelijk, en was en is nog echt Amsterdamsch.

Blz. 768. De noot op vs. 15. — Volgens de middel-nederl. glossariën wordt *ontspringen* byzonder — gelijk ook hier by V. — gebezigd voor: „uit den slaap opschieten."

Nal. blz. 56. De hofstede Meerhuizen is hier verkeerdelijk by de Schulpbrug geplaatst en als „gesloopt" aangeduid; geen van beiden is waar: zy bestaat nog en ligt aan de Utrechtsche zijde, even voorby het tolhek.

Nog meen ik hier te moeten byvoegen, dat Vondel, in zijn eerste jeugd, vermoedelijk ook meermalen op Meerhuizen te gast is geweest. Immers, in den Lijkzang van Antonides — vs. 219 — vinden wy bepaaldelijk Spieghel onder de vrienden opgenoemd, die Vondel in de andere wereld ontmoeten.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN.

OP HET

TWEEDE DEEL.

Blz. 13. JOHAN FONTEYN. — In een brief van Hooft aan Dr. Tulp, gedagt. 19 Aug. 1636 en te vinden in de uitgave van Van Vloten, Deel III, blz. 162. leest men: „Op haare (zijner huisvrouw) bovenfte lip zijn uitgeloopen twee van die bleintjes, die ik Doctor Fontein z. g. wel heb hooren zeggen, dat in 't begin der ziekte grooten brandt, ende, wat fpader komende, beduyden dat zy over 't hooghst is." In een anderen brief van 18 Sept. deszelfden jaars (t. a. p. blz. 178) aan denzelfden, fpreekt hy van „den drank, eertijds verordent van Doctor Fontayn (fic) ende laastmaals van V. E." Uit welke beide plaatfen is op te maken, dat Fontein als geneesheer eenigen naam had en dat men het der moeite waardig achtte zijn uitfpraken of oordeelvellingen aangaande ziekteverfchijnfelen te onthouden en met vertrouwen aan deskundigen mede te deelen. Ten andere leert men er uit, dat hy Tulp als praktizeerend geneesheer was voorgegaan, en ten derde, wat niet het minst opmerking verdient, dat beide koryfeën in hun vak een ziekte van gelijken aard met hetzelfde middel zochten te beftrijden.

Blz. 25, de noot op vs. 9. — *Ik ben verfproken*, voor „ik heb mijn woord gegeven," is in Friesland nog gebruikelijk: offchoon 't niet, als in 't H. D., gebezigd wordt voor „ik ben verloofd."

Blz. 54, vs. 21—24.

De zon vergat te dalen
Als zy de zon zagh van onze overwinningh ftralen:
Bleeckverwigh en verbaest, en bleeck de bleecke maen
Zagh den Eclipfis vaft der Cananiten aen.

Zoo heb ik deze regels uit de oude uitgave overgenomen. De Hr. V. Vloten heeft echter gemeend, het dubbelpunt achter vs. 22 in een komma te moeten veranderen en alzoo de woorden *bleeckverwigh en verbaest* te doen slaan op *de zon* in vs. 21. Is deze korrektie juist, en ik wil er my niet tegen verklaren, dan verheugt het my, er door mijn noot wellicht aanleiding toe te hebben gegeven.

Blz. 145, Cornelis van Campen. Omtrent dezen en zijn betrekking zoo tot den bouwheer van 't stadhuis, als tot dien van den schouwburg, hebben sedert de uitgave van het II^de^ Deel, de Pui-aanteekeningen vrij wat licht verspreid. Daarin zijn namelijk twee gebroeders Van Campen vermeld, Willem en Jacob, die in de 16^e^ eeuw leefden en een zuster hadden, wier naam onbekend is gebleven, doch die de vrouw was van Roemer Visscher en de moeder van Anna, Truitje en Tesselschade. Willem van Campen had een zoon, wiens naam mede niet bekend is, die de vader was van Nicolaas, den Raad en Regent, onder wiens bestuur de schouwburg werd gebouwd, en van wien Deel III, blz. 319, gesproken is. Jacob had twee zoons, Cornelis en Pieter. Cornelis, geb. in 1564, verwekte by zijn vrouw Catharina Quekels Cornelisd^r^. twee kinderen, t. w. Jacob, geb. 1598, en Machteld. Jacob trouwde op 2 Febr. 1623 met Geertrui Cornelisd^r^., van Delft: Machteld stierf in den bloei harer jaren en werd door V. bezongen [1]). Pieter, in 1568 geb., trouwde met Gerritje Claessen of Claes Berendsd^r^., vrouwe van Randenbroek, en had by haar drie kinderen, Jacob den bouwheer van 't stadhuis, Margareta en Geertrui.

Blz. 160, Joan Albrecht Ban. — Vergelijk omtrent dezen en zijn toonwetten de hoogst belangrijke bydragen, te vinden achter de uitgave van Hoofts *Brieven*, door V. Vloten, blz. 249—273.

Blz. 168, vs. 5. *Toppershoeden*. — In de Boekery van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden berust een H. S. van N. Hinlopen, 5 bladen fol., behelzende een „aanteekening van waarschijnlijke redenen, waarom J. van Vondel in het Lof der Zeevaert, vs. 5, had behooren te schrijven *Noppers*, niet *Toppers*", aan de Maatschappy ingeleverd in 1782.

Blz. 173, de noot op vs. 175. — Behalve de hier ondersteldc afleiding van 't woord *putger*, stelt de Hr. V. Vloten er nog een andere voor, t. w. uit het Zweedsch *putsare*, ons *poetser*.

Blz. 178, de noot op vs. 313. — Voeg hierby, dat *pinas* by ons is overgenomen van 't Sp. *pinaza*.

1) Zie Deel II, blz. 197.

Blz. 192, de noot op vs. 267. — „Vondel," vraagt de Hr. Riedel, „mocht wel een wijnſtok *wijngaerd* noemen, maar is het ook in proza geoorloofd, zoo als hier in de noot geſchiedt? *Wijngaard* is toch, gelijk *boomgaard*, een *gaard* (*jardin*) of plantſoen, en wel van *wijn*ſtokken." — Volkomen waar; doch zoo wel Vondel als zijn kommentator hebben ten deze niet anders gedaan dan 't *Hollandſche* taalgebruik volgen. Wijnranken, tegen een huis, muur of ſchutting groeiende, worden in N.- en Z.-Holland zelden anders dan een *wingert* (wijngaard) genoemd. En, wel beſchouwd, waarom niet? Is 't niet een *gaard*, d. i. een „vergadering" van ranken? Op gelijke wijze noemt hier het volk eenige bloempotten, binnen een venſterrek, op den ſchoorſteenmantel of in den hoek eener kamer gezet, een *tuin*.

Blz. 198, de noot op vs. 7. — De gisſing is geöpperd, of Vondel met *uytheemſche Walen* ook „Franſchen" of „Waalſche Belgen" bedoeld zoû hebben. Ik heb hier alleen tegen aan te merken, dat een aanſporing om die te *ſchuwen* al vrij zonderling zoû te pas komen in een klinkdicht ter eere van iemand, die een werk loffelijk uit het Waalsch had vertaald.

Blz. 204, de noot op vs. 5, 6. — Lees hier, in plaats van „naar *Pontus*", 't geen zoû doen denken aan de landſtreek van dien naam in Klein-Aziën, „naar *Torni*," aan den weſtelijken oever van den Pontus Euxinus.

Blz. 207, de noot op vs. 29. — De vermaarde Molosſiſche honden hadden hun naam van hun herkomst uit Epirus, waarvan de Molosſiërs de hoofdbewoners uitmaakten.

Blz. 215. — Debora Baeck was toen nog niet ouder dan 16 jaren; immers toen zy, op 22 Mei 1638, de bruid werd van den twintigjarigen Cornelis Lourensz. Schouten, was zy, volgens de Pui-boeken, nog maar 22 jaar oud. Haar moeder noemde zich by die gelegenheid niet Debora van Harencarſpel, gelijk zy op het geſlachtsregister, Deel III, blz. 167, voorkomt, maar eenvoudig Diewer Jacobs. Diewer of Dieuwertje was een verkorting of liever een verduitſching van Debora.

Blz. 221, de noot op vs. 32. — Herſtel voor *ſlaeploos*, volgens de oorſpronkelijke uitgave, *ſlaeloos*, d. i. „achteloos." Vgl. de Jagers aantt. in zijn *Archief*, Deel II, blz. 227.

Blz. 227. De Kruysbergh. — Verkeerdelijk is in de noot aan het buitenverblijf achter Velſen, waar zich Justus Baeck en zijn vrouw ophielden, die naam gegeven. 't Heette en heet nog *de Kruydberg*, wat maar eene letter, doch in de beteekenis vrij wat verſcheelt. Voorts ben ik tot de overtuiging gekomen, dat dit gedicht niet

hier ter plaatse had moeten gesteld, maar naar 't jaar 1641 verschoven worden, toen het achter den „Peter en Pauwels" in 't licht verscheen.

Blz. 230, reg. 9 v. o. *Het huwelijk van de jongste zijner zusters, Katharina.* — Volgens de Pui-boeken werd ook deze wederom door geen andere getuige bygestaan dan door *Sara van den Vondel*, zonder bygevoegde vermelding, of deze haar moeder of haar zuster was. Het eerste achtte wijlen mijn vriend Mr. W. J. C. van Hasselt waarschijnlijk — zie *Dietsche Warande*, Deel VI, blz. 65: — ik zoû eer overhellen tot de laatste meening, omdat waar, in dien tijd, getrouwde vrouwen als getuigen verschijnen, doorgaans alleen haar eigen- of doopnaam, en niet die van haar man vermeld wordt.

Blz. 240, vs. 74. *Derft nu sijn leste vlam.* — Dit staat, als de Hr. V. Vl. te recht aanmerkt, op 's koning lijkverbranding, en niet op zijn laatste levensvlam.

Blz. 274, de noot op vs. 1191. — Enipe was een stadje in Arkadiën, door Homerus vermeld, doch in Straboos tijd reeds verdwenen.

Blz. 274, de noot op vs. 1206 en 1208. — By Seneka, (*Troades*, vs. 849) staat:

An Pisam Jovis et coronis Elida clarum.

welken regel V. eenigszins verkeerd begrepen heeft, door *Jovis*, dat by *coronis* behoort, van *Pisam* te laten afhangen. Met die „lofkransen van Jupiter" had Seneka het oog op de spelen, die om de vier jaren gevierd werden te Olympia, een oord in de nabyheid van de vroeg door de Eleërs verwoeste stad Piza; en de tempel met het alom beroemde beeld van Jupiter, waar V. op doelt, werd door die van Elis te Olympia gebouwd met den buit van Piza.

Blz. 287, de noot op vs. 1291. — *Lijckewel* is in Friesland nog in gebruik.

Blz. 322, de noot op ROMBOUT. — Mijn vriend Alberdingk Thijm heeft my doen opmerken dat *bald* en *wald* geen woorden zijn van eenerlei beteekenis en dat *Rombout* alzoo een geheel andere naam is dan *Roumol* of *Romualdus*.

Blz. 335. — Den laatsten regel van het gedicht op een *medaillie* van Tacitus staat *heerlijck*, lees: *heerelijck*.

Blz. 428, de noot op de variant van vs. 996. — De gegeven verklaring is onjuist. V. heeft bedoeld:

Dit is noodlot, *en het werk Gods.*

Even zoo laat hy in den „Lucifer" Gabriel zeggen:

Dit 's noodtlot *en een onherroepelijck besluit.*

Blz. 491, vs. 2043. — In den eersten druk van den „Palamedes" zegt V. hier nog „die *Phoenix* syner *tijd*," wat hy later veranderde in: „*De Fenix* van zijn *tijt*." Zeker had hy vroeger niet geweten, dat de schoolsche taalwijsheid reeds voorlang *tijd* mannelijk had gemaakt (waarom ook *liefde* niet, daar *de liefde* toch ook als een knaap wordt afgebeeld). Niettemin veranderde hy, in het „Oranje Mayliet," *den maytijt* later in *de maytijt*.

Blz. 493, de noot op vs. 2101. — *Ontrampenceerd* is in zeemanstaal eenvoudig „*rompu*, gebroken, uiteengeslagen."

Blz. 499, vs. 2125.

Met biesend slangenhayr.

In de noot heb ik, op krediet van Kiliaan en het *Uitlegk. Woordenb.* op Hooft, *biezen* verklaard met „hevig opstuiven." 't Woord zal intusschen hier, even als op blz. 538 en 609, wel niet anders dan „sissen" beteekenen.

Blz. 521, reg. 3, v. o. *Daar deze* (Vondel) *het poorterschap der stad niet bezat.* — Neen, maar zijn vader had het bezeten, blijkens het poorterboek, waarin door Alb. Thijm de navolgende aanteekening is opgespoord:

Blz. 182 r^{sto}. „Joosten van den Vondel van Antwerpen is op huyden den 27 Martii 1597 poortier deser stede geworden. Gedaen hebbende syn poortereedt ende voldaen den Tresorieren."

Het argument van Bieker ging dus wel degelijk op, mits men 't woord „burger" niet in te strengen zin opneme en hem late spreken zoo als hy, volgens Alb. Thym, nagenoeg kan en waarschijnlijk zal gesproken hebben: „als men ons' poorterskinderen, om elke faute ofte erreur, na den Haeg wil uitleiden, wat hebben wy hier dan te doen?" — Zie *Dietsche Warande*, VI Dl. blz. 70.

Blz. 546, de noot op vs. 497—499. — Te recht heeft my Alberdingk Thijm doen opmerken, dat Huydecoper ter aangehaalde plaatse niet den *ablativus absolutus* afkeurt, maar den *nominativus absol.*, door ten Kate voorgestaan: tevens in 't midden latende, hoe men den losſen of op zich zelven staanden zin ook wil noemen, ontzegt hy my het recht, dien zonder slag of stoot uit een zuiveren stijl te verbannen. Als gronden voor zijn beweeren haalt hy aan den *genitivus absolutus*: „*mijns bedunkens, bloots hoofds, luider stemme, stormender hand*," den *accusativus absolutus*: „*gedurende den strijd, staande de vergadering, niettegenstaande zijne aanmerkingen, den Raad*

van State gehoord, gezien het rekest van N. N., *daargelaten zijne aanſpraak op het ambt*," alle welke niemand aarzelen zal als volkomen gangbaar te beſchouwen. Gaarne geef ik toe, dat zy door het gebruik zijn geijkt: maar dit is de vraag niet. De vraag is, of zy overeenkomſtig zijn met den aart onzer taal, en daar blijf ik hard aan twijfelen. *Mijns bedunkens* is dit en zijn dergelijke uitingen ontleend aan den Franſchen kanſelaryſtijl, die reeds zeer vroeg hier te lande werd nagevolgd, en weêrklanken of vertalingen van uitdrukkingen gelijk *tête nue, durant la guerre, pendant la délibération, nonobſtant ſes remarques, ouï le conſeil d'état, vue la requête de* N. N. etc. — Opmerking verdient het, dat in het Engelsch, 't welk, wat den zinbouw betreft, meer dan eenige andere taal met het Nederduitsch overeenkomt, dergelijke *caſus abſolutus* niet, of niet dan zeer zeldzaam, voorkomt.

Blz. 555, de noot op vs. 834. — Naar de meening van den Heer Riedel doelt V. met de uitdrukking *Sophiaen* op de dynaſtie der Sophi of Sjaſi, die van 1499 tot 1736 over Perſiën heerschte, en alzoo niet byzonder op den heilige der Sjiten, die in 1334 geſtorven was, en van wien gezegde dynaſtie haar afkomst en haar naam afleidde. Immers nog in de vorige eeuw noemde men algemeen Perziën „het Rijk der Sophi."

Blz. 558, de noot op vs. 942. — Mijn beweeren, dat alleen de keizerskroon een *geſloten kroon* genoemd mocht worden, was wat geſtreng en ſlechts van toepaſſing op een vroeger tijdperk. Volgens de heraldiek werden ook de latere koningskroonen zoo genoemd, in tegenſtelling van den eenvoudig gefleuronneerden gouden band, dien de koningen der middeleeuwen droegen; terwijl de keizerskroon ſedert de XV^de eeuw als de *gekloofde* of *geſpleten kroon* bekend ſtond. Vgl. De Rouck, *Ned. Her.* bl. 215, 216.

Blz. 868, op de Vaersen van Morant. — In de verzameling van „*Koddige en ernſtige Opſchriften op Luyffens, Wagens* enz. 't Amſterdam, by Jeroen Jeroense, 1698, Deel I, bl. 33" vinden wy dit ſchimpdicht opgenomen, doch met een opſchrift, dat ons een byzonderheid kennen doet, die tot de meer billijke waardeering van 't ſtuk niet onverſchillig is. Er ſtaat namelijk:

„*Op de Toonbank van de Boekverkoper* Pers *met krijt door* J. v. Vondelen *geſchreven, wanneer hem* Meurant (sic.) *Meeſter in 't Duits Latijnſche* School, *wat te na geſproken had.*"

Het ſchimpdicht was dus niet meer dan een *boutade*, de inwilliging van een luim van 't oogenblik, en niet beſtemd om verder te gaan dan de perſoon, in wier tegenwoordigheid het neêrgekrabbeld werd. Pers had wijzer en kieſcher gehandeld, indien hy zich bepaald had, er om te lachen en het, na Vondels vertrek, uit te veegen en te vergeten. Doch blijkbaar hield hy er kopy van en zoo bleef het bewaard.

Blz. 571, vs. 15, v. o. — De hier besproken twist uitte zich voornamelijk in zeker pamflet van den Amsterdamschen leeraar Wittert Obbesz, ten tytel voerende *Raegbezem om zommige Menniste schueren te reynigen van de spinnewebben en grollen eeniger geestdryveren*, enz. tegen over zijn ultra-rechtzinnige geloofsverwanten, vooral tegen De Rijs en Gerritsz. Zie SCHIJN, *Gesch. der Menn.* Deel II, blz. 490.

Blz. 574, de noot op vs. 14. — De „Raegbezem" was eerst uitgegeven op naam van „Nicodemus, letterknecht van Uitgeest."

Blz. 576. HANS DE RIJS, DE RIES, — (een en ander een verbastering van *le riche*, of DE RIJKE), en die ook, omdat hy in zijn jeugd kashouder was geweest by een koopman te Antwerpen, wel voorkomt onder den naam van HANS CASSIER, behoorde tot de Waterlandsche Doopsgezinden. Tegen 't einde van 1579 stond hy te Wester-Souburg in Zeeland aan 't hoofd eener afdeeling daarvan onder den naam van „voetwasschers" bekend, en te dier oorzake aan de vervolgingen bloot der rechtzinnigen, die zijn gevangenneming wisten te bewerken. Op vrije voeten gesteld, begaf hij zich naar Aken. „Hy wist," volgens een van hem bestaande levensbeschrijving, „door een onverwinnelijcke wijsheyt syne partien die hem aenquamen te bejegenen, want al was hy een man, ongeleert in talen en die noyt in hooge scholen en hadde gelegen, nochtans en wist hy hem soo te draghen, (doordien hy hadde een cloecke memorie, ernstige uitsprake en vloeyende tonge, daerby een langhsinnich wesen, als die syne passien seer wel conde bedwingen, sonder datse 't verstant verduysteren, gelijck dickwils in 't disputeren gebeurt) dat syne tegenpartieën door de proeven diese aen hem bevonden hadden, vreesden wanneerse hem hoorden noemen." Zoo wel hy als Lubbert Gerritsz, verre van tegenstanders der yveraars te zijn, gelijk op reg. 1 en 2 der aangehaalde bladzijden gezegd wordt, behoorden tot de hoofden dier party. De lofdichten op hen vervaardigd dienen alzoo tot een anderen tijd te worden gebracht, en misschien wel dat op De Rijs tot 't jaar 1619, toen Mierevelt een afbeelding van hem schilderde.

Blz. 580, reg. 12. *Jan Willemsen Bogaert.* — Onder de bedieningen, door dezen bekleed, behoorden ook die van Regent van 't Burgerweeshuis, waartoe hy in 1611 benoemd was, en het Kerkmeesterschap van de Nieuwe Kerk, dat hy van 1613 tot 1615 bezat.

Blz. 615, de noot op vs. 406. — Juw van Eysinga was de tweede zoon van Frans van Eysinga, een der onderteekenaars van het verbond der edelen. Hy diende als kolonel onder Maurits en Frederik Hendrik, en onderscheidde zich door veelvuldige wakkere daden. Hy stierf den 4den Mei 1631 op 67jarigen ouderdom. Zie TE WATER, *Hist. v. h. Verb. der Edelen*, Deel II, blz. 388 in de noot. BOSSCHA, *Nederl. Heldend.*, Deel I, blz. 306, 391, 416.

Blz. 653, reg. 2 en 1 v. o. — Ik heb te dezer plaatſe gezegd, dat ik niet had kunnen naſporen, wanneer het huwelijk tusſchen Guilielmo Bartelotti en Jakoba van Erp gevierd zoû zijn geweest. Door den Hr. Van Vloten wordt dit geſteld op 't jaar 1632, en hy beroept zich daarby op een brief, in d°. 12 Sept. van dat jaar door Hooft aan Baeck geſchreven, (*Br.*, blz. 282), en waarin wy lezen: „wy waanden op gister tot Amſterdam te koomen, ons toeleggende ter bruiloft genoodigt te worden: maar hebben uyt mijn Broeder verſtaan, hoe neef Baleſtel ziekkelyk en de feest uitgeſtelt is." De zinſnede maakt zeker de gisſing hoogst waarſchijnlijk; immers in geval *Baleſtel* voor *Baleſtelli* (als elders *Bartelot* voor *Bartelotti*) ſtaat; want dan klinken beide namen als die van ſtamgenooten: maar verder dan tot een gisſing kan het bygebrachte bewijs niet leiden, en de Hr. V. V. zelf was dan ook vroeger (Br. I, blz. 343) van meening geweest, dat het huwelijk reeds in 1629 had plaats gehad.

Dat Bartelotti zich te Amſterdam veſtigde, meen ik daaruit o. a. te moeten opmaken, dat Joan Batista Bartelotti van den Heuvel — vermoedelijk een zoon van hem — in 1647 Kerkmeeſter werd van de Weſterkerk aldaar.

Blz. 655. Het devies onder het blazoen. — In de woorden

i e k ſ t r i o p ſ n o e e r d e
2. 4. 5. 12. 9. 3. 7. 15. 6. 13. 16. 14. 8. 10. 11. 1. 17.

lezen wy, door Letterkeer, volgens de daaronder geſtelde nummering:

d i r c k p i e t e r s ſ o o n e.

Blz. 673. Op de ledige uren van C. Huygens. — Dit lofdichtje is drie jaren te laat geplaatst. Uit de editie van de Brieven van Hooft, door den Hr. Van Vloten bezorgd, welke ik, toen ik den bygevoegden tekst ſchreef, nog niet had kunnen raadplegen, blijkt, dat de brief, van welken ik gewaagde, noodzakelijk geplaatst moet worden tusſchen den 3den November 1624 (datum van den brief, waarin Hooft weigert aan Huygens' papieren dochter een „camenier" by te zetten) en het einde van Mei, toen het boek in 't licht kwam.

Blz. 680, de noot op vs. 88. — De verandering van *mijn bruyd* in *mijn lief* had haar reden. Immers Auguſta van Brunswijk, de hier bedoelde bruid, met welke Graaf Rudolf ſedert 1624 verloofd was, werd nimmer zijn vrouw, dewijl hy te zeer gehecht was aan Katharina Borgel, een Aurichſche ſchoone, by welke hy verſcheidene kinderen had. Zie G. Klopp, *Geſch. van Oostfriesland*, II. 3. 287 f..

Blz. 686. De Noordsche Nachtegaal, *op de wijze* van Arend Pieter Gyſen, enz.

Wie lust gevoelt het lied te zingen, kan de muziek vinden in STARTERS *Friefchen lusthof.* — Wat het gedicht zelf betreft, het ftaat hier ettelijke jaren te vroeg, althands naar de meening van den Hr. Van Vloten, die het tot het laatst van 1660 brengt, toen de Deenfche geeftelijkheid zich met de burgery vereenigde tegen den heerschzuchtigen adel en aan den koning de oppermacht erfelijk werd opgedragen. Volgens den Heer Van Vloten heeft men alzoo in dit lied door de *keel* den „koning", door den *beul* den „adel", door *maag* en *lijf* „geeftelijken en burgers te verftaan.

Blz. 692, vs. 4. *De blaeuwe fteen.* — Dit ftaat niet voor „Akademiegebouw," gelijk in de noot gegist wordt, maar voor „'t Raadhuis." Even zoo heet het gerechtsgebouw te Hoorn „de roô fteen."

Blz. 704, de noot op vs. 26. — *Acharnas*, of beter *Acharnae*, was een vlek in Attika, bekend door de kloekheid van zijn bewoners en vereeuwigd door het blijfpel van Ariftofanes, „de Acharners." Of de plaats door landverhuizers uit Akarnaniën bevolkt werd is onzeker, en wellicht door den kommentator van Seneka, van wien ik 't overgenomen heb, opgemaakt uit den vreemden vorm *Acharnas*, dien men by den Latijnfchen dichter leest in ftede van *Acharneus*, den gewonen vorm voor „een inwoner van Acharnae."

Ald., de noot op vs. 32. — In plaats van *Philipis* leest men in SCHRÖDERS uitgave van Senekaas treurfpelen (*Delphis* 1728): *Phlyeus*, d. i.: „inwoner van *Phlya*," een vlek in Attika.

Blz. 724, de noot op vs. 617. — *Lerna* lag in Argolis, 40 ftadiën zuidwaarts van Argos, alzoo vrij ver van Korinthe. Men weet, dat het vermaard was door de flang, door Herkules aldaar gedood.

Blz. 753, vs. 1486.

Ontfang, o Hippolyt, hetgeen u waeren doet.

De Hr. V. Vl. verftaat den laatften halfregel, als ftond er: „hetgeen uw fchim doet rondwaren," en gist, uit Vondels vertaling, dat hy *recipe jam moras* voor *recipe jam mores* gelezen zoû hebben, welke laatfte woorden hy overzet met: „hetgeen u volgens 't gebruik toekomt."

Nal., blz. 9. De noot op vs. 20. — Zie over de *reiboorden*, ook *rieboorden* en *lischdodden* en in Overysfel — volgens V. Vloten — *toetebolden* genoemd, OUDEMANS, *Flora van Nederland*, III. blz. 127.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

DERDE DEEL.

Blz. 28. De rhijnstroom. — Volgens het gevoelen van Alberdingk Thijm, in zijn belangrijk vertoog over de *Afſtamming der laatſte Heeren* van Brederode, in de *Dietſche Warande* van 1867 geplaatst, had deze lierzang eerst op 't jaar 1635 moeten voorkomen. De hoofdreden, waarom ik dit gedicht, 't welk in de oude uitgaven geen jaarteekening droeg, op 't jaar 1629 gebracht had, was, gelijk hy te recht giste, dat ik overal het jaar 1630 vond opgegeven als dat, waarin Anna van Naſſau was overleden. Die opgave ſchijnt hem onjuist toe, op gronden, die men in zijn vertoog kan naſlaan, en die vooral daarop neêrkomen, dat in 1629 Brederode nog geen *ſchaer van ſchoone dochtren* (zie vs. 113—114) hebben kon, dewijl hy eerst in 1599 geboren, alzoo op zijn vroegst in 1619 getrouwd was en zijn eerſte zes of zeven kinderen allen vroeg ſtierven. 't Is zeer mogelijk, en indien zy, die ik gevolgd ben, 1630 voor 1636 geſchreven hebben, is die ſchrijffout even vergeeflijk als de drukfout op de genealogiſche tabel, die Doortje van Haeften, de moeder van Joan Wolfert, in 1814 laat ſterven. 't Ongeluk is, dat zoo'n abuis van 200 jaren ieder in de oogen ſpringt, wat met een verſchil van 6 jaren geenszins het geval is.

Toch kan ik de argumentatie, waarop Alb. Thijm de 0 in een 6 veranderd wil hebben, niet zoo gereedelijk toegeven. Joan Wolfert, zegt hy, kan niet voor 1619 getrouwd zijn (eilieve waarom niet? — men trouwde toen vrij wat vroeger dan heden ten dage). Doch, dit eens toegegeven, kan hy dan in 1630 geen ſchaar van dochteren gehad hebben? — Neen, antwoordt hy; want in 1620 en 1621 en 1622 had Anna v. Naſſau zoons gekregen, allen vroeg geſtorven; — en toen zijn er vier dochtertjes na elkander ter wereld gekomen, waarvan drie voor den doop zijn overleden en

geen enkele groot geworden: — derhalve kan *en bonne généalogie* de Gravin van Dohna eerst in 1627, en de andere *vier* meisjes in 1628, 1629, 1630 en 1631 geboren zijn. Volgens die berekening zoû Brederode negen dochtertjes gehad hebben, *vier* voor, *eene* in — en *vier* na 1626.... behalve al de overleden jongentjes! Maar zonder de prolificiteit van Anna van Nasſau te willen in twijfel trekken, moet ik toch vragen, of hier mijn geächte vriend niet wat ſterk *midi à quatorze heures* zocht? Drie dier meisjes van voor 1626 zijn voor den doop overleden — doch dat bewijst niet, dat zy daarom in 1629 al dood waren. Katholieken hechten aan een ſpoedigen, ja onmiddellijken doop; by de Mennonieten wacht men daarmede, tot dat men tot jaren van onderſcheid gekomen is; by anderen weêr talmt men met de plechtigheid, tot er een goede gelegenheid is. En hier heeft Alb. Th. te veel als Katholiek gedacht en geärgumenteerd. — Dewyl hy Anna van Nasſau naar zijne fantazie laat bevallen, zie ik geen bezwaar om 't ook te doen, en haar dan, wat hy zich niet veroorlooft, hoezeer het in de familie niets ongewoons was, nu en dan tweelingen te geven; en aannemende, dat zy in 1619 getrouwd is, ſchenk ik haar

in 1620 een zoon en een dochtertje;

in 1621 een zoon (ik kon er haar weêr een dochtertje by geven, maar ik wil niet te hard van ſtal gaan); in 1622 een zoon (Walraven) en een dochtertje; in 1623 een dochtertje; in 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, elk jaar een dochtertje: — dat zijn er acht — en nu geef ik Alb. Thijm verlof, er drie dood te ſlaan, dan blijven er nog vijf over en kon Vondel heel goed in 1629 nog van een „ſchoone ſchaer" of — zouden wy in plat proza zeggen — „een mooie troep dochterkens" ſpreken. En wie weet? misſchien heeft zy tusſchen 1624 en 1629 ook nog wel twee- of drielingen gehad. Zoo lang haar ſterſjaar niet uit echte bronnen blijkt, en evenzeer de geboortejaren van al haar kinderen, zie ik voor alsnog geen reden, om het gedicht van Vondel op een later jaar dan 1629 te ſtellen.

Maar ik heb nog een reden, om dit niet zoo lichtvaardig te doen. In 1635 was Joan Wolfert Goeverneur van 's Hertogenbosch, en my dunkt, Vondel, die altijd zorgt, aan een ieder den tytel te geven, die hem toekomt, zoû wel niet hebben nagelaten, dien aan 't hoofd van zijn lierzang te vermelden. Intusſchen noemt hy hem niet anders dan Heer te Brederode, vrijheer te Vianen, en — vs. 163 — *wachter van ons heck*, d. i.: „van de Hollandſche grens."

Eindelijk, die klacht over *kerckgeſchil en haet van Heeren* (vs. 153) ſchijnt my ook te wijzen op een tijd, toen Vondels brein nog met ſynodale twiſten bezig was.

In de vierde zinſnede der eerſte noot is gezegd, dat Hendrik van Brederode „aan de mazelen" overleed: dit is niet juist: hy ſtierf aan den val van een paard en daarop gevolgde koorts. De byzonderheden daaromtrent zijn te vinden in een brief, door den

predikant Pinette, uit Amiens, in dato 1 July 1657 aan de Douairière van Brederode geschreven, en opgenomen in het belangrijke stuk, dat onder den tytel *de Afstamming der laatste Heeren van Brederode* is opgenomen in de *Dietsche Warande* (1867). — Een tweede misslag, dien ik aan 't slot derzelfde zinsnede te herstellen heb, is dat, ten gevolge eener schrijf- of drukfout, de jongste zoon van Louiza Christina van Solms aldaar *Walraven* genoemd is, in stede van Wolfert. Ook zoû, volgens een opgave van M. C. van Hall, op de grafplaat niet 19 Juny, maar $\frac{5}{15}$ Juny 1679 staan. Dat mijn vriend Alb. Thijm 21 *July* by my heeft gelezen, is een vergissing van hem.

Blz. 28, — Lees het slot der tweede zinsnede van de aanteekening op Johan Wolfert aldus:
„en bracht alzoo de goederen over op zijn broeder Johan Wolfert."

Blz. 29, de noot op vs. 9. — *Begort*, merkte Alberdingk Thijm aan, is van *gorden*, alzoo dus letterlijk (*ceinte* of) *enceinte*. Volgens die etymologie zoû 't woord zeker op zich zelf niet onkiesch zijn: 't is en blijft, als ik het genoemd heb, triviaal, en wel omdat van hen, die 't bezigden, gewis naauwelijks een aan die herkomst dacht, maar zich eenvoudig eene afleiding dacht van *gort*, even als in een ander woord van synonieme beteekenis een afleiding van *struif*.

Blz. 34, Aen de Beeck.... is door den Hr. V. Vl. op 't jaar 1632 gebracht. Het „waarom" vermeldt hy niet.

Blz. 35, Danckdicht aen Jacob Baeck. — De Hr. V. Vloten vertelt op blz. VII zijner „inleiding", dat hy verscheidene mijner misgrepen by de kronologische rangschikking hersteld heeft. Onder de gedichten, die op een verkeerd jaartal gebracht zijn, behoort, volgens hem, ook dit „Dankdicht, — althans zoo zegt hy in de noot, die hy er op geeft; doch ook hier wederom geeft hy van zijn verbetering geen reden op, zoo 't al een verbetering is, waaraan hy zelf schijnt te twijfelen: immers waar hy 't in zijn register brengt op 't jaar 1634, plaatst hy achter dat jaartal een vraagteeken. — Moest dat er toch achter, dan had het vaers, dunkt my, wel kunnen blijven staan waar het was.

Blz. 38, reg. 2 v. o. Joan Huydecoper. — Hy was zijn loopbaan begonnen als Kerkmeester van de Noorderkerk in 1624. In 1628 werd hy het van de Nieuwe.

Blz. 53, Nal. en aanteek., bl. 7. — Volgens een opgave, door den Hr. Van Vloten, in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van 1855, nº. 48, betreffende Tesselschades antwoord op de vraag der Akademie gedaan, bevindt zich onder de papieren van Hooft — behalve

een affchrift in 't kladboek zijner poëzy, dat het gedichtje eveneens geeft als in het netfchrift van Tesfelfchade, met byvoeging der beide varianten (*Naer Gods verborghen wijsheit wenfchen*, reg. 6, en *met de daedt*, reg. 10), die in fommige uitgaven voorkomen — verzameling van den heer Grothe; zie *Letterbode* van 20 oct. 1855 — nog een kladfchrift van het vaers, met de hand van Hooft gefteld op de achterzijde van den tytel van een plakkaat der Staten van Holland, welk kladfchrift al de fporen zijner eerfte overwerking (betutteling) draagt. Daar ftond in de eerfte regels oorfpronkelijk:

De befte tong die ftemmen fneede
Was *Gode lof, den menfche vreede.*
Die fwyghend meefte deughden toondt
Was die met vier d'Apoftels kroondt
Die fnoodst op aerde wracht

doorgefchrapt en veranderd in

Die 't allerfnoodft op aerde wraght,
Was die den menfch tot afval braght.

Daarop volgt alles gelijk het in den door my gegeven tekst luidt, behalve

De Roomfche Geus zoo wil *het, blad,*

en

Daer d' eene burger 's anders muyren
Verkracht, *die ftadt en kan niet duyren,*
Geen aerdfche God oft hy wort by
Den *eedt verknocht; meer fchuttery*
De *leeraar* die dien komt t'—
Zy kerven 't fnoer der zeven ftitjen.

Blz. 67, vs. 139:

't Geloof is erfgenaem van wereldlijk en geeftlijck.

Dit ftaat, volgens Van Vloten, op een plaats, voorkomende in de *Ontleding der Arminianen*, van Du Moulin, waarin deze hun ook het bezit van aardfche goederen ontzegt.

Blz. 70, de noot op vs. 1. — Met het *bytfchaep* zoû, volgens V. Vloten, waarfchijnlijk Ds. Gozewijn van Buitendijk zijn gemeend, die zich door overdreven rechtzinnigheid onderfcheidde. Zie Schotels *Kerkel. Dordrecht*, Deel I, blz. 304. Vergel. ook Paschier de Fijne, *Aant.* blz. 43, verfo.

Blz. 76, vs. 98.

Schout Bont *die grafelt raſt, en blinckt in 't gouden leder.*

In de 4de uitgave der Hekeldichten, Amersfoort, 1707, *Bijvoegſel* op het einde van het boek, vindt men tot opheldering van bovenſtaanden regel een aanhaling uit de Traktaten van Paschier de Fijne, Deel II, blz. 182, die zegt, dat Schout Bont een kamer met goudleder had laten behangen, hetgeen toen ten tijde (1630—1640) „ongemeen opzichtelijk en opſprakelijk" was.

In den *Navorſcher* van 1858 vindt men een belangrijk artikel over de fabriek van goudleêren behangſels hier te lande.

Blz. 97, De Serck van Henrick Goltsius. — De Hr. Van Vloten ſtelt dit gedicht op 't jaar 1646, wederom zonder de reden van deze verſchikking op te geven. Ik heb tegen die verſchikking maar één bezwaar, namel.: dat Diderik (of Theodorus) Matham, aan wien het ſtuk gericht is, in 1646 reeds overleden was.

Blz. 99, Op den getrouwen herder van Henrick Bloemaert. — Dit gedicht moet gebracht worden op het jaar 1651, toen eerst de vertaling van den *Paſtor fido* (en niet *fide*, zoo als er verkeerdelijk ſtaat) in 't licht kwam.

Blz. 100, reg. 8, Peter Serwouters, en reg. 3 v. o. J. Serwouters. — Hetgeen op deze bladzijde is vermeld aangaande den eerstgenoemde, is my later gebleken in vele opzichten onjuist te zijn. Op 29 January 1861, alzoo een geruimen tijd na de verſchijning van het Derde Deel, werd te Amſterdam een boekje in breed 12mo geveild, dat in het bezit van wijlen den boekverkooper Radink kwam, en waarvan my inzage werd gegund. Dat boekje is grootendeels met de hand van Pieter Serwouters beſchreven, en bevat aan de eene zijde een reeks van aanteekeningen betreffende zijn genealogie, aan de andere proeven van fraaie plaatjes, door hem gegraveerd. Uit het boekje blijkt, dat hy de zoon was van Jan Serwouters (den oude) en Magdalena de Boetere, en dat hy, niet in 1574, gelijk bij Immerzeel in diens *Levens der Schilders* vermeld ſtaat, maar op 28 October 1586 geboren werd. Zijn ouders waren, even als die van Vondel, ter zake der geloofsvervolging naar Duitschland geweken en vermoedelijk, even als deze, met hun kinderen naar Amſterdam komen wonen. Immers wy vinden drie dier kinderen reeds vroeg in de 17de eeuw op de Pui-registers vermeld. De eerſte aanteekening luidt: „29 Dec. 1601 compareerden Eliſabeth Serwouters van Antwerpen, oud 24 jaren, wonende op de Nieuwendijk, geadsist. met Hans Serwouters en Magdalena de Boeto (ſic), haar ouders, ter eenre, en Cornelis Symons van Hamburg, oud 25 jaren, zijneerder, wonende tot Hamburg, geadſisteert met zijne petemoeye Tanneken de Wolff en Cornelis van Tongerloo en Joost van den Vondel, vertoonende

des vaders consent in dato 29 November laatstleden, ter andere zijde."

De Joost van den Vondel, hier genoemd, was natuurlijk de vader, de hoedstoffeerder, Cornelis van Tongerloo wellicht de vader van die Clara, op wier huwelijk met Peter Haesbaert onze dichter een zijner eerste zangen schreef[1]). Ook Tanneken de Wolff behoort tot een by onze lezers goed bekende familie, en Cornelis Simonsz., de bruigom, was wellicht een ouder broeder, oom van die Anna Simonsz., die mede van Hamburg was en de vrouw werd van Jan Nikolaasz.[2]). Men blijft, als men ziet, hier in een kring van bekenden.

De tweede aanteekening luidt:

„5 May 1607. Hans Serwouters de jonge van Gend, oud 33 jaren, wonende op de Nieuwe Zijts melckmerkt ter eener, en Aeltje Jaspers van Breda, oud 28 jaren, wonende als voren, geass. met Lysbeth Cornelisdr. haar moeyken, ten andere zijde."

En de derde:

„19 Febr. 1622 compareerden Willem de Visser, van Coesvelt, Schoolmeester, Wedr. van Harmpje van Ulsen, wonende op de Prinsengr. ter eenre, en Saerken Serwouters van Antwerpen, oud 38 jaren, geassist. met Jan Serwout (*sic*) hare vader, wonende als voren, ter andere zijde."

Uit deze byzonderheden blijkt, dat Joan Serwouters de oude, in 1574, toen hem zijn zoon Joan, (of Hans) de jonge, geboren werd, te Gent, doch in 1577 en 1584, geboortejaren van zijn dochters Elizabeth en Sara, te Antwerpen zijn verblijf had, en tevens, dat Pieter de jongste zijner vier kinderen was.

Wat nu Pieter betreft, hy was met Sibilla Voocht (of Vogel) getrouwd en had van 1623 tot 1630 onderscheiden kinderen, van welke Joan, de oudste, op 21 Augustus 1623 geboren werd in het huis de Schellevisch, Prinsegracht over de Rozestraat. Zoo wel deze, als een ander kind, werden, blijkens het bovengemelde boekje, ('t laatste in 1627) gedoopt in de Nieuwe kerk, door een predikant: — het jongste kind echter, Petronella, in 1630 door Pater Laurentius, waaruit Alberdingk Thijm opmaakt[3]), dat de ouders tusschen 1627 en 1630 tot de Roomsche Kerk waren overgegaan: een gissing, die eenigszins bevestigd schijnt te worden door de omstandigheid, dat Joan Serwouters op 25 April 1649 in het huwelijk trad „voor Heere Leonardus Marius," met Elizabeth Costers, geb. 7 Juny 1629. In dat geval kunnen de twee laatste regels van Vondels byschrift:

De mensch blijft nimmer hier in eenen selven staet.
Nocht is 'er yet dat blijft en nimmermeer vergaet —

als een zinspeling op Serwouters geloofsverandering worden aangemerkt.

1) Blz. 19.
2) Deel III, blz. 160.
3) *Dietsche Warande* VI, blz. 286.

Dat byſchrift is in het gemelde boekje opgenomen en er een teekening bygevoegd van het wapen van Serwouters, hebbende 3 harten in het veld en 3 hamers in het ſchildhoofd (zonder dat de kleur is te onderſcheiden), met het devies *In al is lijden*. Of nu Pieter Serwouters tot de adellijke familie van dien naam behoorde, is niet uit het boekje op te maken, dan voor zoo verre de naam daar een enkel maal *'t Serwouters* geſpeld wordt, en in allen gevalle *Ser Wouters*, d. i.: „Heer Wouterszoon", een adellijken klank heeft. — Wat de bekwaamheid van Pieter als graveur betreft, zoo heeft de Heer Kramm een aantal door hem vervaardigde kunstwerken opgenoemd en beſchreven.

Joan Serwouters, de zoon van Pieter, is twee malen getrouwd geweest: aangaande zijn eerſte huwelijk lezen wy in het Puiregister:

„9 April 1649 compareerden Joannes Serwouters, van Amſterdam, oud 25 jaren, wonende op de Blommarkt, boekhouder, geadſisteert met zijn vader Pr. Serwouters, ter eenre, en Eliſabeth Costers, van Amſterdam, oud 19 jaren, woond op den Nieuwendijk, geadſiſteerd met haar moeder, Trijn Gerritsz, ter andere zijde."

Elizabeth Costers overleed in 1660 en de aanteekening van Joans tweede huwelijk luidt als volgt:

„3 November 1668 compareerden Joannes Serwouters van Amſterdam, wedr. van Eliſabeth Costers, woont op de Blomgracht, ter eenre, en Maria Gruwels van Venlo, oud 27 jaer, geasſ. met acte van ouders conſent, woont als vooren, ter andere zijde."

Wy zien uit de eerſte dezer twee aanteekeningen, dat Joan Serwouters boekhouder van beroep was. Behalve de gedichten, die van hem in den „Parnas" voorkomen, ſchreef hy drie treurſpelen, waarvan in 1657 „den Grooten Tamerlan", in 1658 „den trotſen Leo", en in 1659 „Hester ofte verloſſing der Jooden" in 't licht verſchenen. Het eerſte dier ſtukken beleefde vijf, het laatſte drie drukken. Ook was hy omſtreeks 1650, te gelijk met Jan Vos, een der hoofden van den Schouwburg.

Uit een en ander blijkt, dat beiden, vader en zoon, by hun tijdgenooten in eenige achting ſtonden.

Een zoon van Joan Serwouters, naar zijn grootvader Pieter genoemd, ſtaat in de volgende aanteekening vermeld:

3 November 1668 compareerden Pieter Serwouters, van Amſterdam, apothecar, oud 25 jaren, woont op de Roozegracht, geasſisteert met zijn vader, ter eenre, en Margareta de Vogel, van Amſterd., out 19 jaren, woont op de Prinſegracht, ouders doot, geadſist. met Claes Valckenier [1]) ter andre zijde." [2])

Ook in de registers van 1775 vindt men nog verlovingen van Serwouterſen vermeld. Zy behoorden toen tot de geringe burgery

1) Vermoedelijk de sekretaris.

2) Deze nadere berichten aangaande de Serwouterſen zijn, behalve uit het gemelde h. f., hoofdzakelijk ontleend aan de mededeelingen, in de *Dietſche Warande* gedaan, blz. 200, volgg. door Alb. Thym en blz. 408 volgg. door W. J. C. v. Hasfelt.

en „der oudren schilt en wapen" zal wel niet langer by hen in aandenken, veelmin in gebruik zijn geweest.

Blz. 101, de noot op Bokkalijn. — Voeg hier by dat de *Ragguagli di Parnasso*, in 1612 te Venetiën verschenen, in 1629 door Hooft werden vertaald. Zie zijn *Brieven*, uitg. V. Vloten, I. blz. 339, volgg.

Blz. 104, Troursingk van P. W. Hooft. — Dit gedicht was door my op 't jaar 1630 gesteld, en de Hr. V. Vloten zet het — echter met een vraagteeken — op 't jaar 1632. Beiden hadden wy 't mis, als uit de navolgende opgaven blijken kan, uit de Pui-aanteekeningen en andere officieele bescheiden verzameld.

P. W. Hooft, geb. 1588, was de zoon van Willem Crijnsz. Hooft. Er woonde toen, zoo te Amsterdam als te Bergen in Noorwegen, meer dan een Crijn Hooft, en deze tak der Hoofden behoorde tot de dissenters.

Hy (P. W. Hooft) is drie malen getrouwd geweest: 1°. in 1614, met Grietje Warnarsdochter van Bronkhorst, wonende te Weesp, waar haar vader schepen was: — 2°. in 1631, met Neeltje Pietersd. de Vries, wed. van Willem Jansz. Backer: zy teekenden den 17den October ten huwelijk aan: 3°. in 1638, met Jannetgen Jansdochter, weduwe van Gerrit Gerritsz., van den Nieuwendijk — alwaar ook P. W. Hooft zijn leven lang gewoond heeft.

Neeltje Pietersdochter de Vries wordt opgegeven als in 1597 te Bergen in Noorwegen geboren: zy was in 1625 getrouwd met Willem Jansz. Backer, wonende in de Kromme-elleboog-steeg. Hare ouders waren toen dood. By haar tweede huwelijk was zy vier-en-dertig jaren oud en, al moge zy er nog frisch en jeugdig uitgezien hebben, zy was geen onnozel wichtje meer, gelijk men uit Vondels gedicht al licht zou opmaken.

Blz. 106, De Haven, aen Joan Nicolaesz..... — Ook dit gedicht wordt — mede met een vraagteeken, — op 't register van V. Vloten later gesteld dan by my: — doch 't had integendeel vroeger moeten staan. Joan Nicolaasz. Outgers, oud 20 jaren, wonende op de Waal, zoon van Nicolaas Outgers en van Anne Janes Cloeck, teekende in December 1627 aan met Anna Simonsdochter, oud 17 jaren, geboren te Hamburg, dochter van Simon Hendriksz. en van Agnieta Simonsdr., op den O. Z. Voorburgwal. Het jeugdig paartje behoorde alzoo mede tot die familiën, waarmede Vondel in dien tijd nog op gemeenzamen voet verkeerde: immers een zuster van den Drossaart, Jannetje Hooft, was met Pieter Cloeck getrouwd, die een oom was van den bruidegom. Zie voorts blz. 180 en 181.

Blz. 111, de noot op vs. 14—16. — Voeg hierby de belangrijke aanteekening in het geschreven Memoriaal van Dr. Cornelis Weesp, Raad, Burgemeester en Gecommitteerde Raad wegens de stad Leyden. „Alsoo in May 1617 seecker geschrift by den gewesen Ambassadeur

Aersſen in de Vergaderingh van de Heeren Staeten-Generael is overgeleverd, dienende tot weder-legginghe van zeecker boeckje, ghenaemt ontdeckinghe van de Spaenſe Raet, waer van de Heer van der Myle vermeynd werd d'Autheur te zijn: voor zoo veel hy Aerſen daer inne gheraet wert, ſo heeft de Heer Advocaet in de vergaderinghe van d' Heeren Staeten van Holladt in ſubſtantie deſe woorden ghebruyct: „Ik heb dezen Aersſen tot het Ambas-„ſadeurſchap helpen promoveeren, alſoo ick beſpeurde, dat hy gauw „was en heeft ooc ſeer goede dienſten ghedaen. Maer int jaer „1606 heeft hy, in preſentie van my, en zoo ic goede memorie „hebbe, mede by de Heeren van der Aa en Joachimi, ge-„proponeerd, om deſe landen aan de Majesteit van Vranckrijc „op te draeghen op ſekere conditiën, en dat men de Roomſe Religie „in het lant ſou toelaten: en int jaer 1607 daer aen heeft hy nog „breeder de ſaecke gededuceert, welcke propoſitie of zy eerst van „den Coninck is voortgekomen dan of Aersſen zelve die den „Coninck had ingegeven, can ik niet wel ſegghen, doch ſoo hebbe „ic een advys van de Grooten uyt Franckrijc geſchreven: *aujourdhui* „*est cecy au roy remonſtré:* en die overgroote rijcdom van Aersſen „is my ſeer ſuspect." — Meded. door V. Vloten.

Blz. 122, Triomf-torts.... — Vergelijk het geeſtige gedicht, door Revius te dezer gelegenheid vervaardigd, en het medegedeelde in de „Bylage" op zijn *Leven* en *Zangen*, Schiedam 1863, blz. 15.

Blz. 124, de noot op vs. 3. — Die *tweede Schwartz* was Pater Filip van Brusſel. Zie de zoo even aangehaalde „Bylage" op Revius, blz. 112.

Blz. 147, Uyt Hugo de Groot. — Dit gedicht, waarvan de juiſte tijd der vervaardiging even min door den Heer V. Vloten als door my kon bepaald worden, en dat ik daarom als toevoegſel by eenige anderen had geſteld, die De Groot betroffen, is door hem verſchikt naar 't jaar 1629, achter den „Rijnſtroom." Het „waarom" is my ook hier weder een raadſel.

Blz. 156, reg. 6, *Zijn eigen oordeel..... niet vertrouwende, raadpleegde hy De Groot.* — Dat hy, zich aan 't werk ſtellende om een epos op Konſtantijn te ſchrijven, ook te rade ging met Hooft, meen ik met den Hr. V. Vloten te mogen opmaken uit de navolgende zinſnede, te vinden in een brief van den Drosſaart aan Baeck, in dº. 12 September 1632, (*Brieven* II, blz. 282).

„Derhalve wenſchte wel, dat UE. geliefde Sr. van den Vondel aan te zeggen, dat onze overkomst noch, voor een wyle, onzeker blijft. Zulx, indien hy haaſtigh is naar mijn gevoelen op *zijn betrachte werk*, zoude dienen eens hier te verſchijnen. Zoo UE. hem verzelſchapt, zal ons hartelijk welkom zijn."

Hooft ſcheen op het uitſluitend gezelſchap van Vondel niet geſteld; 't is zelfs doorgaans door tusſchenkomst van Baeck, dat hy

briefwisfeling met hem hield — als uit talrijke voorbeelden blijkt.

Blz. 157, Kinder-lijck. — Waarom ook dit vaers door den Hr. V. Vl. van 't jaar 1632 naar 't jaar 1633 (?) is overgebracht, is my onbekend.

Blz. 158, David de willem. — of beter, David de Leu de Wilhem, was niet alleen, als 's Prinfen geheimfchrijver, in dagelijkfche betrekking met Huygens, maar ook, toen hem dit dankdicht werd toegezonden, op het punt van nader aan dezen laatfte verbonden te raken: immers hy trouwde op 16 January 1633 diens jongfte zufter Konftantia.

Een naamgenoot van De Wilhem was in 1669 Kerkmeefter der Wefterkerk te Amfterdam.

Aldaar, de noot op vs. 8. — De hier bedoelde Barbarijn is, als de Hr. V. Vloten te recht aanmerkt, niet de kardinaal Antonio Barbarini, maar diens broeder Maffeo, — Paus Urbaan VIII zelf.

Blz. 164, Aen.... Magdalena en Sara Baeck. — Dit gedicht van Van Baerle moet van latere dagteekening zijn dan hier is opgegeven, of wel de namen der beide meisjes hebben er niet oorfpronkelijk vóór geftaan, maar zijn alleen later, by gelegenheid dat V. B. haar een affchrift toezond, er voor gekomen. Immers Justus Baeck was omftreeks 1605 geboren en, gefteld dat hy op zijn 20ste jaar getrouwd is, dan kunnen zijn dochtertjes in 1632 niet veel ouder dan 3 à 5 jaar geweest zijn, en dus weinig van die

Lachjens, kusjens, lieve woordtjens,
Lusjens fonder arch off lijft

— zie blz. 166 — hebben begrepen.

Blz. 167, de noot [1]). — Aan geen fchrijffout behoeft hier gedacht te worden. Ik had vroeger, ten gevolge der zwagerfchap en der vriendfchap, die tusfchen Hooft en Justus Baeck beftond, my altijd verbeeld, dat tusfchen die beiden geen byzonder groot verfchil van jaren was, als my later bleek het geval te zijn. Hooft was in 1583 geboren en had dus de vader kunnen zijn van zijn zwager, die omftreeks 1605 geboren was. Jacob, de oudfte broeder van Justus, was een tijdgenoot en makker van Vondels jongften broeder Willem: — doch zeker is 't, dat de noot vervallen kan: immers zoo Justus in 1681 overleed, was hy toen 76 jaar, wat wel een ordentelijke ouderdom is, maar toch niet om zoo over te roepen.

Blz. 168, Aen de Hofsteê van Laurens Baeck.... — De hofftede Schey-Beeck is dezer dagen door 't ministerie van den notaris De Booy te Haarlem in openbare veiling verkocht. De vrees, die door fom-

migen gekoesterd werd, dat de plaats, aan welke zich zoo vele dichterlijke herinneringen verbinden, in floopers banden geraken zoû, heeft zich gelukkig niet verwezenlijkt. Wederom is, als voor derdhalve eeuw, het buitenverblijf het eigendom geworden van een wakkeren Amfterdamfchen koopman, en zonder vermetelheid durf ik het uitzicht koefteren, dat het niet aan den Heer Quien zal liggen, indien Schey-Beeck niet wederom de dagen der Baecken ziet herboren worden.

Blz. 170. AEN GARBRANT ANSLO. — De Heer Van Vloten beweert, dat ik dit brujloftsvaers 25 jaar te vroeg heb gefteld, en plaatst het, op goed geluk, gelijk hy zelf erkent, op 't jaar 1658. Ik had gemeend, dat iemand die — gelijk Gerbrand Anflo — in 1643 als een der hoofden van de Saaihal afgebeeld was, toen reeds eenige jaren vroeger kon getrouwd zijn. De Hr. V. Vl. grondt zijn beweeren op vs. 41 en 42, die op het misoffer fchijnen te fpelen en op een tijd te wijzen, toen Vondel reeds tot het Roomsch geloof was overgegaan. Ik zal hier in geen wederlegging treden en my bepalen by de verklaring, dat ik gedwaald heb, toen ik het gedicht op 't jaar 1632 ftelde. Ik had het niet 25 jaar *later*, maar twee jaar *vroeger* moeten plaatfen; immers uit de Pui-boeken blijkt, dat Gerbrand Anflo in 1630 trouwde met Abigaël Schouten, van Weesp.

Blz. 175. ONVERWACHT GERUCHT, enz. — Ik had in het *Leven van Frederik Hendrik*, blz. 176 *b*, lezende dat de fchans Filippina in 1633 door de Staatfchen gewonnen en de tot ontzet gezonden twintig Spaanfche vendels teruggekeerd waren, niet geäarzeld, het gedicht, waarin van een mislukte poging tot herovering van 't *Schansken Filippijn* gefproken werd, op 't jaar 1633 te ftellen. De Heer V. Vloten toont my, dat ik verder had moeten lezen en wel tot op blz. 211*b* en 212*a* van 't zelfde werk, waaruit blijkt, dat in Mei 1635 de Spaanfche troepen onder La Fontaine, een poging wagende om de fchans te herwinnen, tot vluchten genoodzaakt werden, met achterlating van ongeveer duizend dooden (waaronder de bevelhebber van Sas van Gent, een vliesridder en tal van edelen) en 14 à 1500 gekwetften. Ik vertrouw, dat een misgreep als deze niet als onverfchoonbaar zal worden uitgekreten.

Blz. 184. vs. 32. *Soo kon een ftem de kans verandren.* — Deze regel zinfpeelt op een voorval uit het ambtsleven van Geurt Dirksz. van Beuningen. In 1627 waren, gelijk ik dit, Deel II, blz. 593 volgg., heb uiteengezet, in de Amfterdamfche vroedfchap met betrekking tot het vraagftuk der Godsdienst-verdraagzaamheid, de ftemmen verdeeld en hielden de beide partyen elkander zoo naauw in evenwicht, dat de afwezigheid van één lid de fchaal naar de overzijde kon doen overflaan. Er zoû een beraadflaging plaats hebben over een hoogst gewichtig punt, ja waar 't van afhing, of het ftelfel van matiging, door Geurt Dirksz. voorgeftaan, al of niet voor goed

zoû verlaten worden, en 't ſpreekt van zelf, dat hy er op geſteld was, de zitting by te wonen. Maar hy was naauwlijks uit een zware ziekte herſteld en nog zoo zwak, dat zijn geneesheer, doctor Tulp, hem verbood naar 't ſtadhuis te gaan. Geurt Dirksz, het hooge belang der zaak in aanmerking nemende, en bovendien Tulp, die toen tot de „waggelmutſen" gerekend werd, maar half vertrouwende, zond om zekeren doctor Gerrit, een Roomschgezinde, en vroeg dezen zijn gevoelen af. Dr. Gerrit maakte minder bezwaar dan zijn hooggeplaatſte konfrater en raadde den lijder, zich aan te kleeden, de komst van Tulp af te wachten en met dezen in diens koetsje naar 't ſtadhuis te rijden. Die raad werd gevolgd, en Tulp, 't zij hy zuur keek of niet, zag zich genoodzaakt zijn patiënt met zich te voeren naar de zitting, waar de komst van den man, dien men aan 't bed gekluisterd waande, niet weinig opſchudding te weeg bracht: zoo zelfs, dat Reinier Pauw, hem ziende binnenkomen, tegen zijn buurman zeide: „'t ſchijnt, dat de dooden uit de graven opſtaan om my tegen te zijn!" — En werkelijk, de ſtem van Van Beuningen bezorgde de zegepraal aan de zaak, die hy voorſtond. — Mevrouw Bosboom-Touſſaint heeft aan dit voorval, 't welk in een oude aanteekening is bewaard gebleven, de ſtof ontleend voor een novelle, getyteld: *de goede raad van Doktor Gerrit*, en te vinden in den almanak *Holland*, jaarg. 1849.

Blz. 185, Op de bruyloft van C. le Blon. Ik had dit gedicht, en zoo ik vermeende op goede gronden, op 't jaar 1633 geſteld. De Hr. Van Vloten heeft beter geöordeeld, het naar het jaar 1635 te verſchuiven. De by hem aangehaalde plaatſen uit de *Brieven* van Hooft ſchijnen my tot die verandering in de rangſchikking geen afdoenden grond te geven; integendeel acht ik het niet zeer aannemelijk, dat Vondel, in 't jaar 1635, zoo kort na den dood zijner diep betreurde vrouw, en toen hy volgens aller getuigenis in een toeſtand van diepe neêrſlachtigheid verkeerde, eenige opwekking zoû hebben gevoeld tot het ſchrijven van bruiloftsdichten.

Blz. 197, Op den Zend-briefschrijver. Dit gedicht had iets later moeten voorkomen; dewijl het in July 1635 (niet 1633, zoo als, zeker ten gevolge eener drukfout, in de noot by V. Vl. ſtaat) in 't licht kwam. Zie Hoofts *Brieven*, Deel III, blz. 63.

Blz. 198, De Roomsche Lier. — Dit gedicht, even als dat

Blz. 202. Aen Antonius Julius — is door den Hr. V. Vloten tusſchen die van 't jaar 1638 geplaatst, zeker om er dat op de „Koninckly̆cke Harp" op te doen volgen, als 't welk in denzelfden trant geſchreven is. Maar 't is juist deze omſtandigheid, die my heeft doen oordeelen, dat de beide eerſten van vroeger tijd dan 1638 moeten zijn. De „Koninckly̆cke Harp" ademt niet alleen een ge-

heel anderen geest dan de beide andere, maar heeft veel van een soort van boetedoening voor deze.

Blz. 205, Groete aen… G. Staeckmans. — Deze *Groete* is door den Hr. V. Vloten op 't jaar 1640 gebracht, mijns inziens zonder genoegzamen grond. Hy geeft voor de verplaatsing geene reden, dan dat hy een brief aanhaalt, door Hooft op 5 Aug. van dat jaar aan Staeckmans geschreven. (*Brieven* III, blz. 361). Ik heb mijn vermoeden, dat Vondels gedicht van 1634 was, gegrond op de andere brieven, tusschen 1633 en 1636 aan dienzelfden Staeckmans gericht (Zie *Brieven* II, 308, 318, III, 595.) Immers het komt my waarschijnlijker voor, dat Vondel hem een groete — 't schijnt wel een feestdronk — heeft toegebracht, in een tijd toen hy (Vondel) nog nu en dan te gast kwam by Hooft, en dus in de gelegenheid was den Frieschen diplomaat aldaar te ontmoeten, dan dat hy zulks in 1640 zoû hebben gedaan, toen tusschen den Drost en diens vrienden aan de eene, en onzen dichter aan de andere zijde, de vriendschap verkoeld en het met den gemeenzamen omgang uit was.

Blz. 208, de noot op vs. 6 en Nal., blz. 10. — Kaviaar is altijd voor sommigen een groote, voor allen een dure lekkerny geweest, waarom het tot een spreekwoord geworden was: *'t is Kaviaar voor my*, in den zin van: „'t is boven mijn prik, 't gaat mijn middelen te boven."

Blz. 211, de noot op vs. 13. — Lees hier in reg. 3, voor *Timaeus*, *Timavus*. De volkplanting Aquileia werd in 't jaar 182 v. Kr. gesticht in de vlakte tusschen den Sontus (thands Izonza) en den Natizo. De Turrus stroomde oostwaarts voorby de stad, en de Timavus, die de grensscheiding vormde tusschen de landschappen Venezia en Istria, viel tusschen Aquileia en Tergerae (nu Triest) in den Sinus Tergestinus.

Blz. 237, de noot op vs. 582. — De naam van *fokker*, voor „rijkaart", schijnt herkomstig van de rijke Augsburgsche bankiers, de *Fuggers*, die in de XVI[e] eeuw leefden.

Blz. 265, Bestand tusschen Polen en Sweden. By den Hr. V. Vloten komt dit gedicht niet na, maar voor den „Sophompaneas", vermoedelijk om dat het bestand den 2[den] September 1635 gesloten werd en de voorrede of opdracht van het treurspel den 1[en] van Wijnmaand luidt. Die verplaatsing van het gedicht *schijnt* zeer logisch — want September komt vóór October: maar zy *is* het daarom niet. Immers in 1635 waren er nog geen telegraafdraden zoo als nu, en het zal wel tot half September hebben aangeloopen, eer de tijding, dat het Bestand gesloten was, Vondel ter oore kwam; — en, zag de „Sophompaneas" eerst in October het licht, men mag aannemen, dat de vertaling in September en voor het gedicht op 't Bestand gereed is geweest. De voorrede toch wordt gemeenlijk *na* het werk zelf geschreven.

Blz. 268. SPORE AAN... HOOFT. — Door V. Vl. op 't jaar 1634 (?) gebracht.

Blz. 270. OP DEN KOPEREN DUYM VAN... ALBA: door V. Vl. — met een? — naar 't jaar 1640 verſchoven: voormelde duim, die in de vorige eeuw in 't bezit was van Joan van de Poll, Burgemeeſter van Amſterdam, bevindt zich thans by 's mans naneef, Mr. W. van de Poll, lid der Arrondisſements-Rechtbank te Tiel. Zie verder over dien duim BURMANI. *Praef. Anal. Belg.* t. I. p. 51; HUGENII. *Epigr.*, p. 154; HOOGSTRATEN, *Poëm.* p. 256; J. DE HAAS, ged., en *Navorſcher* XVII. bl. 162.

Blz. 271. vs. 23.

Uwen lof, altijd geſongen
Van 't onſterflelijcke Hooft.

Zie de vaerzen van Hooft op de *musch van Oreade.* C.....

Blz. 275, de noot op vs. 179. — Voeg hierby: de vaerzen van Van Baerle waren uit dien hoofde aan de musch gewijd, als „volleerd in de naaikunst" — *artem nendi edoctus.*

Blz. 315, DE FEEST VAN... HILLEBRAND BENTES. — Het is my uit de Trouwboeken gebleken, dat ik dezen feestzang twee jaren te vroeg heb geplaatst. De aanteekening luidt:

„18 Nov. 1639.

„Hillebrant Bentes, van Amſterdam, 48 jr., op de Coninxgracht, geasſ. met zijn zwager Jan Ypres, met

Catharina Baack v. Amſt., 38 jr., vader Lourens Jooſten Baack, moeder Dievertie Jacobs, Keyſerſtraat.

Vraagt my een Amſterdammer, waar die „Coninxgracht" gelegen was, dan antwoord ik, dat men toen het „Cingel" met dien naam beſtempelde.

Blz. 318. GRAFSCHRIFT OP KATHARINE BAECK. — Door den Heer V. Vl. met een? tusſchen de vaerzen van 't jaar 1640 verplaatst.

Blz. 347, vs. 49.

Noch hiel de wraeck geen' ſtand, en gaf ſich noyt te vrede,
Al had ſy uytgeroyt, ten negenſten gelede,
Wat Velſens ſtam beſtond, of van ſijn maeghſchap ſcheen.

In de noot op deze regels is aangemerkt, dat het hier vermelde geen plaats heeft gehad; immers dat in den jare 1325 Klarisſe, Velzens dochter, nog leefde: en in allen gevalle treedt zy in Vondels ſtuk nog levend te voorſchijn, en legt hy dus aan zijn

held woorden in den mond, die onwaar of althands ondoordacht zijn. Maar ik moet hier de aandacht van den lezer op een ander punt veſtigen en wel op de beteekenis van de uitdrukking *ten negenſten gelede*, die ik, toen ik mijn aanteekeningen op den „Gysbreght" ſchreef, verkeerd verſtond. Doch Vondel deed dit ook en vatte evenzeer, als uit vs. 51 blijkt, dat woord *negenſten*, 't welk hy ongetwijfeld by dezen of genen ouden kronijkſchrijver vond, in den zin op van „negenden". Mijn geächte vriend Ter Gouw heeft my echter doen opmerken, dat het by dien kronijkſchrijver een andere beteekenis had. 't Woord is niet *negenſte*, maar *negeſte*, en, ſamengetrokken, *naaſte*. Wil men bewijzen, men vindt die o. a. in een Rigaſchen Gildebrief, voorkomende in de *Neue Nordiſche Miscellaneën*, X ſt. § 563. Het gild was een liefdadig gild en heette *de Tafel Gylde*. Wy lezen aldaar:

„Item. To deszer Mahltyt ſall en illick Broder unde Süſter kamen by ſiner Bröke [1]) unde wer et ſacke dat welk van den Bröderen und Süsteren in der Stadt wezen un nicht to der maltijte quemen, alſo ferne alſe geſunt weren, [2]) de ſoll ſijn vulle Gelt geven gelicke den ſennen de to der Maltijt ſijn, unde wer et dat he des nicht donen [3]) wolde, ſo ſull men ene den Olderman in ſchrift gheven in der *negenſten* ſteven [4]) te eſchende [5]).

In een Charter van Koning Kristoffel van Denemarken in d°. 4 Oct. 1440 leest men ook:

„Tuisſchen dit unde der hilghen drier koninghen daghe *neghest* te komende [6])."

Nog in 't zelfde charter:

„Des anderen daghes *neghest* na ſancti Dyoniſii dage des hilghen Martins."

Wat de zaak zelve betreft — het uitroeien van Velzens *negeſte* maagſchap — men kan een opſomming der verſchillende kronijken, die haar ieder op haar wijze vertellen, vinden by Domselaer II. Boek, blz. 103—107, die ook 't gevoelen van Vosſius vermeldt, volgens welk dat „vervolgen tot in 't negende lit toe" reeds als onwaarachtig moet verworpen worden.

In 't voorbygaan doe ik opmerken, dat de regel *Wat Velſens ſtam* — en nog 35, die er op volgen, in de uitgave van den Heer V. Vloten zijn overgeſlagen: wat my te onbegrijpelijker is, om dat de zetter, de korrektor en de ſchrijver der nootjes onze uitgave voor zich hadden en ſlechts behoefden te volgen.

Blz. 369, de noot op vs. 556. — Byna gelijktijdig met het Derde Deel

1) *By ſiner Bröke:* wy zouden zeggen „op verbeurte eener boete"; *breuk* is „overtreding".
2) *Alſo ferne alſe geſunt weren:* „in zoo verre (offchoon) zy gezond waren."
3) *Donen:* „doenen", voor „doen", als 't nog in de volkstaal by ons luidt.
4) *Der negenſten ſteven:* „ten naaſten kamerdag" of „zitting". *Steven* is vermoedelijk 't zelfde als *ſtove*, „kamer". Zoo ook ſchreef men hier *[illegible]* voor *[illegible]*, *ſchref* voor *ſchoof*, *deeg* (*degelijk*, *ter deeg*, voor *doeg*, enz.
5) *Eſchende:* „te eiſchen."
6) *Neghest* te komende: „eerstkomende."

mijner uitgave verscheen het Tweede van *Amstels Oudheid*, door den Stads-Archivaris, den Heer P. Scheltema, en daarin, op blz. 15 volgg., een stuk „over het Karthuizerklooster, van Sint Andries ter zaliger havene by Amsterdam," waartoe ik niet nalaten mag, den lezer te verwijzen, die verdere narichten aangaande dat klooster verlangt. Het daaraan verleende privilegie, volgens 't welk niemand de plaats binnen honderd roeden betimmeren mocht, waaromtrent ik in mijn noot verklaarde, niets gevonden te hebben, werd, gelijk uit dat stuk blijkt, in 1392 door Hertog Albrecht van Beyeren aan de Ordebroeders verleend (Zie *A. Oud.*, blz. 17); terwijl de „Legger" of het „Groot kopyboek", door hen nagelaten, en vermeldende al hun landen en vaste goederen, gelijk mede hun privilegiën, alsnog in het Burger-Weeshuis, en het „Giftboek", de geschenken opnoemende, aan het Klooster gedaan, in het Stads-Archief wordt bewaard. De opsomming der voorrechten van het Klooster, door V. aan Willebrord in den mond gelegd, levert alzoo wederom een nieuw blijk van die belezenheid en dat zorgvuldig onderzoek, waardoor onze dichter zich boven zoo velen onderscheidde. Hy had, om deze eenvoudige tirade in een tooneelstuk te schrijven, gedaan, wat geen beschrijver van Amsterdam gedaan had ten behoeve van een historisch werk: t. w.: het archief geraadpleegd van het Burger-Weeshuis. Daarin had hy zoo wel het zoo even aangehaalde handvest van Albrecht gevonden als het privilegie van Filips van Borgondiën, waarin de vrijheden worden vermeld, door Pausen en Roomschkeizers aan de Karthuizers verleend, en die den Proost het recht geven aan Diederik toe te voegen:

Wy staen op Keyserlijcke en Pauselijcke wetten.

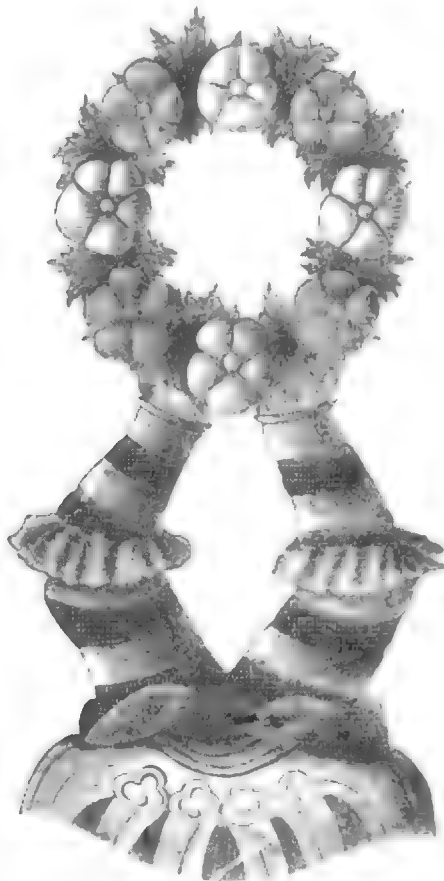
Dat Vondel, waar hy den „goeden vader" een beroep laat doen op handvesten, die eerst een eeuw na den tijd der handeling zouden gegeven worden, een anakronisme begaat, is in de noot reeds aangemerkt, doch staat in verband met zijn geheele voorstelling van Amsterdam en, is men er eenmaal overheen, het Amsterdam der 17de eeuw in dat der 14de te willen zien, dan zal niemand zich er aan storen, dat hy het Karthuizersklooster uit de 15de eeuw ook maar een honderd jaren vroeger verschoof. Met de tijdrekening was Vondel, op 't voorbeeld der Griekschе en Romeinsche zangers, die nu en dan een dichterlijke vrijheid gebruiken, ook vrij, maar als hy historische byzonderheden vermeldt, kan men er zeker op zijn, dat hy zich van de echtheid daarvan behoorlijk vergewist heeft. En dan durft nog een Olfert Dapper, van een tytel sprekende, door Vondel, niet eens, maar zes of zeven malen in verschillende tijdperken aan iemand toegekend, twijfel opperen en vragen, „uit wat boek hy dit gehaald heeft," en het aan „poëtze vryheit" toeschrijven! en een Domselaer zich veroorloven, een vaers van Vondel te verminken, en hem iets anders te laten zeggen dan er staat,

om dat hy, Domſelaer, een zaak niet wist, die Vondel, en door zijn naſporingen en door zijn betrekkingen, zeer goed weten kon. — Zie Deel VI. *Nal.* blz. 25 volgg.

Blz. 404, vs. 1439:

....Gelijck een krans van roofen wit en rood.

Die vergelijking der verſlagen en door elkander liggende nonnen met een krans van roode en witte rozen was my ſteeds vrij zonderling voorgekomen, te meer, omdat de nonnen altijd in een zwart habijt zijn voorgeſteld. De zaak echter heldert zich op, wanneer wy de vernuftige giſſing van mijn vriend Ter Gouw aannemen, dat hier aan een toeſpeling te denken valt, en wel op den krans van acht rozen, beurtelings wit en rood, die boven 't eimier van Amſtel van Mijnden prijken, als hier onder is voorgeſteld:

In Vondels tijd wist men dat en vond de toeſpeling heel aardig, ja mochten zelfs ſommigen vragen, of dat eimier zijn oorſprong misſchien aan dat akelige moordſeit verſchuldigd was. — Maar in onze eeuw is men wijzer geworden en zoû een dergelijke toeſpeling met een minachtend ſchouderophalen begroeten.

die *nu eens* heel, en *dan weer* half onder bergen liggen te fmachten." — Een rare liefhebbery! — Neen: „de Reuzen brachten — om den Olymp te beftormen — bergen faêm, en daaronder werden zy, *fommigen* geheel, *anderen* ten halve begraven."

Blz. 292, de noot op vs. 97. — Mijn gemoedelijke vriend Alb. Thijm beklaagt zich, dat ik hier „een aardigheid" heb te pas gebracht, waarvoor het onderwerp te ernftig is. Ik moet hem betuigen, dat ik al die martelaresfen-legenden volftrekt niet als iets ernftigs heb kunnen opnemen, noch — met den beften wil van de waereld — er ernftig by heb kunnen blijven, en 't my moeite gekost heeft, mijn tot fcherts geftemden luim geen bot te vieren. Ik weet dan ook niet, er iets by gezegd te hebben dat ergerlijk of ontftichtend kon heeten. — En vooral de geïnkrimineerde noot was geen „aardigheid," maar treurige ernst. 't Feit is, helaas! waar, en kan niet wederfproken worden, dat Siciliën, in het Heidenfche tijdvak de voorraadfchuur van Italiën, onder Kristen-, of, wil men, monniken-heerfchappy, haar vruchtbaarheid heeft zien verwaarloozen, en het koren, dat zy behoeft, van Odesfa moet laten komen. Mag ik dan, in beeldfpraak, die toch by de kritiek eens dichters vrijftaat, niet zeggen, dat Bacchus en Ceres — daar voorheen vereerd — beter patroonen voor haar geweest zijn dan de heiligen, die zy later vierde?

Blz. 306, de noot op vs. 37. — Zie hierby echter de aanmerking op blz. 386, de 2[e] noot onder *Dootshooft*.

Blz. 312, de noot op vs. 150. — *Spon* is wellicht beter voor *fponning*.

Blz. 358, vs. 53.

Het licht van 't licht ontbeert zijn' luifter.

Het verwijt, in de noot gedaan, dat deze regel ook licht en luifter ontbeert, treft, zegt Alb. Thijm, niet Vondel, maar de Vaderen van het koncilie van Nicea: *Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.* Zeer wel; maar 1°. is niet altijd wat in de eene taal duidelijk is, het even zeer in de andere; 2°. wordt in 't Latijn het *Lumen de lumine* door het *Deus de Deo* nader verklaard, wat in de overzetting geen plaats heeft.

Blz. 362, vs. 9, staat *Kint?* — lees *Kint!*

Blz. 370. KATRINE KERKRINK. — Later is my gebleken, dat *Catrine Kerckrinck*, zoo als haar naam in de Pui-boeken luidt, een dochter was van Godaert Kerckkrinck, tot de Disfenters behoorde en verfcheidene zufters had, waarvan er twee echtgenooten hadden, die te Keulen waren geboren. Zy zelve trouwde in 1647 op haar 33[ste]

jaar, met Adriaen van Stryen, Advokaat voor den Hove van Holland, te 's Gravenhage. Het gedicht, als niet in den bundel van 1644 voorkomende, is door V. Vl. op 't jaar 1645 gebracht.

Ald. reg. 3, v. o. HEGENITS. — In een lofgedichtje, door Janus Gebhardus, Hoogleeraar aan de Akademie te Groningen, geplaatst voor het *Itinerarium* van Hegenits, komt het navolgende voor:

HEGNITIUS, *Quadae nobile germen humi*
Et quâ parte movet vestigia culta viarum,
Hac premit ingenii maxima ſigna ſui.
Qui modo mente vagâ Belgarum raptus in orâ es
Hoc fatidicas indice carpe Rosas.

Uit deze regels blijkt, dat Hegenits een Duitſcher was, en waarſchijnlijk een Sileziër; terwijl uit den aanhef van zijn werkje blijkt, dat hy eerst in het vorige jaar hier te lande was gekomen. Over Hamburg, Stade en Bremen te Delfzyl aangeland, bezocht hy achtereenvolgens Groningen, Leeuwarden, Dockum, Franeker, Harlingen, Workum, Hindeloopen en Stavoren: van daar naar den Westfrieſchen wal overgeſtoken, doorreisde hy Enkhuizen, Hoorn, Amſterdam, Alkmaar, Haarlem, Leyden, Rijnsburg, Katwijk, Zevenhuizen en de Veenen, 's Gravenhage, Rijswijk, Scheveningen, Loosduinen, Voorburg, Delft, Rotterdam en Dordrecht. — Eenige niet onbelangrijke byzonderheden, in zijn reisbeſchrijving vermeld, geeft mijn geächte vriend M^r. J. Dirks op in *den Navorſcher*, Deel VII. blz. 186, 187.

Blz. 382, de noot op vs. 52, (53.) — *Van der jeught*, zegt Alb. Thijm, is hier de dativus, als *met der tijd*, *in der daad*. Ik zoû eer aan een ablativus denken, al moet ik bekennen, aan den naam, dien men aan den caſus geven wil, weinig te hechten, en zoo wel in de eene als in de andere uitdrukking nog altijd iets elliptisch te zien.

Blz. 384, vs. 34. — ſtaat *den Heiligen*, lees: *der Heiligen*.

Blz. 388, de noot op vs. 7. — Alb. Thijm beſtraft my, dat ik V. hier een anakronisme verwijt, waar hy aan Brittanje den naam van *Engeland* toekent ten tijde der bekeering van het eiland tot het Kristendom, en haalt er Paus Gregorius M. by aan, die over de markt te Rome gaande, waar een tal van ſchoone Britſche ſlaven zouden verkocht worden, uitriep: *aut ſunt Angli, aut ſunt Angeli*, en daarop tot de bekeering van Engeland beſloot. De anekdote was my bekend, en, zeker, toen in 596 Auguſtinus werd afgezonden om dat bekeeringswerk te aanvaarden, hadden de Anglen reeds in 't oude Brittanje voet gezet. Maar V. ſpreekt van 't eiland, als

Zoo vroegh ontflagen
Van 't Heidenfch juck —

en zinfpeelt dus op een tijdperk van voor 596, en op de bekeeringen, die reeds in de tweede eeuw hadden plaats gehad, en toen was, ik herhaal het, Engeland nog geen Engeland. 't Is waar, Vondel zegt dat ook niet, maar alleen, dat het waardig was, zoo genoemd te worden, en ik wil dus in zoo verre mijn verwijt terugnemen.

Blz. 417, noot 3:

Megara in Achajen.

Toen Griekenland een Romeinfche provincie was geworden, en Hellas met den Peloponnezus den gemeenfchappelijken naam van Achaja hadden verkregen, kon men zeggen, dat Megara in Achajen lag; doch volgens de regelmatige oude geographie behoorde het kleine landfchap Megaris, met zijn hoofdftad Megara, ten noorden van den Isthmus gelegen, aan Hellas, en werd de naam van Achaja alleen toegekend aan de fmalle noordelijke kustftreek van den Peloponnezus, langs den Korinthifchen zeeboezem. — In de „Altaergeheimenisfen" — Deel IV, blz. 573, vs. 380 en blz. 574, vs. 451 — noemt Vondel terecht Korinthe de hoofdftad van Achajen en hare inwoners Achajers: dewijl by de invoering van het Kriftendom Korinthe de zetel was van den Romeinfchen landvoogd der Provincie Achaja of Romeinsch Griekenland. Ook had Korinthe, in den laatften tijd van Griekenlands onafhankelijkheid, een gewichtig deel uitgemaakt van het Acheïsch Statenverbond.

Blz. 443, vs. 100:

Die grijns van ftaet en twift.

De Hr. V. Vloten ftelt voor hier te lezen:

Die grijns van ftaetentwift.

Ik heb er niets tegen: ofschoon de zin er nog niet heel veel duidelijker door wordt.

Blz. 447, reg. 3, v. b:

Met Doorne Croone, het Godt gefegent hair.

V. Vl. leest hier:

Met Doornen Croonen 't Godt gefegent hayr.

Blz. 452, reg. 23, ftaat *H(oppenbrouwer)*. — lees H(*oppenbrouwers*).

Blz. 453, reg. 24, ftaat *Dyckmans* — lees *Dyckmann*.

Blz. 456, reg. 7, ftaat SEIRSTORPFFIUS, lees SEIBSTORPFFIUS.

Blz. 515, vs. 192, 193

Die zielendauw bevochtigt lage dalen,
Gezoncken vry wat lager dan mijn ziel.

Ik had by deze regels aangeteekend, dat zy niet Kriftelijk kleingevoelend luiden. Volgends Alb. Thijm zoû ik echter de ware beteekenis niet hebben gevat, en moet men hier *laag gezonken* niet opvatten als „in zonden verlaagd", maar als „nederig" in den zin by JACOBUS IV: 6, 1 PETR. V: 5, 6 en PROV. III: 44. Ik heb hier alleen op aan te merken, dat, hoe men 't woord ook verklaar, de zelfsverheffing toch altijd onder den ootmoedsmantel zichtbaar blijft. Neem ik de parafrafis zelve aan, die Alb. Thijm aan de bovenftaande regels geeft: „die dauw der zielen bevochtigt de lage, de nederige dalen, dalen veel (vrij) lager trouwens dan mijne ziel in hunne nietigheid als weggezonken" — ik zie niet, dat de tegenftelling daarin eenigermate wordt weggenomen.

Blz. 534, de noot op vs. 871, 872. — Ter beter verftand der zaak, waarvan de noot, ik erken het gaarne, geen zeer helder denkbeeld geeft, verwijst Alb. Thijm naar het werk van JEAN DU VERGER DE HAURANNE, *Raifons de la cérémonie et de la coutume ancienne de fuspendre le S. Sacrement dans les Eglifes au desfus du grand Autel.* Parijs, 1674.

Blz. 537, de noot op vs. 1005, ftaat *Sozomenes* — lees *Sozomenus*.

Blz. 543, de noot op vs. 1166, ftaat: *Lib.* VI, *c.* 441 — lees *Lib.* VI, c. 44.

Blz. 547, de noot op vs. 1307 — Het feit, dat alleen de Paus zoû gerechtigd zijn, den hier bedoelden grafkelder binnen te gaan, wordt door Alb. Th. weêrfproken.

Blz. 555, de noot op vs. 1608, ftaat *kerk* — lees *kelk*.

Blz. 616. OP HET ONTHEILIGEN enz. — Dit fchimpdicht was voorafgegaan door een ander van...... tegen Westerbaen van dezen inhoud:

B R I L

VOOR

DEN ARMINIAENSCHEN GEUS.

Verblinde huichelaer! d'Altaergeheimenis
Eiſcht een verlichten geeſt, geen Esdras by de gis:
Uw valſche bril verleit, daer d'andre onfeilbaer gingen,
Die niet u ſob're koſt, maer 't Heylighdom ontfingen.
Een ketter leeſt by draf en raeſt van hongersnoodt:
Hoe graeg ontſtal de hondt den kind'ren 't Hemelsbroodt.

Hierop antwoordde Westerbaen met een

V O E T I N 'T G A T

VOOR

A. B.

OF ARMINIAANSCHE GEUZE-BRILLEKRAMER.

Is dit een bril voor den Arminiaanſchen Geus,
Zoo paſte zy voor dees ook op Van Vondels neus,
Doe hy zoo heftig lag in 't zelfde gasthuis ziek,
En met een ſcherpe pen (getrocken uit de wiek
Van 't vlugge paard, geteeld uit vuil Meduſaas bloet)
Op zuivre Gommers leer zoo dapper heeft gewoedt,
En dorſt de Roomſe kerck uitventen voor een hoer,
Die hy een tijt daarnae erkende voor zijn moêr.
Is dit het recht kriſtal, waardoor men ziet en leeſt
In de gewyde blaên van een verlichten geeſt,
Geëischt tot het geheim van Vondelens altaar?
Neen Arend Brilleman, dees glazen zijn niet klaar.

Hoe zijn zy zoo besmeert met gal en drakebloet?
Pak op dees kramery. Weg met dit valsche goet!
Heeft u dan Vondels vriend de zinnen zoo ontsteld,
Dat gy hem veilt een bril en hem met eenen schelt?
Die zijne waren vent speelt vriendelijk en zoet,
Wie scheldt behoudt zijn tuig en krijgt noch licht een voet.
Een, die Van Vondels geeft en zijnen arbeit acht
En kent hem voor het puik van 't dichteren-geslacht:
Een, die hem heeft geset op een verheven troon,
Met d'allereêlste van zijn paarlen aan zijn kroon,
Werpt men een Geus naar 't hooft van 't allerslimste slach,
Zoo men een quaeden duit of paard te noemen plach,
Omdat hy, mogelijk onnoozel, had verbreid
't Geen van Apollo was op Helicon gezeid.
Een „blinden huichelaer," een „ketter" krijgt hy toe,
En, of hy wil of niet, hy moet aan deze roê.
Hoe fiks is dit geweer! hoe gladt gaat deze vondt!
Hoe zorglijk is 't te zijn omtrent een dullen hondt!
Hoe giftig is zijn beet, hoe doodelijk zijn wondt!
Hoe quaat is 't, Hemels broodt te stellen uit den mondt
Der kinders, daar de moêr een put en galleg voert,
En hangt er wel een op, die maar het huis beloert!
Wat mensch bleef by den draf in overvloedt van broodt
En wierp om zijn gevoel zich willens in de dood,
Indien hy broodt en draf kon scheiden met verstand!
O moêr, o moorderes, die zulke kinders bant.

18 *Een voet:* „een schop."
33 *De moêr:* „de Roomsche Kerk."

Op de acht regels van Vondel gaf Westerbaen, met herhaalde toespeling op de „Bril" van A. B., het navolgende

ANTWOORD.

Beroemde Vondel, die des rijken Aemstels stroomen
Doet zwellen door het nat van uwen Hengstenbron,
En heft het avrechtsch bosch der hooger masteboomen
Ver boven den Parnas en top van Helikon!

3 Met het *avrechts bosch* worden de „palen" verstaan, waar Amsterdam op gebeld is.

Hoe zorglijk is 't, een man te raken die den ijver
Kwanfuis van Godes huis en zijne kerk verteert!
Hoe dapper leê daarom die onverlichte fchrijver
Des krachts van het Geloof, dat men te Trenten leert.

Die blinden huichelaar, hoe flecht moet hy ftaan kijken,
Doe men hem zoo een *bril* kwam zetten op den neus,
En fchold hem voorts ter loops — daar hy meê moest gaan ftrijken —
Voor *hond*, voor *ketter*, voor *Arminiaanfchen Geus.*

Maar, als *een voet in 't gat* was voor den Brillekramer
Is *Geus* te flechten vloek. 't werd een Sociniaan.
Ai my! dat is de neep: een flag van grover hamer!
De man die leit er toe, wat kan daar tegen ftaan?

De mutfert is gereed, het heilig is gefchonden,
Niet op zijn *Calvinists* doch op zijn *Lutheraans*,
De linkert is ontdekt, men heeft het uitgevonden,
Het outer is onteerd op zijn *Sociniaans.*

Maar, bitter ijveraar, is 't niet den ouden etter,
Wanneer men voor zijn zaak geen klem van reden vindt,
Zijn weêrpartij terftont te fchelden voor een ketter?
Gy doopt uw pen al meê in dezen vuilen int.

't Verkettren is het eerft in Roomfche fchool te leeren,
Daar uwe vrijheid is verbuffeld et verflaafd
En voorts naar 't capeçon te winden en te keeren,
Gelijk het domme beest, dat onder fporen draaft.

Al ftrijdt het oordeel dan met redenen daartegen,
Al keurt dan uw gewisf het tegendeel voor klaar,
Ziet, wat de kerk gevoelt, dat moet het zwaarfte wegen,
Men houdt het met zijn moêr, al vindt men 't ander waar.

O Vondel, wat gemak is het, na *ydel dolen*,
Op anders trouwen taft te volgen 't blinde padt,
Gerust van Sinte-Paul den fchoot der kerk bevolen!
Gy eet aan Hemels broodt en manne u zelven zadt.

Daar *Maarten* broodt en vleesch deelt onder fijne gaften,
Calvijn breekt broot, waardoor het vleesch wordt uitgeprent,

5 *Die den yver;* lees, omgekeerd: *dien de yver.*
9 *Hoe flecht:* hoe onnoozel."
27 *Capeçon*, 't Sp. *cabezon* voor „halfter."
34 *Anders* voor *eens anders.*
37-40 Weêrflag op Vondels „ontheiliging."
38 *Uitgeprent* voor „afgebeeld."

Socijn leit aan de trog, waaruit de varkens braften,
En eet in Rakou draf, uit honger en elend.

Gy flaapt nu ongewiegd, en laat violen zorgen,
Gy legt in Moertjes fchoot gemakkelijk, en rust.
Maar fluimeraar, ontwaak veel liever nu als morgen,
De flaapzucht is een ziekt' die 's levens vuur wel bluscht.

Keer liever weder by de eenvoudige Mennisten,
Daer gy *door errefleer*, u eertyts onder boogt.
Gy waart dog mogelijk een liefelijker Kriften,
Als fint gy zoo veel gals uit uwe manne zoogt.

Of zoo ge u naderhand aan andren hebt gebonden
Wanneer men fekte of leer met vollen oordeel kiest,
Eer gy door klaarder blijk de *parel* hadt gevonden,
Waarvoor men 't al met winft, ja zijn verftant verliest.

Zoo keert weêr naar de fchaar, die niemand af en zondert,
Als dien Godts woordt dat doet, wijkt van dat wolfsgebroet,
Dat al verbant, vervloekt, verblikfemt en verdondert
Wat tot het minfte toe met haar niet mee en doet.

Dat, daar het meefter is en 't na zijn aart mag maken,
Geen ander lijdt of duldt, die ergens in verfchilt:
Maar goed en bloed verflint aan galgen en aan ftaken,
En vangt en fpant, en hangt en brandt, en blaakt en vilt.

Keer liever naar 't gebou van uwen *Kriften Tempel;*
Of waart gy nimmer lid der Remonftranten kerk?
Nochtans een deftig rijm, op dien gewyden drempel,
Bekent gy voor het uwe in 't fcherpe hekelwerk.

„Uw jonkheid", zegt gy, „bond u maar aan eene fekte,
Door erfleer, tot gy vondt de perel naar uw zin."
Maar zeg my, wat gy waart, doe uwen yver ftrekte
Den Tempel voor Armijn zoo braaf te wijen in?

Heer Vondel, ga vry rond, de ftrik is niet te breken,
Al hadt gy het gewicht en fpieren van een reus:
Zoo daar niet onder liep van Mennonifte ftreken,
Gy waart ook doenmaals een Arminiaanfe geus.

Noli effe justus multius. Eccles. Cap. VII: 17.

46, 51, 66, 68, zinfpelingen op enkele regels in Vondels Toetfteen, Deel VI. blz. 52.
61-64 Toefpeling op Vondels gedicht op de *Inwying van den Chriften Tempel*, Deel III, bls 86.
Noli effe, caet.: „Wil niet al te rechtvaardig zijn."

Blz. 620, reg. 1—7. — Zeer breedvoerig komt Alb. Th. op tegen de geloofbaarheid van het hier, naar Brandt, verhaalde, omtrent de schildery, door Jakob Boonen aan Vondel vereerd. Volgens hem was 1° de Aartsbisschop er de man niet naar, om, in dank voor de opdracht van een prachtig dichtstuk, een prul van een schildery te zenden: 2°. was V. een te goed kunstkenner, om ingenomen te zijn met een vod: 3°. kan de reden, waarom hy het stuk niet langer in huis wilde hebben, gelegen zijn geweest in de ongehoorzaamheid van den zender aan den Paus: 4°. kan hy het naar Hoorn gezonden hebben als hoogtijdsgift by de Statie van Anna Bruyning.

Geene dezer redenen — trouwens niet anders dan gissingen — komt my van genoegzamen grond voor om geloof te weigeren aan hetgeen een tijdgenoot als waarheid vermeldt. Dat Brandt in zijn oordeelvellingen, en waar hy op krediet van anderen spreekt, somtijds van 't spoor geraakt is en geen vol vertrouwen verdient, heb ik zelf herhaaldelijk doen opmerken; doch nooit is hy verdacht geweest, opzettelijk de waarheid verdraaid te hebben. Het verhaal, dat hy van de zaak geeft, steunt niet op een mededeeling van derden, op een bloot „men zegt"; maar hy geeft het, en wel in al zijn byzonderheden, als iets, dat van algemeene bekendheid is, of dat hy uit den mond des grijzen dichters vernomen heeft. Werpt men, op grond van bloote gissingen, dergelijke getuigenissen weg, dan bestaat er geheel geene geschiedenis meer.

Maar nu de gissingen zelve. Wat den Aartsbisschop betreft, hy zoû de eenige niet geweest zijn, die Vondels poëzy schraal beloond had: een ander Aartsbisschop deed het met drie dukaten, en de Kerkvorst zal hebben kunnen denken, dat de kousenwinkelier al heel wel te vrede zoû zijn met een stuk van minder waarde: — en hy bleek gelijk gehad te hebben, in zoo verre als Vondel er eerst mede was opgetogen. Dat, ten andere, Vondel kunstkennis zoû bezeten hebben, zoo als Alb. Th. beweert, daarvan geloof ik niets: en wy hebben de getuigenis van Brandt niet noodig om te weten, dat hy dikwijls lieden — inzonderheid kunstenaars — prees, die zijn lof niet verdienden, en wien hy dien alleen schonk, „omdat men hem had wijs gemaakt, dat zy wat waren." Als hy Joan den Esel en zulk slach van volkje ten hoogste verheft en geen regel ter eere van Rembrandt op 't papier zet, dan heb ik voor zijn kunstsmaak weinig krediet; en ware het hier de plaats om verder over dit punt uit te weiden, dan zoû het my, geloof ik, weinig moeite kosten, om mijn zoo esthetisch gevoelenden vriend uit de gedichten, door V. op kunstwerken gemaakt, te overtuigen, dat hem het kunst-orgaan ontbrak. *Non omnia possumus omnes*, en mijn vader, zoo uiterst fijn van gehoor, waar 't op de melody van een vaers aankwam, kon niet onderscheiden of men de wijs van „Wilhelmus" of van „al is ons Prinsje" speelde.

Dat men geen geschenk van iemand meer zoû willen in huis hebben, omdat de gever Jansenist is geworden, komt my wat heel

ſterk voor; doch in dat geval ſchijnt het vreemd, dat V. het juist als een „hoogtijdsgift" aan zijn nichtje geſtuurd zoû hebben. Hier wordt de eene gisſing, dunkt my, door de andere weêrſproken.

Ik meen dus in deze, zoo lang ik geen krachtiger gronden vind om mijn geloof te ſchokken, my aan de mededeeling van Brandt te moeten blijven houden.

Minder hecht ik aan de andere, insgelijks op blz. 620 voorkomende vertelling, betreffende de vergelijking, door denzelfden Jacob Boonen tusſchen Vondel en Cats gemaakt, die ik aan Willems, *Verh.* 1820—24. II. 14, heb ontleend, en ik heb die ook alleen als een „men verhaalt" gegeven. Zy kan een bloote fabel zijn, doch komt my in haar ruwe naaktheid toch nog waarſchijnlijker voor, dan zoo als mijn geächte vriend ze heeft zoeken te verklaren.

Blz. 625, de noot op vs. 7. — Vergel. hier Lucanus II. vs. 151. *Fatidicae Cephisos aquae.*.

Blz. 625, reg. 3, v. o. — Vergelijk hier de aandoenlijke wijze, waarop V. van dit afſcheidnemen van De Groot gewach maakt in den brief van geleide waarmede hy zijn „Virgilius" zond aan Hooft en die opgenomen is Deel V, blz. 422 en in Hooft's *Brieven* IV, blz. 205.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

VIJFDE DEEL.

Blz. 27, noot 3. — Vondels lofſpraak kan, naar de Hr. Riedel meent, alleen ſlaan op den Muzeüs, die het liefelijke gedicht ſchreef van Hero en Leander, en die, volgens de meening der hedendaagſche geleerden, een grammatikus was uit den aanvang der zesde eeuw. Van den Muzeüs uit den mythiſchen tijd, door Virgilius bedoeld, kan men even min iets weten als van Orfeus, Linus of Eumolpus.

Blz. 29, reg. 12, v. o. — Van *Lampridius* is verzuimd te zeggen, dat hy een der *ſcriptores historiae August.* is. Hy zegt n. l. — *Hist. Aug. ed. Salmaſii, Pariſiis*, 1620, pag. 124 — van keizer Alexander Severus: *Virgilium autem* Platonem *poetarum vocabat, ejusque imaginem cum Ciceronis ſimulacro in ſecundo larario habuit, ubi et Achillis et magnorum virorum*, d. i.: „hy noemde Virgilius den Plato der dichteren en had zijn beeld met dat van Cicero in zijn tweede *lararium* (kamer of rek, waar de huisgoden ſtonden) by die van Achilles en (meer) groote mannen."

Blz. 31, reg. 8, v. o. ſtaat *Chiloos leerlingk* — lees *Philoos leerlingk*.

Blz. 78, noot 3. — ſtaat *meir* — lees: *rivier*.

Blz. 92, reg. 5, v. o. — *De Krustumynſche peeren* werden aldus genoemd naar Crustumeia of *Crustumium*, een ſtadje van de Sabynen.

Blz. 102, noot 3. — De Hemus, thans Balkan, ſcheidde Thraciën van Meziën.

Blz. 106, noot 5. — Dat Augustus Quirijns nazaat genoemd wordt, is alleen, om dat hy, even als Quirinus (of Romulus) te Rome heerschte. De *gens Julia*, tot welke hy door adoptie behoorde,

leidde wel haar oorſprong af van Eneas, doch niet van Romulus. Bovendien, V. bezigt nergens het woord *nazaat* in den zin van „achterneef", maar beſtendig in dien van „plaatsbekleeder, opvolger op een troon of zetel." Zie Deel VII. blz. 625. Zoo wordt, in de lijst der perſonen voor den „Peter en Pauwels", Linus *Peters nazaet* genoemd, omdat hy — naar de overlevering — hem als Bisſchop van Rome opvolgde.

Blz. 110, noot [1]), staat *Kampſpelen* — lees: *de Olympiſche ſpelen.*

Blz. 116, noot [1]). — De *Biſalten* waren een Thraciſche volksſtam, die in Macedoniën t'huis behoorde.

Blz. 257, noot [1]). — In ſommige ſtreken van ons vaderland heet men „*gelte* koe" een zoodanige, by welke de bevruchting gemist heeft.

Blz. 128, noot [2]). — De brief, in Thom. Crenii *Animadv. Philol. et Hist. Roterod.*, 1695 (niet zoo als verkeerdelijk in de noot ſtaat 1659) of, met een anderen tytel *Lugd. Bat.* et *Amſt.*, 1697, Pars I, pag. 22, 24, is, met Salmaſius eigen hand geſchreven, aan Sarrau, raadsheer in 't Parlement van Rouaan en later in dat van Parijs. Dewijl 't boek weinig voorkomt, geef ik den brief hier:

Cl. Salmasius Claudio Sarravio. *Princeps tibi est Grotius, mihi Vosſius. Uter noſtrum verius judicet, non ego ad poſteros eundum cenſeo, ſed conſulendos aetatis hujus ſummos viros, qui in Italia, Germania et in his locis vivunt: imo etiam in Gallia noſtra, nec omnes idem ſentire crediderim, quod unum alterumve aut tertium, aut Sarravium, Bignonium, aliumve aliquem, quem ignoro. De principatu agitur litterarum quae ſic proprie vocantur, in quibus grammatica ars regnat. Ut ex ungue leo dignoſcitur, ita vir litteratus ex ſcriptis. Ex his ergo arbitrandum, cui debeatur principatus, justius Vosſione an Grotio? Sed priusquam haec rependamus per ſingulas eamus ſcientias, ut quantus in his fuerit Grotius agnoscamus. In theologicis nemo est, cui me minus ſimilem videri velim. Ubique Socinianus est, in libello de Veritate religionis Christianae, in notis ad Novum Testamentum, et adnotationibus Veteris. In philoſophicis, ſi disputandi ſolertia ſpectitur vix mediocribus par est: nec unquam vidi, qui minore cum vi ratiocinetur, id quod testantur ſcripta ejus, quibus Rivetus et Mareſius reſcripſerunt. In ſtudio litterarum multos habet pares, et plurimos ſuperiores. In jure quantum excelluerit ostendit ſparſio Florum ad Jus Iustinianum. Librum ejus de Jure Belli et Pacis refutandum ſuscepit quidam profesſor Albae Juliae, qui amicis aliquot, quos vidi, adfirmavit, ſe ostenſurum esſe, nullam paginam vacare inſignibus erratis. In poësi vir est ſui nominis, magnus. Sed omnes in his locis Barlaeum praeferunt, multi etiam Heinſium: hic certo animoſior et ποιητικώτερος: ſed poetica nihil facit ad principatum*

litterarum. Vosſius in his ἐπὶ πᾶσι κριταῖς ſine controverſia praecellit. Nec meum hoc μονόκριμα, ſed omnium doctorum Italorum, Germanorum, Polonorum et Belgarum, ut in litteris multorum vidi, in ſcriptis plurimorum, et ex ſermonibus plurium collegi. Si ſcripta comparemus, nihil ſimile magnum cum iſto, cui non nomen ſed res magni elogium tribuit. Libri de Graecis ſcriptoribus, de Latinis, de Grammatica, de Rhetorica, et Dialectica, ac nuper de vitiis Latini ſermonis testantur, quantus ſit in litteris; ſed omnium maxime declarant id libri ejus de Idololatria, in quibus omnigena eruditio non modio, non trimodio, ſed acervo congesta est. Habet paratos libros de re Deltica (?), Etymologicum magnum et alia infinita. Si de antiquitate eccleſiaſtica certamen est, opus ejus de Pelagianismo, de ſymbolis, et alia patefaciunt in ſcriptis Patrum esſe verſatisſimum, nec de hac palma quempiam posſe cum eo contendere. Quid his oppones in ſcriptis Grotii, per quae posſis ei principatum vindicare in hoc genere dico litterario? an quae notavit pene puer in Martianum Capellam? an quae in Aratum? multa ibi nomina ſignorum Arabica propoſuit ad ostentationem, cum ejus linguae rudimenta vix primis labiis attigisſet, ut mihi ipſe confesſus est litteris, quas ſervo, cum eum conſuluisſem de Arabica aliqua voce, quae mihi negotium facesſebat. An notas in Lucanum adferes? vel ſola critica Vosſii, quae edidit in Fragmenta Tragicorum et Comicorum veterum, omnibus istis praeponderare et praevalere videntur. Scimus etiam in critica, quam infelix fuerit et ἄστυχος vir alioquin ſummus Grotius. In hac mea tenuitate ac paupertina omnium rerum ſupellectili nollem meum nomen adſcriptum esſe Adnotatis in Vet. T. nihil his in multis puerilius omnino et tanto nomine indignius. De adnotatis ad Novum Test. alias dicam et reipſa oſtendam quid ſentiam. Haec mea est de principatu litterarum ſententia in qua plurimos habeo hujus vel ſuffragatores ex omnium nationum eruditis. Ubi plauſores tuos proferes, ego nominabo meos. Leydae 20 Novembris 1645.

d. i.:

Claude Saumaise aan Claude Sarrau:

Gy geeft den eerſten rang aan De Groot, ik aan Vosſius. Wie van ons beiden juister oordeelt behoeft naar mijn begrip niet aan de nakomelingſchap te worden gevraagd, maar aan de voortreffelijkſten onder onze tijdgenooten, die in Italiën, Duitschland of hier ter plaatſe leven: ja, ik zoû haast denken, dat ook in Frankrijk niet allen van 't zelfde gevoelen zijn als Sarrau, Bignon en eenig ander, dien ik niet ken. De vraag loopt hier over den voorrang in de letterkunde, in den eigentlijken zin des woords, en waarin alzoo de Spraakkunst hoofdzaak is. Gelijk de leeuw aan zijn klaauw, zoo wordt de letterkundige aan zijn werken gekend. Uit deze moet men dus opmaken, wie naar billijkheid den voor-

rang verdient, Vosfius of De Groot. Laat ons, alvorens zulks te overwegen, eens elk afzonderlijk vak van wetenfchap nagaan en onderzoeken, in hoe verre De Groot zich daarin onderfcheidde. Wat de godgeleerdheid betreft, zoo is er niemand, met wien ik minder zoû verlangen gelijk te ftaan. Overal toont hy zich een Sociniaan, in zijn werkje over de waarheid van den Kriftelijken Godsdienst, in zijn noten op het Nieuwe Testament, in zijn aanteekeningen op het Oude. Op 't ftuk der wijsbegeerte ftaat hy, wanneer wy de fchranderheid in 't redetwisten in aanmerking nemen, naauwlijks met de middelmatigen gelijk: en nooit heb ik iemand gezien, die met minder kracht redeneerde: wat zijn gefchriften getuigen, op welke Rivetus en Marezius hebben geäntwoord. Als letterkundige heeft hy velen, die hem evenaren, nog meer, die hem overtreffen. In 't Latijn en Grieksch heeft hy zijn gelijken, in 't Oostersch zijn meerderen. Hoeveel hy in 't vak der Rechtsgeleerdheid gold, heeft zijn Bloemfpreiding op 't Justiniaansch Recht getoond. Zijn werk over het Recht van oorlog en vrede heeft zeker Wittenbergsch Hoogleeraar ondernomen te weêrleggen, die aan fommige vrienden, met welke ik fprak, verzekerd heeft, te zullen aantoonen, dat geene bladzijde daarvan zuiver is van misftellingen. In de Dichtkunst is hy, als zijn naam luidt, groot. Maar hier te lande ftellen allen Barleus boven hem, velen ook Heinfius: zeker is deze laatfte levendiger en dichterlijker: — in allen gevalle doet de Dichtkunst niets af tot den voorrang in de letterkunde. [Arme Homerus! Virgilius, Dante, Shakefpere, Vondel!] In deze ftaat naar 't oordeel van alle kritici, Vosfius zonder eenigen twijfel boven hem. En dit is geen uitfpraak van my alleen, maar van alle geleerden, Italianen, Duitfchers, Polen en Nederlanders, gelijk ik dit heb gelezen uit veler brieven en fchriften, en opgemaakt uit veler gefprek. Vergelijken wy de uitgegeven werken, dan is er niets zoo groot te vergelijken met hem, aan wien niet de naam, maar de daad den tytel van Groot toekent. 's Mans boeken over de Griekfche en over de Latijnfche fchrijvers, over de Spraakkunst, over de Redekunst, over de Dialektiek, en nu laatftelijk over de fouten in de Latijnfche rede, getuigen, hoe groot hy is als letterkundige; maar bovenal verklaren zulks zijn boeken Over den Afgodendienst; in welke een algemeene kennis niet by 't mud, niet by drie mudden, maar by hoopen is opgeftapeld. Hy heeft nu boeken gereed over [wat een *res Deltica* is, verfta ik niet, en moet aan een fchrijf- of drukfout denken.].... een groot etymologisch boek, en tallooze andere zaken. Indien ftrijd is op 't gebied der Kerkelijke oudheidkunde, bewijzen zijn werken Over 't Pelagianismus, Over de Symbolen, en andere hoe doorkneed hy is in de fchriften der Kerkvaderen, en hoe niemand by machte is hem de palm der overwinning te betwiften. Wat zoudt gy, uit de fchriften van De Groot, daar tegen kunnen ftellen? Wegens welke zoudt gy hem den voorrang op letterkundig gebied kunnen toekennen? Wegens hetgeen hy,

nog pas een knaap, aanteekende op Martianus Capella? of op Aratus? aldaar kwam hy met een tal Arabifche namen van beelden voor den dag, offchoon hy nog naauwlijks de eerfte beginfelen dier taal met de lippen had aangeroerd, gelijk hy zelf my dat bekend heeft in een brief, dien ik bewaar, en dien hy my gefchreven had, na dat ik hem had geraadpleegd over zeker Arabisch woord, waar ik mede verlegen zat. Of zult gy zijn Aanteekeningen op Lukanus aanvoeren? De kritiek alleen, door Vosfius uitgegeven op de fragmenten der oude Treur- en Blijfpeldichters acht ik dat alles verre op te wegen en te overtreffen. Ook in de kritiek weten wy hoe ongelukkig en onhandig de voor 't overige treffelijke De Groot was. Ik zoû, by mijn geringheid en armoedige wetenfchap in elk vak, mijn naam toch niet willen gezet hebben onder die aanteekeningen op 't O. T. Ik ken in vele opzichten niets zoo kinderachtig, en zulk een man zoo onwaardig. Over de Aanteekeningen op 't N. T. zal ik elders fpreken en met de daad mijn gevoelen aan den dag leggen. — Ziedaar, wat den letterkundigen voorrang betreft, mijn gevoelen, waarin ik ook byftemmers heb onder de geleerde lieden van alle landen. Noem gy uw medeftanders, ik zal de mijne noemen. Leyden, 20 November 1645."

De ftukken, door Salmafius, onder den naam van Simplicius Verinus, tegen De Groot gefchreven, worden in de lijst zijner werken, die voor de vermelde uitgave zijner brieven ftaat, dus opgegeven:

Epistola ad J. Pacium (fub nomine Simplicii Verini) de libro poftumo Hug. Grotii, 1646. *De Transfubftantiatione (fub nomine Simplicii Verini) contra H. Grotium*. 1646.

Bayle *in v. Grotius* haalt uit *J. Pacii revifionem judicii* deze (tegen Salmazius gerichte) woorden aan: *Illum phoenicem fui feculi in tuis literis praedicares, quid te igitur modo impulit virum adeo in te benignum canino dente perftringere?* d. i.: „Gy noemt hem in uw brief *den Fenix zijner eeuw*. Wat drijft u dan nu aan, een zoo goed jegens u gezinden man *met hondfchen tand te verbijten?*"

Men herkent hier dezelfde woorden, waarvan V. in het krachtige gedicht, dat hy in zijn verontwaardiging Salmafius naar 't hoofd fmijt, op zoo dichterlijke wijze heeft party getrokken.

Blz. 451, de noot op vs. 328. — Het hier bedoelde „Albaenfche *hooft*" is zonder twijfel Johan Stuart, Hertog van Albany en broederszoon van Jakobus III van Schotland. Eerst in Franfchen dienst zijnde, werd hy, na het tweede huwelijk van Jakobus IV (Margareta, zufter van Hendrik VIII van Engeland) in 1518, gedurende de minderjarigheid van Mariaas vader Jakobus I, regent van Schotland.

Blz. 458, de noot op vs. 579. — Naar aanleiding mijner aanmerking op 't woord *geheimefchrijver* is my de vraag gedaan, waarom men, by ons in Holland, *halve broeder* en *halve zufter* duldt, voor *halfbroeder* en *halfzufter*, gelijk men elders zegt. Ik zoû hier eenvoudig

op kunnen antwoorden, dat de vergelijking tusfchen deze woorden en dat van *geheimfchrijver* niet opgaat, dewijl dit laatfte uit twee fubftantiva, de beide anderen uit een adj. en een fubft. zijn famengefteld. Maar zoodanig antwoord zoû ik niet kunnen geven, indien men, in plaats van met *geheimfchrijver*, met *grootvader* en *kleinzoon* voor den dag kwam. In dat geval zou ik moeten erkennen, dat men, om konfequent te zijn, ook *halfbroeder* en *halfzufter* behoorde te zeggen. Dat men zulks echter niet doet, kan een gevolg zijn van het gevoel voor welluidendheid, dat voorheen by ons volk beftond. *Halfbroeder* toch was niet uit te fpreken, zonder dat men onwillekeurig rust nam achter *half*. En toen men eens *halve broeder* zeide, kwam *halve zufter* van zelf in 't gebruik. Maar een beter reden nog dan een onderfteld verloop by de uitfpraak meen ik te vinden in de omftandigheid, dat men niet zegt, noch geloof ik, ooit gezegd heeft *volbroeder* of *volneef*, maar wel *volle broeder*, *volle neef:* en dat er alzoo geen grond beftaan kan, om by de halve verwantfchap een andere woordvorming te bezigen dan by de geheele.

Ald. vs. 589, 590.

Een krancke weduw, die gekerckert zucht en fmeeckt,
Mifdoet, terwijlze fchreit, dat hier of daer een *ftercker.*

Tusfchen deze twee regels is, tot mijn groot verdriet, een andere uitgevallen, waardoor wel niet de zin, maar toch 't rijm verbroken is. Men herftelle hier

Een krancke weduw, die gekerckert zucht en fmeeckt,
Mifdoet, terwijlze bidt, dat Godt haer boeyen breeckt,
Mifdoet, terwijlze fchreit, dat enz.

Blijkbaar heeft hier de gelijkheid van den aanhef der beide regels den zetter, en het doorloopen van den zin den korrektor en my, het gemis van een rijmregel over 't hoofd doen zien.

Blz. 512, reg. 8, 9, *Die over 't algemeen vry ellendige rijmelaryen* (voor en tegen Vondels „Maria Stuart"). — Ik had het niet van my kunnen verkrijgen, er meer dan een ftaaltje van te geven: in de uitgave van den Hr. Van Vloten kan men de geheele verzameling byeenvinden, en wie ze wil leeren kennen moge er daar — I Deel, blz. 753^a—759^b — zijn hart aan ophalen.

Blz. 516, Op Joan de Witte. — In de Pui-aanteekeningen vond ik het navolgende, betreffende een ander voorval uit 's mans leven.

„Johan de Witte, oud 32 jaren, advocaat, wonende op de Nieuwe Zijds Voorburgwal, ter eenre, en Catharina de Ros, van Utrecht, en aldaar wonende, ten huwelijk aangeteekend 28 Junii 1604."

Blz. 523. Noch op de vijf zinnen. — Deze gedichten zijn door den Hr. V. Vl. op het jaar 1643 (?) terug gebracht.

Blz. 525—527. De Kristdoop — Op den brant van Troje. — Deze gedichten heb ik in de uitgave van den Hr. V. Vl. nergens terug gevonden.

Blz. 537, de noot op vs. 55. — Met dien *tweeden Cicero* bedoelt V. Cicero, Keurvorst van Brandenburg — 1486—1494 — en, met dien anderen *Achilles*, diens vader, Albrecht Achilles, Keurvorst 1471—1486. Hun twee, min vermaarde, opvolgers prijkten insgelijks met klasſieke namen: zy heetten Nestor en Hektor.

Blz. 551, reg. 10 v. o. — Ik zeide hier, dat de poeëtiſche gewrochten van Bartholomeus Abba niet tot de nakomelingſchap waren overgegaan. Er is echter een tweeregelig versje van hem bewaard in de *Koddige en Ernſtige Opſchriften op Luiffens* enz., t' Amſterdam, by Kees Jeroensz. [1]), 1700, blz. 28. Het luidt als volgt:

Hier trouwt een dwaze maagd, Catrina Polio,
Met Barnard Corenhart, een gek in folio.

Waar een ander onder voegde deze (mede aldaar opgenomen) regels:

Noch leeſt een zot Poeet! zo gy ſijn naam wilt hooren,
Zo ſpelt alleen A. B. *van achtren en van voren.*

Dit was zeker niet vleiend; nog minder zijn het de grafſchriften, op Abba vervaardigd en in hetzelfde Derde Deel te vinden blz. 64 en 70. Zy zijn vijf in getal en luiden als volgt:

I.

Hier ruſt het kind van weelde, een Zoon van d' Overdaad,
Die in de wellust ſwom, gelijk een Ende-kuiken
In 't gruizig groene kroost, ja zo diep quam te duiken
Dat hy zich zelf verloor, uit ſijn te grootſen ſtaat.
Uytdraagſters, Snyers, treur, met Waarden en Waardinnen:
Dat hy heeft doorgebracht, heeft hy u doen gewinnen.

II.

Hier leit het wonder van onze Eeuw,
Die als een temmelooze Leeuw,
Elk Dichter peuterde aan de veter.
En nochtans als Æſopus Raaf,

1) *Kees* Jeroensz. de zoon van *Jeroen* Jeroenſe, van wien hierboven blz. 59 geſproken is: alleen het Derde Deel der Opſchriften (uitg. 1700) draagt zyn naam op den tytel.

Met andre veders pronkte braaf.
Vergeeft het hem, *hy wist niet beter.*

III.

Hier rust hy, die, als ziende blind,
Zich noemde een recht Apolloos kind,
En groote zaken kon verhalen:
Ja wou geacht zijn als een zon,
Vol glans, van welke een ieder kon
Befpeuren de geleende ftralen.

IV.

Hier leit die groote Hercules,
Die met fijn Knots zo diepen bres
In Helicon geflagen heeft,
Dat het noch ftaat en lilt en beeft:
Wat wonder! 't trof als booze vlegels
En al met versfen van zes regels.

V.

Sta wandelaar, hier rust dien rusteloozen Abba,
Die kale Rechtsgeleerd', doch enkel met de Naam:
Die in fijn kindsheid was een malle kindje-babba,
En maakte van zich zelfs een Bulhoorn van fijn Faam.
Een dichter om de ftemp, die met fijn beedelverffen,
Gebeedelt van elk een, de vrucht eens anders herffen,
Syn daaglijk koft en drank meer als Poëetlik won,
Hy dichtte dicht op dicht in fyn vervoerde ftuipen,
Om door dat middel zich zat, vol en digt te zuipen,
En ftierf, waarom, omdat hy niet meer dichten kon.

Wy leeren uit de bovenftaande gedichten, dat Abba de les, hem door De Decker (zie blz. 552) gegeven, om de poëzy te laten varen en zich bepaald op de rechtsgeleerdheid toe te leggen, niet bleef volgen. Vermoedelijk was zijn losbandige levenswijze oorzaak, dat hy als advokaat geen vertrouwen inboezemde en de praktijk hem geen verdienften opbracht. Ten andere zien wy er uit, dat hy zijn kost moest winnen met het maken van verzen, die hy dan aan welwillende Mecenaten opdroeg; dat zijn gedichtjes doorgaans zeer kort waren, als uit een zestal regels beftaande, die dan nog grootendeels by andere dichters geftolen waren. Hy behoorde dan ook tot de zoodanigen, omtrent welke Vondel, als hem, naar de getuigenis van Brandt [1]), wel meer gebeurde, zich te toegevend

1) *Vondels Leven*, blz. 82.

betoonde, als die den lof onwaardig waren, welken hy hun ſchonk. Maar wy mogen tot verdediging van onzen dichter aannemen, dat zijn byſchrift op Abbaas beeltenis van een tijd dagteekende, toen deze zich nog als een fatſoenlijk man gedroeg en er alle hoop beſtond, dat hy zich èn als rechtsgeleerde èn als dichter zoû onderſcheiden. Wy hebben er meer gekend, en de voorbeelden komen ons nog dagelijks voor, van mannen, die groote verwachtingen van zich deden koeſteren, doch ze jammerlijk te leur ſtelden.

Blz. 559, Op de Zeven Keurvorsten, enz. op een Karssesteentje gesneden. — Een nog grooter kunstſtuk, dan het hier bezongene, werd in het laatſte vierdedeel der 17de eeuw geleverd door zekeren George Bloemenau, die op een kerſeſteen niet alleen den Keizer met de zeven Keurvorſten, maar ook den Paus met zeven Kardinalen, hun gereedſchappen, een doodshoofd, zijn naam en het jaartal uitbeitelde: — welk kunstſtuk werd bezongen door Samuel Sylvius. Zie diens *Gedigten*, Deel I. blz. 126, uitg. in 4°. te 's Gravenhage by Pieter de Hondt, 1729. Dat de gemelde Bloemenau ook nog andere begaafdheden had, blijkt uit een byſchrift van denzelfden Sylvius, *Ged.* Deel II, blz. 207, waarin deze hem den tytel geeft van *Fenix-Violist.*

Blz. 564, reg. 13—14 v. o. — Niet *Govert Wuytiers* was de ſtamvader der thans nog beſtaande adelijke familie van dien naam, maar 's mans broeder *Cornelis Barchman Wuytiers.* Zie *Navorſcher* III, blz. 161.

Blz. 662, de noot op vs. 1730. — De Hr. V. Vl. verklaart *hoe na* met „in hoe verre", en verwijst op de vraag, vs. 1345, (blz. 649) door Adelaert gedaan:

Hoe na *iſt vonnis al gevelt.*

Blz. 709, vs. 209

Stomme en blinde en doove en reuckelooze *goôn.*

De Hr. Van Vloten verklaart tot mijn niet geringe verwondering hier het woord *reuckelooze* met „achtelooze." Dat V. het woord dikwijls in den hedendaagſchen zin van „roekeloos bezigt, is ons uit menig voorbeeld gebleken; maar in dien van „achteloos" heb ik het by hem niet aangetroffen, en hier, waar geſproken wordt van afgoden, die de zintuigen van de *ſpraak*, het *gezicht*, en het *gehoor* ontbeeren, zal wel met *reuckeloos* niet anders dan „zonder *reuk*" bedoeld zijn geweest.

Blz. 767, Lastmans Offerstaetsi —

Blz. 770, Op Anna Wymers —

Blz. 772, Op M. Kretzers Marie Magdalena —

Blz. 774, Op het Weduwen...hof van Peter Raep —

Blz. 776, Tijtdicht op de grondsteenlegging van 't Stadthuis —

Blz. 777, Bouwzang. — Deze zes gedichten gaan in de uitgave van V. Vloten den „Salomon" vooraf. Vermoedelijk kwam dat zoo, niet in 't *rijm*, maar in den druk, te pas; immers de redenen worden er niet voor aangegeven; het *Tijtdicht* en de *Bouwzang* althands zijn van 't laatst van 1648.

Nal. en Aant., blz. 8, reg. 21. — Hier wordt het ſtertjaar van P. C. Hooft opgegeven 1639; terwijl hy, als bekend is, in 1647 overleed. Ik heb verzuimd, ter behoorlijke plaatſe den lezer oplettend te maken op het abuis, ingeſlopen in de genealogiſche opgave, my door een lid van de familie der Hoofden verſtrekt.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

ZESDE DEEL.

Blz. 24, 25. — Onder de byzonderheden, aldaar opgegeven aangaande de familie Block, die my tot de gisfing brachten, dat Agnes, even als velen onder hare verwanten, tot den Katholijken Godsdienst behoorde, heb ik er eenige te voegen, die aantoonen, dat zulks, wat andere leden van dat geflacht betreft, minder aannemelijk is. Immers, uit mijn geflachtlijst blijkt, dat de jongfte zoon van Warnar van Lennep, Jan, die in de Pui-aanteekeningen „zijde-winkelier in de Warmoesftraat" wordt genoemd, in 1664 getrouwd is met Suzanna Block, en Elizabeth, jongfte dochter van gezegden Warnar, op 1 April 1663 met Lourens Pieterfe Block, lakenkooper op den Nieuwendijk. Warnar van Lennep [1]) nu, zoo wel als zijn vrouw Sara van Halmael en hun kinderen, behoorden tot de Mennisten, en het komt my niet zeer waarfchijnlijk voor, dat zy een fchoonzoon en een fchoondochter onder de Katholijken zouden gezocht hebben. Uit een Pui-aanteekening van 12 January 1674 blijkt verder, dat Ameldonck Block, winkelier in de Warmoesftraat en zoon van Agneta Leeuw, ondertrouwd werd met Maria Leeuw, dochter van diezelfde David Leeuw en Cornelia Hooft, wier huwelijk door Vondel bezongen was [2]), en van welk echtpaar de man tot de Mennisten, de vrouw tot de heerfchende kerk behoorden. Dat tusfchen die Menniste familie Leeuw en de familie Block meer verbintenisfen plaats hadden, hebben wy gezien uit het dubbele huwelijk van Dirk Block met Agneta, en van

1) Zie over dezen Warnar, den eerften van mijn geflacht, die zich, uit Gelderland, te Amfterdam nederzette, mijn *Leven van Mr. C. van Lennep*, blz. 22.

2) Zie Deel VI. blz. 95.

Antonie Block met Barbara Leeuw [1]), de dochter van gemelden Dirk, als haar moeder Agneta genoemd, en wonende op de Heeregracht alhier, werd op achttienjarigen leeftijd, den 16den April 1681, volgens de Pui-boeken, ondertrouwd met Antonie Block den Jonge, oud 21 jaar en wonende op den N. Z. Voorburgwal, alzoo met haar vollen neef — wat, indien zy Katholijken waren geweest, tegen de kerkwet geſtreden zoû hebben.

Blz. 26, reg. 17. — In de „Kerkelijke Courant, Katholijke Nederlandſche ſtemmen" van 5 Mei 1860, nº. 175, is aangaande het hier over Rovenius te boek geſtelde, een *teregtwijzing* verſchenen, waarvan ik het volgende meen te moeten opnemen.

„Offchoon de heer van Lennep de hier vermelde zaken als van algemeene bekendheid vooronderſtelt — daarom acht hy zich welligt ook van eenige bron ontſlagen — zoo moeten wy echter bekennen, niet te behooren tot het getal dergenen, die de geleerde commentator onder de uitdrukking „men weet" wil begrepen hebben. Wij verklaren rondborſtig, dat wij verſcheidene der hier meêgedeelde omſtandigheden tot dusverre niet zoo geweten hebben als de Heer Van Lennep ze beſchrijft.

„Wij wisten, dat in 't jaar 1614, na het overlijden van den *Apoſtoliſchen*, niet *Algemeenen*, vicaris der Nederlanden, Sasbout Vosmeer, dat vicarisſchap, wel te verſtaan, dat *apoſtolisch* vicarisſchap, door Paus Paulus V was opgedragen aan Philippus Rooveen, of, zoo als anderen hem noemen, Van Rooven, meer bekend onder zijn Latijnſchen naam Rovenius. Dat *hij* Sasbout als *algemeen* Vicaris (*vicarius generalis*) opvolgde, wisten wy niet.

„Wij wisten, dat Rovenius, den 17den October 1620, in de Abdykerk te Voorst, de heilige wijding ontving, onder den titel van Aartsbisſchop van Philippi, i. p. i.; maar nu leeren wij van den Heer Van Lennep, dat als opvolger van Sasbout, in 1614, door Paulus V werd aangeſteld Rovenius, *Aartsbisſchop van Filippi*.

„Sedert (1614) is Rovenius, volgens den Heer Van Lennep, op de voordragt der Aartshertogen Albertus en Iſabella, kort voor 't uitgaan van 't Beſtand, tot Aartsbisſchop van Utrecht aangeſteld.

„Als kind hebben wij geleerd, dat het Beſtand twaalf jaar duurde, en wel van 1609—21. Maar nu kunnen wij het ons niet verklaren, hoe Rovenius, *kort voor 't uitgaan van 't Beſtand*, dus in 't laatst van 1620, of in het begin van 1621, tot Aartsbisſchop van Utrecht zou zijn aangeſteld. Onze moeijelijkheid heeft haren grond in een brief van Rovenius zelven. Den 17den Maart 1623, dus ongeveer twee jaren na het Beſtand, ſchreef Rovenius uit Rome aan zijn vriend Jacob Boonen, Aartsbisſchop van Mechelen, onder anderen het volgende: „dat er (te Rome) volſtrekt van zijne zijde over de *bevordering* van zijn perſoon tot den Aartsbis-

[1]) Zie Deel VI, blz. 12. Mijn bet-oud-overgrootvader Aarnoud en zijn broeder Dirk trouwden, de een met Wyna, de andere met Suzanna Leeuw.

ſchoppelijken ſtoel van Utrecht niet het minſte *geinfinueerd* was, dat hij die zaak overliet aan God, die, zegt hij, weet, dat ik geen eer bejaag, en aan de Infante en de kroon van Spanje, zonder wier aanbeveling te Rome niets zal worden ondernomen." Dat die aanbeveling of voordragt zich ook later wachten liet, kan men met reden vooronderſtellen; want door de veranderde en voor de kroon van Spanje verergerde omſtandigheden, en eindelijk door den algeheelen afſtand dezer gewesten aan de Staten, werden dergelijke benoemingen volkomen onuitvoerbaar en onmogelijk gemaakt. Zeker is het, dat de heer van Lennep het moeijelijk bewijzen zou.

„In 1640 werd het banvonnis tegen Rovenius uitgeſproken, dat was ons bekend. *Sedert*, zegt de heer van Lennep, heeft Rovenius zich deels te *Rome*, deels elders opgehouden. Al weêr wat nieuws geleerd. Vroeger wisten wij ſlechts, dat Rovenius in 1622 naar Rome was gereisd en er verbleef tot 1624; maar nu hooren wij, dat dezelfde Prelaat, na 1640, dus op bijna zeventigjarigen leeftijd, dien in die dagen zoo ontzettend moeijelijken togt andermaal ondernomen heeft. Het wonderlijkſte is, dat niemand, behalve de heer Van Lennep, deze wel voorname byzonderheid voor de geſchiedenis van Noord-Nederland aan de vergetelheid ontrukt heeft."

De ſchrijver van bovenſtaand artikel is natuurlijk veel beter op de hoogte zijner kerkgeſchiedenis dan ik, en daarom heb ik zijn te-recht-wijzing ook in haar geheel hier opgenomen, op een paar ſteken na, die my voorkwamen, dat in 't artikel zelf even goed als hier hadden kunnen gemist worden. Wat nu de aanmerkingen zelve betreft, gaan wy eens het gehalte daarvan na.

In de eerſte plaats wordt my de text gelezen om dat ik Rovenius „*Algemeenen*" in plaats van „*Apostoliſchen Vikaris*" heb genoemd. Heb ik in de titulatuur gedwaald, zoo verzoek ik de ſchim van Rovenius en den lezer om vergeving. Tot mijn verſchoning ſtrekke, dat ik in de *Batavia Sacra*, waaruit ik de door my gegeven byzonderheden geput heb, nergens dien tytel van Apoſtoliſchen Vikaris gevonden heb. Wel vind ik daar, Deel III, blz. 238, Rovenius „*pausſelijken* Vikaris *door* het Vereenigde Nederland" en blz. 144 „*over* het Vereenigde Nederland" genoemd. Ik meende, en ik meen nog, dat die uitdrukking ſynoniem te achten is met „*Algemeene* Vikaris van Nederland", en dat hy daartoe bevorderd werd, na — zie in hetzelfde werk, blz. 241 — *Algemeene Vicaris* van 't Bisdom van Deventer te zijn geweest. Ik voor my, zoû er geen bezwaar in zien, dat iemand den Gouverneur-Generaal van Neêrlands Indiën „'s Konings Landvoogd *door* of *over* Neêrlands Indiën" heette, en omgekeerd zie ik nog niet in, hoe de *Pauſelijke* Vikaris door de Nederlanden 't kwalijk nemen kan, dat ik hem *Algemeenen* Vikaris der Nederlanden heette.

Maar hoe dezelfde ſchrijver, die my daar een zonde van maakt, vertellen kan dat Rovenius ook wel *Van Rooven* heette, is my

onbegrijpelijk. Ik moet hier aan een drukfout denken. 't Dorp heette immers Rooveen en niet *Rooven*.

Dat Rovenius, toen hy Paufelijke Vikaris werd, nog geen Aartsbisfchop van Filippi was, is volkomen waar, en hier moet ik onderftellen, dat een renvooi in mijn handfchrift tot een misftelling heeft aanleiding gegeven. Doch wat de aanmerking betreft op mijn zeggen, dat Rovenius kort voor 't einde van 't Beftand Aartsbisfchop van Utrecht zoû geworden zijn, zoo verwijs ik mijn berisper wederom naar de *Batavia Sacra*, waar, blz. 248, uitdrukkelijk ftaat te lezen:

„Als eindelijk na het verloop van fes jaaren, te weten in de maand October van 't jaar 1620 de Princen van het Katolijk Nederland hunne toeftemming gegeven hadden op het verlangen en het verzoek van de Geestelijkheit, is hij van Urbanus VII gefchikt geweest om Aarts-bisfchop van Philippen en ook van Utregt, indien de zaaken van de laatfte kerke wel opnaamen, gewijdt te worden.

„Zoo is hy dan nogh in 't zelfde jaar, den 22 Zondag na Pinxteren, binnen het oktaaf van Allerheiligen, in de vermaarde Abdye van Voorst by Brusfel, *aartsbisfchop* van Philippen en *van Utregt* gewijdt geweest. De wijding is, met de gewoonlijke plegtigheden der kerke, en ten overftaan van Jacobus Boonen, Aartsbisfchop van Mechelen, en van Johannes Malderus, Bisfchop van Antwerpen, verrigt geweest door den Doorluchtigften Heer Sanfeverinus, *Pausfelijken Nuntius* in het Katolijke Nederland."

My dunkt, er ontbreekt niets aan, om de waarheid te beveftigen van 't geen door my verhaald is. De wijding tot Aartsbisfchop van Utrecht heeft plaats gehad op 't eind van 't jaar 1620, met toeftemming der Aartshertogen, en is door den Paufelijken Nuntius volbracht. — Ten zij men my nu bewijze, dat de fchrijver of de vertaler van de *Batavia Sacra* hier leugens verhaalt, moet ik het door my gefchrevene handhaven.

Wat den brief aan Jacob Boonen betreft, zoo bewijst het daarvan gegeven uittrekfel niets tegen het bovenvermelde feit. Er was aan den Koning van Spanje verzocht, om de wijding tot Aartsbisfchop door een benoeming zijnerzijds te bekrachtigen; die bekrachtiging bleef uit, en het is daarop, dat de aangehaalde plaats uit den brief betrekking heeft.

Het is misfchien tien of twaalf jaar geleden, dat ik den hier befproken text fchreef, en het zoû my onmogelijk zijn te zeggen, of ik werkelijk de byzonderheid, dat Rovenius na 1640 te Rome geweest zoû zijn, ergens gelezen heb, dan wel of 't woord Rome hier ten gevolge van een min duidelijk fchrift in de plaats gekomen is voor een ander, wellicht voor Rooveen.

Blz. 27, de aant. *De Vorfter Kerck*. — Wie meer aangaande de Abdy te Voorst begeert te weten, dien verwijs ik, met het artikel uit de Kerk C^t., naar *Het Groot Kerkelijk toneel des Hertogdoms van*

Brabant en naar VAN GESTEL, *Hist. ſacr. et prof. Archiep. Mechlin.* — In hetzelfde artikel doet de ſteller opmerken, dat volgens de tweede ſtrofe van het gedicht, Rovenius zijn jubeljaar vierde in dezelfde kerk, waarin hy de Prieſterlijke wijding ontvangen had.

Blz. 28, de noot op vs. 31. *Rijn en Yſſel.* — Dezelfde kritikus geeft zijn twijfel te kennen of de verklaring dezer woorden met „Utrecht en Deventer" wel juist is. Volgens hem ſtaan zy op de dubbele betrekking, welke Rovenius vervulde, voor dat hy Sasbout als Apoſtolisch Stedehouder opvolgde. „Eenmaal", gaat de ſchrijver voort, „ſtond hy aan het hoofd van het collegie der Heiligen Willebrordus en Bonifacius, door Sasbout omtrent het jaar 1600 te *Keulen* opgerigt. Daar verbleef hy en als Preſident en als Hoogleeraar in de theologie, tot dat in 1605 de Apoſtoliſche Vicaris Rovenius opriep, om in het voormalige diocees van *Deventer*, als zijn Provicaris, de kerkelijke zaken, door den oorlog niet minder dan door de Hervorming tot de uiterſte wanorde gebracht, volgens zijn beſte vermogen te regelen. Deze aanſtelling en vervolgens zijne benoeming tot kanonik, Deken en Proost van den H. Plechelmus van Oldenzaal, wordt ongetwijfeld door Vondel bedoeld, als hy zingt:

„Marcellyn, met Lebuynen
En Plechlyn" enz.

Ik geloof, dat de opmerking juist is; men leze alzoo in de noot, voor „Utrecht", *Keulen.*

Ald. de noot op vs. 37. — Zeer te recht wordt hier, altijd door denzelfden kritikus, de uitdrukking *het aartsbisdom bekleeden* berispt. Er is waarſchijnlijk bedoeld, en er had althans moeten ſtaan: *den aartsbisſchoppelijken zetel bekleeden.* Maar de kritikus zegt tevens, alleen dan vrede met de noot te hebben, wanneer ik met „het Aartsbisdom" dat van *Philippi* bedoel. Ik zoû kunnen zeggen, dat ik dit in 't midden heb gelaten; doch dewijl ik in de *Batavia Sacra* Sasboldus Vosmarus als Aartsbisſchop van Philippi en van Utrecht heb gevonden, en Rovenius als zijn opvolger, heb ik hier zoo wel den eenen als den anderen Bisſchopszetel bedoeld. Of nu de ſchrijver en de vertaler van genoemd werk tot die „partygezinde ſchrijvers", behooren, die de kritikus bedoelt, en „wier kwade trouw" volgens hem „voor 't grootſte deel de ſchuld moet dragen van de onnaauwkeurigheden, ten deze door my begaan", wil ik op zijn plaats laten; maar niemand kan van my vergen, dat ik party trekke in geſchillen tusſchen onderſcheidene fraktiën eener Kerk, tot welke ik niet behoor, veel min besliſſe, wie gelijk heeft of niet.

Blz. 35, de noot op vs. 13. — De Heer Riedel is van gedachte, dat hier niet *Cato cenſor* bedoeld wordt, maar *Dionyſius Cato*, de ſchrijver der *disticha*, uit de 4de eeuw.

Blz. 38, reg. 16 en 15. v. o. *De baai van Fochus — de ſtad Cymae der ouden.*

Deze kleine inham heeft haar naam van het oude Focea: een nieuw Focea werd later nader by op de plaats van het oude Cyme geſticht, en heet thands Fokia. — Het door V. bezongen gevecht werd, volgends Jos. von Hammer (*Geſch. der Osm.* V. p. 483) op den 7^{den} Mei 1649 geleverd, maar was, volgends Zinkeisen, (*Geſch. der Osm.* IV. p. 835), vrij onbeduidend.

Blz. 43, reg. 76. — Menigeen zal misſchien zich verwonderen, dat, waar ik van Vondels verhuizing ſpreek, ik met geen woord gewach maak van het huis op den Nieuwe-Zijds Achterburgwal, waar hy, volgens een overlevering, die voor een dertigtal jaren hier nog vrij algemeen was, een groot deel van zijn leven zou hebben geſleten. Zelfs komt in het *Nederlandsch Magazijn* van 1841, by Gebroeders Diederichs, op de eerſte bladzijde, een plaat voor, dat „nederige woonhuis" voorſtellende, „*hetwelk* het kenmerk droeg, dat *hetzelve ſedert* het begin der zeventiende eeuw, en welligt reeds *van* veel vroeger, weinig verandering had ondergaan." De ſteller van dat ſtuk gaf daarbij de verzekering, „dat *hetzelve* volmaakt met de afbeelding overeenkwam, (het huis was zeker naar de afbeelding gebouwd); want" vervolgde hy hier met weemoed, „hiervan kan men zich niet meer *daadwerkelijk* overtuigen, *doordien hetzelve* alreê geſloopt is en door een ander ſtaat vervangen te worden, dat, zoo wij vertrouwen, (hier zoekt de man zich te troosten) door een toepasſelijk opſchrift de plaats zal blijven aanwijzen, alwaar de Agrippijnſche Zwaan vele zijner verheven dichtſtukken geſchreven heeft (wy wisten wel, dat men zwanen heeft laten *zingen*, maar een *ſchrijvende* zwaan is wat nieuws) en wy dus, even zoo wel als Engeland, Frankrijk en Duitschland, ons met zelfbehagen de woonplaatſen van Shakſpeare, Voltaire (Ei! lag Ferney in Frankrijk?) en Schiller aanwijzen, tot den vreemdeling zullen kunnen zeggen: „hier woonde Vondel."

Maar nog in nadere byzonderheden treedt de ſteller; hy weet ons zelfs te vertellen, hoe in dat huis Vondels brave huisvrouw Maria de Wolff, even ijverig als haar echtgenoot met zijnen geest voor de onſterfelijkheid bezig was, den *ligchamelijken arbeid (!)*, in den kouſenwinkel waarnam, en voor het tijdelijke met naauwgezetheid zorg droeg: — en hoe Vondel er „het huisſelijke geluk en de zorgen vond — die *ten aanzien van hem* veelal door het losſe gedrag van zijnen zoon *Willem* [!] veroorzaakt werden — en hoe hy, *op* het vertrekje, waarvan de ramen aan de linkerzijde der plaat boven het voorhuis geplaatst zijn, zijnen Palamedes gedicht heeft, welk treurſpel hem *veel ongenoegen met het hooge beſtuur* berokkende" enz. — doch ik onderſtel, dat mijn lezers reeds genoeg zullen hebben aan deze ſtaaltjes.

En nu herinner ik my, dat er inderdaad toen ter tijde ſprake geweest is van het plaatſen van een gedenkſteen in het nieuw te

bouwen huis; — doch voor dat dit klaar was, zal men waarſchijnlijk de overtuiging bekomen hebben, dat het in bovenſtaand verſlag als zeker geſtelde feit verre van authentiek was, en is diensvolgens ook die gedenkſteen weggebleven.

En vraagt iemand my nu, wat ik van die overlevering denk, zoo antwoord ik, dat ik my niet vermoeien wil, met er over te denken. In de openbare ſtukken, Pui-aanteekeningen of andere, van voor 1650, waar Vondels woning in voorkomt, wordt als zoodanig „de *Trouw* in de Warmoesſtraat" genoemd: in al die van 1650 af tot aan zijn dood „'t Cingel op of by de Donkere Sluis."

Nu is het zeer mogelijk, offchoon m. i. „niet heel waarſchijnlijk, dat V., na de „Trouw verlaten te hebben, om deze of gene reden zijn nieuwe woning niet terſtond heeft kunnen betrekken en daarom een wijl op den Achter-burgwal gehuisd heeft; doch dat hy aldaar een langdurig verblijf gehouden zou hebben, geloof ik niet, en ſtellig heeft Maria de Wolff er nooit *lichamelijken arbeid* verricht, noch haar man *op* dat vertrekje boven het voorhuis aan de linkerzijde der plaat zijn Palamedes geſchreven.

Blz. 48. de noot. — Ter aanvulling diene het volgende over *Cezar Ripa* in Jüchers *Gelehrten-lexicon: Ein ritter von St. Mauritio und St. Lazaro, war von Perugia, und lebte zu anfange des* 17 *ſeculi zu Rom, bey dem cardinal Salviati als hof-cavalier, allwo er* 1603 *ſeine Iconologie in welſcher ſprache in* 4°. *vermehrter herausgegeben, nachdem er ſolche daſelbst bereits* in 1593 *ans licht geſtellet hatte. Sie iſt zu Padua und zu Venedig* 1669 *nachmalen vermehrter gedruckt.*

Blz. 50, noot I. — *Ariſtarchus* was de grootſte en beroemdſte Griekſche filoloog of Grammaticus van de oude waereld. Hy leefde te Alexandriën ten tijde van Ptolomeüs IV en diens naaſte opvolgers. Naar hem heeft G. J. Voſſius zijn nog niet verouderd werk *Libri septem de Arte Grammatica* den naam van *Ariſtarchus* gegeven. Dewijl 's mans werken meest handelden over de kritiek en de uitlegging van de oude dichters, is zijn naam gelijkluidend geworden met „keurmeeſter", en hier had de eigentlijke beteekenis van dien naam, die niet op „kritiek" zinſpeelt, niets mede te maken. Sedert Friedrich August Wolf zijn alle geleerden er op uit, om den text van Homerus te lezen gelijk die door Ariſtarchus is vastgeſteld.

Blz. 87, Bloedtbeulingh. — „Meeſter *Teeling*, Predikant te Middelburg, ſchreef in den jare 1650, korts na den toeleg op Amſterdam, zekren toe-eigenbrief aan den Heere Prince van Oranje voor een boek, genoemt de Polityke Chriſtenen, by wylen zynen vader Meeſter Willem Teeling geſchreven: en op die toeëigeninghe, die meest uit Schriftuur en woorden beſtondt van d'Apoſtelen en Propheten ontleent en tot zyn ooghmerck gedraait of verdraait, heeft hier de Poëet het oogh, als begrypende veel aenſtotelijke dingen, Schriftuurſpreuken, die alleen op Godt pasſen, duidde hy op zyn Hoog-

heyd, met onverſchoonbare vleyerie. De Vrede, met Spanje geſloten, noemde hy met de woorden van Jeremias 13, vs. 7, *een verdorve gordel, die nergens toe zou deugen*. Papisten Remonſtranten... noemde hy *kinderen van Belial*. Den toeleg op Amſterdam verdedigde hy met ſchriftuurwoorden, daar nog andere uitſporigheden, te lang om te melden op volgden, die den digter gaande maakten om hem zulk een bloetbeuling t'huis te zenden." *Aant. der Amersf. editie.*

Ald. vs. 13. *Capellanen*. — „Dit ziet op ſommige toeſtemmers van gevaarlijke aanſlagen, als de Heer van Capelle, die kennis had van den toeleg op Amſterdam en den Prins aanſtookte." — *Oude Aant.*

Teulingen. — „Dit ziet op Harmen Teuling, gewezen ſchepen van Amſteldam, die om zijn ſchandelijk banqueroet de ſtad ruimde en zich by den Prins voegde om zijn aanſlag te helpen uitvoeren." *Oude Aant.* — Waar ik echter op heb aan te merken, dat my op de Amſterdamſche Regeeringslijsten geen *Teuling* is voorgekomen. De eenige daarnaar zweemende naam is die van *Tholinx*, die nog in 1643 ſchepen was; — doch die heette geen Harmen, maar Dirk. — Ik blijf dus van gevoelen, dat *Teulingen* hier alleen, met een klankverwisſeling, die 't rijm vorderde, voor Teilingen te lezen ſtaat.

Blz. 95, reg. 6. v. o. *Cornelia Hooft, dochter van Hendrik*. — Dit is in ſtrijd met hetgeen Deel V. *Nal.* blz. 8, gezegd is, dat Hendrik Hooft naar Indiën vertrokken en ongehuwd overleden zoû zijn.

Wijlen Mr. W. J. C. van Hasſelt giste, dat Cornelia een dochter was van Pieter Gerritz, in dat geval een kleindochter van Gerrit Pietersz. Hooft, oom van den Drosſaart. De familie was zeer uitgebreid. Willem, de ſtamvader, had zeven zoons, allen ſchippers; een hunner, Pieter, de grootvader van den Drosſaart, had er ten minſte vijf. Men vindt in de XVIIde eeuw leden der familie te Amſterdam, te Weesp, te Amersfoort, te Bergen in Noorwegen, en elders. Een tak, waar Vondels ſchoondochter toe behoorde, bleef Roomsch, en uit dezen ſproot het geſlacht Hooft van Huysduynen, dat nog misſchien te Amersfoort beſtaat.

Blz. 97, vs. 34. *De Vecht*. — Cornelia Hooft woonde, toen zy de bruid werd, te Weesp. Hierop zinſpeelt de dichter.

Blz. 107, de noot onder 't *Epitaphium* ſtaat *overigens* — lees: *overgezet*.

Blz. 131, de noot op vs. 2. — Dat ik hier Marius *triumvir* heb genoemd, is ten gevolge eener herinnering uit mijn ſchooljaren, toen men nog ſprak van een triumviraat van Sylla, Marius en Cinna. Voor den hedendaagſchen geſchiedſchrijver beſtaan maar twee driemanſchappen, dat van Cezar, Pompejus en Krasſus, en dat van Oktavius, M. Antonius en Lepidus.

Blz. 143, vs. 49.

En wert begroet
Van 't Vaderlant, en Zeven Staten,
Die hem verſchenen te gemoet,
Ten trots van all' die vroomheit haten.

Deze laatſte regel is meer dan een bloote rijmlap. Ik althands lees er een ſcherp verwijt in aan 't adres van hen, die den ongelijkbren zeeheld van wankelmoedigheid, ja van verraad hadden durven beſchuldigen. Merkwaardig is te dien opzichte een gedicht, dat omſtreeks dien tijd zonder drukkers naam verſchenen was, en dat door my gevonden werd in een verzameling van gedichten van Vondel, of op hem betrekking hebbende, door wijlen D. Groebe byeengebracht. Misſchien ſchreef hy het aan onzen dichter toe, en gaf er daarom een plaats aan. Zeker is 't van een geestverwant van Vondel en van iemand, die, als deze, geweldig op Reinier Paenw gebeten was. In allen gevalle meen ik het hier te mogen geven als een bydrage, die ook uit een historisch oogpunt zeer belangrijk is en te ſtade zoû kunnen komen aan wie eens het leven van den grooten zeeheld zoû willen ſchrijven.

LATET ANGUIS IN HERBA.

Geſtrenge Zee-voogd, die de Gaffel van *Neptuyn*,
Indien 't u waer belaſt, zoudt hebben aen-gegrepen;
Die *Blakes* Vloot in aſch, en *Londons Tour* in puyn
Tot *Stuarts* zoen verdelgt zoudt hebben met u Schepen.
Hoe geeſtmen aen uw' eer nu ſulcke geeſſel-ſtrepen?
't Is niet ghenoegh uw' eer ghebrantmerckt, is het waer.
Die ſchaed' is niet met gout: maer koppen op te weghen,
De *Spaenſe Vloot in Duyns* weeght nerghens na ſoo ſwaer:
Wat baet een Lauwer-krans voor 't Vaderlant verkreghen,
Wanneer een ſchelm-ſtuck laet in 't laeſt zijn Heer verleghen.
De waerheyt van de ſaeck bewaert of koſt u 't hooft,
Men ſchrijft u ſlapheyt toe de ſchae ter Zee geleden,
Dat meenigh Haringh-buys van vaer-tuygh is berooſt,
Door dien ghy niet in tijts met *Blake* hebt geſtreden,
Dit roeptmen luydt-keels uyt in Dorpen en in Steden.
Ghy kunt niet ſeggen dat de wint u tegens viel,
Toen na het Zee-gevecht de Vloot in Duyns geloopen,
Ten ancker was geſet: Of wat u weder-hiel,
Om niet met volle macht de *Britſche Vloot* te ſloopen,
Of vreeſt *Tromp* voor ſijn huyt, wat ſtaet ons dan te hoopen?

Het Hoogh-woort moet'er uyt, of had ghy noch gheen laſt,
Of deed een Haegſche Vrou het Mannen-hert verflauwen?
Hoe! bint men *Hercules* nu aen de Spin-rock vaſt,
Die met veel minder macht eerſt Spangien dorſt benauwen,
Aylaes ſoo ſcherpt de *Leeu* vergeefs te Lant ſijn klauwen.
Neen *Iunoos-vogel* [1]) blies den Zee-voogd dit in 't oor,
En wederhielt dien laſt gegeven by de Staten,
Des gaf hy om 't ontſach des Afgezants gehoor,
Terwijl hem *Blake* ontvlucht met Schepen en Soldaten,
Die ſchade treft hem 't minſt, 't meeſt Hollants Onderſaten.
Hoe dra verliet hy Duyns, en koos de ruyme See,
Daer hy nu veyligh is, en beter op zijn hoede,
Doch *Heemſtee* had de ſmaeck en 't ooghmerck op de Vree,
(So ſeyt hy); want wie durft yets quaets op hem vermoeden
ICK; valt het anders uyt, men houd het my ten goede.
Die bloodaert, of wel eer vervalſchte Raed door 't gout, [2])
Dorſt (toen hem wiert geverght om vier-en-twintigh Kielen
Tot vrijdingh van de See) wel ſeggen: *Hoe ſoo ſtout?*
Dat 's niet wilt ghy de macht van Engelant vernielen?
Soo vreeſt hy dan haer macht, of hout het met die Fielen.
Noort-Hollant heeft hy mee volkomen aen zijn ſnoer,
Des wert het zeyl nu op dan weder in getoghen,
Soo doende wordt de Knecht haeſt Meeſter van het Roer: [3])
Doch Hollant heeft (Godt danck) dat ſop niet in-geſoghen,
Het kent die Vogel aen zijn ſtaert met hondert oogen. [4])
En Amſtel vroegh hem korts noch in den vollen Raed,
(Daer hy in '*s Gravenhaegh* als Raedts-man was geſeten)
Wie dat hy ſtont ten dienſt, de Brit, of deſe Staet:
Verklaer u? want men dient van nu af dat te weten:
Geen twijffel of hy heeft doen mee zijn plicht vergeten.
Dat ſy ſoo 't wil, de Staet heeft nu een vaſt beſluyt,
Het laet ſich onder ſchijn van Vree niet langer doecken:
Het maeckt een Man van Staet niet reuck'loos tot een guyt,
Des wil het recht die ſaeck ſoo ſtip niet onderſoecken,
't Denckt om Tapitſery, noch Koninckljjcke Boecken.
Ghy die den teugel voert [5]) ter zee van Hollands Vloot,
Den Oorlogh wort de Staet nu op den hals ghedronghen,
Des het zijn Recht aen Godt en u beveelt, door noot
Geparſt, de Vyant dient met volle macht beſprongen,
Soo wert hy die ons tracht te dwingen, ſelf gedwonghen.
Geen twijffel of ick ſie den See-voogd haeſt te moet,

1) *Junoos vogel:* Paeuw, en wel de Heer van Heemſtede, als eenige regels verder blijkt.

2) *Vervalſchte Raed door 't gout:* dit kan beteekenen: „raadsheer, die zich door goud had laten omkoopen": of ook „die om goud zich had laten verleiden een valſchen raad te geven." De uitdrukking is gewrongen en verre van Vondeliaansch.

3) *Aen zijn ſtaert met hondert oogen:* „aan zijn paeuweſtaart.

4) *Amſtel* hier voor „Amſterdam", of „de Regeering van Amſterdam."

5) *Ghy, die den teugel voert,* enz. Hier wendt zich de dichter weder tot Tromp.

En *Blakes* Vlagh ten toon voor yder opgehanghen,
En Tromp de Lauwer-krans, befprenckelt met het bloet
Der Britten, op de Sael in *'s Gravenhaegh* ontfangen,
Haer meefte macht verbrant, verdroncken of gevangen.

Victrix triumphat veritas.

Blz. 175, Op den Jaeger van Eickhof. — Dit gedicht, reeds opgenomen in den bundel van 1644 — een bundel, die tot mijn fpijt my eerst ter hand kwam toen het te laat was, — is door V. Vl. te recht op een vroeger jaar terug gebracht.

Blz. 178, r. 9. v. o, Maria Koeck. — Deze was geen dochter van Nikolaas, maar van Jan Heimenfe Koeck en Elizabeth van Herfel. Zy was geboren te Brusfel en 20 jaren oud, toen zy op 6 Juny 1653 de bruid werd van Johannes van Papenbroek, oud 25 jaren, wiens moeder Elifabeth Banceras (fic.) by den ondertrouw tegenwoordig was.

In 1635 huwde Wendela de Graeff, oud 24 jaren, dochter van den Oud-burgemeefter Jacob de Graeff, Pieter Martensz van Papenbroek, wonende in de Kalverftraat, oud 22 jaren. Hy behoorde tot de disfenters. Zijn vader, Marten van Papenbroek, was te Antwerpen geboren, doch woonde in 1608 reeds in de Kalverftraat.

Blz. 182, reg. 13. *Marten Looten.* — Deze was vermoedelijk een zoon van Marten Looten, van Brugge, die in 1617 te Amfterdam trouwde met Cecilia Lups. Hy — de zoon — was in 1626 geboren en zijn vrouw Kriftina, dochter van David Rutgers, was by haar huwelijk 22 jaar oud; wat het gevoelen, dat zy een zufter van Ida zoû geweest zijn, nog minder aannemelijk maakt.

Blz. 196, vs. 56, *Het gras te bijten met den tant.* — De Heer Riedel, offchoon erkennende, dat de byvoeging *met den tant* in onze taal niet fraai klinkt en overtollig is, haalt, tot verfchoning van Vondel, de navolgende voorbeelden uit de klasfieken aan, als:

Πολέες δ'ἀμφ' αὐτὸν ἑταιροι
Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν —

„velen van zijn makkers, in het ftof gewenteld om hem heen, grepen bijtende de aarde." *Iliad.* XI. 417.

Ἕκτορος ἐν παλάμῃσιν ὀδὰξ ἕλον ἄσπετον οὖδας —

„velen, door Hektors handen (verflagen) grepen bijtende den breeden grond." *Iliad.* XXIV. 738.

Procubuit moriens et humum fimul ore momordit.

„Hy viel ſtervende neêr en beet tevens met den mond in 't zand." *Aeneis* X. 448.

Cruentum
Mandit humum moriens.

„Stervende kaauwde hy den bebloeden grond." *Aen.* XI. 418.

Blz. 371. OP DEN AFSTANT.... VAN KONINGINNE CHRISTINE. — Volgens de meening van Alberdingk Thijm, ontwikkeld in de aanteekeningen op zijn verhaal „Christina van Zweden te Amſterdam," (in den *Almanak v. Katholieken*, Jaargang 1865, blz. 56 en 63) zoû de tytel van het gedicht verkeerd luiden en zoû het haar perſoonlijk zijn voorgedragen op een feest. Als gronden voor dat gevoelen geeft mijn geleerde vriend op

1°. de waarſchijnlijkheid, dat Kriſtina Amſterdam bezocht zoû hebben, als door CATTEAU CALLEVILLE, in zijn *Hist. de Christine de Suède* wordt verhaald:

2°. dat in den regel

Wat Noortſtar gunt ons nu haer licht,

het woord *ons* geen beteekenis heeft, tenzij er geſproken worde van een perſoon, die aanwezig is:

3°. dat de woorden *op dit feest* in vs. 15, aanduiden, dat er een feest gegeven is, op hetwelk beiden, de Koningin en de dichter, zich bevonden.

Wat hiervan alleen zeker blijkt te zijn, is hetgeen wy leeren uit het verſlag van Kriſtinaas reize, in 't Neêrduitsch door een tijdgenoot gegeven en door my aangehaald Deel VII. blz. 1 in de noot. Het navolgende uittrekſel, door Alb. Th. volledig medegedeeld, acht ik belangrijk genoeg om er ook hier een plaats aan te gunnen:

„De Coninginne van Sweeden.... raemde haer Reyſe te laet te nemen en dwars door Denemarcken te trecken, 't welck ſy dede, en quam den 28 dagh van Hoymaent tot Hamborgh, bleef eenighe dagen onbekent, om datſe Mannelicke kleederen aen had ('t haer eenigſins gekort) in 't Graeuw en op ſyn Holſteyns met een ſluyer om den hals, en den Hoet aen een zyde opgherolt: Sy vernoeghde haer ghebuysvest en onthaelt te ſien int Huys van een beſonder Perſoon haren vrient. Eenige meynen haer korts daer na in voorighe geſtalte, tot Utrecht en elders (doch onbekent) ghesien te hebben, vermits ſy den 6 dag van Oogstmaent tot Antwerpen was gegaen," enz.

Dat het gedicht van Vondel, door tusſchenkomst, 't zij van Le Blon, 't zij van een ander, aan Kriſtina is toegezonden, ten tijde dat zy zich hier in de buurt ophield, en haar is medegedeeld op een maaltijd, te harer eer gegeven, laat zich zeer goed aannemen: doch verder zoû ik met mijn gisſingen niet durven gaan.

Blz. 684, vs. 862. *De ſtadt door Haimens ſterckt, zoo heerlijck als wiſkunſtigh.* — Schrap hier de noot uit, waarby ik *Haimens* met „omheiningen" verklaar. Wy hebben hier eenvoudig met een eigen naam te doen en wel met de perſoon van Jan Heimensz. of Heimenſe Koeck, den krijgsbouwmeeſter (Ingenieur) en overſte van 't geſchut, over wien in datzelfde Zesde Deel, blz. 179, is geſproken. De Reguliersspoort o. a. is door hem gebouwd. De hier aangehaalde regel van V. is een beleefd kompliment aan den man, die met de verſterking der ſtad te water en te land belast en bovendien een geloofsgenoot en bekende was van den dichter. Zie het zoo even aangehaalde verhaal van Chriſtina van Zweden, blz. 62, 63.

Blz. 697, vs. vs. 1371 volgg.

De Zeven volcken, alle uit eenen Duitſchen ſtam,
Bekennen dat hun heil, van Godt en Amſterdam,
Gelijck een morgendau en zegen, neêr komt vallen.

Mijn geleerde en ſmaakvolle vriend, de oud-minister en oudhoogleeraar J. Bosſcha, is van oordeel, dat Vondel zóó niet kan geſchreven hebben, en wil voor de woorden *morgendau en zegen* gelezen hebben, of

morgendau in *zegen* — of
morgendau en regen.

Blz. 738, vs. 158.

En 't Raethuis, dat uw wil, gelijck uw hart, ontfing.

De Hr. V. Vloten wil hier, en terecht naar ik meen, voor *wil*, gelezen hebben *wilt*.

Nal. blz. 22, Q. Hor. Flakk. *Lierzangen en dichtkunſt.* Amſt. Spillebout 1654. Op de achterſte bladzijde van een exemplaar dezer uitgave, in 't bezit van den Heer Riedel te Groningen, ſtaat onder een houtſnede: „*impressit Christoph. Cunradus typographus in Fosſa dicta* Negelantiersgracht 1654." — Voorwaar een kluchtige vertolking van de Amſterdamſche uitdrukking *gracht* voor „kaai"!

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

ZEVENDE DEEL.

Blz. 35, noot 5. CEZAR SCALIGER. Vondel — teekent de Heer Riedel aan — verwarde vader en zoon: hy had in 1657 geen Ger. Jo. Vosfius meer om hem in de gefchiedenis der letterkunde als raadsman ter zijde te ftaan. Julius Cezar Scaliger (de vader) was en bleef ten einde toe gevestigd te Agen in Guyenne en ftierf in 1558. Hy was de fchrijver der *Poëtica*, door Vondel bedoeld, en hy fchreef ook onder anderen over Ariftoteles en Theophrastus. Jozephus Scaliger, de zoon, geb. in 1540, was de grootfte filoloog van den nieuweren tijd: hy werd daarom, na lange onderhandelingen, onder fchitterende voorwaarden overgehaald om zich in 1593 te Leyden aan de Hooge School te veftigen, alwaar hy vervolgens in de armen van zijn geliefdften en beroemdften leerling, Daniël Heinfius, in 1609 overleed.

Blz. 37, noot 2. — Gorgias behoort eer rhetor of fofist dan wijsgeer genoemd te worden. De plaats van Plutarchus, door V. geparafrazeerd, is te vinden in zijn boek *de gloria Athenienfium*, p. 348, 1.

Blz. 45, de noot op vs. 2, 3. *Den Peloponnefus.* — Hier tikt de Heer Riedel my op de vingers en zegt, dat νῆσος van 't vr. gefl. is, en dus Peloponnefus 't ook moet zijn. Ik heb er niet tegen, dat men hier *de* voor *den* leze, te minder, omdat in 't gedicht van Bidloo, blz. 128, vs. 295, het woord ook vr. voorkomt; doch als algemeenen regel zoû ik niet gaarne toegeven, dat, omdat een woord in 't Gr. of Lat. mann. of vr. is, het zulks in 't Neêrduitsch ook moet zijn. Elke taal heeft

hare eigenschappen en eischen, en naar deze, niet naar de herkomst, schikt zich het geslacht. De Heer R. denke hier b. v. aan zoo vele woorden, aan het Fransch ontleend, en die wy in het onzijdige geslacht nemen, dat de Franschman in 't geheel niet kent. Indien hy de *Woordenlijst* der HH. De Vries en Te Winkel eens doorloopen wil, zal hy er een tal van woorden in vinden, tot bevestiging van hetgeen ik zeg: — daar wordt b. v. — wat ik echter verre ben van goed te keuren of te begrijpen, wanneer ik my een Harlequinade of een der blijspelen van Goldoni voor den geest roep — zelfs *Pantalon* vr. gemaakt.

Blz. 56, vs. 330. *Die rockent werck te zamen.* — Niet iedereen verstaat deze uitdrukking, is my gezegd, en 't woord *rokkenen* verdient daarom op mijn register niet onvermeld te blijven. 't Woord is uit het gebruik geraakt, offchoon *berokkenen* daarin (wel is waar alleen in verband met „lastig werk, moeite, leed, verdriet, kwaad" enz., in een woord met louter onaangename dingen) gebleven is. *Rokken*, of *rokkenen*, is van *rok*, en oorspronkelijk niet anders dan „kleeden, bedekken", en 't werd meer byzonder gezegd van het kleeden of bespannen van een weefgetouw, of van een stok, waarvan *spinrokken*, — vervolgens, overdrachtelijk, van „toebereiden, gereed maken" in 't algemeen. *Te zamen rokkenen* is dus „byeenbrengen, ter bearbeiding geschikt maken."

Blz. 60, vs. 482. *Ide.* — Zoo wel op Kreta als in Troas vindt men een gebergte, dat den naam van *Ida* draagt.

Blz. 61, vs. 483. *Pyrreüs.* — „Indien", zegt de Hr. Riedel, „dit de havenstad van Athene, Piraeüs of Piraeëus, zal aanduiden, is het wel een wat sterk anachronismus voor den mythischen tijd van Salmoneus." — Zeer waar, doch niet sterker dan dat van den Griekschen dichter, waar hy Orestes voor den Areopagus verschijnen laat, of dat van Virgilius, als hy Dido en Eneas tot tijdgenooten maakt. Op zulke vrijheden dient het *pictoribus atque poëtis* te worden toegepast.

Blz. 69, vs. 720. *Kopre sluis.* — „Voor niet-Amsterdammers", zegt de Hr. Riedel, „had hier wel mogen aangemerkt zijn, dat in die stad *sluis* een „brug" beduidt." — 't Is zoo, doch alleen de bruggen, die geheel van steen zijn: is er houtwerk aan, dan wordt haar nimmer die naam gegeven. De Oude Brug, de Nieuwe Brug, de Halvemaansbrug enz., zal door niemand een *sluis* genoemd worden, en zeker was V. bang, dat, zoo hy Salmoneus over een *brug* liet rijden, geen zijner tijdgenooten begrijpen zoû, hoe daardoor zulk een geraas kon ontstaan. In onzen tijd levende, zoû, juist omgekeerd, Salmoneus een *brug* hebben verkozen, met *houten blokjes* geplaveid: het gedreun toch van een rijtuig, dat dáár over gaat, bootst volkomen het geratel van den donder na.

Blz. 102, vs. 1721.

De paerden op dien toom *aen 't draven op de ſluis.*

Zeer gegrond komt my de gisſing van den Hr. V. Vl. voor, dat *toom* een drukfout in de oude uitgave is voor *toon*: de paarden n.l. worden gezegd te draven op de muziek der kornetten en ſchalmeien, waarvan geſproken is.

Blz. 305, vs. 24. *Tot noch toe.* — De Hr. V. Vloten ſtelt voor, hiervoor te lezen *nog tot nu*. Ik beken, dat het rijm dan zuiverder en de zin beter wordt; doch vraag, of de uitdrukking *tot nu* in Vondels dagen reeds zeer gebruikelijk was?

Blz. 315, vs. 16. *Yzen.* — „Rijmshalve voor *eizen*, „vreezen", zegt de Hr. V. Vloten. Ik geef toe, dat het woord etymologisch met *ei* behoorde te worden geſchreven; doch V. was niet gewoon, alleen voor zijn gemak, de tweeklanken te verwisſelen. Dat werd eerst, in zijn ouderdom, door het jonge Holland van die dagen gedaan, waarover het dan ook, als wy hierboven, blz. 88 gezien hebben, door Oudaen duchtig werd gehekeld. — Ik onderſtel dat V. hier eenvoudig het gebruik volgde, dat toen reeds, der etymologie ontrouw geworden, *ijzen*, *ijsſelijk* enz. ſchreef.

Blz. 324, vs. 34. *Alleens* — voor: „en toch: des-niet-te-min."

Blz. 444, de noot op vs. 17, 18. *Wat is hier nomin.* — lees: wat is hier *accus.*

Blz. 496, de noot op vs. 12. — *Lammen* voor *lammeren* is in Friesland nog algemeen in gebruik.

Blz. 622, vs. 80—84. — De noot, by deze verzen geplaatst, moet verhuizen naar blz. 625 onder vs. 180—184.

Blz. 654, reg. 18. — Niet ſlechts Vos en Huygens ſchreven in 't ſtamboek van Katharina Questiers, maar ook Vondel. De twee regels, door hem vervaardigd, vond ik toevallig, waar ik ze niet gezocht zoû hebben, in de Verzameling van *Koddige en Ernſtige opſchriften op Luyffens, Wagens* enz. t' Amſterdam, by Kees Jeroensz. 1700. Tweede Deel, blz. 71. Zy luiden aldaar:

QUESTIERS, vol viers, vol gunst,
Schept leven uit de kunst.

En nu volgt:

„Daar een ander een Blaasbalk achter tegen aan tekende, uitblazende *Palabras ſon ventos*, en ſchreef er onder:

Deze Blaasbalcke om 't vier te onderhouwen,
Daar u Joost van de Vondel zo VOL *van zeet* (zweet?)
Heb ik u willen zenden, uitſtekende Vrouwe
Want dat het zou verflouwen, waar duizende leet.
Och! quam dat te verflouwen in 't minſte of meeſte,
Zoo was het gedaan met uw allergrootſte geeſte.

Sic erat in fatis.

Blz. 679, reg. 7. v. o. *Pieter Bleſen van Glabbeeck.* — Volgens de Puiboeken van 21 April 1649 woonde hy in de Warmoesſtraat en was winkelier.

Blz. 716. de noot op vs. 4. — Mijn vriend Ter Gouw heeft my doen opmerken, dat in hetgeen op blz. 717 verder in deze noot voorkomt, twee drukfouten zijn ingeſlopen. Vooreerst moet er, in den vijfden regel van het vaersje, in plaats van *Staetsgezach* ſtaan *Raetsgezach*, en ten anderen, reg. 22, in plaats van *Graeffenborg*, *Graeffenberg*, wat dan eigentlijk ook niet deugt, want, zegt hy verder, de nu afgezande ſtreek ten W. en Z. W. van den Leeuwenberg heet het „*Graevenveld.*"

Venusneng (zie reg. 3 van het vaersje) is, volgens zijne mededeeling, niet „de *eng*", maar „de *neng* van Venus". De *neng* heet in Gooiland de bebouwde ſtreek rondom een dorp, in tegenſtelling van de hei. Zoo is b. v. de Huizerneng de bebouwde grond rondom Huizen: aan 't einde van de *neng* begint de hei. De *Venusneng* was alzoo de bebouwde grond rondom het bergje. — Voorts deelt hy my aangaande die plek de navolgende overlevering mede.

Dirck Jansz. de Graeff, die in 1578 Burgemeeſter werd [1]), voerde het wapen, 't zij van zijn moeder, 't zij van eene zijner twee vrouwen — een valk van zilver, gekapt van keel — gelijk dit in een geſchilderd raam in de Oudekerk nog te zien is. Een buitenplaats in Gooiland aanleggende, dicht by de zee, waar hy een verrukkelijk vergezicht genoot, noemde hy die ter eere van zijn vrouw *Valckeveen*. Zijn nakomelingen hebben die plaats verfraaid en vergroot, door die over den omringenden heigrond uit te breiden, van 't Graeffenveld tot by Oud-Naarden.

Op 't bergje, dat kennelijk door menſchenhanden is opgeworpen, ſtond toen een Venus-beeld — gelijk er naar den trant dier dagen wel meer goden en godinnen op de hofſtede zullen geſtaan hebben.

Later heeft Andries de Graeff van Zuid Polsbroek het bosch rondom het bergje doen aanleggen, en het bekende monument doen plaatſen met zijn wapen er op — De Graeff, gekwartileerd met Z. Polsbroek, d. i.: 1. 4. de *Graaf*, 2. 3. de *Gans* — en ſteenen banken er om heen, van waar men naar alle zijden een heerlijk uitzicht genoot, dat men nog geniet, al heeft het romaneske van 't oord door den arbeid met bijl en ſpade veel verloren.

1) Zie Deel VII, blz. 711.

Wat de afſtamming onzer Amſterdamſche De Graeven van Tyroolſche Von Grabens betreft, waar mede in de noot van wordt gewaagd, mijn vriend wil die naar een „Vermakelijke geſlachtrekenkunst" verwijzen. Ik heb die gegeven zoo als ze vermeld is, en als een Keizer van 't H. R. Rijk die authentiek bevond en ze tegen de noodige Hollandſche dukaten als zoodanig bekrachtigde, ben ik de man niet om zoo'n autoriteit te weêrſpreken. Toen Michiel Adriaensz., het lijnbaansjongetje uit Vlisſingen, geädeld werd door den Koning van Denemarken, wist men hem daar te lande ook wel voorouders te vinden.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

ACHTSTE DEEL.

Blz. 17. reg. 2, *Robertellus*, *Madius*, *Lombardus*, *Scaliger*. — Vondel zal hier, naar de zeer waarſchijnlijke gisſing van den Heer Riedel, de navolgende zeldzame werken bedoeld hebben.

FR. ROBORTELLI *paraphraſis in librum Horatii qui vulgo* de arte poetica ad Piſones *inſcribitur. Ejusdem explicationes de ſatyra, de epigrammate, de comoedia, de ſalibus, de elegia.* Florent., exc. Laur. Torrentius, 1548. fol.

FR. ROBORTELLI *paraphraſis in librum Horatii qui vulgo* de arte poetica *inſcribitur* (*ac textu*) Baſil., Jo. Hervag, 1555, fol.

VINCENT. MADII *interpretatio in Horatii librum* de arte poetica. *Addita et ejus et* BARTH. LOMBARDI *in Ariſtotelis art. poet. comm. explan.* Venetiis, 1550, fol.

JULII CAESARIS SCALIGERI *poetices libri* VII. Genev., 1561, fol., of 1581 en 1607, 8vo.

Van Madius leest men in JOCHERS *Gelehrten Lexicon:*

„Vincent Maggi (Magius, Madius) ein Italiäner von Brescia, war nicht nur in der Lat. und Griech. Sprache und andern Wisſenſchaften ungemein erfahren, und lehrte um 1530 zu Ferrara und Padua mit grosſen Ruhm; ſchrieb auch über die Poetica des Ariſtotelis und Horatii, ingleichen einen Tractat de ridiculis. Er machte nog bey ſeinem Leben ein ſchönes Stipendium vor die Profesſores zu Ferrara, daher er von allen ſehr caresſirt wurde und ſtarb inn 1543 zu Padua."

Van den Lombardus, dien V. bedoelt, en dien ik niet had weten t'huis te brengen, leest men alleen:

„BARTHOLOMAEUS LOMBARDUS von Verona had Commentarium in Ariſtotelis artem poeticam geſchrieben, welcher 1550 nebst Vinc.

Madii oder Magii commentario zu Venedig in fol. herausgekommen."

Blz. 98, reg. 4. v. b. KATHARINA RAYE. — Toen ik aldaar schreef, dat ik omtrent haar familie niets had kunnen ontdekken, had ik er niet op gelet, dat ik in Deel IV, blz. 120, een Maria Raye had genoemd, die echtgenoote was van Hieronymus Coymans, Heer van Meerestein. Trouwens niemand zal my ten kwade duiden, dat ik een naam vergeten was, die in een Deel, dat eenige jaren te voren verschenen was, en nog maar in 't voorbygaan voorkwam, en my bovendien niet verder op den weg zoû geholpen hebben om met de afkomst van de bruid van C. Backer bekend te worden. Het is my nu, ten gevolge van latere nasporingen, gebleken, dat Katharina de dochter was van Jean Raye, den broeder van Maria, een Franschman, die in 1636 kwam te wonen in het huis op de Heerengracht tegenover de Korsiespoortsteeg, waar toen „de werelt" in den gevel stond, en dat hy vercierde met de afbeelding van Lodewijk XIII, naar welke het den naam droeg van *Louis le Juste* of *Ludovicus Justus*. De zoon van Jean Raye, doch die op zijn Hollandsch Jan Raay geheeten werd, en Heer was van Breukelerweerd, was nog in 't laatst van de 17de eeuw eigenaar van dat huis. 't Werd in 1734 verkocht aan Anthony Waterman, die 't liet afbreken en er twee huizen voor in de plaats liet bouwen, waarvan 't noordelijkste den naam van *de Koning van Frankrijk* bleef behouden, en waar nog diens beeltenis boven de deur te zien is.

Het blijkt, dat Jean Raye, de oude, reeds vroeg het poortersrecht te Amsterdam verkregen had niet alleen, maar zelfs het Patriciaat: immers in 1662 was hy, of zijn zoon, kerkmeester der Noorderkerk, een betrekking die niet gegeven werd dan aan aanzienlijken, en de eerste sport was op den ladder, die tot Regeeringsposten voerde.

Blz. 109, vs. 77, *Ghy zoudt hem zien in 't harrenas verlaeten.* — My is gevraagd, wat hier de laatste vier woorden beteekenen. Werkelijk heeft de uitdrukking iets duisters, omdat men niet dadelijk bespeurt, dat hier by *verlaeten* een paar woorden verzwegen zijn en men er by denken moet: „van allen, door iedereen," of iets dergelijks.

Blz. 229, de noot op vs. 715. *Myziën.* — Dit is een schrijf- of drukfout, in plaats van *Moeziën*, het landschap tusschen den Donau en den Hemus. *Myziën* ligt in Klein-Aziën aan den Hellespont.

Blz. 530, vs. 322. *En met een ydel graf mijn schimme noch vereeren.* — Naar de Heer Riedel meent, heeft V. hier door *ydel graf* de bedoeling van Nizus duidelijker willen maken dan zy in 't oorspr. is uitgedrukt. Het was n. l. by Grieken en Romeinen gebruikelijk, ook voor hen, wier gebeente men niet machtig kon worden, evenwel een grafteeken te stichten en lijkplechtigheden te vieren. Zulk

een grafteeken heette *Κενοταφιον*, *cenotaphium*, „ledig graf." Dat V. voorts, zoo wel in zijn proza als in deze berijmde vertaling, den zin goed getroffen heeft, blijkt o. a. uit de keurige H. Duitſche vertaling van C. L. Neuffer (1816).

Sey's daſs einer mich ſchleppe vom Kampſplatz, oder mich loſend
Scharr' in gewöhnliche Erd', und verwehrt auch dieſes ein Schickſal,
Weicht dem vermiſsten ein Opfer er doch und ein ehrendes Denkmahl.

Blz. 539, de noot op vs. 678. — De woorden by Virgilius, *Aen.* IX 457 ſq.

Agnoscunt ſpolia inter ſe, galeamque nitentem
Meſſapi, et multo phaleras ſudore receptas,

ſtaan terug op vs. 359—356.

Euryalus phaleras Rhamnitis et aurea bullis
Cingula....
....rapit atque humeris nequiquam fortibus aptas.
Tum galeam Meſſapi habilem criſtisque decoram.
Induit.

V. had in zijn proza-vertaling *multo ſudore receptas* wedergegeven door *met den hals gehaalt:* dat heeft hy hier zelfs verkeerd opgevat en gezegd: *op den hals hem afgenomen.* Op de eigenaardige beteekenis van *receptas*, „heroverd" of „terug gewonnen", is door hem geen acht geſlagen.

Blz. 669, reg. 14 en 15. — De eenige getuige, dat Julius Cezar ook treurſpelen gedicht zoû hebben, is Suetonius: „*Feruntur*", zegt hy (*Caes.* cap. 56) *et a puero et ab adulescentulo quaedam ſcripta, ut Laudes Herculis, tragoedia Edipus, item Dicta Collectania.*" Daarby teekende Torrentius („Van der Beecken", geb. te Gent, 1520) aan: „*Tragoedias vero Caeſaris etiam Asconius commemorat.*" Maar Torrentius heeft zich vergist en dien ten gevolge ook Vondel. L. Asconius Pedianus ſpreekt, in zijn kommentaar op Ciceroos *oratio pro* M. *Scauro*, niet van den grooten Julius Cezar, maar van C. Julius Cezar Strabo, die in den burgeroorlog tusſchen Marius en Cinna in 't jaar 87 v. Kr. gedood werd. Van dezen verhaalt Asconius: „*Item inter primos temporis ſui oratores et tragicus poeta bonus admodum habitus est; hujus ſunt enim tragoediae quae inſcribuntur Julii.* — Van elders kent men de namen van drie zijner tragediën: Adrastus, Tenthrus en Tecmesſa. Voorts erkent men thands ſlechts een Asconius Pedianus, die ten tijde van Keizer Klaudius zijn kommentariën op Ciceroos oraties ſchreef.

Blz. 713, vs. 1135. — Voor *Bode* had ook hier, even als vs. 1142 en vervolgens, *Forbas* moeten ſtaan.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

NEGENDE DEEL.

Blz. 1, DAVID IN BALLINGSCHAP. — Zoo wel dit treurſpel als die van „David, Herſtelt" en „Samſon", gaan in de uitgave van den Hr. V. Vl. de vertaling van Maroos gedicht vooraf, (en wel de „Samſon" 't eerst, wat zeker, zoo al niet met de kronologiſche orde der vervaardiging, dan met de Bybelſche kronologie beter overeenkomt), terwijl de gedichten ter eere van Karel Stuart — zie Deel VIII, blz. 104—107 — aldaar tusſchen de twee eerstgenoemde treurſpelen zijn geplaatst. Wel is geen twijfel aan het verband tusſchen de vaerzen op het herſtel des Britſchen konings en op dat van koning David; doch 't is te gelooven, dat de gebeurtenisſen in Engeland Vondel hadden aangeſpoord tot het ſchrijven niet alleen van 't laatſte, maar van beide treurſpelen, en zijn lierzangen zullen dus wel van vroeger dagteekening zijn dan die dramatiſche werken.

Blz. 220, OP FLAKKUS MARO. — Dit gedicht is een vertaling van een epigram uit de *Anthologia Lat. Vet. epigrammatum et poematum*, te vinden in de editie ven BURMANNUS, Lib. II, nº. 202, en dus luidende:

Tristia fata tui dum fles in Daphnide Flacci
Docte Maro fratrem dis immortalibus aequas.

Sommige Romeinen namelijk meenden, dat Virgilius, *Ecl.* 5. vs. 20 sqq.

Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnin
Flebant caet

den herder Menalkas een lijkzang op zijn broeder Flakkus in den mond legt: getuige de oude kommentator Servius, waar hy by de aangehaalde plaats aanmerkt: „*quidam dicunt Virgilium fratris ſui mortem deflere*". De onbekende maker van het epigram heeft die overlevering als waarheid aangenomen, zonder in te zien, dat zoodanige *apotheoſe* van Flakkus Maro in de vijfde ekloga een ongerijmdheid zoû geweest zijn [1]).

Blz. 225. *Utcunque ferent ea* fata *minores*. — Zoo was de zoogenaamde *vulgata lectio*; ſedert Heinſius leest men algemeen:

Utcunque ferent ea facta *minores*.

Door deze lezing is de bedoeling der woorden minder dubbelzinnig geworden; ofſchoon Vondel bewijst, ze reeds zeer goed gevat te hebben. Hy vertaalde ze toch zelf in zijn uitmuntende proza-vertaling [2]) „zonder aan te zien, hoe de nakomelingen dit ſtuk mogen duiden." *Minores* namel. beteekent hier „het nageſlacht". In de hoogst naauwkeurige Hoogd. poëetiſche vertaling van Neuffer (1816) wordt de zin mede zeer juist en kort uitgedrukt door „Wie immer die That nachlebenden deuten." Anders opgevat zoû ze ook niet toepasſelijk geweest zijn op het lot van T. Manlius. — Ik neem hier tot dusverre byna woordelijk de noot over, my op bovenſtaande plaats door den Heer Riedel toegezonden; doch ik meen hier, met al den eerbied, dien een dilettant aan een man van 't vak verſchuldigd is, de beſcheiden vraag te mogen doen, of de zin duiſter is, ook al laat men 't woord *fata* ſtaan. Nemen wy aan, dat *fata* hier, ter wille van de maat, voor *fatum* ſtaat, dan vraag ik: of *fatum* niet in 't ND. zeer goed te vertalen is met *'t geval*, en of er iets duiſters is in de uitdrukking: „zonder aan te zien, hoe de nakomelingen 't geval zouden opnemen?"

Blz. 226. *Sunt hic etiam ſua praemia laudi.* — De Heer Riedel ſtelt, om den ſamenhang, de navolgende omzetting van de door my gegeven vertaling voor: „Ook *hier* zijn prijzen voor den lofwaardige." — Misſchien ware beter nog, ten einde de kracht van 't woord *ſua* zoo veel mogelijk worde teruggegeven: „ook hier krijgt hy, die lof verdient, den prijs, die hem toekomt."

Blz. 232. Izabella Benzi. — Men leest in de Pui-aanteekeningen betreffende haar het navolgende:

„27 Jan. 1640.

Giovan Batista Benzi, van Como, 38 Jr. Geen ouders. Geasſ. met Dr. Yvo Bayeren, zijn bekende. Heeregracht.

met:

1) Opmerking van den Heer Riedel.
2) Deel V. blz. 271.

Iſabella Bosmans [dochter], van Amſterdam. Geasſ. met haar moeder Weyntie Gerrits. Oude Brughſteegh."

Was het zijne ſlaperigheid, of Izabellaas ſchoonheid, die den ambtenaar verhinderd heeft, naar haren leeftijd te vragen?

Blz. 237, reg. 6 v. o. — Als toegift op deze noot betreffende de gebroeders François en Pieter Hemony diene, dat althands acht jaren na het vervaardigen van het gedicht op de „Klockmuſyck," de fabriek te Amſterdam nog aan den gang en Pieter Hemony nog daarby werkzaam was. In October 1864, by gelegenheid dat de groote klok van het ſtadhuis te Stirling in Schotland werd afgelaten om hergoten te worden, las men daarop het navolgende opſchrift: *Sit Nomen Domini benedictum. Petrus Hemony me fecit. Amſtelodami. Anno Domini* 1669. De klok was voorzien van Kupidoos en van bloemen, alsmede van een wolf (het wapen der ſtad) en het motto *Stirlini oppidum.* — Wel een bewijs, hoe ook over zee de roem der Amſterdamſche klokgietery zich uitſtrekte.

Blz. 239. *Macte nova virtute, puer.* — Beter, dan door „pas op, knaap, toon uw nieuwen moed", is dit, zegt de Hr. Riedel, vertaald door Neuffer, met

Heil dir Knabe, zur Probe des Muths.

Immers Iülus had de proef zijner dapperheid reeds volbracht, en Apollo, die hem dus begroet had, beveelt hem vervolgens, onder de aangenomen gedaante van Butis, zich niet verder in den ſtrijd bloot te geven. — Heel goed: maar hier is geen ſprake van eenige vergelijking tusſchen Iülus en den Jonker van Vlooswijck, en Vondel raadt aan dezen laatſte volſtrekt niet af, zich op nieuw op de planken te wagen. Hy ontleent alleen aan Virgilius een motto, en in zulk geval is 't volkomen onverſchillig, in welk verband de regel, die als motto gebezigd wordt, met den oorſpronkelijken tekst ſtaat. Ik erken met dat al, dat mijn vertaling niet gelukkig is, en 't wel niet cierlijker, maar toch beter zoû klinken, als er ſtond: „knap zoo, jongen! je hebt voor deze eerſte keer je best gehouën."

Blz. 329, reg. 25. *Herman Sutor.* — Ik heb verzuimd aangaande deze perſoon, die waarſchijnlijk by de meeſte lezers onbekend zal zijn, aan te teekenen, dat hy een ſchoenmaker was, die in 1535 zich uitgaf voor den Mesſias, ja voor God den Vader, en op een Decembernacht in 't Zand by Groningen over ſtraat liep, met luider ſtemme de menſchen tot boete en bekeering en vooral tot het doodſlaan van prieſters, monniken en overheden vermanende. 't Was in den tijd, dat de Wederdoopery als een beſmettelijke ziekte door 't land liep en de dorpelingen, in plaats van den man naar 't dolhuis te brengen, waar hy 't huis behoorde, lieten zich werkelijk beduiden, dat de dag des oordeels naby was, en zich, tot driehonderd toe,

door hem herdoopen. 's Mans rijk was echter kort van duur; immers de Regeering van Groningen liet hem oppakken en in den kerker brengen, waar hy zijn dagen eindigde. Dat Vondel hem met een Latijnſchen naam *Sutor* noemt, is daaraan toe te ſchrijven, dat hy het verhaal van 's mans bedrijf by Emmius gelezen had, die, in 't Latijn ſchrijvende, alzoo ook den naam en 't beroep van den dweeper verlatijnscht had.

Er beſtaat een portret van den man, dat hem voorſtelt met een zwaren baard, en 't bovenlijf naakt, gezeten in een antieken ſtoel, met een drietand in de rechterhand, een wijnkan in de linker, en 't vaatje naast zich: — zeker zonderlinge zinnebeelden voor een man, die zich God noemt. 't Onderſchrift luidt: *Herman Schoenmaecker genaemt den Vader opt Sant gaf hem wt voor een propheet.* — Men zie verder over hem Ubbo Emmius, *Histor. Frisii* LVII. 884, 885; Brandt, *Hist. der Reform.* Eerſte Deel, blz. 119.

Blz. 396, vs. 109. *Inten.* — De Hr. Riedel vraagt my, of dat woord niet eenige verklaring behoefde? Voor den trouwen lezer van V. zeker niet, die by hem den vorm *int*, voor *inkt*, dikwijls genoeg heeft aangetroffen om te begrijpen, dat *inten* hier, ook al ging 't woord *pen* niet vooraf, 't meerv. is van *int*. Maar te recht oordeelt de naauwlettende opmerker, dat ik in een noot de aandacht had moeten veſtigen op de ongewone vrijheid, die V. gebruikt, om 't woord *inkt* in 't meerv. te bezigen. Ik vind echter geen termen om hem deswegens te berispen, even min, als waar hy b. v. Gysbreght laat zeggen:

Men maghze dan voorzien en barnen 't rijs tot asſchen.

Blz. 503. *Meleſius* en *Melitus*, — in de noot op vs. 1145, zijn drukfouten, voor *Mileſius* en *Miletus*.

Ald. de noot op vs. 1157. — Lees hier, voor *Sciros*, dat een der Sporadiſche eilanden was, *Pyros*, een der Cykladen. Ook de V^de^ *Olympiade* is hier een drukfout: dat zoû den man maar eventjes 120 jaar terug voeren van den tijd, waar Suidas hem toe brengt, namel. tot de 45ste *Olympiade*. Diogenes Laertius ſtelt hem in de 59ste, en dat kan zeer goed met de opgave van Suidas worden overeengebracht, indien men aanneemt, dat de man gedurende omſtreeks zeſtig jaren geleeraard heeft. Hy ſchijnt in elk geval een tijdgenoot van de Zeven Wijzen geweest te zijn, doch als een byzonderheid wordt van hem vermeld, dat hy geen leermeeſter had gehad, maar een autodidakt was.

Blz. 507, de noot op vs. 1317. — Ieder lezer, wien 't niet aan alle historiekennis mangelt, zal hier in zijn geest de dwaze drukfout *Hero* wel met *Nero* hebben verbeterd, en ik zoû het daarom ook niet de moeite waardig hebben geächt er op te wijzen, indien my zulks

geen aanleiding gaf om nog met een enkel woord te vermelden, dat Epiktetus, in 't jaar 94 na Kr., met alle filofofen door Domitianus uit Rome gebannen werd, dat, even als de leer van Sokrates ons door Plato en Xenofon, de leer van Epiktetus ons door zijn beroemden leerling Arrianus is bekend geworden, en het kort begrip daarvan, onder den naam van Enchiridion, tot in den nieuweren tijd een veel gelezen handboek is geweest.

Ald. de noot op vs. 1319. — Lucianus, de Voltaire van zijn eeuw, was geboortig uit Samozate in Syriën, en zworf nog al wat rond in zijn leven, doch hield zich meestal te Athene of te Rome, in het Parijs en Londen van die dagen, op. Dat hy in den gulden tijd van 't Romeinfche keizerrijk, onder de Antoninusfen, fchitterde, is bekend, doch van zijn geboorte- of fterfjaar weet men even weinig als van dat van Epiktetus.

Blz. 559, de noot op vs. 293. — Sedert Tarquinius Priscus beftond het kollegie der priefters voor de Sibyllijnfche boeken (der *keepers*, zoo als men ze aan *'t British Museum* noemen zoû) uit twee, later uit tien, en eindelijk, federt Sylla, uit 15 man.

Blz. 560, de noot op vs. 337. — Hier wordt gezegd, dat het Delfisch orakel reeds 400 jaar vóór Kriftus gezwegen had, wat met de gefchiedenis in ftrijd is. Maar in mijn handfchrift ftond 100 — wel is waar vrij onduidelijk; doch ook dat is niet volkomen juist. Wel had het orakel al federt lang by de verftandige lieden zijn krediet verloren, doch de groote menigte hechtte er nog aan, en de aanzienlijken raadpleegden ze nog nu en dan, als zy hoopten er hun politieke doeleinden door te kunnen bereiken. Plutarchus verhaalt ons, dat ook orakelplaatfen door de tijdsomftandigheden in verval geraakten. Julianus poogde de orakels weer in aanzien te brengen; doch Theodofius fchafte, aan 't einde der vierde eeuw na Kr. geb., ze voor goed af.

Blz. 571, de noot op vs. 755. — Van Gerfon zij hier nog vermeld, dat hy, federt 1395 kanfelier van de Univerfiteit te Parijs, in 1414 als zoodanig en als afgezant des Konings de Kerkvergadering te Konftans bywoonde, en er een belangrijke rol fpeelde. Men houdt hem in Frankrijk voor den fchrijver van het beroemde boekje *de imitatione Christi*, elders doorgaans aan onzen landgenoot Thomas a Kempis toegefchreven.

Blz. 574, de noot op vs. 899. — Niet onder Tiberius, maar omftreeks 20 jaar vóór Kriftus, en alzoo onder Augustus, werd Filo geboren. Op zijn 50ste jaar trok hy naar Rome, als afgezant zijner landgenooten by Kaligula. — Zijn hoofdftreven als wijsgeer was, een vereeniging tusfchen het Mozaïsme en het Platonisme te weeg te brengen.

Blz. 634, de noot op vs. 30. — *Aforoticis lapillis.* — Men moet hier *afaroticis* lezen, van 't zeldzaam voorkomende Griekſche woord ἀσάρωτον — *muſivum opus*, dat van vrij onzekeren oorſprong en beteekenis is, maar een ſoort van mozaïeke vloeren ſchijnt te hebben aangeduid.

Blz. 637, reg. 4, v. o. *Duplex Arelate.* — De noot in de editie van Auſonius, *in uſum Delphini*, 1730, luidt: „*olim quidem duplex, dum duas haberet partes, unam in orientali Rhodani ripa Italiam ſpectante* (*quae hodie ſola ſupereſt*), *alteram in altera ripa, in inſula, quam Rhodani oſtia efficiunt; utramque jungebat pons.*" d. i.: „vroeger dubbeld, dewijl het twee deelen had, waarvan het eene (dat alleen nog aanwezig is) op den ooſtelijken oever van den Rhodaan, naar de zijde van Italiën gelegen was, en het andere daar tegen over, op een eiland, gevormd door de monden van den Rhodaan: beiden waren door een brug vereenigd." Dat Vondel *Aurel* en niet *Arles* ſchreef, is vermoedelijk daaraan te wijten, dat hy de ſtad door dezen of genen *Aurelius* geſticht achtte.

Blz. 638, de noot op vs. 4, 5. van DE WATERWEL.... *Nemauſus.* — Dezelfde kommentator op Auſonius zegt hier van: „*fons fuerit ad urbem cognomine* Nemauſum *in Gallia hodie* Nismes," d. i.: „er was by de ſtad *Nemauſum*, thands *Nismes*, in Frankrijk, een bron geweest." Uit hetgeen de man er byvoegt, en reeds uit het woord *fuerit*, blijkt, dat die bron of beek, toen hy ſchreef, niet meer beſtond.

Ald. OP BLAYE. — De versregels van Auſonius, die Vondel op Blaye toepast, ſtaan in zijn *Epiſtola* 10, aan Axius Paulus, dien hy uitnoodigt hem te ſcheep of per as een bezoek op zijn landgoed te brengen. Zy luiden aldus, vs. 11—16:

Te quoque ne pigeat conſponſi foederis et jam
Citus veni remo, aut rota,
Aequoris undoſi qua multiplicata recurſu
Garumna pontum provocat,
Aut iteratarum qua glarea trita viarum
Fert militarem ad Blaviam.

Deze regels zouden, volgens de parafrazis, die er de meergenoemde kommentator van geeft, vertaald aldus luiden: „Het met my aangegane verbond berouwe u niet, en kom nu ſpoedig over, 't zij per ſcheepsgelegenheid of per as, 't zij waar de Garonne, gezwollen door den rijzenden vloed, met de zee in breedte wedijvert, 't zij van die zijde, waar de vaak beſtrate en herhaaldelijk platgetreden weg naar Blaye, dat zoo ſterk een bezetting heeft, geleidt." — Vondels *borghtoght van 't verbont* duidt dus op Axius Paulus en op den vriendſchapsbond, met dezen geſloten.

Blz. 706, vs. 1437. *Konijnevatters.* — „Naar averechtſche naamsverklaring

voor *Kaninefaten*, zegt" de Hr. V. Vloten. Jammer, dat er niet byſtaat, wat het woord dan beteekenen moet. De verklaring ſchijnt anders zoo geheel voor de hand te liggen, en 't is, dunkt my, wat ſterk, haar met een machtwoord voor averechtsch te verklaren, zoo lang men niet, op onwederlegbare gronden, bewezen heeft, dat een andere de eenige juiste is.

Blz. 711, vs. 1575. *Jongſke, treck voor elck een cedel uit.* — De Hr. V. Vl. teekent hier op *cedel* aan, dat men daar „briefje" mede te verſtaan heeft. Wellicht was het mijn hoedanigheid van Amſterdammer, die my in een dwaling bracht, toen ik meende, dat alle Nederlanders, even als mijn ſtadgenooten, het woord *cedel* verſtonden, en daarom het niet noodig oordeelde er eenige uitlegging van te geven. Wat „*ceelen* maken" is, weet hier iedereen; de bewijzen van geboorte, huwelijk of overlijden, die men by den burgerlijken ſtand gaat halen, worden in 't dagelijksch geſprek hier ter ſtede nooit anders dan „*doopceël, trouwceël, doodceël*" genoemd: accijnsquitantiën, volgbrieven, vervoerbiljetten, al wat van dien aard is, gaat onder den naam van *ceëlen* door, en geen makelaar, geen grosſier, geen ſchuitevoerdersknecht, die niet zoû meesmuilen, wanneer hy zag, dat men twijfelde aan zijn bekendheid met de beteekenis van dat woord, ja, die niet misſchien de opmerking zoû maken, dat in allen gevalle *cedel* beter door „ſtrook" dan door „briefje" had moeten verklaard wezen. Met een „briefje" toch verſtaat men doorgaans een papier, dat „gevouwen", met een „cedel" een papier, dat opgerold is of opgerold wordt — en zeker waren dit de cedels, die door het „jonkske" getrokken werden.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

TIENDE DEEL.

Blz. 202, de noot op vs. 62. — De Hr. V. Vl. ſtelt hier een andere lezing voor, en vraagt, of V. ook geſchreven kan hebben:

Met ſprinkhanen alleen en wilde honigraet.

Ik voor my kan dit niet gelooven, vooreerst omdat wy dan aan een willekeurige verandering van *met* in *en* zouden te denken hebben; ten andere en voornamelijk, om dat de voorgeſtelde regel alle kadans en welluidendheid mist. Hoe meer ik de zaak overweeg, hoe meer ik geloof, dat wy hier alleen te denken hebben aan een verkeerde navolging van een vrijheid, die de Latijnſche dichters, gebruiken, om by de plaatſing van woordjes als *que*, *quoque* en dergelijke, alleen de eiſchen der maat te raadplegen en er zich niet aan te ſtooren, of zy by woorden gevoegd worden, waar zy niets meê te maken hebben.

Blz. 216, vs. 563. *'t Oogh van Pythagoor.* — Ik had hier in de noot by opgemerkt, dat ik, ter wille zoo van de welluidendheid als om aan den regel een gezonden zin te geven, hier *oor* in *oogh* veranderd had. De Hr. V. Vl. handhaaft echter de oude lezing, en wil aan een zinſpeling op de harmonie der ſſeeren gedacht hebben, die zeker met het *oor* vernomen wordt. Toch blijven wy dan altijd, wat hy niet ontkent, nog met het woord *zien* verlegen.

Blz. 486, reg. 7.

Uw vermaeck was 't groene lant.

De moeilijkheid der interpretatie vervalt hier geheel, indien wy aannemen: 1°. dat *hant* een fout is voor *hart*, om te rijmen op *ſmart*, en 2°.: dat het *Groene Hart* het uithangteeken was van de buitenplaats, waar Tanneken met haar moeder woonde. Dat deze laatſte gisſing niet onwaarſchijnlijk is, beveſtigt de voorſtelling, op de voorzijde van den penning, van een vrouw in een landſchap.

't *Groene Hart* kwam als uithangteeken meer voor, is nog te Amſterdam aan te wijzen, en zal door mijn vriend Ter Gouw en my, in ons werk over de uithangteekens, beſproken worden.

Blz. 600, noot 5. — Een mijner geächte korreſpondenten verwondert zich, dat ik hier aan *Krantor* alleen eenige verklaringen van Plato toeſchrijf, en ten betooge, dat er meer werken van dien geleerde moeten beſtaan, verwijst hy my naar den brief van Horatius aan Lollius, die aldus begint:

Trojani belli ſcriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romae, Praeneste relegi,
Qui quid ſit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Planius ac melius Chryſippo et Crantore dicit.

d. i.:

'k Herlas, o Lollius! terwijl ge in Romes veste
Uw gaven hooren doet, Homerus te Preneste,
Die, meer en beter dan 't Kryzip of *Krantor* doet,
Ons leert wat nuttig is of ſchandelijk of goed.

Ik zie echter niet in, dat my de woorden van Horatius eenige aanleiding zouden moeten geven, om de noot te wijzigen. Krantor, glosſen op Plato makende, zal daarin natuurlijk over Platoos zedeleer uitgeweid, en er waarſchijnlijk 't een en ander uit zijn eigen brein ter onderrichting des lezers hebben bygevoegd. En dan kan Horatius immers zeer goed hebben willen zeggen, dat er meer te leeren valt uit de werken van Homerus dan uit de lesſen dier glosſen-makers.

Ald. *Palemon*: lees *Polemon;* hy was de opvolger van Xenokrates, als hoofd der Akademie van Plato.

Blz. 609, vs. 53. — „In 't Grieksch" ſchrijft my de Hr. Riedel, „ſtaat hier *Κόμας ξανθας*, net als Vondel vertaald heeft; alleen in vs. 75 heeft de gewone tekst wel *τριχώματα*, maar dit zeldzame woord is hier bezwaarlijk te verklaren, immers dan zoû het Gr. vers, letterlijk vertaald, dus luiden: *ex cruore quidem habet rubrum capillamentum.* Maar reeds Ruhnkenius heeft dat woord in *ἐρυγχώματα* verbeterd, wat door Godfried Hermann, Fix, Hartung en

anderen in hunne uitgaven van Euripides aangenomen is. Dat woord nu beteekent de „randen" of „fteenen kranfen" van 't altaar, die, volgens Orestes' zeggen, „van 't bloed rood gekleurd fchenen te zijn."

Blz. 618, 619, vs. 395—410. — Dat men, zegt dezelfde geleerde, deze verzen met verbeterden Gr. text thans beter verftaat dan Vondel of Brumoy 't konden doen, moge blijken uit de vertolking in de editie van Fix, by Didot, van 't jaar 1843:

O mifer, fi es mortuus, de qua praeclara forte
Periisti, Orestes, et patris beata fortuna.
Deae vero (Dianae) *non laudo fcita,*
Quae, fi quis mortalium patravit caedem,
Aut etiam partum aut cadaver attigerit manu,
Eum arcet ab ara, inpurum quippe existimans;
Ipfa vero delectatur hostiis humanis.
Nullo unquam modo peperit Jovis conjux
Latona tantam ftultitiam. Equidem
Tantali epulationem diis exhibitam,
Incredibilem judico, ipfos deos pueri efu esfe delectatos.
Et hujus regionis incolas, quod ipfi fint homicidae,
In numen turpitudinem fuam transferre puto.
Neminem enim deorum malum esfe cenfeo.

d. i.:

„O rampzalige Orestes, zoo gy dood zijt, by welk doorlucht geval en tot bereiking van welk gelukkig lot uws vaders zijt gij omgekomen? Ik kan de bevelen der godin niet prijzen, die, zoo iemand een moord begaan heeft, of flechts een pasgeboren kind of een lijk heeft aangeroerd, hem van haar altaar verwijdert, hem als onrein befchouwende, maar die zelve zich in menfchenoffers verblijdt. Zulk een onzinnigheid kan Latona, de bedgenoot van Jupiter, haar niet hebben ingeftort. Zelfs komt het (verhaal van het) maal, dat door Tantalus aan de goden voorgezet (zoû zijn), en dat de goden er fmaak in zouden gevonden hebben van een knaap te eten, ongelooflijk voor: en ik ben van meening, dat de bewoners van dit land, omdat zy zelve doodflagers zijn, hun eigen fchandelijke hoedanigheden aan de godin toefchrijven; want ik hou geen der goden voor boos."

Blz. 634, vs. 799. — De hier bedoelde Griekfche versregel is door G. Hermann naar een latere plaats verfchikt, waar hy beter fchijnt te pasfen. Anderen hebben hem door emendatie met de plaats, waar hy ftond, in beter verband zoeken te brengen. De uitroep *o Goden* in vs. 797 moet in allen gevalle, niet aan Pylades, maar aan Orestes worden toegefchreven.

Blz. 665, reg. 4. v. o. — Uit de verzameling van *Koddige en Ernſtige Opſchriften op Luiffens, Wagens, enz.*, 't Amſterdam by Jeroen Jeroensz. 1698. Deel IV, blz. 6, leeren wy, dat er, tot wederopbouw van het verbrande Ter Schelling, een lotery plaats had, waarby ieder lot een *ſchelling* kostte. Op de loten ſtond de navolgende ſpreuk:

Ter Schelling, door den brand zeer deerlijk neergevelt,
Moet nu door ſchellingen, door 't lot, zijn weer herſtelt.

Blz. 667, vs. 43—45.

Nu kan Neptuin, met al zijn water
Van zee en Teems, noch ſchelm noch ſpie,
En aertsverraeder, 't vier niet bluſſchen.

In de noot hierop had ik medegedeeld, dat in een kantteekening der oude uitgave by dien *Neptuin* ſtaat *Neptunus Brittannicus*, en dat de Koning (Karel II) zelf daarmeê bedoeld wordt. De benaming van *Neptuin* behelsde echter een ſarkaſtiſche ſpotterny met den tytel, dien de vleiery hem na zijn herſtelling by zijn intrede te Londen geſchonken had. Toen was namelijk op eene der eerepoorten, waar de Koning onder door moest trekken, dit opſchrift geplaatst:

CAROLO STUART II

NEPTVNO BRITANNICO, SVB CVJVS IMPERIO MARE VEL CLAVSVM VEL LIBERVM.

Met toeſpeling hierop kwam, na den zege van 14 Juny 1666, door De Ruyter behaald, het navolgend ſpotgedicht in 't licht:

Anglois, après votre infortune,
Vous direz-vous Dieu de la Mer?
Pourrez-vous les flots enfermer?
Tout de bon; eſtes-vous Neptune?
Encore un coup desſous les eaux
Faites-vous périr nos vaisſeaux
Quand il vous plait ſous voſtre empire?
Non. RUITER *dit: Nous en doutons;*
Eh vous nous appreſtez à rire,
Puisqu'il enchaine vos Tritons,
Puisqu'aujourd'huy, ſous ſa conduite,
Ce grand Admiral nous fait voir
Un grand effet de ſon pouvoir
Et qu'il met voſtre Flotte en fuite.
Soyez, Anglois, ſoyez ſoumis,
Craignez TROMP *et vos Ennemis,*

Et rendez grâce à une brune:
Car ceſſant ce ſombre accident,
La Tamiſe auroit vu Neptune,
Sans équipage et ſans trident.

Nal. en Aant. blz. 3. M^r. DANIEL VAN LIEBERGEN. — By 't lezen van dezen naam gevoelde mijn geächte en ijverige vriend Bodel Nyenhuis zich opgewekt, de immatriculatie-boeken der Leydſche Hoogeſchool eens op te ſlaan en naar een Liebergen te zoeken. Behalve een „*Godefridus Liebergen* (sic.) *Hagenſis Philoſ ſtud.*, in 1660, 20 jaren", vond hy er twee, die den naam van *Daniël van Liebergen* droegen, beiden van Amſterdam, den eenen op 't jaar 1668, den anderen — vermoedelijk een neef van den eerstgemelde — op 't jaar 1672 ingeſchreven, elk toen hy 20 jaar oud was. Een van deze beiden zal dus wel de Heemraad geweest zijn, aan wien Bógaert zijn gedicht opdroeg, en die toen 't zij een 44-, 't zij een 48jarigen leeftijd had bereikt.

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

ELFDE DEEL.

Blz. 43, vs. 491:

Al teffens dompele in de grootfte jammernis.

De Hr. V. Vloten verandert hier *dompele* in *domp'len*, en te recht, dewijl het ww., als afhangend van 't vooratgaand *'s Hemels plagen*, — vs. 489 — in 't meerv. behoort te ftaan. Waarfchijnlijk was de dichter, by 't haaftig fchrijven, door 't enkelv. woord in vs. 490, in de war geraakt. Waar de Hr. V. Vl. echter dat bezigen van den enkelvoudigen vorm aan 't Amfterdamfche dialekt toefchrijft, kan ik hem niet byftemmen. De Amfterdammers zijn eer gewoon een *n* te veel dan te weinig te doen hooren, en de meeften onder hen, zelfs voorname akteurs, zouden hier, ook zonder de gemaakte verbetering te kennen, lezen of opzeggen: *dompelen in.*

Blz. 87, reg. 3 v. o. — Antonides was in den aanvang een medelid van het gezelfchap „likkebroers" geweest en had zelfs mede de hand gehad aan de vertaling van den „Agrippa", waarvan blz. 88 en volgende gefproken wordt.

Blz. 121, vs. 414.

Liet vaders maeghfchap in den vreemde *u iet ontbeeren?*

De Hr. V. Vl. herftelt hier de lezing *en de vreemde*, als in de oude uitgave, terwijl hy uit den Griekfchen text afleidt, dat wy te verftaan hebben: „vaders zwager en vrienden" of „vrienden en gastvrienden." — Toch blijft de uitdrukking *vaders maeghfchap en*

de vreemde (maeghſchap), of *en de vreemde* (voor „vreemdeling") vrij zonderling luiden.

Blz. 149, vs. 1222. *De lantpoort van Neita.* — Er heeft nooit een *Neita* beſtaan, en Vondel is hier door het Grieksch misleid geworden. De „*lage* poort" wordt hier bedoeld.

Blz. 158, vs. 1501.

Ick ſta naer ſchendige eer, een' ſnooden broederſlagh.

Ik had in de noot gevraagd, of de laatſte drie woorden ook in den mond van den Bode moeſten gelegd worden. De Hr. V. Vl. merkt aan, dat zulks niet kan, dewijl de Griekſche text letterlijk heeft: „ik vraag een ſchandelijken zegen, mijn broeder te dooden." Heel wel; doch dan blijft in allen gevalle het woord *ſnooden* een tusſchenvoegſel van V. of van den Bode, wien hy 't in den mond legt.

Blz. 235, reg. 17 volgg. — Ik heb, by het noemen der vijf poorten van Amſterdam, my aan een klein anakronisme ſchuldig gemaakt. Het waren, in 1668, de Haarlemmer-, Leydſche-, Utrechtſche-, Weesper- en Muiderpoorten.

Blz. 256, vs. 54–56.

Hy (Viane) *kon de bruiloftsfeeſt verrucken,*
Toen Polsbroecks tafel geen bancket,
Zoo heerlijck ſchafte, als zijn lampet
En becken.

Uit deze regels neemt de Hr. V. Vloten aanleiding, te vragen, of wy het gedicht op 't jaar 1662 moeten ſtellen, ter gelegenheid van het huwlijk van Peter de Graeff met Jacoba Bicker. Ik zie hier geen reden voor, vooreerst, omdat de hier gebezigde woorden ſchijnen te zinſpelen op een gebeurtenis, die reeds eenigen tijd geleden is: ten andere, omdat niets aantoont, dat hier juist aan het bruiloftsfeest van P. de Graeff moet gedacht worden, en er alleen ſprake is van een *lampet en becken,* — waarſchijnlijk een zoogenaamd *plateau* of *pièce de milieu,* door den zilverſmid voor den Heer van Polsbroek vervaardigd, — dus van desſert-zilver, dat wel by meer dan eene gelegenheid zal gediend hebben. — Ik neem deze gelegenheid waar, om op te merken, dat *bancket* in vs. 55 hier niet genomen moet worden in den zin, dien wy er thands aan hechten, van „lekkerny", maar voor „desſertſtuk" in 't algemeen.

Blz. 268, OP DE VERTAELING VAN DE GELIJCKE TWEËLINGEN.... — Deze vertaling was, even als de „Agrippa", het werk van het genootſchap *Nil volentibus arduum,* of althands van de kunstgenooten, die het

eerlang ſtonden te vormen, en Antonides had er aan medegewerkt, gelijk de ſchrijver van zijn Leven zulks getuigt, en de Opdracht daarvan mede onderteekend. Ook aan de vertaling van het „Spokend weeuwtje" had hy deelgenomen, en vooral aan die van „Orondates en Statira", in welke zijn geſpierde verzen zich lichtelijk van de overige laten onderſcheiden. Hy was echter met ongenoegen van hen geſcheiden: hun betwetery en afgepastheid op 't ſtuk der kunst ſtuitte hem tegen de borst, en waarſchijnlijk niet minder de afgunst, die zijn buitengewone gaven by hen verwekt hadden, en waarvan zy hem geen ondubbelzinnige blijken hadden gegeven. Hy zette hun die echter nu en dan op geeſtige wijze betaald, als wy daarvan hierboven blz. 82 in zijn lijkdicht op Vondel een ſtaaltje hebben gezien, zoo er nog eenige door den ſchrijver van het „Leven van Antonides" worden aangehaald.

Blz. 509, vs. 68. *Zijn heilanden.* — De Hr. V. Vloten ſtelt hier *zijn heilandin*, dewijl Medea van zich zelve ſpreekt. Ik geloof, dat de gisſing juist is, en in allen gevalle is *heilandin* even wettig als *vyandin.*

Blz. 634, vs. 564. *Minnemoër.* — De Hr. V. Vl. ſchijnt dit woord voor verouderd te houden; althands hy geeft er een verklaring van. Misſchien was die noodig voor geleerden; doch 't ongeleerde publiek zal 't woord nog wel blijven verſtaan, zoolang er bordjes uithangen met het opſchrift: „*hier beſteet men meijies en* minnemoers."

Blz. 809, vs. 951. *De witte ſlangen.* — lees: „*de witte* duiven". Men heeft hier in 't Lat. *columbis* en niet *colubris te lezen.*

BYVOEGSELEN EN VERBETERINGEN

OP HET

TWAALFDE DEEL.

Blz. 51, reg. 16. — Dat Agnes Block de ſchoone kunſten lief had en beoefende, is een uitgemaakte zaak, doch zy was niet de eenige in hare familie, die er hart voor had. Er was zelfs nog een Agnes als zoodanig bekend: immers de bekende Pieter Vlaming, de vriend van Wellekens, vervaardigde byſchriften op tafereelen door Barend Grant geſchilderd in een „galderye" ten huize van Juffr. Agnes Block, die, volgens de verklaring van gezegden Vlaming, zijn „behuwdmoeder" en „kunstbeminnend" was. Die Agnes kan nu onmogelijk de onze geweest zijn: immers Vlaming werd in 1686 geboren, en trouwde, blijkens een verjaargedicht aan Wellekens [1]), den 17^{den} February 1706, met Wynanda Calkoen. Nu is 't wel niet aan te nemen, dat onze Agnes, die reeds op gevorderden leeftijd was, toen zy in 1674 met De Flines in den echt trad, nog na dezen een derden man genomen, en op haar ouden dag aan dezen een dochter gebaard zoû hebben. Doch wy hebben hierboven, blz. 229 gezien, dat er nog een andere Agnes of Agneta Block was, die met Antonie Block, den jonge, trouwde, en dus een geſlacht jonger was dan haar naamgenoot; deze kan hertrouwd zijn met Calkoen, Wynandaas vader, of, wat ook mogelijk, doch niet waarſchijnlijk is, met M^r. Willem Vlaming, den vader van Pieter. Ik zeg: niet waarſchijnlijk; immers dan zoû die „galderye" ten huize van Juffr. Agnes Block, die Pieter bezong, een galery ten huize van zijn vader zijn geweest. Ik hou 't er dus voor, dat wy hier aan zijn ſchoon-, niet aan zijn ſtiefmoeder te denken hebben. 't Is waar, zekere Pieter Pieterſe van Beeck, die met Abigail Block, vermoedelijk een zuſter van Agnes of Agneta,

[1]) *Dichtl. Uitsp.* Deel II, blz. 187.

gehuwd was, wordt door Vlaming de „oom" genoemd van diens zuster Christina Agatha Vlaming: en nu kon een huwlijk van Pieter met Wynanda Calkoen gezegden Van Beeck wel tot oom van hem, Pieter, maar nog niet tot oom van diens zuster maken. 't Is intusschen zeer mogelijk, dat die oom Van Beeck in een eerste huwelijk met een zuster van Mr. Willem Vlaming, of, wat wy even goed kunnen aannemen, dat Willem Vlaming met een zuster van Van Beeck was getrouwd.

In 't voorbygaan zij opgemerkt, dat Vlaming geen Jansenist was, gelijk door Wagenaar verteld en door anderen nagepraat is. De Jansenistische Leuvensche geleerde Ph. L. Verhulst schreef onder den pseudoniem van Ph. Vlaming; en daar is een verwarring uit voortgesproten, waaraan onze Amsterdamsche schrijver zeker geen schuld had.

Ook de man der beroemde papierknipster Johanna Koerten heette Adriaen Block: of hy ook tot het geslacht van Agnes behoorde, is my niet bekend.

Blz. 71, reg. 6 staat MDCCLXXIX: lees: MDCCLXXII.

Blz. 153, reg. 5. — Ik zeg hier, dat het my niet gebleken is, of Vondel eenige afstammelingen heeft nagelaten. Toch mag ik niet verzwijgen, dat de naam zelf my een paar reizen is voorgekomen en zelfs nog niet schijnt uitgestorven.

Het eerste voorbeeld daarvan vind ik in een verlof tot trouwen door een overste aan een soldaat gegeven en aldus luidende:

Hollanse guaerdens te voedt.

Wert hiermeeden gepermiteert aen Johannis Breidt soldaet in de Compr. van de Heer Luctenant Coll'. en Capitain Graeve van Degenfeldt Schonnburg, om te mogen trouwen met de jonge dochter Maria Catharina van de Vondel geboortig van Paris.

's Haegen, Den = 8 = november 1749.

(w. g.)

F. C. G. von Degenfeld Schonburg.

Men ziet — Maria en Katharina beiden zijn namen in Vondels familie zeer bekend. Zoû Justus van den Vondel ook naar Parijs zijn getrokken, om er zijn fortuin te beproeven, en zoû de aanstaande bruid een kleindochter van hem zijn geweest? Dat zy met een soldaat trouwde, bewijst niet voor de schitterende maatschappelijke pozitie, waarin zy verkeerde.

Het andere voorbeeld is nog merkwaardiger, omdat het een uit onze dagen is, en een naamgenoot van onzen dichter betreft — maar in nog droeviger toestand dan de zoo even genoemde Maria Catharina. Immers, 's mans naam werd bekend uit de omstandig-

heid, dat er gefchil beftond over de vraag, welke gemeente in zijn onderhoud had te voorzien. Die vraag was voor den Raad van State aanhangig gemaakt en behandeld, alle dagbladen en tijdfchriften gewaagden er van en men meende dat nu toch een achterneef van den grooten dichter was teruggevonden. Op mijn verzoek zond my de Vice-Prefident van bovengenoemd Staats-kollegie, mijn geächte vriend Jhr. Mr. Æ. Baron Mackay een affchrift der notulen van het aldaar deswege verhandelde en nu bleek het my, dat de naamsgelijkheid niet dan aan toevallige oorzaken is toe te fchrijven. Ik laat het ftuk hier volgen.

De Voorzitter. Aan de orde is thans:

III. Het gefchil over het domicilie van onderftand van Anne Joost van Vondel tusfchen de gemeenten Leek en Ooststellingwerf. In deze zaak is rapporteur de Heer Meeusfen. Ik verzoek dien heer rapport te willen uitbrengen.

De heer Meeusfen. Dit gefchil van beftuur is bij de afdeeling aanhangig gemaakt, van 's Koningswege, den 6 September 1862.

Bij befluit van den Burgemeester van de gemeente Ooftftellingwerf (Provincie Friesland), van den 22 Januarij 1861, werd in onderftand opgenomen Anne Joost van Vondel, arbeider, geboren, volgens zijne opgave, te Niebert (Provincie Groningen), op den vijfden gang van het oosten, of in het huis, waar thans Roelof Simons woont, of laatst heeft gewoond, den 26 Februarij 1797.

Van die opname werd kennis gegeven aan de gemeente Marum, waartoe het gehucht Niebert behoort. Deze gemeente ontkende het onderftands-domicilie te zijn van den verpleegde, en beweerde toen, dat zijne ouders nimmer gewoond hebben in het huis, waar Roelof Simons woont, maar wel in een huis, dat geftaan heeft op den derden optrek (gang) ten oosten van de Boerakkers, op eene plaats, nu nog genaamd: de Joostentuin, en gelegen in de gemeente Leek.

De gemeente Leek gaf te kennen, dat Van Vondel aldaar in de doopregisters niet voorkwam, en dat Marum waarfchijnlijk zijne geboorteplaats was.

Daarop heeft er plaats gehad eene zeer uitvoerige briefwisfeling tusfchen de Gemeentebefturen van de drie genoemde gemeenten, de Gedeputeerde Staten van Friesland en Groningen, alsmede den Minister van Binnenlandfche Zaken. Daaruit blijkt, dat men het eens is, dat Van Vondel geboren is te Niebert, maar dat men het oneens is over de vraag, in welk gedeelte van dat gehucht hij geboren is, namelijk in het gedeelte, dat behoort tot de burgerlijke gemeente Leek, of in het gedeelte, behoorende tot de burgerlijke gemeente Marum. De gemeente Ooftftellingwerf beweert, dat de geboorte heeft plaats gehad in het huis, toebehoorende of toebehoord heb-

bende aan Roelof Simons, genaamd het Hoendernest, en dat zijne ouders eerst na die geboorte verhuisd zijn naar den zoogenaamden Joostentuin.

De gemeente Marum beweert nu daarentegen, dat de ouders van den verpleegde gewoond hebben, behalve in het huis Hoendernest, ook nog in het huis, waar nu Hendrik Heuker woont, en eindelijk in den Joostentuin: dat hij waarſchijnlijk geboren is òf in het Hoendernest, òf in het huis, nu bewoond door Hendrik Heuker; dat daarvan moet afhangen, waar hij domicilie van onderſtand heeft, omdat laatstgenoemd huis, volgens de tegenwoordige burgerlijke indeeling der gemeente, tot Leek, en het huis, genaamd het Hoendernest, tot Marum behoort.

De gemeente Marum beweert al verder, dat in de doopregisters van het gehucht Niebert of in de huwelijks-registers niets wordt gevonden betreffende de geboorte van den verpleegde of het huwelijk zijner ouders Joost Annes van Vondel en Wietske Roelofs; maar erkent, dat in de administratieboeken van de Diaconie van Niebert ſtaat aangeteekend: „1796, 24 April ontvangen uit de bekken bi het trouwen van Joost Annes en Wytske Roelfs elf ſtuivers" en „1797, 19 Martinus. Ontvangen uit de bekken bi het doopen van Joost Annes en Wytske Roelfs kind, genaamd: Anne, twee ſtuivers. Hoewel de namen eenigzins verſchillen, erkent de bedoelde gemeente toch, dat in die aanteekeningen bedoeld zijn de verpleegde en zijne ouders; dat die ouders aldus te Niebert getrouwd zijn, en hij aldaar gedoopt is: maar blijft volharden bij de bewering, dat daardoor het geſchil niet is opgelost, omdat het afhangt van de vraag, of hij geboren is in een huis, behoorende tot Niebert (Marum) of tot Niebert (Leek).

Dien ten gevolge is de verpleegde te Oostſtellingwerf over dit punt opzettelijk ondervraagd. Hij verklaarde toen, dat hij in 1816 of 1817 in het kanton Leek heeft geloot onder de afdeeling gemeente Marum; dat zijne ouders hem hadden medegedeeld, dat hij geboren was den 25 Februarij 1797, te Niebert, in het huis op den vijfden of zesden omtrek, ten westen van de Boerakkers, destijds in eigendom behoorende aan Roelof Simons, bekend onder den naam van het Hoendernest; dat zijne ouders kort na zijne geboorte zijn verhuisd naar het huis, thans bewoond door Hendrik Heuker, en vervolgens naar den Joostentuin. Hij gaf verder nog op, dat zijne halve zuſter Roelofke Popkes, en zijn volle zuſter Grietje Jans van Vondel, en zijn tante van moederszijde Ybeltje Roelfs daaromtrent verklaringen zouden kunnen afleggen, alsmede, dat zijne ouders in 1796 in de kerk te Niebert voor den predikant waren gehuwd.

Dientengevolge is op den 3den Maart 1862 door den Kantonregter van het 2e kanton, 2e arrondisſement van de Provincie

Friesland, als getuige gehoord genoemde Ybeltje Roelfs, oud 80 jaren. Zij verklaarde den perfoon van Anne Joost van Vondel zeer goed te kennen, als zijnde de zoon van hare zufter Wytske Roelfs; dat hy, voor zoover zij zich kon herinneren, geboren was in het dorp Niebert; dat zij niet kon zeggen in welk huis, omdat zijne ouders aldaar in verfchillende huizen hadden gewoond, onder anderen ook in het huis, genaamd Hoendernest, doch dat zij niet geloofde, dat hij in dat huis geboren was. Vervolgens zijn op 24 Maart door den Kantonregter te Zuidhorn als getuigen gehoord Roelofke Popkes, oud 70 jaren en Grietje Joost van Vondel, oud 55 jaren. De eerfte getuige verklaarde, dat haar halve broeder Joost Anne van Vondel ftellig is geboren in het huis, genaamd het Hoendernest, liggende ten weften van de Boerakkers, dat hare moeder Wytske Roelofs en haar ftiefvader Joost Annes van Vondel in gebruik hadden van zekeren Jan Oebels; dat huis is later de eigendom geworden van Roelof Simons; dat hare ouders kort na de geboorte zijn verhuisd naar het huis van de weduwe Roelof Elskes, thans bewoond door Hendrik Heuker, en ingedeeld bij de gemeente Leek, en eindelijk, dat zij later zijn verhuisd naar den Joostentuin: dat de ouders van den verpleegde zijn gehuwd te Niebert voor den Predikant: dat zij dit alles had vernomen van hare moeder, en dat zij het ook uit eigen kennis weet, omdat zij, zes jaren ouder dan de verpleegde zijnde, zich die gebeurtenisfen kan herinneren. De tweede getuige, zufter van den verpleegde, verklaarde te zijn geboren in het huis van de weduwe Roelof Elskes, toen behoorende tot Marum, thans tot Leek; dat zij gedoopt is in de kerk van Niebert, en dat zij van haar ouders heeft hooren zeggen, dat haar broeder, de verpleegde, geboren is in het huis Hoendernest; dat hare ouders na hare geboorte zijn verhuisd naar den Joostentuin, en eindelijk, dat een andere, thans overleden broeder van haar, Roelof Joost van Vondel, die ouder is dan zij, maar jonger dan de verpleegde, in hetzelfde huis als zij geboren is, zijnde dit het huis, bewoond door Hendrik Heuker.

De gemeente Marum, met dit alles bekend gemaakt, blijft bij hare bewering volharden, en verklaart dat er geene perfonen te Marum te vinden zijn, die de verklaringen der getuigen beveftigen.

De gemeente Leek, daartoe opzettelijk uitgenoodigd, heeft medegedeeld, dat het Kerkdorp Niebert, voor de invoering van het kadaster, en dus nog lang na de geboorte van Anne Joost van den Vondel, geheel behoorde onder de gemeente Marum, en dat later een klein deel daarvan met flechts drie huizen ingedeeld is bij de gemeente Leek.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn van meening, dat uit de beëedigde verklaringen van de getuigen voldoende blijkt,

dat de verpleegde geboren is binnen de grenzen van de tegenwoordige gemeente Marum.

Onder de ſtukken zijn voorhanden twee extracten uit het register van overlijden der gemeente Leek, waaruit blijkt, dat de ouders van den verpleegde, met name Joost Annes van den Vondel, en zijn vrouw Wytske Roelfs, aldaar zijn overleden.

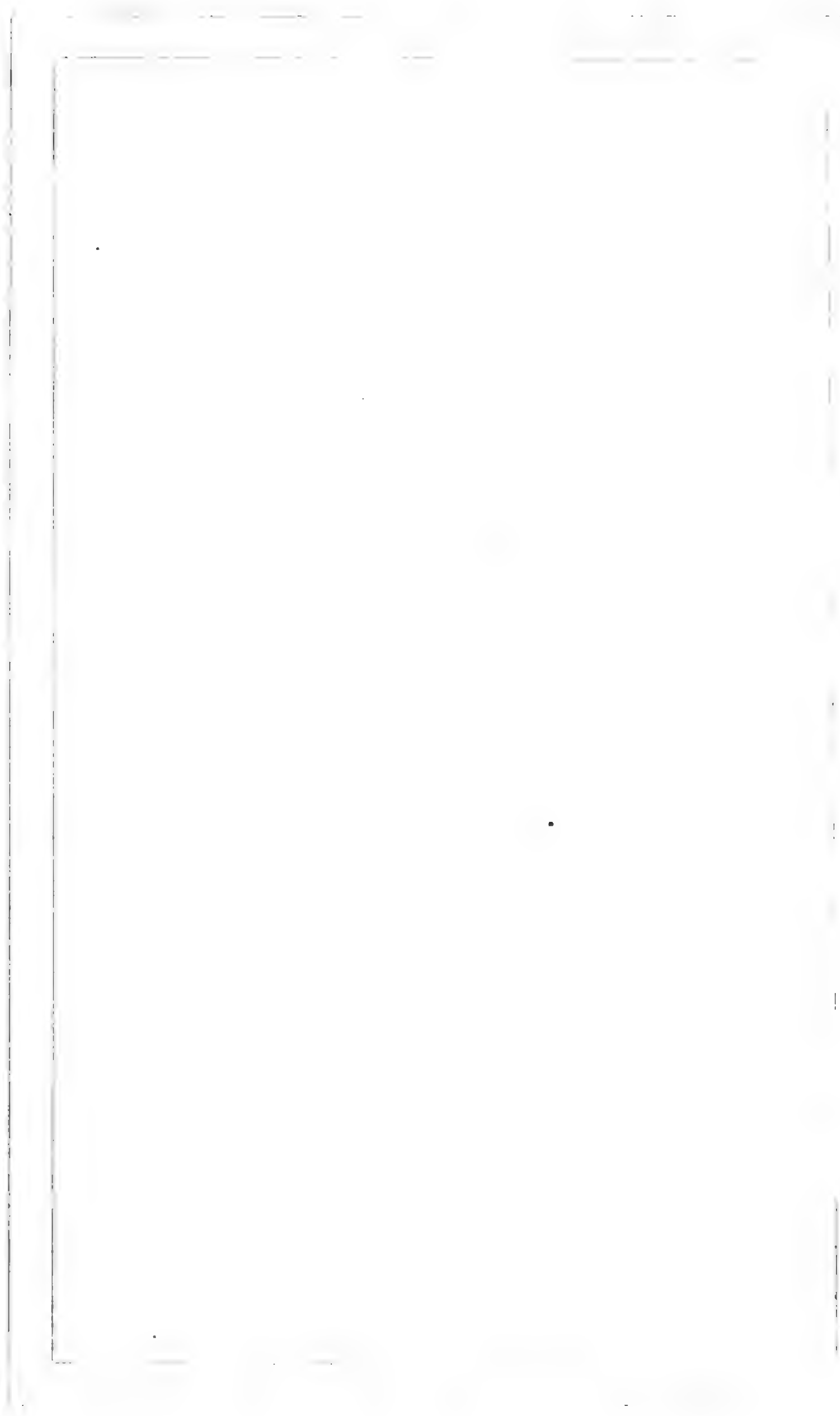
Er zijn geen memoriën overgelegd.

Men ziet, dat, in de adminiſtratie-boeken der Diaconie van Niebert, de vader van den onderſtand-behoevenden, zoo by zijn trouwen als by het doopen van zijn kind, niet genoemd wordt „Joost Annes van Vondel", maar eenvoudig „Joost Annes", en dat hy den laatſten naam dus wel niet zal gedragen hebben voor het invoeren van den Burgerlijken-Stand, waarby het aannemen van een geſlachtsnaam verplichtend werd gemaakt. Dewijl nu, in Friesland, *vondels*, namelijk „planken, tot bruggetjes dienende." by menigte bekend zijn, en er voor dien *Joostentuin*, waar Joost Annes gewoond heeft, wel zoodanige vondel zal gelegen hebben, is er niets onwaarſchijnlijks in, dat die vondel, dien hy alle dagen voor oogen had, door hem als toenaam zal gekozen zijn, en heldert de zaak zich op, zonder dat wy hier aan eenige familiebetrekking tot onzen dichter te denken hebben.

ALFABETISCH REGISTER

OP

VONDELS WERKEN.

ALFABETISCH REGISTER

OP

VONDELS WERKEN.

NB. De eerſte kolom achter den tytel duidt het Deel aan, de tweede de bladzijde, de derde het jaartal waar het genoemde werk op voorkomt: de vierde, het jaartal, waarop, als later gebleken is, het werk, of zeker of waarſchijnlijk, had moeten geſteld worden. — De werken, waarvan de tytel kurſief gedrukt is, komen in de gewone 4°. uitgave niet voor.

A.

AAN—AEN.

AEN—ALT.

ALT—ARC.

ARL—BEECK.

B.

BEECK—BIC.

BIC—BLOCK.

BLOCK—BLON.

BOECK—BRIE (St. EUL).

(S^t. APO) BRIE—CAS.

C.

CHRIS—DEUNT.

D.

DICH—EIL.

E.

ELEK—FLI.

F.

FLINCK—GED.

G.

GED—GEZ.

GHE—GRAF.

GRAF—GUL.

(DE—HIER) GUL.

(HIER—VAN) GUL.

(ZIET) GUL—GYS.

HAE—HEN.

H.

HEN—HON.

HOOFD—HUW.

HUY—INH.

J.

INNO—JUN.

KAB—KLA.

K.

KLA—KON.

KON—KUN.

LAM—LOD.

L.

LOF—MAR.

M.

MAR—MIJN.

N.

NAR—ONV.

O.

ONW—OVI (BRIEF).

(BRIEF) OVI – PAS.

P.

PER—QUE.

Q.

QUE—ROE.

R.

ROE—SCHE.

S.

SCHI—SPRO.

STA—THU.

T.

TIJD—TROU.

TROU—UUR.

U.

UYT—VER.

V.

VER—VIR.

VIR.

VLA—VOOR.

VOR—WAE.

W.

WAE—WAR. (ADE—HEN).

WAR. HOUT—VOS).

WAR. (DE—KUY.)

WAR. (OUD—VAN.)

WIN—XAV.

X.

YET—ZUY.

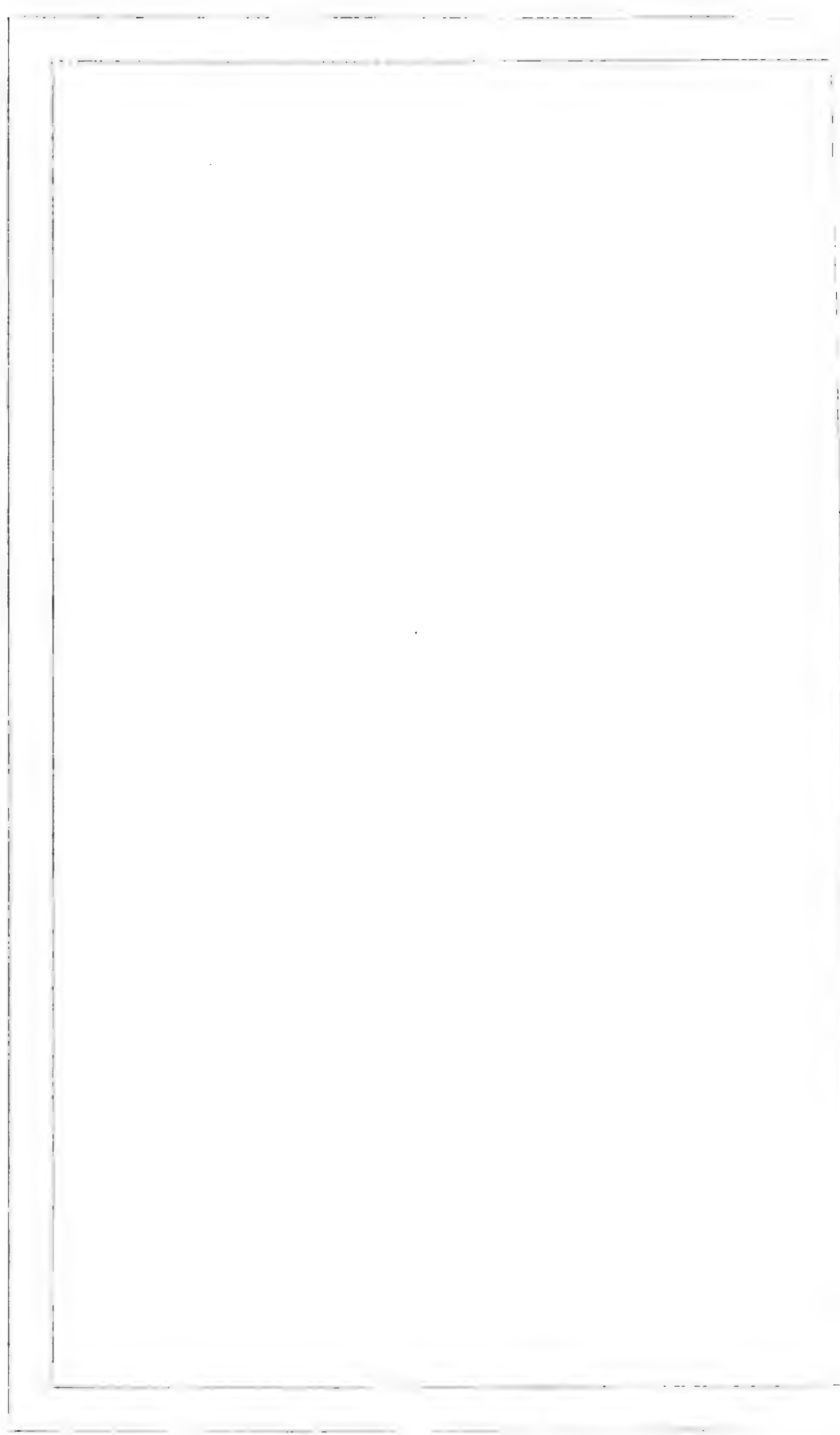
Y.

Z.

KRONOLOGISCH REGISTER

OP

VONDELS GEDICHTEN.

KRONOLOGISCH REGISTER

OP

VONDELS GEDICHTEN.

NB. Van de ſtukken, waarby de maand niet vermeld is, kan niet opgegeven worden, in welke volgorde zy in het jaar hunner vervaardiging of uitgave verſchenen zijn.

1605.

Juny. Schriftuerlijck Bruylofs Refereyn op 't Houwelijck van Jacob Haesbaert en Clara van Tongerlo.

1607.

January. Nieuw-Jaers Liedt.

" De Jaght van Cupido.

Dedicatie aen de Jonck-vrouwen van Vrieslandt ende Over-Yſſel.

Oorlofliedt.

1609.

Op het Twalefjarigh Beſtant der Nederlanden, Klinck-Dicht.

1610.

Juny. Wtvaert en Treur-Dicht van Henricus de Groote, Koningh van Vranckrijck en Navarre.

1612.

Maart. Het Paſcha ofte de verloſſinghe der kind'ren Israëls uit Egypte.

Maart. Verghelijckinge van de verloſſinghe der kind'ren Israëls met de Vrywordinghe der Vereenighde Nederlandſche Provinciën.

Lofzangh toege-eygent aen Mr. Willem Bartiens?

Op Mr. Willem Bartiens?

Hymnus ofte Lof-Gheſangh over de wijd-beroemde Scheepsvaert der Vereenighde Nederlanden?

1613.

Aen Abraham de Wolff.

Den Gulden Winckel der Konſtlievende Nederlanders.

Raedſel des Dichters.

1613—1615.

Vier Wterſte.

Wterſte Oordeel.

Jaer-Zangh.

Hemelvaert-Zangh.

Pinxter-Zangh.

Pinxter-Zangh, op de ſtem van Maria Loſſangh.

Aendachtige Betrachting van Chriſtus lijden.

1616.

De Vaderen ofte het tweede deel van de derde dagh der tweede weke, vervattende Abrahams offerhande?

1617.

Vorſtelijcke Warande der Dieren.

1618.

Waegſchael van Holland.

Grafſchrift op Bredero.

Klinckert op de wonderlijcke Reyſe van den Hoornſchen Meyrman Willem Cornelis Schouten.

1619.

February. De Helden Godes des Ouden Verbonds.

July. Aen den Bruydegom Lambrecht Jacobsz met zijn bruidt Aechtjen Anthonis.

Hymnus of Lofzangh van de Chriſtelijcke ridder.

Huwlijck-Zang tusſchen God en de geloovige Ziele.

1620.

De Heerlijckheyd van Salomon.

Op de aenkomſte der koninginne van 't Zuyden te Hieruſalem.

Hieruſalem verwoest, Treurſpel.

Davids Lofzangh van Hieruſalem.

Zedigh Gedicht van de ydelheid der menſchen enz.

1621.

Opdraght der afbeeldinge van Prins Willems graf.

Op Henrik de Keyzer.

Ghebedt, uytgheſtort tot Godt over mijn gheduerige quynende Sieckte.

Ghebedt?

1622.

Op het metalen pronck-beelt van den grooten Erasmus.

Ghedachtenis van Desideer Erasmus — aen den H^r. P. Schrijver.

Op Erasmus.

Davids Lijcklaght over Saul en zijn zonen.

Moyzes Gezangh.

Babylonische Gevangenis.

Uytbreyding over den 19^den Psalm Davids.

Tot lof van S^te. Agnes.

Klinckert op D. Willebrordus Snellius.

Misbruick des Kerckelijcken Bans.

November. Lijckdicht op D. Conradus Vorstius.

1623.

Op de Zangkunst van Heer Joan Albrecht Ban.

Op Meester Joan Pietersen Sweling.

Vechtzangh voor Joffrouw Maria Tesselschade.

Het Lof der Zeevaert aen den Heer Laurens Reael.

November. De Tortsen van Alard Krombalck en Tesselscha Roemers.

Op Tesselschades huwelijck.

Op de dood van Maghtelt van Kampen.

Op 't vertolken van Bartas door Wessel van Boetselaer.

Op den burgerkrijgh der Romeren, door Storm uyt Lukaen vertaelt.

Op Hans de Rys.

Op Lubbert Gerrits.

Nereus Voorspellingh op den ondergangh van Troje.

Gezangh op het Latijnſche woort *Trahit ſua quemque voluptas.*

Op 't woordt daer is ſoo yets.

Lijckklaght over Ovidius Nazo.

Op een Troupenningh?

Ander?

Ander?

Ander?

1624.

January. Op het verongelucken van Doctor Roſcius.

January. Op Anthonie Roſcius.

Op de Geboorte van Anna Roemers.

Op het trouwen van Jufvrouw Magdalena van Erp met Justus Baeck.

Op den Heer Justus Baeck en Magdalena van Erp.

Strijt of Kamp tusſchen Kuysheyd en Geylheyd.

Zangh op de wyſe *Iets moet ick u Laura vragen.*

Wijckzangh.

Christelijck Vryagielied.

Beeckzangh aen Katharine.

Juny. Op Mevrou de Droſtin van Muyden, Kristine van Erp.

Op Cornelia Spiegel.

1625.

Mei. Prince-Lied.

Mei. Begroetenis aen Frederick Hendrick.

Mei. Op de Beeldenis van Vorst Frederick Hendrick.

Mei. Op de Beeldenis van Mevrou Amelia.

Mei. Yet Seldſaems in 's Gravenhaegh.

Mei.	Klinckdicht op Frederick Hendrick.
Mei.	Het Stockske van Joan van Oldenbarnevelt.
Mei.	Op de Afbeeldinge van Joan van Oldenbarnevelt.
Mei.	Gefpreck op het graf van... Oldenbarnevelt.
Juny.	Geufe-vesper of Siecke-Troost.
Juny.	Krachteloofe Papeblixem, toegeëigent aan Lamotius en Walaeus.
Augustus.	De Amfteldamfche Hekuba, Treurfpel.
November.	Palamedes oft vermoorde Onnoofelheyd, Treur-Spel.
December.	Op Jan Gysbrechtfoon.
	De Druck-kunst aen Balthazar Moerentorf.
	Op de ledige uren van Conftantijn Huygens.
	Aen den Drost van Muyde?
	Op Johan Uytenbogaert.
	Op Jacobus Arminius.
	Op Simon Episcopius.
	Op de boeten betaelt door P. Schrijver.
	Op Rombout Hoogerbeets.
	'T famenfpraeck.
	Tityrus aen den Rhijn.
	Op Cafandraes Treurfpel.
	Op het Treurfpel van Jephta.
	Op een Medaillie van Kornelis Tacitus.
	Op de Sinnebeelden van Zacharias Heyns.
	Inwying van 't gelaurierd princebeelt.

1626.

January.	Op het overlijden van Cornelis Pietersz. Hoofd.
April.	Rommelpot van 't Hane-kot.

Mei.	Oranje May-Lied.
Juny.	Geboortklock van Willem van Nassau.
	Aen den Heer Laurens Reael.
	Uitvaert van mijn Dochterken.
	Op de vaerſen van Morandt.
	Bede aen de Oppervyanden van de voorſtanders der Vrijheyd tot Leyden.
	Waterbel of verziert Gerucht.
	Tegen het vergif der Geestdrijveren.

1627.

January.	Sprookje van Reyntje de Vos.
Augustus.	Verovering van Grol door Frederick Henrick.
November.	Bruyloft-bed van P. C. Hooft en Helionore Hellemans.
November.	Aen de Bruyd op haeren Bruydegoms waepen.
December.	De Haven, aen J. Nicolaesz en A. Simons.
	Op D. P. Pers.
	Ander.
	Bruyloft-lied van Gulielmo Bartelotti van den Heuvel en Jakoba van Erp?

1628.

April.	Amſteldams Wellekomst aen zijne Hoogheyd.
Mei.	Op den Heere Laurens Reael.
Mei.	Tot verlosſinge van den Heere Laurens Reael.
Juny.	Brief aen den Drost van Muyden, ſpellende de herſtellinge der Duytſche Vryheyd.
Juny.	Noch een aen denſelven.

Augustus. Tot tol van Zijne Majesteit van Zweden betaelt te Gottenburg aen den Heer Jacob van Dijck.

November. De Boeren-Categismus.

December. Aen Jacob Witz.

December. Aen Jacob Witz.

Op Urbaen den Achtften.

A. G. Plemp op het overlijden van Willem v. d. Vondel.

D. B. D. op denzelfden.

Hippolytus of Rampfalige kuyscheyd, Treur-Spel.

1629.

January. Nieuwjaer voor S.

January. Op het verongelucken van den jongen Keurvorst.

February. Eerdicht op 't beeld van Doct. Karel Lenertsz.

February. Eerdicht op 't vertreck van Jan Willemsz Bogaert.

February. De Poëten tegens de Confistorie.

September. Op het ontfet van Piet Heyns buyt.

September. Op Pieter Pieterszoon Heyn.

September. Zegezang ter eere van Frederick Henrick.

September. De triomfeerende Aemilia.

September. Kniedicht op Barnevelt in den Hemel.

September. Aen de Beeck op de Hofftee van Laurens Baeck.

October. Danckdicht aen Jacob Baeck.

Op den weghwyfer ter Saligheyd van Z. Heyns.

De Rhijnftroom.

1630.

January. D' Amfterdamfche Akademi, aen alle Poëten enz.

Maart. Amfterdamfche Kakaftorie.

Maart.	Text.
April.	Roskam.
Mei.	Harpoen.
Mei.	Medaille voor de Gommariste Kettermeester.
Juny.	Een Otter in 't Bolwerck.
September.	Inwying van den Christen Tempel t' Amſterdam.
September.	Op den Bou van den Christen Tempel t' Amſtelredam.
September.	Op 't afbeeldſel der ſelve Tempel
September.	Op Amſtelredam.
October.	Papieren Geld.
	Aen G. Anſlo en Abigel Schouten.
	Op Amſterdam.
	De waerdigheyd van den Broeck.
	Op Joost.
	De Serck van Henrick Goltſius.
	Op Haen Kalkoen.
	Op denzelfden.

1631.

Mei.	Jaer-getijde van Oldenbarnevelt.
September.	Triomftorts over de neêrlaegh der Koninglijcke vloote op het Slaeck.
September.	Klinck-dicht over d' ondergang van de Spaenſe vloot op het Slaeck.
September.	Lijck-offer van Maeghdeburg.
September.	Aen den Koning (Guſtaef Adolf).
September.	Op de afbeelding van Gustaef Adolf.
October.	Trourinck van P^r. W^m. Hooft en Cornelia de Vries.

December. Wellekomst van Huygh de Groot t' Amſterdam.

Blixem van 't Noord-Hollandſche Synode.

Decretum horribile.

1632.

January. Inwying der Doorluchtige Schole t' Amſterdam.

January. De Doorluchtige Schole in 't Kercksken van H. Agnes.

January. Olijf-tack aen Gustaef Adolf.

February. Huygh de Groots verloſſing, aen M. van Reygersberg.

Maart. Uyt het Stam-boeck van Chr. Kas.

Maart. Anders.

Maart. Uyt Hugo de Groot aen Thuanus.

Juny. Lijckklaght over Ernest Kazimier.

Augustus. Stedekroon van Fredrick Henrick.

Augustus. Aen de Hofſteê van Laurens Baeck.

November. Grafſchrift op den Grave van Pappenheim.

Danckoffer aen D. de Willem.

Op de Schrijfkunst van H. Meurs.

Op denzelfden.

Op Judith Kokermans.

Antwoord voor H. Meurs, aen A. Ojens.

1633.

January. Vredewensch aen C. Huygens.

July. Op den Zendbrieſſchrijver van D. Mostart.

October. Lijckzang over Dionys Vos.

October. Vertroostinge aen Geeraert Vosſius.

October. Gedachtenis aen Geurt D. van Beuningen.

December. Op het overlijden van Ifabella Clara Eugenia.

Op de Bruyloft van C. le Blon en E. van den Kerckhove.

Aen Apollonia van Veen.

Op B. Kabrools ontledinge.

Deuntje aen M^r. C. T. Padbrue.

1634.

February. Aen alle Honde-flagers en Honde-Beuls.

Mei. Bede voor het Walen Weeshuys.

Mei. Op de diepzinnige puntdichten van J. Donne.

Fackel van D^r. Joan Blaeu en G. Vermeul.

Vaerzen op het Burgerweeshuis.

Op het Dolhuys.

De Roomfche lier aen D. Mostert.

Aen Antonius Julus.

Groete aen G. Staeckmans.

1635.

February. Lijckklaght aen het Vrouwekoor, over het verlies van mijn ega.

Mei. Onverwacht Gerucht van des Kardinaels eerfte vlught.

October. Sophompaneas of Jofeph in 't Hof, Treurfpel.

October. Beftand tusfchen Polen en Zweden.

1636.

July. Grafdicht op Ifabelle le Blon.

July. Vertroosting aen de ouders van Ifabelle.

July. Op Ifabel le Blon.

October. Behoude Reys aen W. Pifo.

November. Spore aen Hooft ter voltrecking fijner Hiftorie.

Op den koperen Duym van 't beelt des Hartogen van Alba.

De Musch van Sufanna Bartelot.

Waerfchouwing voor het Muschken.

Op M. le Blon.

Op denfelven.

Sege-Sang ter eere van G. van Vinckenroy.

Rey van Bacchanten.

1637.

Maart. Geluck aen Gerard Schaep.

Maart. Spiegel van Marie Spieghel.

Mei. Aen C. Huygens, op het overlijden van fijn gemaelin.

Mei. Op Mevrou van Zuylichem.

Mei. Kaspar van Baerles aenfpraeck aen Jacob Baeck.

Juny. De Bruyloft van J. van de Pol en D. van Gerwen.

October. Uytvaert van Jacob Baeck.

October. Een verzameling Schouwburgdichten.

October. Gysbreght van Aemftel.

October. Op den Nieuwen Schouburg, aen N. van Kampen.

November. Ter gedachtenisfe van Nikolaes van Kampen.

Lijfwacht voor S. H. Cardinael.

Op de fteene Brugh op den Amftel.

Geluck aen M. Pompe en A. van Beveren.

1638.

February. Klaghte over Cornelia Vos.

April. Bede aen het Westewindeken, voor P. van Buren en L. van Gerwen.

September.	Vertooningen, ter gelegenheid van het bezoek van Maria de Medicis aan Amſterdam, uit het Latijn van Barlaeus.
October.	Op den wiskunſtigen Willem Blaeu.
October.	Op Jacob de Graef.
December.	Op Cornelis Gysbertsz Plemp.
	Begin van Roſemonds Treurſpel.
	Op het Graedboeck van Willem Blaeu.
	Op het Derde Deel van 't Licht der Zeevaert.
	Blaeuwe Scheentje.
	Deuntje.
	Op den ſchoorſteen van Katharine Blaeu.
	Op Maria Eliſabeth Blaeu.
	Op het toonneel des aerdrijcks.
	Honighkorf.
	Spierings geſtaltwisſeling.

1639.

Mei.	Electra van Sofokles.
September.	Maeghden, Treurſpel.
September.	Aen Agrippine.
September.	Op de Tweedraght der Chriſte Princen.
November.	Gebroeders, Sauls Zonen, Treurſpel.
November.	De Koninghlijcke Harp, aen Kornelis van Kampen.
	Klaght.
	Geboortekrans voor Catrine van Wickevort.
	De feest van Hillebrant Bentes en Catharine Baeck.

1640.

January.	Danckoffer aen de Magistraet na het ſpelen der Gebroeders.

Maart. Op Johanna Vosſius.

Maart. Op Geeraert Vosſius (Twee).

October. Joſeph in Dothan, Treurſpel.

October. Joſeph in Egypten, Treurſpel.

Op Amſterdam (veranderd).

Op het kraeckeel des Drosſaerts met Mevrouwe van Wickevort.

Grafſchrift op Catharina Baeck?

De Kruysbergh aen M. van Erp.

Op Geeraert Vosſius den Jonge.

Op P. C. Hooft.

Op Kaspar van Baerle.

Op Dr. Samuel Koster (Twee).

Op mijne afbeelding door Sandrart.

Op Joachim Sandrart van Stokkau.

Byſchriften op de Twaelf Maanden.

Dagh en Nacht.

Op Ste. Marie Magdaleen.

Op het groot Altaerſtuck, den St. Sebastiaen.

Op Paltsgraef Karel Gustaef.

Klaghte aen Joachim Sandrart van Stokkau, ſtaende op zijn vertreck naer Baiere.

Waerſchouwing aen Wybrant de Geest.

Bruiloftzang voor Nikolaes Pankras en Petronella de Waert.

Aen de Beurs van Amſterdam (Twee).

Ridderlijck bancket voor Adam van Lockhorst en Kornelia Paeuw.

Op Plato en Ariſtoteles.

Op P. Serwouters.

1641.

Juny.	Grafnaelt van 's Konings Stadthouder in Yrlandt.
Juny.	Op den Graef von Straffort.
	Peter en Pauwels, Treurſpel.

1642.

Mei.	Maydenntjes op Jonkvrou Anna Engels.
Mei.	Henriëtte Marie t' Amſterdam.
Mei.	De Hymen van Oranje en Britanje.
July.	Op d'Ilias van de Medicis.
July.	Op het Pater Noster van François Xaveer.
November.	Aen Matheus Vosſius op zijn huwelijck met Johanna van Veen.
	Op Blekers Triomferende Venus?
	Op Blekers Danaë.
	De Bruiloft van Jakob Jakobsz. Hinlopen en Sara de Wael.
	Huwelijx Lof.
	P. Ovidius Nafoos Heldinnebrieven.
	Brieven der Heilige Maeghden.
	Lofzangk van Maria.
	Zacharias Lofzangk.
	Kersliedt?
	Kersliedt?
	Op den gedenckpenning van d' Engelegroet?
	Op den Gedenckpenning van Sint Jan?
	Kruisklaght (*Stabat Mater*)?
	De Beemſter, voor Karel Looten.
	Op het uitmalen van 't Haerlemmermeir.
	Op Diedrick de Vlaming van Oudshoren.

Geboortekrans en Geboortezangh voor Jonkvrouwe Katrine Kerkrink.

In het Stamboeck van Godefried Hegenits.

Verſchillende uit Martialis, Ovidius, Klaudianus en Juvenalis.

1643

Davids Tranen (de zeven Boetpſalmen).

Uit den CXVIII Pſalm.

Het Gebedt des Heeren.

Het Geloofsteecken der Apoſtelen.

Hartebreeker.

Hanegekraey.

Dootshooft.

Klaghte over de Wederſpannelingen in Groot-Brittanje.

1644.

October. Olijftack aan zijne Heiligheid Innocent de Tiende.

October. Op Innocent den Tiende (Zes malen.)

Morgenwecker der Sabbatisten.

Het Radt van Avonturen.

Mundus vult decipi.

Afzetſel der Koningklijcke Printe.

Op den Heer Michiel le Blon.

Wieroock voor Kornelis le Blon en Elizabeth van den Kerckhove.

Danckoffer aen Koningin Kristine.

Op Koningin Kristine.

Op Paltsgraef Karel Guſtaef.

Op Joost Buick.

1645.

January.	Klaghte over het verongelucken der kercke van S^te^. Katharina.
February.	Kenteecken des Afvals.
April.	Eeuwgety der Heilige Stede t' Amfterdam.
April.	Schilt des geloofs.
April.	Bevestiginge door den Magiftraet van Amfterdam.
Juny.	Op den Heer Hugo de Groot, (*bis*).
July.	Danckdicht aen Boreas.
July.	Op het vertreck zijner Excellentie.
Augustus.	Aen Jakob Heiblock.
September.	Uitvaert van Huigh de Groot.
September.	Op Hugo de Groot.
October.	Lijckklacht over Herman van de Pol.
October.	Graffchrift op denzelfden.
October.	Altaergeheimenisfen.
November.	Op het ontheiligen van het H. Sacrament des altaers, door den Arminiaenfchen Sociniaen N. N.
November.	Van d' uiterlijcke Kerck.
November.	Danckoffer aen Jacob, Aertbisfchop van Mechelen.
December.	Aen de Gezanten van Polen.
December.	Op de Koninghlijcke Bruit van Polen. (vier malen)
December.	Op Vladislaus, Koning van Polen en Zweden.
December.	Geluck aen Louyse Marie.
	De Vierbaeck van Ignatius de Lojole.
	Het Kristelijck Gedult.

1646.

July.	P. Virgilius Maroos Werken in proza.
December.	De Kleeffche Hofzwaen aen Louife van Oranje.

Op F. Junius.

Aen denzelfden.

Op Maria de Brune.

Op Bruno van Keulen.

Aen den lasteraer van Huigh de Groot.

Byfchrift op de afbeeldinge van Maria Stuart.

Maria Stuart.

Op d'afbeeldinge van Johanna Gray.

Gulden jaer van Joan de Witte.

Op d'oude Hollandfche Gefchiedenisfen, befchreven door P. Schrijver.

Op 't fchrijven van M^r. Lieven Coppenol.

Op de vijf zinnen.

Nog.

Op Daniël de Lange.

Op d'edele fchrijfkunst van Daniël de Lange.

De Kristdoop, gemaelt door P. Veronees.

Op den brant van Troje, door Rafaël Urbijn gefchildert.

Op den val der Reuzen, door Julius Romain gefchildert.

Op de marmerbeelden van Jupijn en Leda.

Op den dooden Leander, door Rubens gefchildert.

Mark Aureel en Fauftine.

Op een Italiaenfche fchildery van Sufanne.

1647.

November. Geboortezang aen Gregorius Thaumaturgus.

Op Theodoor Velius.

Op Bartholomeus Abba.

Op den Wachttoren binnen Utrecht.

Op d'afbeeldinge van Mas Anjello.

Byfchrift voor Daniël Seghers.

Op Diedrick Swelingk.

Gefpreck op den Leeu door Livius van Leyden gefchildert.

Op de Zeven Keurvorften, kunftigh van een Baierfche Non op een Karsfelteentje gefneden.

Op den koperen Aertkloot aen Pentagoule gezonden.

In zeker Stamboeck.

Lijckbedde van wijlen Joan Banning Wuytiers.

1648.

January.	Lijckzang over Kasper van Baerle.
February.	De Getemde Mars.
February.	Vredezang.
Maart.	De Leeuwendalers, Lantfpel.
Maart.	Herderskout tusfchen Melibeus en Tityr.
July.	Op M. Kretzers Maria Magdalene.
October.	Bouwzang.
	Op Jakob de Graef, Jonkheer van Zuidpolsbroek
	Op het Weduwen- en Weezenhof van Pieter Raep.
	Antwoort aen L. van den Bos.
	P. C. Hooft onnavolghelijck.
	Salomon, Treurfpel.
	Lastmans offerftaetfi van Liftren.
	Op de fchildery van Anna Wymers.

1649.

February.	Op de Koningh-Dooders van Engelandt.
Maart.	Op het overlijden van Geeraert Vosfius.

Mei. Mayboom voor Joan de Wolff en Agnes Block.

Mei. Op den Troupenning van J. de Wolff en A. Block.

Mei. Op het huldigen van Geeraert Bicker, Drost te Muiden.

Juny. Jubeljaer des Priesterdoms van den Heere Philippus Rovenius, Aertsbisfchop van Philippen.

November. De dootbaer van Gerbrant Nicolaesz Pankras.

Op Peter Lastman.

Op J. de Brunes Jock en Ernst.

Op de Neêrlaegh der Turkfche Vlote.

Ter Bruilofte von G. van Zusteren en Helena Donkers,

1650.

April. Toetsfteen.

April. Op mijn print door Livius van Leiden getekent.

April. Slotdicht.

November. Op Andries Bicker.

November. Aen de blockhuizen van Amfterdam.

December. Graffchrift op een Musch.

Op een gekleurt Wasfenbeelt.

Op Cornelis Bicker.

Op de Marmerbeelden der Heeren Bickers.

Anders.

De Bickers in Marmer.

Op den geboeiden en ontboeiden Leeu.

Raetfel.

De Monfters onzer eeuwe.

Op den Gedenckpenning van Overval en Afval.

Op het tafelzilver — voor Christoffel Bernhard, Bisſchop van Munſter.

1651.

April. Op d' uitvaert van Mr. Jacob Vlieger.

Mei. Grafnaelt van Montroſe.

July. Bisſchoppelijcke Staetſi der E. Heeren Karolus en Andreas, gewijt tot Bisſchoppen van Brugge en Roermont.

October. Op d' afbeeldinge van F. Rovenius.

Op d' oproerigheit van Maximiliaen Teeling.

Bloedtbeuling van Maximiliaen Teeling.

De Pinxterbloem van Schotlant.

Op sijn H. D. Frederick, Erve te Noorwegen.

De Leeuw aen bant. — Voor David Leeuw en Kornelia Hooft.

Geboortekrans voor Michiel le Blon.

Antwerpen, Keulen, Rome.

Op Diedrick van Os.

Op mijn afbeeldinge door F. de Koning.

Ter Staetſi van Jonghvrouw D. N.

Raetſel.

Op den Getrouwen Herder van Bloemaert.

1652.

February. Op Mr. Joan de Meer.

July. Klaghte op het verbranden van 't Stadthuis.

September. Op Suſanna van Baerle, de Bruidt van G. Brandt.

October. Lijckſtaetſi van Leonardus Marius.

October. Op L. Marius — drie malen.

December. Eeuwgetij van Fr. Xaverius.

Op de Marmerbeelden van Lojola en Xaverius.

Op den Edipus of Teekentolck van Athanafius Kircher.

Jaergetijde van M. le Blon.

Het orgel in den rouw over D. Swelingh.

Engelenburgh in den rouw over A. Bicker.

1653.

February. Vrije Zeevaert onder Marten Harpertsz. Tromp.

April. Scheepskroon behaelt by Livorno door Joan van Galen.

Juny. Op M^r^. Steven Kracht.

Augustus. Uitvaert van M. H. Tromp.

October. Inwijdinge der Schilderkunst.

Ter Lijckftaetfi van Joan van Galen.

De Tooneelbroeders van den Aertshertog Leopoldus aen de Magistraet te Amfterdam.

Op de afbeeldinge van M. H. Tromp.

Op den zelven.

Protecteur Weerwolf.

Afbeeldinge van Kristina, door D. Becks gefchildert.

Op dezelve.

Op Kristina, door Becks.

De Koninckhijke Idea.

Op Andreas Winius.

De geftuite Minnegodt, op de hofftede van de Hinlopens.

Wiltzangh op dezelve hofftede.

De getrouwe Haeghdis. Op defelve hofftede.

Op Anna Hinlopen.

Aen Katharijne en Anna Hinlopen.

Op den Jaeger van Eickhof.

Ter bruilofte van Jb. Hinlopen Tymensz Vermaes en Urfula van Bergen.

Ter bruilofte van Joan van Papenbroeck en Maria Koeck.

De hooghtijt van Marten Looten en Christina Rutgers.

Afbeeldinge van Karel Couvrechef.

Op Abraham van Diepenbeeck.

Op mijne fchildery, toen Govert Flinck my uitfchilderde.

Brief aen Bertholdus Niehusius.

Op G. Flincks afbeeldinge van Frederick Willem, Keurvorst des R. Rijks, Markgrave te Brandenburgh.

1654.

January. Q. Horatius Flaccus Lierzangen.

July. Op den afftant der kroone en het reizen van Koninginne Christine.

October. Op het Onweder van 's Lants Busfekruit te Delft.

Lucifer. Treurfpel.

Op de Afbeelding van Ferdinandus den Derden.

Op Wittewrongel.

Uitvaert van Orfeus.

Speelftrijt van Apollo en Pan.

Eenzaeme aendacht in de vasten.

Gethfemane of Engeletroost.

Ecce Homo.

Lofzang van Ste. Agnes.

Lofzang van Ste. Klara.

Ter Inwijdinge van Gerardus van Westrenen.

Op de wijdtvermaerde Zeeſtadt Hoorn.

Op d' afbeeldinge van Utrecht, getekent door Herman Zachtleven.

Op het Kunstboeck van Herman Zachtleven.

Ter Bruiloft van Aernout Hellemans Hooft en Maria van der Houve.

Op het overlijden van Axel Oxenſtern.

De Klelia van Hoogenhuis geſchildert door Stokkade.

Op de Romainſche Hiſtoriſchilderyen geſchildert door J. Lievensz. G. Flinck en F. Bol.

Op het uitdeelen der Graenen door Joſeph in Egypten, geſchildert door Stokkade.

Op het ontfangen van Moſes wet.

Op de Brieven en Papieren ter Trezorye geſchildert door Brizé.

Op de geluckige regeeringe van Leyden.

Uit Horatius.

1655.

January. Op Rijcklof van Goens.

January. Op de keus van Alexander den VII.

January. Op het inwijden van Z. H. Alexander den VII.

January. Op het vertreck van Geeraert Hulft, Dir. Gen. in Oostindiën.

January. Op de afbeeldinge van G. Hulft.

January. Op den Tafelkrans voor G. Hulft door Dirck van Rijswijck gevlochten.

January. Op mijne afbeeldinge, door G. Flinck geſchildert en aan G. Hulft gezonden.

February. Ter Bruilofte van Joan de Witt en Wendela Bicker.

Juny. Ter Bruilofte van Joan Six en Margarite Tulp.

Augustus. Inwijdinge van 't Stadthuis.

Augustus. Op den Amfterdamfchen Gedenkpenning.

Augustus. Op de Wapenkroon van Amfterdam aen K. de Graeff.

September. Op Artus Quellinus.

Danckoffer aen Joan Six.

Op Margriete Tulp.

Op de befpiegelingen der Geneeskunst van D. N. Tulp.

Op de Heelkunst door P. Barbette.

Ondergang van Troje, Virgilius II Boeck.

Aen P. Hooft de Graeff.

Op d'afbeeldinge van Joan van Maerfeveen.

Op het Marmerbeelt van Joan Huydecoper.

Op d'afbeeldinge van de Tucht, aen Jakob Hinlopen Vermaes.

Op Paulus ter Haer.

Op de Doorluchtighfte Heerfchappye van Venetiën.

1656.

February. Ter bruilofte van Joan Huydecoper en Sofia Coymans.

Maart. Jachtzang aen J. Mauritius, Vorst van Nasfau, enz.

April. Ter bruiloft van Peter Nooms en Beatrix Adriana Ram van Schalckwijck.

Mei. Klaghte over den ondergangk der Rijksftede Aken.

Juny. Verlosfing van Valencijn door Joan van Oostenrijck.

Juny. Op D. Joan van Oostenrijck.

Juny. Lijckklaght over D. Antonio de Gamarra.

July. Op het eeugetyde van Ignatius de Loiola.

Op den Zeetriomf van Venetiën.

Ter bruilofte van G. Flinck en Sofia van der Hoeven.

Op de print van den Heer van Zuilichem door zijn zoon Christiaen Huygens.

Spore aen Christiaen Huygens.

Op mijne afbeeldinge in het klein door F. de Koning.

De flaepende Venus van A. de Koning.

Op dezelve Venus.

Op d' afbeeldinge van Orestes en Pylades door Filips van Haerlem.

Op den triomf van Bacchus door F. de Koning.

Op den Prometheus ten huize van Nijs.

Op d' afbeeldinge van Maria van Oudshoren door F. de Koning.

Op de Vrede, door denzelfden.

Op Margareta van Rijn, door denzelfden.

1657.

January. Blijde aenkomfte t' Amfterdam van D. Eftevan de Gamarra.

April. Keurgedicht aen J. Mauritius.

September. Op Jakob van Kampen.

Salmoneus.

Voor Alexander den VII, herfteller van Jefus Societeit.

De geboorte van Michael Le Blon.

Ter eeuwige gedachtenisfe van M. le Blon.

Aen Christina Maria Alexandra.

Blijde Inkomfte van Koninginne Christine te Rome.

Op de lastervaerzen, Christina in het aengezicht gefpogen.

Davids Harpzangen.

Op een marmeren beelt van Koning David.

Groete aen Koenraet van Beuningen, enz., Gezanten der H. M. Staeten by de Majesteit te Denemarken.

Aen Joachimus Gerstdorp.

Aen Tobias Morſtin.

Op Karel van Mander.

Op Frederick III, geſchildert door K. van Mander.

Op Sofia Amalia.

Op Erijk Zeeſteed.

Op mijne afbeeldinge door K. van Mander.

Op Christiaen, gekoren Prins te Denemarck en Noorwegen.

Afſcheit van Sofia Amalia.

Op de ſtandvastigheit van Koningh Frederick.

De Beſtendigheit der Kercke aen D. Bernardino de Rebolledo.

De Noortſche Nachtegael.

O Heer wil my verlosſen.

Op Jacob van Kampen.

Op Hulſt.

De Nachtegael van Amisfort.

Aen Govert.

Op mijne afbeeldinge door Cornelis de Visſcher.

1658.

January. Triomf over de Geboorte van Philippus Andreas, Prince van Spanje.

January. Op het heerlijcke ſtuck van F. Bol voor den Zeeraet geſchildert.

Mei. Ter Bruiloft van Joan van Waveren en Debora Blaeu.

Mei. Ter bruilofte van Ventidius Riccen en Haesje Augustijns.

Juny. Eeuwgety van Karel Couvrechef.

July. Op het kroonen van Leopoldus.

November. Vrije Zeevaert naer Oosten.

November. Op Jakob van Wasſenaer.

December. Staetwecker.

Zeemagazijn.

Op Katharina Questiers.

Op de tekeningen en boetſeerſels van Saffo Questiers.

Ter bruiloft van Sybrant Kamay en Maria Koppeſen.

Op de boeckkamer van S. K.

Ter bruiloft van Michiel Block en Alida Anſlo.

Ter bruiloft van Jacob Linnich en Katherine Jakobs de Vries.

Maeghdepalm ter Kloosterſtaetſie van Anna Bruining.

Ter ſtaetſie van Joanna Blezen.

Ter ſtaetſie van Helena Blezen.

Maeghdepalm voor Margarita Krulis.

Lofzangck der Geestelijcke Maeghden.

Op het wapen van A. de Graeff.

Op Vredehoef, de hofſtede van A. de Graeff.

Afbeeldingen der ſtamheeren en zommige telgen van de Graven, Boelenſen, Bickeren en Witſens.

Op Elizabeth Bickers van Swieten.

Op Alcidis Bickers van Swieten.

Op Katharina Hooft.

Op de kinders van Andries de Graeff en Eliſabeth Bicker.

Op de ſchoone Eliza.

Aen Koenerding.

1659.

Mei. Ter bruiloft van Willem Blaeu en Anna van Loon.

Augustus. De Vorſtelijcke Bruiloft te Amſterdam, aen Johan Georg, vorst te Anhalt, en Henriëtte Katharine van Oranje.

Augustus. Het triomfeerende Vierwerck, aen Willem Haegh.

Triomf van Koppenhagen.

Triomf van Funen.

Historiefchilderyen ter eere der Keurvorftinne.

Ter bruiloft van Peter van Heimbach en Maria v. Block.

Op Maria van Block.

Twee op Flincks afbeeldinge van Joan Maurits.

Op Jan Vos.

Op de bruiloft van Reinier van Estvelt en Rebecka Bruining.

Aen Joan Leeuwenhert Blafius.

Aen Joannes Wandelman.

Eerftelingen des Priesterdoms aen J. Ackerboom Doedensz.

Op Adriaen Motman.

Op N. Dusfelius.

Op en aen Augustijn Alften Bloemaert.

Grafſchrift voor A. A. Bloemaert.

Aen d' Edele Gebroederfchap van St. Michael.

Jephta, Treurfpel.

Aen Anna van Hoorn.

Op de Afbeelding van Anna van Hoorn.

Op Arent van Wijnbergen.

Onderwijs van het Geloofspunt der H. Dryeenheit.

1660.

Maart. Ter Bruiloft van Cornelis Backer en Katharine Raye.

Mei. Ter Begraeffenisfe van Peter Schrijver.

Mei. Op Koning Karel Stuart den Tweeden.

Mei. Op denzelfden.

Mei.	Opgang van Karel Stuart.
Juny.	Ter Bruiloft van den Teems en Aemftel t' Amfterdam.
Juny.	De Ridderfchap van Amfterdam onder Willem van Oranje.
Juny.	Op Godart Adriaen van Reede.
October.	De Kunstkroon voor den Koning van Groot-Britanje, aen S. van Hoorn.
	Op Govaert Flinck.
	Op denzelven.
	Ter Gedachtenisfe van G. Flinck.
	Op Venus en Cupido door Flinck.
	Op Flincks Schildery door C. van Dalen gefneden.
	Op G. Flincks tekeninge over het eeuwgefchil tusfchen Keur-Brandenburg en de Stenden van Kleef en Marck.
	Op de Marmere Pallas van J. Mauritius.
	Op de toetsfteenen Feesttafel der Goden, door D. van Rijswijck.
	P. Virgilius Maroos werken, in rijm.
	Parnasloof aen C. de Graeff.
	Koning Edipus van Sofokles, Treurfpel.
	Koning David in Ballingfchap, Treurfpel.
	Koning David Herftelt, Treurfpel.
	Samfon of Heilige Wraeck, Treurfpel.

1661.

February.	Op 's Lants Nieuw Raethuis gebout by de Raeden ter Amiraliteit.
February.	Op het geftrenge Krijghsgerecht van T. Manlius Torquatus.
February.	Op het uitdeelen der prijzen van Koning Eneas.
Maart.	Op het Jaergetijde van Anna van Hoorn.
July.	Lijckklaght over Z. de Metz.

Aen de Zeeraeden t' Enckhuizen.

Byfchrift op het Roode Paert.

Op de afbeeldinge van Ifabella Benzi.

Op Izabella Benzi.

Op het Klockmuzyck t' Amfterdam.

Tooneelkrans voor N. van Vlooswijck.

Nootweer tegens den inbreuck van Turkyen.

Op een fchildery.

Adonias rampzalige Kroonzucht, Treurfpel.

1662.

April. Ter Bruiloft van Peter de Graeff en Jacoba Bicker.

November. Op mijne afbeeldinge door Filips de Koning.

Befpiegelingen van Godt en Godtsdienst.

Aen Peter de Graeff.

Aen Jakoba Bicker.

Ter Bruiloft van Robert Honiwood en Margarite van Vlooswijck.

Opvaert van Margarite van Vlooswijck.

Op N. Kraenevelt.

Op Genua, Poitiers, Avignon, Tours, Narbonne, Bordeaux, Toulonfe, Arles, de Waterwel te Nismes, Blaye, Roelandt, Marfeille, den Pont du Gard, Mans, Willem den Veroveraar, Machteld zijn Gemaelinne, d' Abdye van S^{t}. Illidius, Johanna d' Arc, 't Uurwerck van 't Paleis te Parys, het Zinnebeelt van Lodewijck den XII, Hendrick III, het omstorten der Naelde te Blois, het Wapenhuis te Parijs, de Zalffles te Marmonftier, de Kapel van S. Martha te Tarrascon, eenige

Geraemten te Toulouse, d' Afbeeldingen der Koningen van Vranckrijck, op Petrarcha.

Ten blijde maeltijt voor Maximiliaen Hendrick.

Batavische Gebroeders, Treurspel.

Joannes de Boetgezant.

Aan Joannes Mauritius.

1663.

Mei. Ter gedachtenisse van Cornelis de Graeff.

Ter Bruilofte van B. Cromhout en J. van der Wiele.

Raetsel op Willem Kalf en Kornelia Pluvier.

Op Jacoba Bicker.

Uitvaert van Maria van den Vondel.

De Heerlijckheit der Kercke.

Faëton of Reuckelooze Stoutheit, Treurspel.

1664.

Juny. Op Maria de Wolff.

Augustus. De gezegende Adelaer van Leopoldus.

Adam in Ballingschap of aller Treurspelen Treurspel.

1665.

January. Op het geluckige ongeluck van Johan Maurits.

February. Op het gezegent Voorspel van den Zeestrijt.

Mei. Ter bruiloft van Peter de Wolff en Klementia van der Vecht.

Mei. Op 't Aelmosseniershuis.

De Havenschendery te Bergen in Noorwegen.

Knipzangen.

Minnedeuntjes.

Gezang van Apis en Isis.

Op de Afbeeldinge van Homerus, door J. den Esel.

Gebedt aen Jesus Christus.

Op Tanneken van Erpekom.

1666.

Maart. Op het nederstormen der steenen Galery in Hofvliet.

Mei. Op den Troupenning van Christine de Flines.

Mei. Ter Bruilofte van Jacob Leeuw en Christina de Flines.

Juny. De Zeetriomf der Vrye Nederlanden.

Juny. Zegezang over den Zeestrijt.

Juny. Uitvaert van Abraham van der Hulst.

Juny. Grafschriften voor Abraham van der Hulst.

Juny. Op d' afbeelding van Michiel de Ruyter.

Juny. Op d' afbeeldinge van Kornelis Tromp.

October. Op het verjaeren van Agnes Block.

Zungchin of ondergang der Sineesche Heerschappye, Treurspel.

Op den Lijckpenning van Barbara Block.

Op een zilvren Gedenckpenning, aen Maria de Neufville vereerd.

Op den Gedenckpenning van Paris Oordeel.

Aen Ida Block.

Op den Gedenckpenning van 't Lam door Agnes Block aen een andre Agnes vereerd.

Ter Bruilofte van Nathanaël Bur en Sofia Beauchamp.

Ter Bruilofte van Franciskus van Imsterraedt en Sofia Katharina Wichems.

Op het inhuldigen van Nikolaes van Vlooswijck.

Ifigenie in Tauren, uit Euripides, Treurſpel.

1667.

July. Zegevier der Vrije Nederlanden.

July. De Zeeleeu op den Teems.

Augustus. De Vrepylaer der Vrije Nederlanden.

Beurtgezang op de komſte van Cosmo de Medicis.

Op het Sineesch Treurſpel van Joannes Antonides.

Noah of Ondergang der Eerſte Weerelt, Treurſpel.

1668.

October. Op het Jaergetijde van Agnes Block.

Op Kornelis Speelman.

Op het Treurſpel van Dido.

Op den welvertaelden Agrippa.

Op d' afkomſte van L. Reynst en A. Bickers van Swieten.

Ter lijckſtaetſie van Anna van Horen.

Euripides Feniciaenſche, of Gebroeders van Thebe, Treurſpel.

Sofokles Herkules in Trachin.

Op den Optocht der Schutteryen t' Amſteldam.

1669.

Augustus. Uitvaert van Augustijn van Teylingen.

Augustus. Kandia op haer uiterſte.

October. Ter eeuwige gedachtenisſe van Joan van Aemſtel.

October. Lauwerkrans op den Grave van Koningsmarck.

Lijkdicht op Henrick Halman.

Graffchrift op Joost Verfchuur.

Op Katharine Questiers.

Op Paulus van Viane.

De drijfkunst van Paulus van Viane.

Op d' afbeeldinge van den ouden Lutma.

Op Joannes Lutma, den Ouden.

Tijdmeting.

1670.

Mei. Op het overlijden van Willem van den Vondel.

Op de vertaeling van de twee gelijcke Tweelingen.

Op het Kluchtfpel Warenar.

Inwijdinge van Franciskus de Wit.

Aen Geeraert Bicker van Swieten, Rekenmeester van Hollant.

1671.

P. Ovidius Nazoos Herfcheppinge.

Loofwerck aen Diedrick Buifero.

Op Joannes Antonides.

Aen Kornelis Le Blon.

Op het inheiligen van Franciskus de Borgia.

Ovidius aen de Nydigen.

Op Antonides Yftroom.

Huwelijck van M. le Blon en E. Hellerus.

Ter goede gedachtenisfe van Elifabeth Syen.

1672.

Behoude Reis van Mr. J. Bergh.

Op de Zege van Groningen.

Op het veroveren van Koevorden.

Drie op Joan de Witt.

Een op Kornelis de Witt.

1673.

April. Lijckklaght op Henricus Blesſius.

Augustus. Op den onderamirael J. de Lieſde.

Augustus. Twee Graffchriften op J. de Lieſde.

Op Trajaens Bokkalijns Kundtſchappen ven Parnas.

Graffchrift.

Op de verkopinge van Italiaenſche ſchilderyen.

Op de Nieuwe Heeregracht, geſchildert door Berckheide.

Op de draeyinge van 't hooft, verweert door J. A. Goezenaer.

1674.

December. Op Joan Blaeu.

Huwelijck van Sybrand de Flines en Agnes Block.

Ter bruiloft van het Lam.

1675.

Op het overlijden van Anna van den Vondel.

1679.

Graffchrift op myzelven.

N A A M L IJ S T

VAN

SCHRIJVERS,

WAARVAN VONDEL 'T ZIJ GEHEELE WERKEN, 'T ZIJ ENKELE GEZEGDEN HEEFT VERTAALD, MET AANDUIDING VAN HET DEEL EN DE BLADZIJDE, WAAR DE VERTALING OP VOORKOMT.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

O.

P.

R.

S.

T.

V.

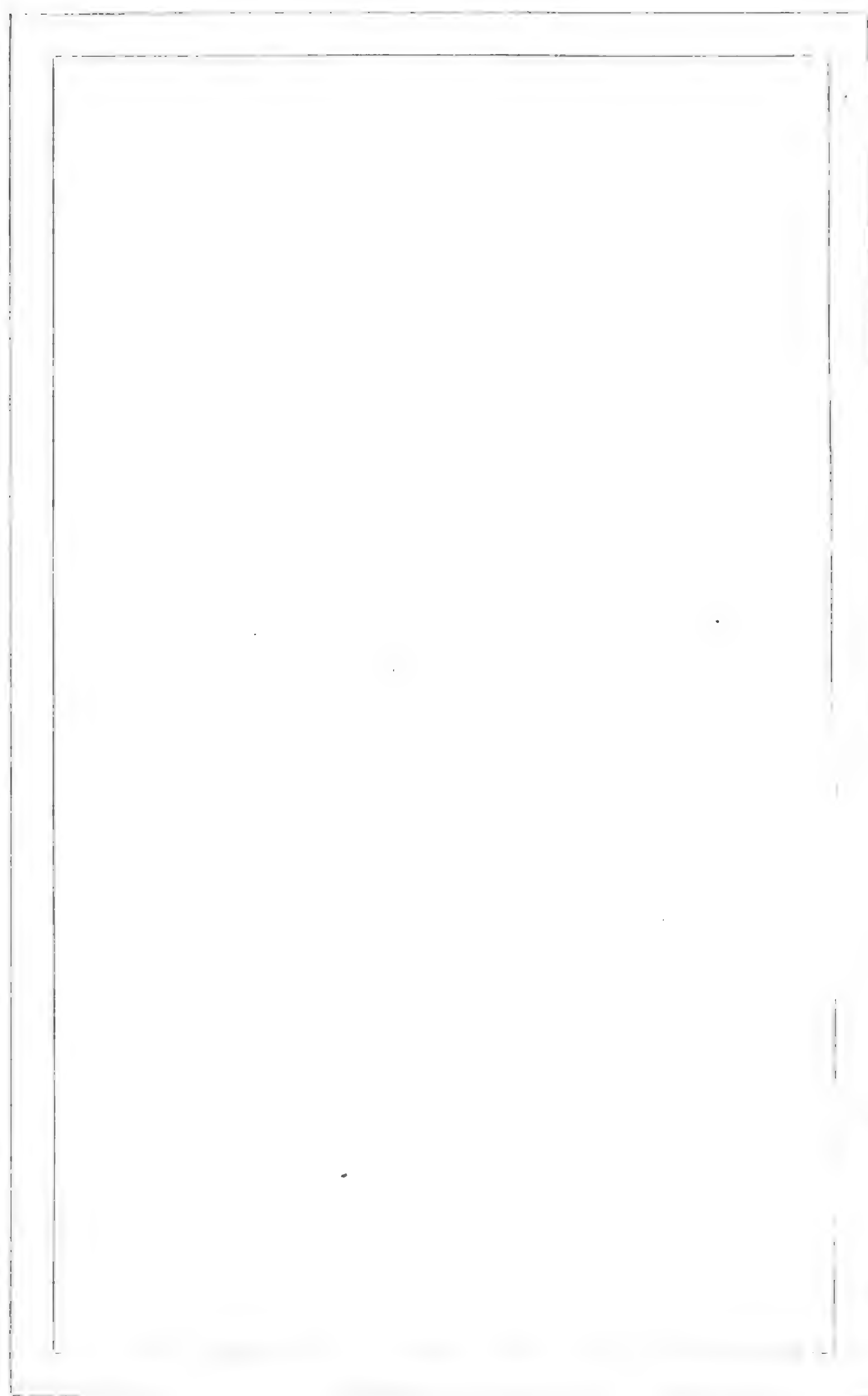
X.

REGISTER

VAN

PERSONEN EN ZAKEN,

IN VONDELS LEVEN OF IN DE AANTEEKENINGEN VERMELD.

REGISTER

VAN

PERSONEN EN ZAKEN, IN VONDELS LEVEN OF IN DE AANTEEKENINGEN VERMELD.

NB. De namen van Vondels tijdgenooten ſtaan geſpatieerd, die van de overige perſonen, van plaatſen of van zaken, met *kurſieve* letters gedrukt.

Het Romeinſche cijfer wijst het *Deel*, het Arabiſche de *bladzijde* aan.

N. beteekent „Nalezing en Aanteekeningen," B. „Byvoegſels en Verbeteringen," *V.* „Vondel."

A.

AAF—AAR.

AEM—AIS.

AIT—ALEX.

ALEX—AME.

AME—AMU.

AMU—ANT.

ANT—APE.

APE—ARI.

AUG—BAC.

B.

BAC—BAE.

BAR—BAZ.

BAZ—BER.

BIC—BIE.

BLE—BLO.

BOR—BRA.

BRE—BRU.

BUR—CAM.

C.

CEA—CIN.

CIN—COP.

COR—COY.

DAA—DEI.

D.

DEL—DIR.

DIR—DRA.

DRA—EDU.

E.

EEN—EMP.

ERP—EVE.

F.

FAU—FIL.

FIL—FOC.

FOC—FRE.

FRE—FYL.

G.

GED—GER.

GER—GOL.

GOM—GRA.

GRA—GRO.

GRO—GRU.

GRY—HAI.

H.

HAG—HEB.

HEB—HEL.

HEL.—HER.

HER—HIN.

HIN—HOO.

HOO.

HOO—HUL

I. J.

JAK—JEZ.

JON—JUN.

K.

KAM—KAR.

KAR—KAS.

KAS—KEU.

KLE—KOM.

KOM—KRA.

KRA—KRI

KRI—LAD.

L.

LAD—LAZ.

LEA—LEO.

LEO—LJ.

LIB—LOD.

LOD—LUI

LUI—LYZ.

M.

MAN—MAR.

MAR—MAU.

MAU—MEG.

MEI—MEU.

MOL—MOS.

MOT—NACH.

N.

NIK—NUY.

NYB—OLY.

O.

OLY—OUD.

P.

PAD—PAN.

PAN—PAU.

PAU—PER.

PER—PLA.

PLE—POL.

POL—PRI.

PRI—PYR.

Q.

R.

RAB—REA.

REA—REM.

REU—RIJC.

RIJK—ROM.

RON—RUS.

RUT—SAL.

S.

SAL—SAX.

SCA—SCHO.

SCHO—SEH.

SEI—SIG.

SIG—SMI.

SMI—SOT.

SOX—STA.

STA—STE.

STE—SWE.

SWA—TAB.

T.

TAB—TEU.

TEU—THO.

THO—TOO.

TOR—TRO.

U.

V.

VAL—VEN.

VEN—VAE.

VIE—VIS.

VIS—VLO.

VONDEL.

VON.

VON.

VONDEL.

VONDEL.

VOS.

VOS—VUL.

W.

WEE—WES.

WIL.

WIN—WIT.

WIT—WUY.

X.

Y.

Z.

ZUN—ZWI.

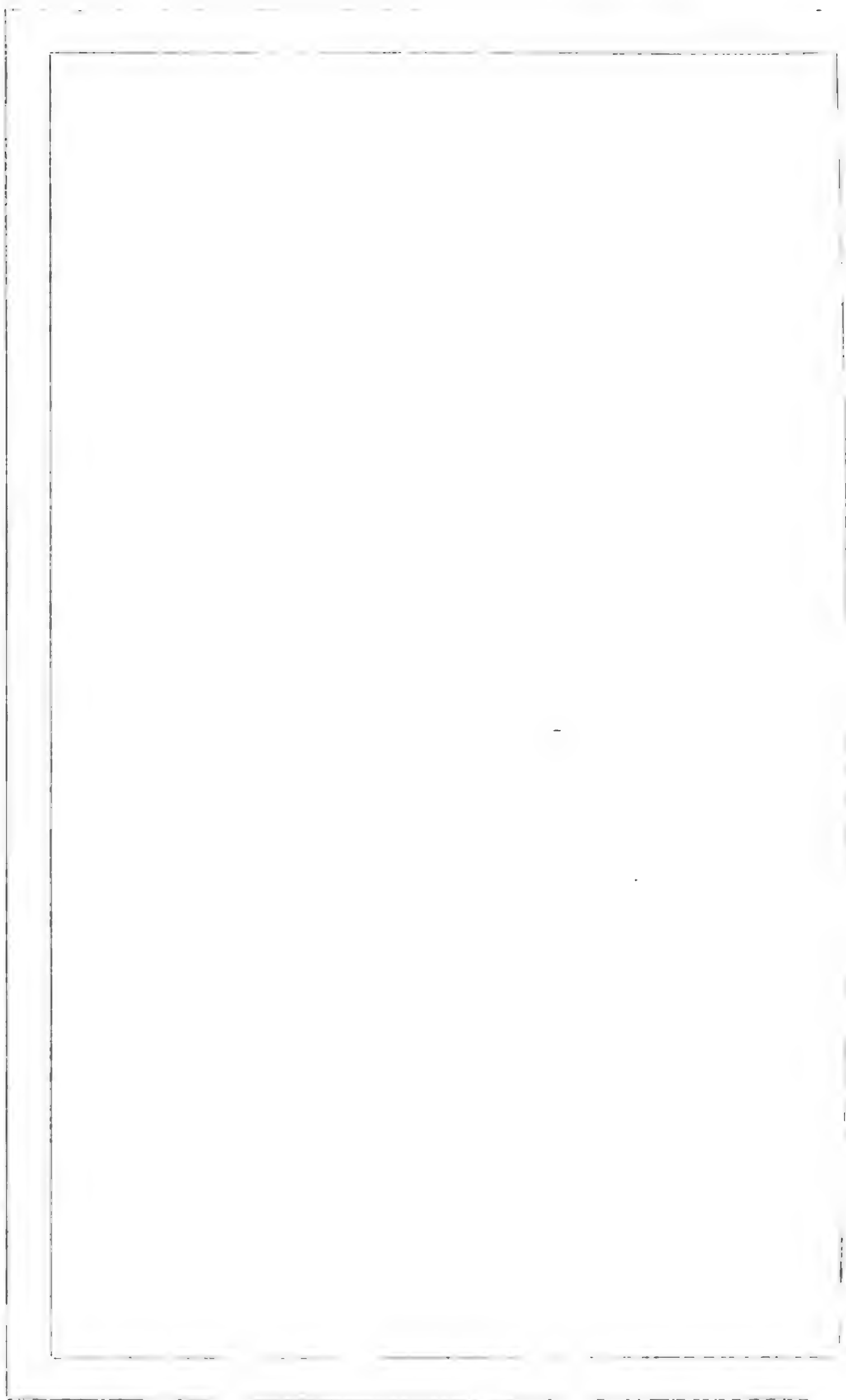
REGISTER

VAN

BESPROKEN LETTERS, WOORDEN

EN

ZEGWIJZEN.

REGISTER

VAN

BESPROKEN LETTERS, WOORDEN EN ZEGWIJZEN.

AAN—ACH.

ACH—ALB.

B.

BAR—BEG.

BEG—BEK.

BEK—BER.

BER—BEW.

BEW—BLI.

BLI—BEV.

BEV—BOR.

BOR—BRO.

BRO—CHI.

C.

CHI—DAU.

D.

DE—DOE.

DRA—DUB.

DUI—E.

E.

E—EER.

EER—ER.

ER—FLA.

F.

FLE—GEB.

G.

GEB—GEH.

GEH—GEM.

GEM—GES.

GES—GEW.

GEW—GLO.

GNO—GRE.

GRE—GYP.

H.

HAN—HEI.

HEI—HER.

HER—HOO.

HOO—IJL.

I. J.

IJL—IVO.

K.

KER—KLI.

KLI—KOO.

KOO—KRI.

KRI—LAK.

L.

LAL—LEE.

LEE—LIE.

LIE—LOG.

LOK—MAA.

M.

MAA—MEE.

MEE—MIJN.

MIJN—MON.

MON—NAA.

N.

NAA—NEB.

NED—NOO.

O.

OMT—ONG.

ONG—ONT.

ONT—ONT.

ONT—ONV.

ONV—OPH.

OPK—OUD.

OUD—OVE.

P.

PEN—POE.

POE—PUI.

Q.

R.

RECH—RIB.

RID—RON.

ROO—SAM.

S.

SAM—SCHE.

SCHE—SCHO.

SCHO—SLA.

SLA—SMA.

SMA—SNI.

SNI—SPI.

SPI—STA.

STA—STIJ.

STIJ—STRE.

STRE—TE.

T.

TE—TIJD.

TIJD—TOP.

TOP—TUI.

TUI—UIT.

U.

UIT—VAK.

V.

VAL—VER.

VER—VER.

VER—VER.

VER—VER.

VER—VER.

VER—VER.

VER—VER.

VER—VLE.

VLE—VOL.

VOL—VOO.

VOO—VUI.

VUI—WAN.

W.

WAN—WEL.

WEN—WIN.

WIN—WUL.

Y.

Z.

ZEG—ZIJP.

ZIJP—ZUL.

ZUN – ZWI.

VONDELS STANDBEELD

EN DE

VONDELS-FEESTEN

TE AMSTERDAM,

OP 17, 18 EN 19 OCTOBER 1867.

Onze lezers zullen zich wel herinneren, dat de verschijning van het laatste blad dezer Uitgave, het blad, waarin onze onvergetelijke Van Lennep zijnen eigenlijken arbeid voleindigd verklaarde, ten naastenbij samenviel met het tijdstip der plechtige onthulling van Vondels Standbeeld te dezer stede.

Zulk een gelijktijdige voltooiing van twee kolossale gedenkteekenen ter eere van onzen grootsten dichter werd door velen te recht als een merkwaardigheid in de geschiedenis onzer vaderlandsche letteren aangemerkt.

Door een en dezelfde hand werd zoowel het eene als het andere gedenkteeken aan Vondels vereerders overgedragen. Het eene, waaraan twintig jaren arbeids besteed waren en waaraan onze Van Lennep een groot deel van zijn werkzaam leven met zooveel trouwe liefde had ten beste gegeven, het andere, waarin onze Royer aan den laten avond zijns levens nog àl den gloed eener jeugdige bezieling had uitgestort.

Beide, Van Lennep en Royer, op onderscheiden kunstgebied, cieraden van hun vaderland, wier genie, naarstigheid en toewijding aan den dienst van het schoone ons met een aantal onvergankelijke werken hebben begiftigd, beide grijsaards zetten dat alles de kroon op door hetgeen zij ter waardeering en huldiging van den onnavolgelijken Vondel volbrachten.

Geen van beiden — weemoedig herdenken! — geen van beiden heeft den eersten verjaardag der onthulling van Vondels Standbeeld mogen beleven!

Niet zoozeer wegens den samenloop dezer omstandigheden als wel op verzoek van velen onzer geachte Lezers, en inzonderheid ingevolge den wensch van wijlen onzen hooggeschatten Van Lennep zelf, be-

sluiten wij dit laatste deel dezer Uitgave met de vermelding der bijzonderheden betreffende de oprichting en plechtige onthulling van Vondels Standbeeld te Amsterdam.

Men verwachte geenszins een omstandige beschrijving van het een en ander. Wij zullen de meest mogelijke soberheid in acht nemen, en ons van alle beschouwingen en beöordeelingen (die hier ten eenenmale misplaatst zouden zijn) onthouden. Het spreekt van zelf, dat zoomin de toespraken van wijlen den Heer Van Lennep en zijn gelegenheidstuk als de Cantaten, bij de opeenvolgende feestelijkheden ten gehoore gebracht, hierbij achterwege kunnen blijven; te minder naardien met het vooruitzicht op dit aanhangsel, geen afzonderlijk gedenkboek van de Feesten, dat alle stukken in hun geheel had moeten bevatten, werd samengesteld.

Aan het feestmaal ter gelegenheid der onthulling van het Standbeeld voor den dichter Tollens te Rotterdam, op 24 September 1860, werd door wijlen den Rijksarchivaris D^r. R. C. Bakhuizen van den Brink gewezen op de verplichting om binnen de hoofdstad des Rijks een nationaal gedenkteeken voor Vondel te doen verrijzen. In warme taal deed hij het voorstel, om al dadelijk te dien einde de handen ineen te slaan en aan M^r. Jacob van Lennep, om diens bijzondere verdiensten jegens Vondel, de hoofdleiding dezer zaak op te dragen. Een algemeene toejuiching viel aan dat denkbeeld te beurt. Al aanstonds werd er een voorloopige Inteekenlijst geïmproviseerd, en door den Heer Joost van Vollenhoven, Burgemeester van Rotterdam, met een milde bijdrage geopend.

Van Lennep deinsde voor de bezwaren, met de hem toebetrouwde taak verknocht, niet terug. Reeds op den 4^den October daaraanvolgende vereenigden zich, op zijne bijzondere uitnoodiging, een groot aantal notabelen van Amsterdam, allen, naar hij geloofde, vereerders en beschermers onzer vaderlandsche letteren, in het Lokaal Diligentia, alwaar hij hun kennis gaf van het mandaat, door hem aanvaard, hun Vondels te lang verwaarloosde aanspraken op een betamelijke hulde van het nageslacht onder het oog bracht, en hun mededeelde dat eerlang, in overleg met het hoofd van het Gemeentebestuur der Hoofdstad, een kommissie zou worden benoemd, met wier medehulp hij de zaak binnen betrekkelijk korten tijd hoopte tot stand te kunnen brengen. Hij eindigde met alle aanwezigen tot krachtdadige hulp aan te sporen.

Op Maandag den 15^{den} derzelfde maand, 's namiddags te 2 uren, zaten de Heeren, door den toenmaligen Burgemeester van Amsterdam, den Heer M^r. J. Messchert van Vollenhoven, uitgenoodigd om op te komen ten raadhuize, in de kamer van Burgemeester en Wethouderen bijeen. Daar werden het ontwerp, en de middelen om het naar eisch te doen slagen, in beginsel beraamd, en de Hoofd-kommissie tot stichting van een gedenkteeken voor Joost van den Vondel samengesteld als volgt:

M^r. J. Messchert van Vollenhoven, *Eere-Voorzitter:* M^r. J. van Lennep, *Voorzitter:* P. A. de Genestet en G. D. Kölle, *Sekretarissen:* [1]) Jacob de Vos Jz., *Penningmeester:* J. A. Alberdingk-Thijm: A. Beeloo: M^r. P. J. Teding van Berkhout: H. Binger: J. Bunge: W. J. Hofdijk: E. J. Potgieter: D^r. P. Scheltema: Jh^r. J. P. Six.

In de eerste bijeenkomst der kommissie werden al dadelijk zoodanige maatregelen vastgesteld als dienstig waren om de sympathie der natie voor de zaak op te wekken, de noodige aankondigingen en circulaires ter tafel gebracht en de lijst opgemaakt van de subkommissien, die men in de onderscheiden steden des Rijks, alsook in België, tot medewerking wenschte uit te noodigen.

Die sub-kommissiën konden niet alle van een even gunstigen uitslag harer ijverige bemoeijingen doen blijken.

De Belgische sub-kommissie, aan wier hoofd de Heer Nolet de Brauwere van Steelant stond, mocht zich in een bijzonder rijken oogst verheugen.

Ondanks eenige aanzienlijke bijdragen, als *f* 600 door Z. M. den Koning, 1000 fr. door Z. M. den Keizer der Franschen en van 1500 fr. door Z. M. den Koning van België, en ofschoon het Gemeentebestuur van Amsterdam de bekostiging der fundeering van het beeld op zich had genomen, had de kommissie nog ruim vijf jaren noodig alvorens de som van *f* 18,000 voor het beeld en zijn voetstuk gevonden was.

Middelerwijl had de heer Royer zich met de vervaardiging van het model bezig gehouden, en het leed niet lang of het beeld kon uit het atelier des kunstenaars naar de metaalgieterij van de Heeren Enthoven te 's Hage worden vervoerd. Het voetstuk zou, onder toezicht van den heer Royer, uit steen gehouwen worden bij den Heer P. J. H. Cuypers te Roermond.

[1]) Beide Sekretarissen ontvielen der kommissie kort na elkander door den dood, en in hunne plaats werd de Heer Mr. H. P. G. Quack benoemd, die, tot dat de Hoofd-kommissie uiteenging, alleen het Sekretariaat waarnam.

Toen, na langdurige beraadslaging, eindelijk door de Hoofd-kommissie, bij meerderheid van stemmen en in overeenstemming met den wensch der Kommissie van het Nieuwe Rij- en Wandelpark, was besloten, dat Vondels beeld op een geschikte plek in genoemd Park zou worden geplaatst, en het gieten zoover gevorderd was, dat het tijdstip der onthulling met eenige zekerheid kon worden vastgesteld, noodigde de Heer Van Lennep de navolgende Heeren uit, zich, onder zijn voorzitterschap, tot een Kommissie te vereenigen ter regeling der feesten bij die plechtigheid te geven.

Uit de Hoofd-kommissie de Heeren J. A. Alberdingk-Thijm, A. Beeloo, H. Binger, W. J. Hofdijk, M^r^. H. P. G. Quack, Jh^r^. J. P. Six, J^b^. de Vos Jbz.

Uit het Gemeentebestuur van Amsterdam, den Heer M^r^. Herman J. van Lennep.

Uit de Kommissie van het Rij- en Wandelpark de Heeren C. Becker, en M^r^. N. J. den Tex;

en voorts de Heeren P. J. H. Cuypers, C. Rochussen en J. J. H. Verhulst.

Bij deze Feest-kommissie vervulde de Heer N. J. den Tex de betrekking van Sekretaris en de Heer C. Becker die van Penningmeester.

De beraadslagingen, door de Feestkommissie gehouden en de moeilijkheden, waarmede zij te kampen had, vallen zoo min als die van de Hoofd-kommissie binnen ons bestek. Wij hebben hier slechts te doen met het resultaat harer werkzaamheden.

Nadat de juiste datum der feesten bepaald, het voorloopig Programma bekrachtigd, de medewerking van vele zijden toegezegd, en het geld ter bestrijding der uitgaven, door de deelneming van een aantal notabele ingezetenen verzekerd was, [1]) werden de toebereidselen voor de feesten verordend, en weldra was alles gereed.

Op den avond van Woensdag 20 October 1867 hield de Feest-Kommissie haar laatste bijeenkomst ter regeling der plechtigheid, en sprak zij met de Ceremoniemeesters, door haar benoemd, de vereischte maatregelen van orde af.

's Anderendaags, des avonds te 7 uren, namen de feestelijkheden een aanvang met het GROOT CONCERT IN HET PARK, onder leiding van den Heer J. J. H. Verhulst en met medewerking van Mevr. Cuypers-Alberdingk-Thijm, Mevr. Van Schaick-Froschart en de

[1]) Deelneming aan al de feesten, met inbegrip van den maaltijd, kostte voor een Heer *f* 25, — voor een Heer en Dame *f* 30; — en, met uitzondering van den maaltyd, voor een Heer *f* 15, — voor een Heer en Dame *f* 20.

Heeren Smabers en J. Louis van Erve Dorens, die de solopartijen in de zangstukken vervulden, en van de Zangvereeniging der MAATSCHAPPIJ VAN TOONKUNST, (Afdeeling Amsterdam), de Liedertafels en Zangvereenigingen EUTERPE, AMSTELS MANNENKOOR, OEFENING BAART KUNST, KUNST EN VRIENDSCHAP, MUSICAE ET AMICITIAE en V. K. G.

Het Programmma luidde als volgt:

PROGRAMMA.

EERSTE DEEL.

I. VONDEL, INLEIDING EN FEESTZANG; van W. J. HOFDIJK, Muziek van J. J. H. VERHULST.

II. EERSTE REI uit VONDELS LUCIFER, Muziek van J. J. A. VAN EYKEN.

III. OUVERTURE GYSBREGHT VAN AEMSTEL, van J. J. H. VERHULST.

IV. WILTZANGK van VONDEL, Muziek van J. J. H. VERHULST.

V. FEEST-CANTATE van W. J. HOFDIJK, Muziek van RICHARD HOL.

TWEEDE DEEL.

VI. SYMPHONIE N°. 5 van L. VAN BEETHOVEN.

VII. TUSSCHENZANG.

VIII. HALLELUJA uit den MESSIAS van HAENDEL.

Wij laten thans den tekst der beide Gelegenheidszangen van den Heer W. J. Hofdijk, alsmede den Tusschenzang volgen.

VONDEL.

INLEIDING EN FEESTKOOR.

DOOR

W. J. HOFDIJK,

Muziek van J. J. H. Verhulst.

Heft aan, heft aan in blijde jubelgalmen!
De feestbazuin weêrschalle heinde en veer:
't Is Vondels feest! De glorie hem gegeven,
Blijft onze roem en stralend hem omzweven!

Schoon en heerlyk is het nachtuur,
Met zijn adem kalm en zacht:
Waar der heemlen diepste donker
Tintelt van het stargeflonker:
Schoon en heerlyk is de nacht.

Maar aan 't Oosten gloort de trans
Van een zachten rozenglans;
Vlammend goud stroomt daar door henen,
En der starren glans versmelt;
't Flonkrend licht heeft uitgeschenen
Aan het blaauw-azuren veld.
Een slechts straalt nu aan de bogen,
En verduistert aller baan;
Één slechts straalt in aller oogen,
Want de Zon is opgegaan.

Zoo, zoo zijt gy opgerezen,
Met uw heerlyk stralend wezen,

Met uw vlammend dicht-genie,
Vondel! roem der harpenaren!
Vondel! Vorst der dichtrenscharen!
Heros onzer Poëzie!

Voorwaar — gy hadt de stem vernomen,
Die ruischt in hemel en op aard;
Toen is Gods kracht gedaald en over u gekomen,
En heeft uw gulden harp besnaard;
Gy hebt geluisterd naar de stemme Zijner sfeere,
Ook waar gy 't schepsel zongt, zongt gy des schepsels Heere,
En om geen glorie dan de Zijne, en om geen eere,
Dan Zijne alleen. Uw roem en eer
Laagt gy aan Zijne voeten neêr.
Heil, Prins der dichtren, heil! Heil, roem der harpenaren!
U kroont het nageslacht, en om die lauwerblâren
Straalt de eeuwge glorie van den geest
Die in uw harte daalde en uitzweefde op uw snaren.
Heil, Neêrlands Dichtervorst! Heil, roem der Harpenaren!
Des Hemels glimlach glanst onsterflyk om uw hairen:
Gy zijt uw roeping trouw geweest.

FEEST-KANTATE.

DOOR

W. J. HOFDIJK.

Muziek van Richard Hol.

I.

SOPRAAN.

Jong vogelkijn! Jong vogelkijn!
Uit een nederig nestjen gekipt —
Hoe blikt ge, naauwlyks 't dons ontglipt,
Met vleugeltjens nog zoo teêr en fijn,
Reeds op ten zonneschijn?

En het vogelken zingt:

TENOOR.

»Ik weet het niet,
»Ik weet niet wat in mijn jonk hartjen geschiedt:
»Ik weet niet wat mij tot vliegen spoort.
»Maar ik voel in mijn wieken een wondere kracht:
»En zy schokt me iedre spier, en doortrilt me iedere schacht,
En zy drijft my geweldig voort."

SOPRAAN.

En hoe needrig het nestjen van biezen en mosch
Nog verholen mocht liggen in 't kruid,
En hoe graauw ook de vogel van vederendosch
Toch maakte hy zich van het lage los;
Toch steeg hij boven het hoogste bosch
En boven de hoogste bergen uit,
Met klepprend wiekgeluid.
En nadat hij dus fier op zijn vleugelen dreef;
Allengs stouter en stouter zijn wiekslag omschreef.
Met niets boven zich meer dan in 't blaauwe gewelf
Den hemel eindlyk zelf.

DUET.

Toen smolt hy aadlaar en nachtegaal
Tot één wezen in een; toen weêrgalmde de lucht
Van een Psalm in zijn bruisend wiekgerucht.
Van een Lied in zijn zangrige taal.
Sinds verhief hy altoos met begeestrenden klem
Zijn heerlyke stem.
Dat het schalde over land, over zee.
En de luistrende harten in heel de streek,
Nu eens vlammend als vuur, dan als wasch zoo week,
Naar de toovrende toongalm zich hooren deê —
Zy golfden juublend meê.

II.

CHOOR.

Dat, Vondel! is uw beeld; zoo zijt ge ons oog verschenen,
Den nachtegaal en d' adelaar

Smolt gij harmonieesch in elkaár.
En is op 't eind dat beeld verdwenen —
'tWas om te wijken slechts voor wat
Nog grootscher beteeknis had;
Steeds verder, verder voortgestreefd,
En stout de heemlen ingezweefd,
En het dorstend gemoed
Aan de onbluschbare bron
Van den eeuwigen gloed
Steeds gelescht, steeds gevoed —
Werd gy zelf ons ten zon,
Die heur schitterende stralen
Met hun volle heerlijkheid
Koesterend, verkwikkend, heilgend
In 't ontfangklyk hart verspreidt.

III.

INTERMEZZO.

CHOOR.

Ja — de morgen verschijnt,
En de middag blaakt,
Maar — tot de avond genaakt. .
En de zon verdwijnt.
Alle licht verglom;
't Is nacht rondom.

DUBBELCHOOR.

Neen, neen! neen
Wat in 't stof ook dus verscheen,
Eindloos onverderflyk leven
Is des menschen geest gegeven,
En zijn arbeid is geen zaad
Dat in 't niet verloren gaat.

Neen, neen! neen —
Wat in 't stof ook dus verscheen! —
Welke zon heur glans en luister
Machteloos verdwijnen zie
In een zwijgend nachtlyk duister —
Niet de zonne van 't genie.
Eeuwen mogen gaan en keeren;
Dampen van miskenning zelf
Mogen opslaan naar 't gewelf,
En een poos als macht braveeren —
Ziet: zy zwijmen en verteeren
In het aldoordringend licht,
Stralend van Gods aangezicht.
Daarom, Vondel! Neêrlands wonder!
Gaat uw zonne nimmer onder:
't Licht van waarheid, recht, en plicht,
Stralend van Gods aangezicht,
Spiegelt eeuwig in uw dicht.

V.

TERZET

VOOR SOPRAAN EN BAS.

Het goede, 't schoone, 't ware,
Het heldre, 't reine, 't klare,
Stroomt betooverend uit
Aan uw zilveren luit.
Wat fier is, wat sterk is en machtig,
Wat stout is, verheven en krachtig,
Dat stormt van uw snaren
Als bruisende baren
Naar 't dreunende strand.
Wat boos is krimpt, machtloos van woede,
Voor 't geeslen der vinnige roede,
Gezwaaid door uw heerlyke hand.
Magdalenaas liefdetranen,
Petrus vaste aanhanklykheid,
's Doopers plettrend boetvermanen,
Naast eens Paulus majesteit —

Dat ontbruist met volle stroomen
  Aan uw reine poëzy.
Wie Gods licht naby mocht komen —
  Niemant, Vondel! meer dan gy!

VI.

BARYTON.

Geheel des menschen ziel: heur hopen en verlangen,
  Heur schuld en naberouw, heur hoogheid en heur val,
Heur kracht en machtloosheid, — dat al leeft in uw zangen:
  De mensch zoo als hy is, en was, en wezen zal.
    En by dit al....
Het Hollandsch gemoed met zijn zwakte en zijn sterkte;
  Zijn hope en zijn vreezen, zijn liefde en zijn haat;
Wat drijfveer zijn driften geleidde en bewerkte,
  De zegen van 't goede, de vloek van het kwaad.

VII.

RECITATIEF, SOPRAAN.

Neen, neen, — ofschoon twee eeuwen vloden,
  Sinds de onbewogen moeder-aard
  Uw stof in haren schoot bewaart —
Toch sluimert gij niet bij de dooden.

KWINTET.

  De zerk, die uw gebeente dekt,
Is niet by machte een stem te smoren
Waarin 't genie zijn kracht deed hooren!
  Een nieuw geslacht is opgewekt,
En neigt tot U zijn gretige ooren.
  Het drinkt niet slechts uw toovertaal
Met zwijgend' adem in: 't wil in uw fiere trekken
  — Zonne, adelaar, en nachtegaal! —
Ook d' afdruk van uw geest ontdekken,
  En giet uw standbeeld in metaal.

VIII.

SLOTZANG

VOOR SOLO EN CHOOR.

Zoo is nu met een hand van metaal het gezicht
Van gansch Neêrland naar 't Hoofd zijner dichtren gericht.
En zoo klinken voortaan uwe prachtige akkoorden,
Uw ruischende en bruisende majesteit
Van klanken in hun heerlykheid
Steeds ruimer langs Nederlands boorden.

Zóo, zóo fonkelt onverdoofd,
Van het zuiden tot het noorden,
Hoog gevierd en hoog geloofd,
't Schittren van den stralenbondel
Die u vlamt om 't edel hoofd,
Eenige Vondel!

TUSSCHENZANG.

DOOR

J. A. ALBERDINGK THIJM.

Muziek van J. J. H. Verhulst.

ARIA.

O Poezie! „hoe lieflijk is uw tredt!
Waer gy de voeten zet,
Daer wasſen leliën en geuren,
Een regenboogh van kleuren
En hartverquickend kruit":
Zoo treedt gij voor de Schoonheid uit.

Die rijk gedost in teedre stralen
Op alle macht komt zegepralen,
En d' ademzucht op onze lippen stuit,
Terwijl wij, huivrend, om haar schreden dwalen.

Zoo zijt gij, SCHOONHEID! als de citherslag
Van Vondel rondklinkt over veld en steden:
Dan wijkt de nacht; dan is het klare dag:
Herwonnen schijnt het lang bejammerd Eden.

Van wien die tooverkracht? — Van HEM,
Den Vader — die »zo hoogh gezeten"
Het vuur der Liefde, 't Licht van 't Weten
Doet stroomen in des Dichters stem,
Doet spatten van des Kunstnaars vingren
En over 't hoofd des Volks doet slingren,
Dat, diepgeroerd, zijn Ideaal
Herkent in Vorm, in Verw, en Taal,
En juicht in Schoonheids zegepraal.

O Poëzie, gezegend Englenbeeld,
Zoolang gij leeft, is de aarde niet misdeeld.

Haendels *Hallelujah* besloot op treffende wijze dezen in ieder opzicht genotrijken feestavond.

De 18e October, de dag der Onthulling, was aangebroken. Reeds vroegtijdig was een groote volksmenigte op de been. Ten 9½ uren verzamelden zich de genoodigden en de Inteekenaren voor de feesten, alsmede de talrijke korporatiën, die aan den OPTOCHT zouden deel nemen, in de Nieuwe Kerk op den Dam.

Ter handhaving der orde bij het optrekken, schaarde iedere korporatie zich op haar standplaats bij de kolom, die haar aangewezen en met haar naam of devies voorzien was.

Ten 10½ uren verscheen de Voorzitter der Hoofd-kommissie, Mr. Jacob van Lennep, een immortellenkrans in de hand, aan Vondels graf, en, omringd door een dichten kring van plechtig gestemde hoorders, sprak hij als volgt:

„ Het was op den 8sten Februarij 1679, dat in dit graf het stoffelijk overschot werd bijgezet van den op den 5den bevorens overleden Joost van den Vondel. Datzelfde graf had op 16 Mei 1670 reeds in zijn schoot ontvangen Willem van den Vondel, 's dichters kleinzoon; en, op 6 December 1675, 's dichters beminde dochter en liefderijke verzorgster, Anna. Het was geenszins zijn eigen graf; want het behoorde aan zijn vriend Pieter Blesen, den man, die hem sinds jaren, waar 't zijn tijdelijke belangen gold, trouwhartig met zijn raad had bijgestaan, en die het zich tot een eer rekende, hem ook na zijn dood een rustplaats te bezorgen.

De omstandigheid, dat het niet Vondels eigen graf was, verklaart dan ook, dat bij 's mans dood er niets op de zerk kwam te staan. Eerst na verloop van een drietal jaren liet Blesen, op aansporing van den Schepen (later Burgemeester) Joan Six en andere vereerders van Vondel, er op beitelen:

Hic jacet Vondelus
Phoebo et Musis amicus.

d. i. „hier rust Vondel, geliefd bij Apollo en de Muzen."

Dit gemis van eenig sprekend gedenkteeken op het graf des ontslapen dichters deed, ongeveer een eeuw later, de leden van zeker kunstgenootschap hier ter stede, dat zich onder de zinspreuk: *Diligentiae omnia* in de dichtkunst oefende, het besluit vormen, er een te zijner gedachtenis op te richten.

Dat herinneringsteeken ziet gij ginds: het bestaat uit een marmeren lijkbus, met lauwerbladen en festoenen vercierd en rustende op een voet van wit en zwart marmer, met het opschrift· „Overleden 1679 — Vondel — door het Genootschap onder de zinspreuk Diligentiae Omnia.

Veertien beoefenaars of beminnaars der Poëzy hadden Vondel ten grave gedragen: een vriend had met een paar regels de plek aangewezen waar hij rustte: en een bijzonder Genootschap hem, honderd jaar later, een nederige hulde gebracht. Maar wat had, nadat bijna twee eeuwen sedert zijn dood verloopen waren, wat had de stad, waar hij leefde en werkte, wat had de natie gedaan ter vereering van een harer grootste en roemrijkste zonen? — Tot heden niets.

Doch de tijd is gekomen, dat stad en land een te lang gepleegd verzuim vergoeden; dat niet langer alleen een versleten schrift in een vergeten grafzerk, of een lijkbus aan een kerkpilaar, maar een

waardig gedenkteeken luide en in 't openbaar aan landgenoot en vreemdeling verkondigen zal: „Nederland houdt zijn groote mannen in eere."

De ure ter inwijding van dat gedenkteeken nadert vast. —

Geen veertien vereerders, honderden hebben zich hier vereenigd, om in plechtigen optocht zich naar de plek te begeven, waar andere honderden hen verwachtende zijn om gezamentlijk die taak te helpen verrichten. Op dan! gij allen die met dat loflijk doel hier te zamen zijt gekomen: op dan! en tuige het in feestdosch gehulde Amsterdam, als het u door zijne straten en grachten voorbij ziet trekken, dat de liefde voor taal en poëzij, dat de zucht om de nagedachtenis van groote en waardige landgenooten te vereeren, nog bij het tegenwoordige geslacht in tal van harten leeft!"

Nadat de spreker den immortellenkrans op de grafzerk had nedergelegd, begaf hij zich met eenige leden der kommissie naar het feestterrein, ten einde er de genoodigden en deelnemers te ontfangen.

De afdeelingen van den Optocht werden alsnu gerangschikt en stroomden den hoofdingang der kerk uit. Op den Dam werden de vast gereedstaande Praalwagens te hunner plaatse ingedeeld en zette de stoet zich in beweging.

De samenstelling van den stoet was in dezer voege:

Huzaren en Politie.
Muziek der Huzaren uit Haarlem.
De Liedertafel „Euterpe" (deputatie met banier).
De Maatschappij „Apollo."
De Liedertafel „Amstels Mannenkoor" (deputatie met banier)
De Maatschappij „Caecilia."
De Liedertafel „Oefening baart Kunst" (deputatie met banier).
De Maatschappij „Arti et Amicitiae."
De Direktie van den Grooten Schouwburg met personeel en banier.
De Heeren Boas en Judels met personeel.
De Boogschutterij „Genoegen zij ons doel."
De trompetters der Artillerie.

De Wagen der Faam.

De Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels.
De Vereeniging van Boekdrukkers-Patroons.
De Rederijkerskamer „Onderling Genoegen door Eendracht verbonden."

De Rederijkerskamer Joost van den Vondel."

De Wagen der Nederlandsche Drukpers.

Deputatie der Typogr. Vereeniging: „de Nederlandsche Drukpers."
„ „ „ „ „Voorzorg en Genoegen."
De Weeskinderen uit het Burger-Weeshuis.
„ „ „ „ Doopsgezinde Weeshuis.
„ „ „ „ Diakonie „
„ „ „ „ Evang. Luthersche Weeshuis.
„ „ „ „ Herst. Evang. Luth. „
„ „ „ de versch. Israëlitische Weeshuizen.
„ „ „ het Roomsch Kathol. Jongens-weeshuis
„ „ „ „ Waalsche Weeshuis.
Liedertafels (deputatiën uit andere steden des Rijks met banieren.
Het Muziek-genootschap „Sempre Crescendo," met banier.
De Liedertafel „Zanglust (deputatie met banier).
De Vereeniging „Vriendschap en Eendragt."

De Wagen der Poëzie.

Leden der Feest-kommissie.
De Rederijkerskamer „Helmers" met muziek.
De Handboogschutterij „Concordia."
Politie en Huzaren.

Rijen van *vier* in het front.

De drie praalwagens waren die der Faam, door de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels, die der Nederlandsche Drukpers, door de Vereeniging van Boekdrukkerspatroons, en de Bloemenwagen der Poëzie door de Feestkommissie bekostigd, en alle drie onder de leiding van den Heer P. J. H. Cuypers vervaardigd.

Wij geven er hier de beschrijving van, gelijk zij in het officiëele Programma der feesten was vervat.

„De wagen van de Faam opent den optocht. Het is een groot, half zwevend en gedrapeerd vrouwebeeld met vleugels. In de rijke beschildering van den wagen zijn verschillende paneelen, kartels en banderollen opgenomen, die vermelden dat deze bijdrage tot den praaltrein door den Nederlandschen Boekhandel en zijne „Vereeniging" gebracht wordt als een hulde aan J. v. d. Vondel. Ook de namen en

schilden van Dirk Pietersz. Pers, Jacob Aertsz Colom en Abraham de Wees, zijne uitgevers uit de verschillende perioden van zijn lang en werkzaam leven en die lief en leed met hun dichter gedeeld hebben, vercieren dezen wagen, die met een roode draperie omgeven en met bloemslingers omhangen is.

„Op dezen Praalwagen van den Nederlandschen Boekhandel wordt tevens de Boekhandelaar in zijn bedrijf en zijn betrekking tot den Auteur, den Boekdrukker en tot het publiek voorgesteld.

„Volgt: de Praalwagen der Drukpers, een Bijdrage van de Boekdrukkers-patroons, die cierlijk overhuifd is en prijkt met de geschilderde beeldtenissen van Joost v. d. Vondel en Laurens Coster, vergezeld van de wapens van de stad Amsterdam en van het Graafschap Holland (dat — met een breuk — ook aan Coster wordt toegeschreven). Op de twee voornaamste schilden prijken de namen van Coster en van Dirck Martens, (van Aalst), den eersten drukker in Zuid-Nederland, vergezeld van de wapens der steden Haarlem en Aalst. Andere kartels vermelden de wereldberoemde Noord- en Zuid-Nederlandsche drukkers Blaeu, Plantijn, Elzevier, en Moerentorf. Voorts wordt ook op dezen wagen de hulde aan Vondel met zoo vele woorden uitgesproken, en is hij vercierd met de wapenborden van Noord-Nederland en België, Oost- en West-Indië, Duitschland, (het Rijk), Frankrijk, Engeland en de Kaap, waarmeê de wereld gesymboliseerd wordt, waar het gedrukte woord in rondklinkt.

„De rijk beschilderde wagen, omhangen met een roode draperie, draagt twee werkende persen, wier voortbrengselen aan den wagen van den Boekhandel (de Faam) worden overgebracht, om uitgereikt te worden.

„De Bloemen-Wagen draagt een kolossaal vrouwebeeld: de Poëzie, zittend op haren throon. Buitenlandsche bloemen en gewassen zullen ook de vreemde wereldstreken, waar toch de Poëzie evenzeer het menschelijk leven dooradert en verhoogt als in het Vaderland, vertegenwoordigen. Deze wagen is omhangen met een roode draperie.

„De Praalwagens worden getrokken door Artillerie-paarden, bereden door Artilleristen, op goedgunstige machtiging van Z. M. den Koning, door Z. Ex. den Minister van Oorlog, daartoe ter beschikking gesteld."

Zoo toog de stoet van den Dam, langs de westzijde van het Rokin, het Schapenplein, de Muntsluis, de Reguliersbreestraat, de Boter-

markt over, de Amstelstraat door, den Amstel, eerst een gedeelte van de zuidzijde der Keizersgracht en verder, wegens een ongeval, den wagen der Faam overkomen, de noordzijde dier gracht langs, de Leidsche straat over, en, dewijl de wip van de brug der Leidsche poort den praalwagens in den weg was, links de Baangracht langs, de Weteringpoort door, den Buitensingel langs, de nieuw aangelegde Vondelstraat door, en eindelijk het Rij- en Wandelpark in en naar het feestterrein, alwaar zich bereids duizenden genoodigden en belangstellenden verzameld hadden. Van den Praalwagen der Boekdrukkunst werden Portretten en sommige op losse blaadjes gedrukte verzen van Vondel, alsmede de navolgende door den Heer Alberdingk Thijm vervaardigde toepasselijke verzen uitgestrooid:

DE DRUKKUNST.

„O moeder van ontelbre kindren."
VONDEL.

Geen steen noch stael gelijckt, in duerzaemheit van krachten,
Het zingend stemgeluit, dat 's dichters borst ontzweeft.
Het Woort van Vondel leeft; zijn vluchtigste gedachten
Zijn hechter dan 't Stadthuis, dat hij bezongen heeft.
Maer hoe bewaert zich 't Woort, by volgende geslachten,
Gejaeght en voortgezweept, verwrongen, licht verkromt,
Eer 't, gants ontaert, vervalt, veracht wort, en verstomt?
't Idee ontstroomt de ziel in fijn gekleurde wolking;
De Tael is de offerschael, die 't, drupplend, zaemlen zal:
De Pers, eerbiedigh reê met zedige vertolking,
Keert, als retort, de wolck in duerzaem rotskrystal.

HIER EN HIERNAEMAELS.

De Faem vermagh het Al, op 't rollend Hierbeneden.
Laet Pers en Boeckverkoop, uit wier verbondt zy sproot,
Zich op de weerelt zóó besteden,
Dat Goet Gerucht hém, Boven, vóór gaet treden,
Die Hierbeneden de oogen sloot.

WAEROM DE FAEM OP DEN WAGEN VAN DEN BOEKHANDEL STAET.

Druckt lustigh Boeck en Bladt en geeft ze rustigh uit,
Waer PERS en HANDEL huwlijck sluit,
Is Grootvorstin DE FAEM hun echte, rechte spruit.

Het feestterrein leverde een uiterst bekoorlijk, levendig en geestverheffend schouwspel op.

Rondom de verhevenheid, waarop het beeld geplaatst was, wapperden banderollen van rood, wit en blauw van hooge standerts, en daartusschen waren festoenen aangebracht, opgehouden door kartels, waarop in gulden letters de meesterstukken van Vondel vermeld stonden.

Daarnevens was een vloer gelegd voor het harmonie-orkest en de zangers, ruim vierhonderd in getal, die, onder de leiding van den Heer G. A. Heinze, de cantate ten gehoore zouden brengen.

Vlak tegenover de voorzijde van het beeld bevond zich de ruime tribune, waarboven de Nederlandsche, de Belgische en Fransche [1]) vlaggen wapperden. Daar hadden de genoodigden, de inschrijvers voor de feesten, in gezelschap eener talrijke schare van dames, plaats genomen.

In de voorste rijen bevonden zich de Ministers van Binnenlandsche zaken, van Financiën en van Marine, de Heer Louis de Baecker, vertegenwoordiger van Z. M. den Keizer der Franschen, de Heer Louis Delcroix, Raad van Legatie en vertegenwoordiger van Z. M. den Koning van België, de Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, de Burgemeester van Rotterdam, de Heer Vollenhoven,

[1]) Het uitsteken der Fransche vlag geschiedde bij wijze van dankbetuiging aan Z. M. den Keizer der Franschen voor zijne vorstelijke bijdrage ten behoeve van het beeld. — Met de toekenning dier milde gift is een bijzonderheid verbonden, die rechtstreeks op deze onze uitgave van Vondels werken betrekking heeft.

Toen de Keizer het verzoek van de Hoofd-kommissie had ontfangen, wenschte hij te weten, wie Vondel was en welken rang hij als Dichter innam. Een Parijsch boekhandelaar legde den Keizer een exemplaar van deze editie voor, en nauwelijks had de Vorst het ingezien of hij zeide: „Ik weet reeds genoeg; een dichter, voor wien men zulk een monument sticht, verdient zeker een fraai standbeeld," en daarop liet hij aan de Hoofd-kommissie 1000 frs. toezenden. De Heer Van Lennep heeft deze bijzonderheid aan steller dezes schriftelijk medegedeeld.

Hoofd-kommies voor Kunsten en Wetenschappen bij het Ministerie van Binnenl. Zaken, de Heer Royer, de leden der Hoofd-kommissie, der Feest-kommissie en der Belgische sub-kommissie, de Heer Enthoven, alsmede de bestuurderen van onderscheidene korporatiën.

Een menigte Nederlandsche dichters en auteurs, geleerden, kunstenaars, beminnaren van kunst en wetenschap van allerlei rang en stand, had zich rondom het spreekgestoelte geschaard.

Het heerlijkste herfstweer begunstigde de plechtigheid, en toen Van Lennep met ontblooten hoofde optrad en zijn zilveren kruin, door de middagzon verguld, den feestgenooten tegenstraalde, zweeg alles en de redenaar ving aan:

„Ik heet u welkom, u allen, die u hier met ons vereenigd hebt om ons te kwijten van een langverzuimden plicht en den tol onzer dankbaarheid te betalen aan den man, die meer dan iemand heeft bijgedragen om aan Neêrlands taal, tot aan zijn tijd nog ruw en onbeschaafd, regelmatige en edele vormen te geven, haar van uitheemsche bestanddeelen te zuiveren, den rijken, doch nog onbestemden en verwaarloosden schat, dien zij in zich sloot, op te delven, te ontginnen en in omloop te brengen, haar met een lieflijkheid, een zwier, een kracht, een gloed en verhevenheid te bekleeden, als niemand voorheen bij haar vermoed had: den man, aan wien sedert twee eeuwen al wie de letteren bemint en tevens een hart bezit, gevoelig voor reine en verheffende indrukken, zoo menige ure verschuldigd is, rijk aan weldadig en duurzaam genot — den man eindelijk, die aan Neêrlands dichtrenhemel schittert als een ster der eerste grootte, wier licht nog door geen andere is overschenen — Joost van den Vondel. Verwacht niet dat ik te dezer plaatse breedvoerig over hem zal uitweiden. Ik zou zulks, ook al maakten jaar en dag, saizoen en gelegenheid het mij niet ten plicht, kort te zijn, geheel noodeloos achten in dezen kring, waar ik spreek tot hen, wier aanwezenheid hier ter plaatse getuigenis geeft van hunne ingenomenheid met onzen dichter. Wat bovendien zoude ik kunnen zeggen, dat geene herhaling ware van wat vroeger door mij reeds ten papiere is gesteld, gedurende meer dan een vierde van mijn reeds gevorderden leeftijd, aan het verhaal van zijn leven en aan het verklaren zijner werken besteed?

En toch, bij een enkel punt wil ik stilstaan, omdat daar nog wellicht te weinig algemeen acht op is geslagen. In die reeks van jaren, waarin ik met Vondel heb omgegaan, heb ik hem, niet enkel als

dichter, maar ook als mensch, steeds meer en meer van nabij leeren kennen; en hoe vertrouwelijker, hoe inniger die kennismaking werd, hoe hooger hij steeds gerezen is in mijn bewondering, in mijn liefde, in mijn achting, in mijn eerbied. En mogen velen, die hun offer hebben bijgedragen ter oprichting van een gedenkteeken te zijner eere, alleen bedoeld hebben, hulde te brengen aan zijn dichterlijk genie, te meer voldoening zal die daad hun aanbrengen, wanneer hen als mij de overtuiging bezielt, dat Vondel, aan de ongemeene gaven des geestes, waarmede hem zijn Maker had toegerust, ook een rein en kinderlijk gemoed, en een onbevlekten wandel wist te paren, dat hij in zijn beroep eerlijk en rechtschapen was, gevende aan ieder wat hem toekwam, in den omgang met anderen zachtmoedig, toegevend, hulpvaardig, minnend echtgenoot en liefderijk vader, gehoorzaam aan Wet en Overheden, innig aan Stad en Land gehecht, als Kristen gemoedelijk en ijverende voor wat naar zijn overtuiging voor waarheid gold, maar warsch van alle onverdraagzaamheid en vervolgzucht. Vurig, en dat straalt in al zijn werken door, gelijk het in zijn daden deed, beminde hij de Vrijheid: voor haar sprak hij; voor haar streed hij; — maar hierin onderscheidde hij zich van zoo velen, die ook telkens van vrijheid gewagen: hij eischte die niet uitsluitend voor zich zelven, maar gunde die ook anderen.

En, nu, alvorens tot de onthulling van het opgericht gedenkteeken over te gaan, een enkel woord ter herinnering van wat is voorafgegaan.

Het was op het feestmaal, dat, op 24 September 1860, ter gelegenheid der inwijding van het standbeeld van Tollens te Rotterdam gegeven werd, dat door wijlen 's Rijks Archivaris R. C. Bakhuizen van den Brink, den man, die zelf Vondel in een tafereel vol geest en naar 't leven had geschetst, het voorstel werd gedaan, aan Vondel in de stad, waar hij geleefd en gewerkt had, een gedenkteeken op te richten. Algemeene toejuiching en een goedkeuring, die zich terstond door stoffelijke bewijzen openbaarde, bekroonden dit voorstel, en aan mij werd de zorg opgedragen, om daaraan gevolg te geven. Hoe ik die taak aanvaardde, hoe ik, met hulp van wakkere medestanders, vereerders als ik van den grooten dichter, en vooral door de milde bijdragen, die ons toevloeiden, in de volvoering slagen mocht, bewijst de dag van heden.

Een verslag van hetgeen door ons bij onzen zevenjarigen arbeid is verricht zal ik hier niet geven: alleen kan ik mij niet weerhouden, als ik op het gebeurde terugzie, een enkel woord van hulde te bren-

gen aan hen, die, toen de Hoofd-kommissie hare taak opvatte, haar als Sekretarissen zoo trouw ter zijde stonden: Peter Alexander de Genestet en George David Kölle, de eerste een zoo uitstekend beoefenaar, de ander een zoo smaakvol en oordeelkundig vereerder der dichtkunst, beiden om hun zachte inborst en voortreffelijke hoedanigheden van geest en hart bij al wie hen kende bemind, en achtereenvolgens aan de hunnen en aan de maatschappij, die zooveel van hen verwachtte, door een zelfde kwaal in den bloei huns levens ontrukt. Mochten zij de gelukkige uitkomst van onze pogingen niet beleven, wij mogen niet vergeten hoeveel zij hebben bijgedragen, om die uitkomst te verkrijgen. Gezegend blijve daarom bij ons hun nagedachtenis!

Ook van een der bezwaren, waar wij gedurende onze verrichtingen mede te kampen hadden, mag ik niet nalaten te gewagen: dit was gelegen in de keuze van de plaats, waar het gedenkteeken zou worden opgericht. Amsterdam — 't is u allen bekend — is arm aan groote pleinen, en de weinige, die er aanwezig zijn, waren om verschillende redenen ongeschikt voor ons doel. Gaarne hadden wij Vondels beeld zien verrijzen op die breede Torensluis, in wier nabijheid hij zijn laatste dertig levensjaren gesleten had; doch redenen, die wij moeten eerbiedigen, beletteden, dat aan dien wensch gehoor werd gegeven.

Reeds waren wij ten einde raad, toen het denkbeeld zich opdeed, in het nieuwe en ruime Rij- en Wandelpark een plaats voor hem te zoeken; een denkbeeld, dat terstond weêrklank vond bij de waardige mannen, aan wie het beheer en toezicht over dat lustoord is opgedragen, en tot verwezenlijking waarvan dan ook na rijpe overweging besloten werd. 't Is waar, Vondel zou nu niet staan in het oude Amsterdam, dat hij gekend had: maar hier tegenover kon met waarheid gezegd worden, dat ook gedurende zijn leven, de stad tot drie malen toe hare wallen had uitgezet, dat hij zelf dien aanwas had toegejuicht; dat ook thans weder Amsterdam een nieuwe uitbreiding erlangt, dat het reeds door een nieuwe straat, die voortaan met Vondels naam zal prijken, met dit park gemeenschap heeft, en 't misschien binnen weinige jaren binnen zijn kom zal opnemen, wanneer men niet meer zal kunnen zeggen, dat Vondel buiten Amsterdam gezet is. Daarbij mag in het afgetrokkene worden aangenomen, dat een standbeeld gelukkiger geplaatst wordt in een openbaren tuin dan op een bedrijvig marktplein. Op dit laatste toch zijn de voorbijgangers meestal door hun bedrijf en bezigheden afgetrok-

ken en terwijl zij zich voortspoeden, slaan zij op 't gedenkstuk ter nauwernood een onverschilligen en haastigen blik. Doch in een wandelpark, als dit, komen zij, die niet verstrooid of overhaast zijn, die lucht en verpoozing zoeken, en die, door niets afgetrokken, hun aandacht geheel kunnen wijden aan hetgeen zich op hun wandeling merkwaardigs aan hen voordoet. En dan ten slotte, was Vondel aan zijn dierbaar Amsterdam gehecht, hij was het niet minder aan de vrije natuur, en gewis zal zijn schim het ons niet ten kwade duiden, indien wij zijn beeld verrijzen doen tusschen dat groene geboomte en die frissche bloemen, die hij zoo menigmalen en zoo heerlijk bezong!"

De uiting van geestdrift, door deze toespraak te weeg gebragt, kwam eerst tot bedaren, toen het orkest de ouverture der Cantate aanhief.

Nauw waren de regels

Los, laat los de koorden!
Laat het hulsel zinken,
En de feestbazuinen klinken!

dien honderden zangerskelen ontvloeid, of het omkleedsel viel langs beeld en voetstuk neder. Eindelooze jubelkreten en handgeklap begroetten het lang verwachte kunstgewrocht en overstemden het einde der ouverture en het tweede deel der Cantate.

Doch laat ons den tekst daarvan te dezer plaatse in zijn geheel opnemen.

VONDELS STANDBEELD ONTHULD.

FEESTZANG

DOOR

H. BINGER.

OP MUZIEK GEZET DOOR

G. A. HEINZE.

I.

Treedt aan, treedt aan, gij allen
Die Neêrlands taal bemint,
In Neêrlands roem en luister
Uw trots en vreugde vindt;

Met bloemen en festoenen
En versche lauwerblaên,
Met wuivende banieren —
Treedt aan, treedt allen aan,

En helpt ons mededelgen
Een overoude schuld,
Een eereschuld des harten,
Die heden wordt vervuld.

Treedt aan, treedt aan, gij allen,
Op 't plechtig hooggetij,
Ter eer des grooten meesters
Van Neêrlands dichtrenrij.

Dat is Vondel, de Fenix en Vorst der Poëeten!
Van wiens statigen zwier,
Van wiens goddelijk vier
Nog geen jonger de gaaf heeft bezeten;
Dat is Vondel, wiens zang
Bijna tachtig jaar lang
Van de heiligste drift heeft weêrklonken:
In wiens spiegelend lied
Men de lichtbeelden ziet,
Die in vroegere gloriezon blonken;
In den stroom van wiens luit
Heel zijn eeuwe zich uit,
In heur kamp, in heur kracht en heur zegen,
En woelt bruisend ons tegen.

Dat is Vondel, de Fenix en Vorst der Poëeten!

Nu huldigt onzen dichter,
Den zielbestormer,
Den taalhervormer,
Den schouwburgstichter,
Den heldenzanger,
Den hymnenzanger,
Den feestverblijder,
Den kunstvereerder,
Den kloeken lijder,
Den forschen strijder,
Den Godverweerder.
Nu brengt den uitverkoren bard
Het loon van 't opgetogen hart.

Nu brengt den uitverkoren bard
Het loon van 't opgetogen hart.

Hem, 't beeld der reuzemacht,
Der deugd en vlijt
Van 't roemrijk voorgeslacht,
Aan hem een pronkbeeld toegewijd.

Een beeld dat de eeuwen zal trotseeren!
Zoo willen wij dien kunstheld eeren;
'T Is meer dan tijd!

Weg het onverschillig kleed!
't Werkstuk is gereed.
Los, laat los de koorden! —
Laat het hulsel dalen,
Vondels eer in volheid pralen
Aan zijn dierbare Amstelboorden.
Los, laat los de koorden!
Laat het hulsel zinken,
En de feestbazuinen klinken!

II.

Triomf! 't omwindsel valt!
Met alle majesteit
En glans der kunst omspreid,
Herrijst des edelen zangers gestalt'.
Liefkozend speelt het lichtgewemel
Van Neêrlands hemel
In lokken en lauwerkroon
Van dees heur lieven voedsterzoon.
Triomf, triomf! wat schittrend loon!

Herrezen al die helden,
Wier lof zijn zangen melden;
Ontstegen al die braven,
Wien Vondel in zijn dicht
Een eerzuil heeft gesticht,
Deze ure eens aan hun graven,
En zagen dit gezicht —
Hoe zouden ze, in verrukken,
Zijn beeld met bloemen smukken
En meê aan 't juichen slaan
Voor d' Agrippijnschen zwaan!

Verhevene bard! die in reinere sferen
De vrucht van uw godsvrucht en arbeid geniet,
Aanzie hoe we uw naam en gedachtenis eeren,
Wat prijs voor uw erfschat de naneef u biedt:
Wat heerlijke onsterflijkheid
Op aarde u is weggeleid!

Zoo schitter, Vondel! om en rond,
Als beeld van 't grootsch verleden,
Toen Neêrlands macht in toppunt stond,
Schoon hevig aangestreden:

Heur fiere vlag, heur vrije vlag
Op alle waatren waaide,
Gevaren opzocht, slag op slag,
En dan victorie zwaaide!

Toen burgerdeugd en mannenmoed
Van ieder juk zich vrijdde,
En elk zijn rust, zijn goed en bloed
Aan 's lands verheffing wijdde.

Zoo blijf ons, Vondel! 't beeld der kracht,
Het beeld der stoute vaadren,
En giet aan 't jongere geslacht
Uw heilgen gloed in de aadren.

Voor Vaderland en Moedertaal
Blijve ons uw geest bezielen,
Dan zal geweld van vuur noch staal
Ons volksbestaan vernielen.

Na het voleindigen van dezen Feestzang beklom Van Lennep andermaal het spreekgestoelte en vervolgde zijne rede aldus:

„„*Zoo blijft de mensch in 't leven na zijn sterven*" — waren de woorden, die Vondel toepaste op eene der menigvuldige afbeeldingen, die van hem vervaardigd werden. Gewis behoefde hij, die naar de getuigenis van Vossius — een getuigenis, door latere eeuwen bevestigd, — voor de Onsterfelijkheid schreef, noch 't penceel des schil-

ders, noch den beitel des kunstenaars, om ook na zijn sterven in aller herinnering te blijven leven. Toch is het ons genoegelijk, hem, dien wij om zijn schriften liefhebben, ook als in persoon voor ons te zien verschijnen, te mogen staren op die kloeke en mannelijke gestalte, die levendige en sprekende gelaatstrekken, dat hooge voorhoofd, zetel van een diepdenkend en veelomvattend verstand, dien een weinig gebogen neus, die merk draagt der scherpzinnigheid, die zware wenkbrauwen, zich buigende om het helder en doordringend oog, en hem daarbij omringd te zien van die zinnebeelden, die de richtingen aanduiden, waar zijn zangster hem bij voorkeur heen leidde; terwijl wapens en bijschriften ons de stad zijner geboorte en die zijner inwoning, zijn voornaamste lotgevallen en zijn hoofdaanspraken op onze vereering herinneren. — Dank en eere zij u daarvoor toegebracht, waardige Royer, die in uwen reeds gevorderden ouderdom niet geschroomd hebt, de taak, die onze Hoofdkommissie u opdroeg, te aanvaarden, en door uw onderwerp bezield, met jeugdigen ijver en mannelijke volharding uw werk hebt aangevangen en voltooid, dat de kroon opzet aan al wat gij tot heden schoons en roemwaardigs in de kunst hebt voortgebracht. Geluk dan met den dag van heden, waarop gij het gewrocht, dat uw verbeelding ontwierp, belichaamd op de plaats zijner bestemming moogt aanschouwen. Zegen ruste op dezen uwen arbeid! zegen op de verdere jaren, die het u nog gegeven zal zijn, der kunst ter eere, velen tot nut en voorbeeld, den uwen tot vreugde hier beneden te toeven.

Ook u, hooggeachte Enthoven, die op zoo onbekrompen en dienstvaardige wijze het meesterstuk des kunstenaars in duurzaam brons hebt overgegoten, — ook u, verdienstelijke Gabriël, die met oordeel en beleid uw moeilijke taak hebt volbracht en aan het harde metaal de vereischte vormen hebt weten te schenken, ook u, — wakkere Cuypers, onder wiens bestuur het cierlijke bijwerk aan dit standbeeld zoo volkomen naar de bedoeling des ontwerpers is vervaardigd, ook u zij hulde en dank voor het door u met zoo gelukkigen uitslag verrichte.

Maar wanneer wij, bij de eerste beschouwing van dit gedenkteeken, ons als van zelve ook 't eerst tot hen wenden, wier vinding en wier arbeid ons dat genot heeft verschaft, dan mogen wij daarom niet vergeten ook hunner in dank te gedenken, die ons in staat hebben gesteld den last tot dien arbeid te geven. Dank daarom aan allen, die tot deze stichting hebben bijgedragen, van Z. M. den Koning af en de Leden van 't vorstelijk huis, tot aan den vergeten burger toe, die zijn penningsken daarvoor afzonderde.

Maar meer in 't bijzonder richten wij de betuiging onzer erkentelijkheid tot de doorluchtige vreemde souvereinen, die zoo edelmoedig onze pogingen hebben geschraagd, tot HH. MM. den Keizer der Franschen en den Koning der Belgen. Zij hebben, door tot dit gedenkteeken bij te dragen, een nieuw bewijs gegeven van hun overtuiging, dat de man, die door de voortbrengselen van zijn geest tot de verlichting en veredeling van het menschdom heeft medegewerkt, niet den dank en de hulde alleen der Natie, waar hij toe behoorde, maar dien der geheele beschaafde wereld verdient.

En waarom, wanneer ik en Frankrijks en België's vlaggen hier als getuigen onzer erkentelijkheid zie wapperen, waarom moet ik het wapen van Keulen hier alleen op het voetstuk van Vondels standbeeld zien? Hoe gaarne had ik de grijze Rijnstad heden geluk gewenscht met de hulde aan haren zoon gebracht, aan dien zoon, wiens harte steeds naar haar trok, die haar zulke heerlijke zangen wijdde, en, toen Gustaaf Adolfs wapenen haar bedreigden, op zoo aandoenlijke wijze zijn zucht voor haar aan den dag legde. Helaas! treurt men somwijlen om kinderen, die hun moeder niet langer indachtig zijn, hoeveel zeldzamer doet zich het schouwspel voor van een moeder, die haar eigen — wellicht haar grootsten — zoon vergeet!

En thans, nu het standbeeld van den grooten dichter daar in zijn vollen luister voor ons staat, is het oogenblik gekomen, waarop ik mij te kwijten heb van den plicht, mij door de Hoofdkommissie opgedragen, om aan dat beeld zijn bestemming te geven.

Vondel, ik heb dit reeds herinnerd, was met hart en ziel gehecht aan de stad, waar hij als kind gekomen was en tot aan zijn dood leefde en werkte; hij beminde haar,

„die als de Keizerin de kroon droeg van Europe,
Amstelredam, die 't hoofd schiet tot aan 's hemels as,
En schiet, op Plutoos borst, haar wortels door 't moeras."

En zou Amsterdam wederkeerig hem niet in eere houden, den burger, die haar glorie zoo vaak en zoo loffelijk bezong, die zooveel veil had voor haar eer, en wiens onvergankelijke roem ook op haar terugstraalt? Wat was er dus natuurlijker, dan dat het gedenkteeken, te zijner eere opgericht, ook aan de stad zijner inwoning werd geschonken?

Amsterdam heeft alreeds, door de grondslagen te leggen, waarop dat gedenkteeken rust, zijne bereidvaardigheid tot het aanvaarden van

dat geschenk aan den dag gelegd, de Park-kommissie heeft zich mede onbezwaard gevoeld, om van dat gedeelte van den aan dat Park behoorenden grond, waar het voetstuk en daarbij behoorend omheiningswerk rust, afstand te doen ten behoeve der Stad: en ik meen dus zonder verdere uitweiding mij tot u te kunnen wenden, mijn Heer de Burgemeester van Amsterdam, en in naam der oprichters van het gedenkteeken gewijd aan Joost van den Vondel, dat gedenkteeken bij dezen in vollen en vrijen eigendom over te dragen aan de stad Amsterdam, en u te verzoeken, als vertegenwoordiger der gemeente, deze gift wel te willen aanvaarden — en met die gift den wensch, dat Vondels beeld voortdurend moge strekken om in het hart der ingezetenen, zoo vaak zij er hunne oogen op vestigen, die gevoelens aan te kweeken van warme vaderlandsliefde, loffelijke plichtsbetrachting, standvastigen ijver voor al wat schoon en liefelijk is en wel luidt, eerbied voor orde en wet, onverflauwde medewerking tot bevordering van lands en stads eere en welzijn, van alle welke hij zulke schoone, zulke krachtige, zulke duurzame voorbeelden heeft nagelaten."

De Burgemeester van Amsterdam, de Heer Mr. C. Fock, vatte alsnu het woord op en verklaarde als Hoofd der gemeente de overdracht van het Standbeeld in haren naam te aanvaarden. Amsterdam — zoo betuigde de Burgemeester — mocht er fier op zijn een genie als Vondel onder haar getrouwe burgers te hebben geteld, en de stad is den oprichters niet alleen erkentelijk voor de gift haar thans geschonken, maar inzonderheid voor de waardige wijze, waarop zij aan hun denkbeeld tot het oprichten van dit gedenkteeken uitvoering hadden weten te geven.

Vervolgens werd door den Heer Jooris in de fransche taal den Voorzitter der Hoofd-kommissie dank toegebracht voor de woorden, ter eere van wijlen Leopold I, Koning der Belgen, gesproken.

Maar hooger steeg aller belangstelling, toen de Heer Mr. J. Heemskerk Az., Minister van Binnenlandsche Zaken, op zijne beurt de groote beteekenis van dien feestdag voor de Nederlandsche kunst en wetenschap op heldere wijze in het licht stelde. Vondels glorie — zeide hij — was de glorie onzer edele, vrijheidlievende natie; in ieder opzicht, als taalkenner, als kunstenaar, als geleerde, als burger, als mensch, had Vondel uitgeblonken. De Nederlandsche regeering nam dus van harte deel in de hulde, dezen dag aan zijne nagedachtenis bewezen.

Daarop richtte de Minister zich tot Van Lennep en gaf hem de verzekering dat de Regering er zich op verhovaardigde een man te mogen onderscheiden, die, als uitgever van Vondels werken, zijn naam en roem voor alle volgende eeuwen aan Vondels glorie had weten te verbinden. „Niet als een belooning uwer verdienste — zoo ging de Minister voort — want dit staat geenszins in de macht eens vorsten; maar als een hulde van Z. M. Willem de III, bied ik in naam des Konings u, Mr. Jacob van Lennep, de versierselen van Kommandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw aan."

Toen het gejuich der menigte eenigszins bedaard was, overhandigde de Minister namens Z. M. aan den Heer Dr. Nolet de Brauwere van Steelant, President der belgische Sub-kommissie de versierselen van Kommandeur der Luxemburgsche Orde van de Eikenkroon, die van Ridder derzelfde orde aan den Heer Mr. H. P. G. Quack, sekretaris der Hoofdkommissie, en den Heer M. A. van Lee, Sekretaris der belgische Sub-kommissie.

Na een korte en van kunstliefde getuigende toespraak van den Heer Louis de Baecker, die namens Keizer Napoleon in de fransche taal het woord voerde, besloot van Lennep de plechtigheid met de navolgende woorden:

„En thans, na uit naam der Hoofdkommissie dank betuigd te hebben aan de hier aanwezigen en meer bepaaldelijk aan U, mijne Heeren, Ministers des Konings, voor de eer uwer tegenwoordigheid in dit feestuur, en verder aan de Park- en Feest- en andere Kommissiën, die samen gewerkt hebben om deze plechtigheid voor te bereiden, aan de Heeren Binger en Heinze, die hun gaven met zoo gunstigen uitslag aan de gezongene kantate hebben ten koste gegeven, aan allen, die, op welke wijze dan ook tot de uitvoering daarvan zoo loffelijk hebben medegewerkt, en aan hen, die geene kosten, moeite en tijd gespaard hebben, om den luister dier plechtigheid door een prachtigen optocht te verhoogen, in 't kort aan allen in 't algemeen en een iegelijk in 't bijzonder — verklaar ik de plechtigheid der onthulling van Vondels standbeeld te zijn afgeloopen."

De Gala-Voorstelling, welke des avonds van denzelfden dag in den Grooten Schouwburg gegeven werd en waarvoor de H. H. Directeuren het lokaal geheel belangeloos hadden beschikbaar gesteld, leverde een prachtig schouwspel op.

Het was inderdaad een zeldzaam kunstgenot dat den feestvierenden aldaar verbeidde.

Nadat de *Feestouverture* van Van Bree door het Orkest ten gehoore was gebracht, werd het Tooneelstuk door Van Lennep voor de gelegenheid vervaardigd, op meesterlijke wijze vertoond.

Na het vallen van 't scherm, verschenen Van Lennep met de beide vertooners der hoofdrollen, de HH. Peters en Roobol, ten tooneele, om de algemeene betuiging van goedkeuring te ontfangen.

Wij laten het tafereel, dat, als een welgeslaagde karakterschets van Vondel in zijn laatste levensdagen, hun, die in den loop dezer twaalf boekdeelen het zoo zeldzaam vruchtbare leven van onzen dichtervorst met ons zijn nagegaan, zeker hoogst welkom zal wezen, hier in zijn geheel volgen.

EEN DICHTER

AAN

DE BANK VAN LEENING.

TAFEREEL UIT HET LEVEN

VAN

JOOST VAN DEN VONDEL,

IN DRIE BEDRIJVEN,

DOOR

M^R. J. VAN LENNEP.

VERTOOND OP DEN GROOTEN SCHOUWBURG TE AMSTERDAM,
BIJ GELEGENHEID DER ONTHULLING VAN VONDELS STANDBEELD,
OP 18 OCTOBER, 1867.

PERSONEN.

KONSTANTIJN HUYGENS, Ridder, Heer van Zuilichem. (72 j.)

REINIERSZEN, controleur. (59 j.) } van de kleine panden.

JOOST VAN DEN VONDEL, boekhouder. (80 j.) } van de kleine panden.

PIETER BLESEN, winkelier. (42 j.)

JAN ANTONISZOON of ANTONIDES, apothekers-bediende. (21 j.)

JUSTUS VAN DEN VONDEL, (18 j.) } kleinzoons van Joost.

WILLEM VAN DEN VONDEL, (12 j.) } kleinzoons van Joost.

ANNA VAN HOORN, vrouw van den Burgemeester Cornelis van Vlooswijck. (59 j.)

AGNES BLOCK, weduwe van JOAN of JAN DE WOLFF. (38 j.)

ANNA VAN DEN VONDEL, dochter (45 j.) } van Joost.

KATHARINA VAN DEN VONDEL, kleindochter. (10 j.) } van Joost.

De handeling valt voor te Amsterdam, deels in de woning van Joost van den Vondel, op 't Cingel aan de Donkere Sluis, deels in de Stads Bank van Leening, op den 9den en 10den Augustus 1668.

EERSTE BEDRIJF.

DE HUISKAMER BIJ VONDEL.

EERSTE TOONEEL.

ANNA, *bij een tafel gezeten en met eenig huiswerk bezig;* ANTONIDES.

ANNA *tegen* ANTONIDES *die binnenkomt.*

Zoo vroeg reeds hier, Sinjeur Antonides?

ANTONIDES.

Verschoon mij, zoo ik wat vrijpostig schijn.
Maar 'k weet, Mejuffer, uw Heer vader is
Een man van orde en passend op zijn tijd.
Hem roept, als mij, zijn daagsche bezigheid
Te negen uur de deur uit op zijn post.
Wie later komt meldt vruchteloos zich aan.

ANNA.

'k Weet, dat gij steeds bij Vader welkom zijt,
Neem plaats, terwijl ik hem uw komst bericht.

ANTONIDES.

Ik bid u, doe geen moeite om mijnentwil.
Uw dienstmaagd heeft alreê mij aangemeld.
Neen, liever, nu we alleen hier samen zijn,
Verhaal m'eens of uw vader nimmer klaagt,
Dat hij dus, dag aan dag, door alle weêr,
Moet wandlen naar de Lommerd en terug.

ANNA.

Mijn goede vader is, Goddank, gezond
En voelt den last niet van den ouderdom.
Sinds dertig jaar heeft hij, zoo ver mij heugt,
Geneesheers raad noch artsenij behoefd.

ANTONIDES.

Hij is een man van ijzer en van staal,
Steeds even kloek van lichaam als van geest.
Wie, die zijn Noah las en met den naam
Des makers niet bekend waar, wie zou ooit
Gelooven, dat dit meesterstuk van kunst,
Een treurspel, zoo vol frischheid en vol gloed,
Het werk is van een grijsaard, wien het wicht
Van tachtig jaar alreede drukt op 't hoofd?
En dan, hoe welgemoed, hoe opgeruimd,
Doet hij zich voor! Zoo jeugdig nog van hart,
Als waar hij nog een jongeling als ik.

ANNA.

Gewis, hij toont bij elk een blij gelaat:
Geen stervling, die hem immer klagen hoort;
En toch .....

ANTONIDES.

Gij schudt het hoofd?

ANNA.

Een dochter merkt
Al licht wat bij geen ander de aandacht wekt:
Zij ziet, hoe soms een rimpel 't voorhoofd fronst,
Dien de ouderdom daar niet te voorschijn riep:
Zij hoort, hoe soms een zucht de borst ontwelt,
Getuignis gevend van een stil verdriet.
Ach! 'k wil 't u niet verheelen; want ik weet
Hoe innig gij aan Vader zijt gehecht,
Maar 'k vrees, er is iets, dat hem heimlijk kwelt.

ANTONIDES.

Ge ontrust u licht te ras. Gij moet altijd
Bedenken, dat de man zijn jaren heeft.
De losse jeugd blikt naar de toekomst heen:
De grijsheid blikt naar de afgeloopen baan;
Niet zelden wekt bij haar de erinnering
Een droeve snaar, die heel 't gemoed doortrilt.

Van daar wellicht die rimpel en die zucht.
Uw vader — hoorde ik soms — heeft in der tijd
Ook ruim zijn deel gehad aan 't aardsche leed.

ANNA.

't Kan zijn: en toch, gij stelt mij niet gerust.
Die trek van weemoed, van verborgen pijn,
Dien 'k soms bij hem bespeur, vertoont zich meest,
Wanneer de Bank van Leening wordt genoemd.
Ik ken te wel mijn vader: vrijheid was
Hem 't allen tijd het hoogste goed op aard;
Een vrij man was hij levenslang geweest,
En daarom vrees ik, dat de slaafsche taak,
Waartoe hem thans zijn noodlot heeft gedoemd,
Hem meer en meer vermoeit en tegenstaat.
Hij zal 't u niet bekennen: zelfs aan mij
Zou hij 't niet doen: de smarten die hij voelt
Wil hij alleen steeds dragen; maar, helaas!
Ik wenschte wel... dan zie, daar is hij zelf.

TWEEDE TOONEEL.

De vorigen; VONDEL.

ANNA.

Zoo, Vaderlief, hier hebt ge uw jongen vriend,
Die u verlangt te zien: 'k laat u met hem,
En ga terwijl eens naar de kind'ren zien.

(*af.*)

VONDEL.

Hoe gaat het u, mijn zoon Antonides?
Wat brengt gij ons voor kruiden uit het veld?

ANTONIDES.

Ik weet niet of ik 't antwoord geven durf,
Dat gij Burgon aan Schotlands koningin
Laat geven.

VONDEL.

Wel! indien ik recht vermoed,
Zoo is 't een nieuws gezonder dan uw kruiden.

ANTONIDES.

Ik heb, mijn Heer, van Vollenhove een brief:
Hij zendt eerbiedig u zijn groetenis.

VONDEL.

Ei zoo? En maakt hij 't goed, mijn volle horen
Van vruchten, mild en saprijk? Als ik sterf,
Laat ik voor 't minst twee zonen in de kunst
In mijne plaats aan Neêrland, u en hem.

ANTONIDES.

'k Erken hier, in uw oordeel over mij,
Uw goedheid slechts, die, daar ge op forsche wiek
Door 't luchtruim zweeft, ontfermend nederziet
Op wie beneên op wassen vleugels drijft.

VONDEL.

Ei wat, mijn zoon! ik prijs de needrigheid;
Maar toch, ik ben 't alleen niet, die zoo spreek.
Behaagt dan uw Trazil den kenner niet?
Is uw Bellone aan Bant niet uitverkocht?
En zingt niet groot en klein uw lof als ik?
'k Sprak onlangs nog van u met schepen Six:
Hij kende — en dat 's de proef wel op de som —
Uw gansch gedicht van buiten. 'k Zeg dit niet
Opdat ik u hoovaardig maak'; want zie,
Van God komt alle gave, en Hem alleen
Zij de eer en dank gegeven. — Maar vertel
Mij nu, mijn zoon, wat onze Hagenaar
U schrijft; ik gis, gij hebt mij nog iets meer
Te brengen dan alleen zijn groetenis.

ANTONIDES, *een rolletje papieren voor den dag halende.*

Hij zond mij ook dees bladen: en hij zou
Bijzonder zich gelukkig achten, zoo
Uw scherpziend oog die eens wilde overzien.
Niet dan met schroom heeft hij dien wensch geuit,
Want hij beseft te goed, hoe vaak men u
Komt plagen met verzoeken van dien aard.

VONDEL.

Wél is het zoo: er gaat geen dag voorbij,
Waarop geen rijmer, die, Apol ten spijt,
De lier hanteert, mij zijn gedichten zendt,

Waaraan te vaak en rijm en maat en taal,
En, erger nog, gezond verstand ontbreekt,
En van mij vergt, dat ik de ongare kost
Geniete, en hem vertelle hoe die smaakt.

ANTONIDES.

En dan — o 'k weet het! — hoe 't u tegensta,
Geeft ge enkel uw goedhartigheid gehoor,
Doorleest wat men u toezond, en onthoudt
Uw goeden raad en les den schrijver niet.
En zoo verliest ge een tijd, voor u, voor ons,
Zoo kostbaar, dien gij nutter slijten mocht.
Dat weet ook Vollenhove, en daarom juist
Was hij beschroomd u zijn verzoek te doen.

VONDEL.

En daarom juist zal ik met groot vermaak
Aan dit verzoek voldoen. Wel, vriend, hoe meer
Mij 't knoeiersvolk op smaakloos ooft onthaalt,
Hoe meer ik trek voel naar gezonde vrucht.
Alzoo, geef hier dat pak. Hebt gij het al
Doorloopen?

ANTONIDES.

'k Heb die vrijheid mij vergund.

VONDEL.

En? . . . .

ANTONIDES.

't Zal u wel behagen.

VONDEL.

Ja, gewis!
't Is alles puik, wat Vollenhove schrijft.
En zie, wat mij vooral in hem behaagt,
Is, dat hij niet te vrede met de gaaf
Der poëzy, die hem versiert, steeds toont
Een man te zijn van kunde en wetenschap.
Voorwaar, mijn zoon, wie lauwren op Parnas
Zich winnen wil, die achte 't niet genoeg,
Dat hem de borst van heilig dichtvuur gloeit.
De weg, die opvoert naar den Mijterberg,
Is ruw en steil en vol van zwarigheên:
Bij 't klautren hoort geduld en oefening.
Wie gids en staf en steun en schoeisel mist

En roekeloos naar boven snellen wil,
Die struikelt ras en tuimelt in het zand,
Elkeen ten spot, om nooit weêr op te staan.
Geen, die omhoog komt zonder moeite en vlijt:
Dit heeft mijn grijze ervaring mij geleerd:
En schoon ik nu ruim tachtig winters tel,
'k Zie meer en meer de waarheid in der spreuk:
„De kunst is eindloos lang en 't leven kort:
Geen dichter ooit, die 't zonder moeite wordt."
En daarom, zoon — zoo gij naar eisch uw taak
Volvoeren wilt — studeeren is de zaak.

ANTONIDES.

Studeeren, ja, — gij roert een snaar aan.... Ach!
Wanneer zie ik mijn hartewensch vervuld?
De poort, die naar het heiligdom geleidt
Der wetenschap, wordt ze ooit voor mij ontsloten?

VONDEL.

Geduld, mijn zoon! Reeds deedt gij in de apteek
Een kennis op, die nooit u schaden kan;
Wellicht breekt eens — wie weet hoe spoedig reeds —
Het heuchlijk tijdstip aan, dat gij uw doel
Beschieten moogt en u de Hooge School
In Utrecht als haar kweekeling ontfangt.
En zie, wie weet of ik het niet beleef,
Dat ik u als geneesheer nog begroet.
'k Beloof u, hebt gij 't eens zoo ver gebracht,
Dan rijm ik op uw proefschrift een gedicht.

ANTONIDES.

O! dat uw droom, zoo zoet, eens waarheid werd!
Maar thans, het is mijn tijd, en mijn patroon
Ware ontevreên, zoo ik hem wachten liet.
Vergun mij, dat ik oorlof neem.

VONDEL.

Vaarwel!
— Uw tijd? — dan is de mijne wis niet ver.
Nog eens, vaarwel!

(ANTONIDES *af.*)

Een beste knaap! Wat zal
Hij blijde zijn, als hij het nieuws eens hoort.

DERDE TOONEEL.

VONDEL, ANNA.

ANNA.

De toren van 't stadhuis heeft juist half negen
Geslagen en het jonge volkje vraagt
Of 't Grootvaêr mag omhelzen eer hy gaat.

VONDEL.

Heel wel! — maar hoor eens toe, eer gij hen brengt.
'k Heb een geheim.

ANNA.

Wat is het? Vader lacht:
Het schijnt iets goeds te zijn.

VONDEL.

Antonides
Gaat heden licht voor 't laatst naar zijn apteek.

ANNA.

Is 't mooglijk? — Geeft zijn meester hem gedaan?

VONDEL.

Neen, neen, mijn kind: dat is het niet, maar hoor!
Gij weet, hoe graag hij Doctor worden zou;
Maar — niemand kan studeeren zonder geld,
En geld is 't juist wat onzen maat ontbreekt.
Doch zie! toen Six mij laatst met zooveel vuur
Dat dichtstuk roemde van Bellone aan Bant,
Nam ik 't belang des makers aanstonds waar
En openbaarde aan hem diens hartewensch.
Ik vond den man terstond ter hulp gereed.
Hij heeft zich sinds met Buisero verstaan,
Met Pluimers, met Broekhuizen, Francius
En Wulverhorst en andren: in 't kort,
Zij stellen zaam Antonides in staat
Zich aan den dienst voortaan van Eskulaap
Te wijden, en ter Hooge School te gaan.
Doch... 't is alsnog een moordgeheim, daar Six
Aan niemand dan zich zelf 't genoegen gunt,
Aan onzen maat de tijding meê te deelen.

ANNA.

Gij denkt altijd aan and'ren, Vaderlief,
En . . . .

VONDEL.

Wel? spreek uit.

ANNA.

En gij vergeet u zelf.

VONDEL.

Wat meent gij?

ANNA.

Ach!

VONDEL.

'k Versta u, zoo ik meen. —
Wat wilt gij, kind? Men heeft den ouden man,
Toen hem Fortuin den rug had toegekeerd,
Goedgunstiglijk geholpen aan een post.
'k Moet dankbaar zijn, dat God mij kracht verleent,
Nog, zij 't ook wat gebrekkig nu en dan,
Het werk te doen, dat mij wordt opgelegd,
En tevens, dat men in mijn ouderdom
Alsnog geen reden vindt om mij te ontslaan. —
Genoeg daarvan. Waar blijven nu de kinderen?
't Wordt haast mijn tijd.

ANNA, *naar buiten roepende.*

Komt, kindren! Grootvaêr wacht.

VIERDE TOONEEL.

De vorigen; JUSTUS, WILLEM, KATHARINA.

WILLEM, *zijn grootvader om den hals vliegende.*

Dag, Grootvaêr-lief!

KATHARINA, *even zoo.*

Heeft Grootvaêr wel gerust?

VONDEL.

Best, best, mijn kind.

JUSTUS, *op een afstand blijvende.*

'k Wensch Grootvaêr goeden morgen.

VONDEL, *tegen* WILLEM *en* KATHARINA.
'k Behoef ook niet te vragen of gij goed
Geslapen hebt: uw kleurtjes wijzen 't aan.
En, Willem! kent ge uw les al voor de school?

WILLEM.
Wel zeker ken ik die: en zie, ik heb
Nog bovendien wat anders: een gedicht
Van Grootvaêr heeft Moei Anna mij geleerd.

KATHARINA.
Mij ook, mij ook.

VONDEL.
Wel zoo? en zeg, wat is 't?

WILLEM.
Een lijkzang.

VONDEL.
Zoo? De keuze is inderdaad
Niet vrolijk.

WILLEM.
Op den kleinen Konstantijn:
Het kind, dat Grootvaêr lang geleên verloor.

VONDEL.
Ja, langer dan het derde van een eeuw,
En laat mij nu eens hooren of gij 't kent.

WILLEM, *opzeggende:*
„Konstantijntje, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje van omhoogh,
D'ydelheden, hier beneden,
Uitlacht met een lodderoogh.
Moeder, zeit hy: Waerom schreit gy?
Waerom greit gy op mijn lijck?
Boven leef ick, boven zweef ick,
Engeltje van 't hemelrijck
En ick blinck 'er, en ick drinck 'er
't Geen de Schincker alles goets
Schenckt de zielen, die daer krielen,
Dertel van veel overvloets.
Leer dan reizen met gepeizen
Naer paleizen, uit het slick
Dezer werrelt, die zoo dwerrelt.
Eeuwigh gaet voor oogenblick."

VONDEL.

Dat hebt gij braaf en zonder fout geleerd.
En 'k breng daarvoor, indien ik 't niet vergeet,
Van avond u een zak met moppen meê.

WILLEM.

Speelt Grootvaêr dan met ons op 't Uilebord?

VONDEL.

Wel wis! En nu, Katrine, wat kent gij?

KATHARINA.

Ik ken het rijmpje, dat aan de eene zij
Van 't weeshuispleintjen uithangt aan den muur —
Zoo Grootvaêr 't hooren wil...?

VONDEL.

Wel zou ik niet?

KATHARINA, *opzeggende.*

„Geen armer wees op aerde zwerft,
Dan die der Weezen Vader derft.
Der Weezen Vader derft hy niet,
Die Weezen troost in haer verdriet.
Dies sla uw oogen op ons neêr:
Ons aller Vader troost u weêr."

VONDEL.

Zoo is het, ja mijn kind! wees braaf en goed,
Dan derft ook gij der Weezen vader niet,
Als Grootvaêr 't hoofd ter ruste neêrlegt,
En gij voortaan zijn zorgen derven moet. —
Als ons Moei Anna aan den avonddisch
Wat pruimen schaft, hebt gij uw deel verdiend.
Maar, Justus, knaap! zeg op, wat schort er aan,
Dat gij zoo stil en druilig voor u kijkt?

JUSTUS.

Och! Niets.

VONDEL.

Neen, neen; zeg op: daar hapert wat.

JUSTUS.

Och! Grootvaêr weet het wel: dat winkelwerk
Staat meer en meer mij tegen, en, daarbij,
Neef Symensz is zoo korselig altijd.
Waarom toch mag ik niet naar 't Grootschool gaan
Studeeren, om vervolgens Advokaat

Te worden, als Neef Plemp? dat waar mijn zaak.

VONDEL.

Naar 't Grootschool gaan? — Studeeren? — Advokaat
Nog worden? — Nu! gij zoudt de rechte zijn,
Gij, dien men steeds ten arbeid zweepen moet!
Gij, die uw dag het liefst met niets doen slijt,
Met slentren langs de straat, of, erger nog,
Met dobbelspel en kaart! — Neef Symensz, ja,
Is korselig, en door uw handelwijs
Geeft gij er hem gegronde reden toe.
Studeeren! — die dat doen wil, sta eerst af
Van lediggang en dwaze nietigheên.
Maar bovendien, student te zijn kost geld,
Dat gij niet hebt, en ik zoo min als gij.
Indien gij door de wereld komen wilt,
Zal 't noodig zijn, dat gij uw kost verdient.
Derhalve, knaap! ik raad u, opgepast!
Schoon de appel nog zoo zuur vall', bijt hem door.
Hebt ge al geen trek in 't winkelwerk, men went
Aan alles, en het loon verzoet de moeite,
Elk moet op aard zijn plicht doen, en de vraag
Mag nimmer zijn, hoe ons die plicht bevalt;
Of denkt gij, dat het wandlen naar de Bank
En 't boeken van de pandjes mij zoozeer
Vermaken kan? mij, op mijn ouden dag?
Doch ik verpraat mijn tijd.

ANNA.

Ja, Vader, 't speelt
Daar juist kwartier.

KATHARINA.

Hier, Grootvaêr, is uw hoed.

WILLEM.

En hier uw stok.

VONDEL, *tegen* KATHARINA.

Ik dank u, kind.

(*tegen* WILLEM.)

Geef hier
Het steunsel van mijn „oude", als Gozewijn
Nog zei. Thans wil men 't woord niet meer. Er is
In alle ding een mode. En menigeen

Verstaat niet meer, wat zestig jaar geleên
In ieders oor nog klonk als gangbre taal.
Komt, kind'ren, komt! dan breng ik u meteen
Naar school heen.
(*tegen* ANNA)
God zij met u.
(*tegen* JUSTUS)
Gij, zie toe,
En regel u naar 't geen ik heb gezeid.
(*Hij vertrekt met* WILLEM *en* KATHARINA.)

VIJFDE TOONEEL.

ANNA, JUSTUS.

ANNA.
Foei, Justus, dat ge uw grootvaêr, d' ouden man,
Die jegens u zoo goed is, dus bedroeft.
JUSTUS.
Wat goed! — Dat hij maar niet begrijpen wil,
Hoe mij mijn aard en aanleg niet bestemt
Tot winkelier. Mij dunkt als hij alleen
Maar nadacht, hoe hij zelf het in der tijd
Gemaakt heeft, ik ben overtuigd, hij gaf
Mij dan gelijk. Hij ook, hij had geen smaak
In 't winkelvak en bracht zijn dagen door
Met rijmen; ja, gelijk mij meer dan eens
Verteld is, heeft de man met dat gerijm
Zijn zaak versloft en gansch in 't riet gestuurd:
En daar moet *ik* om lijden! daarom mag
Ik thans mijn zin niet volgen en studeeren.
ANNA.
O Justus! knaap! Hoe zeer bezondigt ge u!
Hoe zeer miskent gij, in die schampre taal,
Den braven man, wien ge alles schuldig zijt.
Neen! Zoo hij steeds uit kiesheid u verzweeg
Wat ramp hem neêrsloeg in zijn ouderdom,

't Is noodig toch, dat ge eindlijk alles weet,
Hem kennen, en vooral waardeeren leert.
Hoor toe, en bloos: uw grootvaêr had bijna
De zeventig bereikt en mocht alsnu
Op goeden grond het streelend uitzicht voên,
Dat hij voortaan in zorgelooze rust
Den avondstond zijns levens slijten zou.
't Ontbrak voorwaar hem aan de middlen niet,
Gods zegen had gerust op zijn bedrijf,
En welvaart was het loon geweest van vlijt.
Zoo droeg hij dan het oude winkelhuis,
De welbeklante Trouw, uw vader over,
Verliet de Warmoesstraat en koos met mij
Dit woonverblijf hier op de Donkre Sluis.
Maar hoor thans, hoe het wisselzieke lot
Zijn blijde hoop te droef vervliegen deed.
Geen jaar was nog voorbij of bange zorg
Had uit zijn geest de zoete rust verjaagd.
Uw vader — 'k mag 't u niet verzwijgen, knaap! —
Was spilziek en uw stiefmoêr evenzoo.
In de oude Trouw, zoo lang met eer genoemd,
Was alles op 't rampzaligst omgekeerd.
Verkwisting heerschte er nu voor spaarzaamheid
En speelzucht voor des handlaars overleg.
Ook bleef 't gevolg niet achter: en de zaak,
Zoo bloeiend eens, verliep al meer en meer:
Voor winsten wees het kasboek schulden aan,
En, Justus, niet alleen uw vaders geld,
Ook dat, helaas! van and'ren raakte zoek.
Besef, wat smart uw brave grootvaêr leed,
Toen hem die stand der zaken, erger nog
Dan hij dien kon vermoeden, werd ontdekt.
Ras zag hij in, 't waar vruchteloos getracht
Het zinkend huis te redden van den val:
Hij deed wat hij vermocht: hij bracht het zijn'
Ten offer om zijn naam, en dien zijns zoons,
Te redden van den smet des bankroetiers:
Maar, zoo hem dit gelukt was, zoo hij de eer,
Zoo hij de vrijheid van uw vader had
Gered — helaas! hemzelven bleef niets meer.

JUSTUS.

En toen?

ANNA.

Toen was 't, dat, in dien bangen nood,
Een eed'le vrouw uw grootvaêr bijstand schonk;
Haar voorspraak toch bezorgde hem den post,
Die, schoon gering, hem toch voor bang gebrek
Behoeden kwam, en dien hij nog vervult.

JUSTUS.

En — Vader?

ANNA.

Vraag dit aan 't Javaansche strand,
Waar, ver van hier, zijn koud gebeente rust:
God zij zijn ziel genadig!

JUSTUS.

'k Had daarvan
Reeds iets gehoord: men vond den armen man
Wat lastig en zond daarom hem zoo wijd
Van hier, zoo was men hem met eere kwijt.

ANNA.

Ondankbre knaap! Is dan uw hart verstaald?
En blijft het, bij hetgeen ik heb verhaald,
Nog even koud en onbewogen? foei!

JUSTUS.

Dat Grootvaêrs daad heel fraai was, beste Moei,
En heel grootmoedig, o! 'k erken het graag;
Maar was zij wijs? ziedaar een andre vraag.
Hemzelven bracht ze in jammervollen staat,
En, zonder dat zij Vader had gebaat,
Wie won er bij? Alleen de krediteurs;
Had Grootvaêr 't geld gehouden in de beurs,
Wij hadden thans een ruim bestaan, en mij
Stond dan de keuze van mijn toekomst vrij.

ANNA.

Had Grootvaêr, ja, naar uwen zin gedaan,
Zijn aardsche schat waar hem dan niet ontgaan;
Maar neen! hij deed wat goed was in zijn oog,
Verloor dien schat en won er een omhoog:
Bedenk dit wel, eer gij zijn doen veroordeelt
En spiegel u aan vaders droevig voorbeeld.

JUSTUS.

Wel! ieder sterft in d' Oost niet, als hij deê.
En liever nog begeef ik me over zee,
Dan dat ik hier mijn blijden jonglingstijd
Nog langer in dien naren winkel slijt.

(*Af.*)

ANNA.

Zoo jong nog, en reeds zoo verstokt van aard!
Wat leed, dat eens van hem ons nog weêrvaart!
Ach! Vader heeft met al te goeden grond
Dees droeve klacht gelegd in Rubens mond:
't Kind wordt gebaard en groot gebracht met smart:
Het kleine trapt op 't kleed, het groote trapt op 't hart

TWEEDE BEDRIJF.

EEN KAMER IN DE BANK VAN LEENING.

EERSTE TOONEEL.

VONDEL *alleen; hij is aan een tafel met kantoorboeken, papieren enz. gezeten, en bezig aan het opmaken van een lijst.*

„Een stalen zakmes met agaten heft,
En dito vork in robbevellen scheê:
Vier, vijftien, vier; twee gouden orliëtten
Met paarlen: *dertig, vijf;* een kralen snoer:
Acht, zeventien; een zilvren lodderein:
Een, dertien, vier; een Turksche sabel ..." 'k T –
'k Zag al de Turksche sabels die er zijn
Als panden bij de Lommerd ingebracht.

Dan kon Euroop geruster ademhalen,
Die sabel.... wacht! daar valt m' iets in: ik schrijf
Het spoedig neêr; het mocht mij weêr ontgaan.

(Hij neemt een ander stuk papier en schrijft haastig eenige regels.)

TWEEDE TOONEEL.

VONDEL, BLESEN.

BLESEN, *op den achtergrond blijvende.*
Vriend Vondel!... hm! de man schijnt in zijn werk
Verdiept, en hoort mij niet.
(naderbij komende,)
Vriend Vondel, ha!

VONDEL.
Vriend Blezen! zoo?

BLESEN.
'k Breng u mijn morgengroet.

VONDEL.
Wat is er van uw dienst?

BLESEN.
'k Ging juist voorbij
En dacht, ik moet eens even hooren, of
De dag reeds is bepaald, waarop de Bank
Verkooping houdt van de uitgestane panden.

VONDEL.
Laat zien! Ik weet, 't zal in September zijn,
Op d' eersten of den achtsten, naar het valt.
— Maar zeg mij, hebt gij van de Turken iets
Gehoord?

BLESEN.
Ik? van de Turken?

VONDEL.
Ja; vermeldt
De loopmaar ook iets nieuws van Kandia?

BLESEN.
Zoo 'k wel heb, ja, bericht zij, dat de vloot

Van Amurat de havens nog altijd
Besloten houdt.

VONDEL.

En waakt Sint Markus leeuw
Niet op? En blijft met onverschillig oog
En werkeloos, Euroop dien aanwas zien
Der Halve Maan, die 't Kristendom bedreigt?

BLESEN.

Maar, beste vriend, wat toch, in 's hemels naam,
Wat raken u de Turk en Kandia?

VONDEL.

Hoe, ben ik dan geen Kristen? Moet ik mij
Niet ergren, zeg, als Agars woest gespuis,
Dat ongeloovig ras, op Kristnen woedt?
Als 't eiland, waar de maagd werd heengevoerd,
Die eens haar naam schonk aan dit werelddeel,
Dat eiland, waar Sint Paulus zelf de leer
Der zaligheid den heidnen heeft gebracht,
Bestookt wordt door dat gruwzaam moordgebroed?
En — let maar op — de blik van Amurat
Wendt zich eerlang naar 't Noorden, ja bedreigt
Licht binnen 't jaar den keizer op zijn troon.
't Is meer dan tijd, dat zich de Mogendheên,
Vergetende al hun onderling geschil,
Vereenigen tot stuiting van die pest. —
Zie, 'k schreef daar juist een Turkschen sabel in,
En, als een vonk het rijshout steekt in vlam,
Stak ook dat woord mijn brein in laaien gloed
En gaf mijn pen dees regels in. Hoor toe:

„De felle Turksche sabel schittert
Te moedigh op haer Halve Maen,
Terwijl men, onderling verbittert,
De zon van 't Kruis ziet ondergaen.
Wy staen als met gevleugelde armen,
En zien al koel dien ondergang
Van 't Kruis, hetwelck men kon beschermen,
Vergeefs verdadight eeuwen lang.
Waeckt op, Martel, Buljon, en Kroie,
Sint Lodewijck en 't Duitsche huis.
Men haelt het Grieksche paert in Troie,

En niemant zet zich schrap voor 't Kruis.
Maer als gansch Azië, aengespannen
Met Tarters, inberst, als een zee,
Dan zal men spa de muren mannen
En 't zwaert ontkleeden van zijn scheê.
Nu is 't nogh tijt, naerdien de vrede
De Kristen-werelt overstraelt,
Dat elck om 't eerst het slaghzwaert smede
En zette alle ongelijck betaelt."

BLESEN.

't Is fraai gerijmd; althans zoo ver ik mij,
Waar 't poëzy betreft, vermeten mag
Een oordeel uit te brengen; 'k heb alleen
Een klein bezwaar omtrent de zaak. Ik zie
Die anders in als gij en wensch altoos
Geen oorlog met wat Mogendheid het zij.
Turkijen is onze oude bondgenoot:
Wij hebben daar kantoren bij de vleet:
Het zendt ons zijde en marmer en tapijten:
't Bekleedt én ons én onze huizen, vriend!
Een oorlog met den Turk, bedenk dit wel,
Zou de ondergang van vijftig winkels zijn,
Waar Nieuwendijk en Warmoesstraat op roemt.
Duid mij dus niet ten kwade, zoo 'k hierin
Van u verschil. Gij, vriendlief, ziet de zaak
Als dichter in, en ik als winkelier.

VONDEL.

Natuurlijk! en gij ziet als winkelier
Dan ook alleen op 't voordeel, dat de dag
Van heden u verschaft; maar 's dichters oog
Wil verder zien; het slaat den scherpen blik
Door 't nevelfloers der verre toekomst heen:
Dat is zijn roeping, en zijn plicht meteen.

BLESEN.

't Kan wezen: met u twisten wil ik niet.
Ik denk maar, wij zijn menschen van den dag,
En, daar de toekomst mij verborgen is,
Geef ik het voordeel, dat ons 't heden schaft,
Zoo licht niet prijs uit mooglijk ijdle zorg
Voor 't geen de onzekre toekomst baren mocht.

— Doch 't is mijn tijd: vaarwel! tot wederziens.

VONDEL.

Vaarwel! en breng uw dochterken mijn groet.

(BLESEN *af.*)

't Is zonderling! Die Blesen is een man,
Zoo vroom en goed als ik er een maar ken:
Geen trouwer vriend dan hem heb ik op aard:
Daarbij, een man, doorkundig in zijn vak,
En dien men om zijn helder doorzicht prijst.
En toch — als 't bij gewone lieden gaat —
Zijn oog ziet nooit iets verder dan den kring,
Waar binnen zich 't geen tijdlijk is beweegt.
Hij is matroos gelijk, die slechts bespeurt
Wat nevens hem en binnen 't schip gebeurt,
En denkt, het is genoeg, als hij zijn plicht
Aan zeil en mast en ankerspil verricht;
Maar stuurmans oog blikt verder en bespiedt
De kleur der golf, den staat van 't luchtgebied,
't Koralen rif, den maalstroom en de klip:
En zóó slechts kan gepaste voorzorg 't schip
Een veilgen koers doen houden en voor 't woeden
Van branding, kolk of noodorkaan behoeden. —
Dan och! wat waan brengt mij van 't spoor? Ben ik
Een stuurman? Ik? — ik ben een oude dwaas,
Een suffer, in zijn enge Lommerdcel
Geketend, en, gelijk een rasphuisboef
Gedoemd, de kost te winnen met zijn handen.
Maar foei! 'k zou weêr gaan morren in mijn lot.
Het voegt mij, zoo ik in mijn ouderdom
Beproefd word, dit te dragen met geduld.

DERDE TOONEEL.

VONDEL, REINIERSZEN.

REINIERSZEN.

Zoo, oude heer!

VONDEL, *ter zijde:*

Daar is mijn brompot weêr.

(*Luid.*)

Ik wensch Sinjeur Reinierszen goeden dag.

REINIERSZEN.

Goê morgen! 't Is voorwaar een fraaie streek,
Die gij daar weêr hebt uitgevoerd.

VONDEL.

Wie? Ik?
'k Begrijp u niet, noch weet aan welk verzuim
Of misslag ik mij schuldig heb gemaakt.

REINIERSZEN.

Zoo? — weet Sinjeur dat niet? Of is 't misschien
Een lijst van panden, die ik hier heb, zeg?
Of wel een lommerdbriefje?

VONDEL, *het papier inziende, dat de ander hem voorhoudt.*

Neen: het is
Het afschrift van een zang, dien ik onlangs
Vervaardigd heb: ik had het reeds vermist,
Gij vondt het, en gij brengt het mij terug:
Ik dank u wel.

REINIERSZEN.

Dacht gij, dat *ik* het vond?
Ik had het lor dan eerder stukgescheurd
En in de mand geworpen, dan dat ik
Het u terug gebracht had; neen: het lag
In d'omslag, bij de stukken, die gij laatst
Den Heeren van de Bank hebt voorgelegd.
Zij gaven 't mij, met last dat ik het u
Bezorgen zoû. Maar 'k vraag, is dat manier,
Zoo'n prullig lied bij stukken van gewicht
Te leggen? zeg!

VONDEL.

Ei! wees toch niet verstoord.
Natuurlijk is 't bij opzet niet geschied:
Het raakte bij abuis daar-tusschen-in.

REINIERSZEN.

Zoo? bij abuis? Maar op een Stads-kantoor
Betamen zulke abuizen niet, Sinjeur.
Uw eenige verschooning is, dat ge oud,
En suf wordt bovendien. Ofschoon een man

Als gij zijt, reeds met d'eenen voet in 't graf,
'ch schamen moest, dat hij nog liedekens
ft schrijven als dit hier.

VONDEL.

Wat meent gij toch?

REINIERSZEN.

Wel, is 't geen schand? Wat lees ik hier? *Nooit zat*
Van kussen. Wel! 't klinkt voegzaam in uw mond!
Geen water bluscht zijn minnevier. Och kom! —
't Is niet de Bank van Leening, 't is veeleer
Het Dolhuis, waar ge eerst op uw plaats zoudt zijn.

VONDEL.

Het blijkt mij, dat gij enkel hier en daar
Een regel hebt gelezen van dit blad;
Zoo 't anders waar, gij hadt een ouden man,
Als mij, voorwaar zoo bitter niet gehoond.
Indien gij luistren wilt, zoo lees ik u
In zijn geheel het lied eens even voor;
Dan rouwt u wis 't verwijt, mij toegevoegd.
Hoor toe: ik voer een dartlen jufferstoet
Hier sprekend in. Zij drijven, in haar lied,
Met Noach, die den schrikbren wereldvloed
Haar had voorspeld, op deze wijs den spot:

„Zou het al zinken en vergaen,
Waer bleef de zwaen?
Waer bleef de zwaen?
De zwaen, dat vrolijcke waterdier,
Noit zat van kussen;
Geen watren blusschen
Haer minnevier.
't Lust haer, te nestlen op den vloet,
Zy kweekt den gloet,
Zy kweekt den gloet
Met hare vrolijcke wederga,
En kipt hare eiers
En acht geen schreiers
Noch vreest geen scha.
Vliegende jongen zwemmen meê
Door stroom en zee,
Door stroom en zee.

Zy groeit in 't levendigh element,
En wascht de veêren,
En vaert spanseeren
Tot 's levens endt.
Stervende zingt ze een vrolijck liet
In 't suikerriet,
In 't suikerriet.
Zy tart de nijdige dood uit lust,
Met kwinkeleeren
En triomfeeren
En sterft gerust.
Stervende zoeckt haer flaeu gezicht
Nogh eens het licht,
Nogh eens het licht,
Den bruitschat, van de natuur ter leen
Aen elck gegeven,
Om blij te leven,
Zoo vaert ze heen.

VIERDE TOONEEL.

De vorigen, HUYGENS.

HUYGENS, *die binnengekomen was, toen* VONDEL *begon te lezen, en aan de deur had staan luisteren, bij 't slot in de handen klappende:*

Uitmuntend! braaf!

REINIERSZEN *zich omkeerende, en* HUYGENS, *die in gewoon reisgewaad is, van 't hoofd tot de voeten beziende.*

Zoo? Nu 't kan mooglijk zijn:
Ik heb van zulke dingen geen verstand
En weet niet waar die rijmlarij toe dient.
Het komt per slot altijd op leugens neêr.
Een zwaan, die zingt! wie heeft dat ooit gehoord?
Vraag 't aan Jan Meeuwisz eens, die veertig jaar
Stads-pluimgraaf was, of hij in al dien tijd
Een zwaan gekend heeft, die een liedje zong,

HUYGENS.

Mijn goede vriend, uw pluimgraaf kan alleen
Getuigen van de zwanen, die hij hier
Op 't zwanehok gevoed heeft, of misschien
Op markten zag te koop staan. Maar al is
In deze onze eeuw, en in ons vochtig land,
De zwaan niet muzikaal, volgt nu daaruit,
Dat zij niet zong in Vader Noachs tijd,
In 't Aziatisch land? Zij is haar stem
Misschien wel in den zondvloed kwijt geraakt.

REINIERSZEN.

Ei zoo! — Ja, dat kan zijn. — Wien zocht Sinjeur?

HUYGENS, *op* VONDEL *wijzende:*

Ik zocht mijn Heer.

REINIERSZEN, *tegen* VONDEL.

Ik kom zoo aanstonds zien,
Hoe ver gij met de lijst gevorderd zijt.

(*Af*).

VIJFDE TOONEEL.

HUYGENS, VONDEL.

HUYGENS.

Wie ernstig met zulk volkje redeneert
Strooit paerlen voor de zwijnen en men stuurt
Gevoeglijkst met een kluitjen hen in 't riet.
Maar, Vader van den Vondel! zeg, hoe is 't?
Herkent gij nu een ouden vriend niet meer?

VONDEL.

Ik twijfel nog.... bedrieg ik mij, of zie
Ik inderdaad mijn Heer van Zuilichem?

HUYGENS.

Uw oogen zien nog goed: 'k ben Huygens, ja.
'k Heb Amsterdam sinds jaren niet bezocht;
Maar nu dreef mij mijn ambtsplicht herwaarts heen,
En 'k dacht zoo, 'k moet bij dees gelegenheid
Gaan kijken, hoe mijn oude kennis 't maakt.
Men zeî mij aan uw woning, dat ik hier
U vinden zou. 't Verheugt me, u nog zoo kloek,

Ja, 'k zei bijna: verjeugdigd, weêr te zien.

VONDEL.

Ik ben beschaamd van de eer, die mij geschiedt.
Het spijt mij maar, dat ik in dees mijn kluis
Naar uw verdienste u niet ontvangen kan.
Maar neem toch plaats, wat ik u bidden mag.

(VONDEL, *die bij 't begin van dit tooneel was opgestaan, schuift een houten schabel bij de tafel en beiden nemen plaats.*)

Maar gij, Heer Ridder, gij blijft evenzeer
Dezelfde altijd.

HUYGENS.

Ei wat? Ik ben, met u
Geleken, nog een jongling.

VONDEL.

Ja, 't is waar:
Ik tel zoo wat een tiental jaren meer.
Maar vroeger hebt ge uw naam bekend gemaakt
Dan ik: geen mensch nog wist wie Vondel was,
Toen Huygens reeds beroemd was, niet alleen
Als de eerste altijd bij zang en spel en dans,
De leider en de vreugd van ieder feest,
Maar tevens als de lievling van Apol,
En als de staatsman, die met volle recht,
Des Prinsen oor en vol vertrouwen had.

HUYGENS.

Dat was, niet waar, een goede tijd, mijn vriend,
Toen wij op Schei-Beek of op 't Muiderslot
Met d' ongelijkbren Drossaart, met Reael,
De Huybert, Plemp en meer nog, ons te zaâm
Vereenden om, nu Neêrland was bevrijd
Van vreemd gespuis en vreemde willekeur,
Ook Neêrlands taal van alle bastaardij
Te zuivren en ook haar een eigen wet
En regelen te schenken, die geen man
Van kennis en ervaring wraken mocht.

VONDEL.

En 'k denk nog steeds erkentlijk aan al 't geen
Ik, in dien tijd van leerzaam onderhoud,

Aan 't fijn vernuft van Huygens werd verplicht.

HUYGENS.

En als dan, na 't volbrengen onzer taak,
Muziek en zang verpoozing schenken kwam,
Als Swelinck ons op orgelmelody
Onthaalde, of Ban den citer ruischen deed,
Duartes telg haar zilvren stemgeluid
Paarde aan den toon der vedelsnaren, of
Als Tesselschaê, die tiende Zanggodin,
Ons aan ons zelf ontvoerde door haar zang....
Gij ook, mijn vriend, niet waar? gij denkt nog vaak
Aan Tesselschaê.

VONDEL.

Wie heeft haar ooit gehoord,
Die niet, als wij, nog treurt om haar gemis?
— Wel zegt gij, ja, dat was een goede tijd.
Ach! allen, die gij noemt, zij zijn niet meer.
Ook Vossius, en Baerle, en Wickevort,
En Victorijn, en Mostert, zij zijn heen,
En zoo veel, die ik nauwlijks tellen kan.
Van al wie toen zich in dien kring bewoog,
Is niemand schier meer over dan wij tweên.

HUYGENS.

Gij hebt voor 't minst nog lang met hen verkeerd;
Mij hield mijn ambt bestendig aan het hof,
Verwijderd van 't geletterd Amsterdam.

VONDEL

Ik mede, ik was aan velen onder hen
Voor lang reeds vreemd geworden. Wat daarvan
De reden was, valt u gewis niet zwaar
Te raden. 't Is geheel een andre sfeer,
Meer needrig, waar ik thans mij in beweeg.

HUYGENS.

Het schijnt mij, dat — 'k laat enklen op hun plaats —
Het nieuw geslacht van letteroefenaars
Het oude niet voorbij gesneld is.

VONDEL.

Ja,
Wat zal ik daarvan zeggen? Pels, en Dop,
En de anderen van *Nil Volentibus*

Zijn heel geleerd: zij weten veel.

HUYGENS.

Gewis,
Zij zijn, als ik ontwaar, verbazend wijs,
Maar bovenal in eigen oog. Waar wij
Nog twijfelden, daar hakken zij den knoop
Heldhaftig door, en wee wie in beroep
Durft komen van een vonnis, dat door hen
Geveld werd op 't gebied van taal en kunst!

VONDEL.

In taal en kunst, gelijk in alle ding,
Moet steeds de leus bedaarde ontwikkling zijn,
En ik misprijs het niet, dat ze, op ons spoor,
Verbeetren wat verbetering behoeft.
Maar jammer doet het mij, wanneer zij laag
Steeds neêrzien op hetgeen ons eigen land
Heeft voortgebracht aan saprijk letterooft:
Geen Coorenhert of Roemer lezen zij:
Naar Bredero wil hun kieskeurig oor
Niet luistren: zelfs ook Spieghel, hij, wiens taal
Zoo zinrijk is, wiens leering zoo vol pit,
Verwerpen zij als gids: geen kunstwet meer,
Die volgens hen mag gelden, dan alleen
Wanneer zij ons uit Frankrijk overwaait.
Al wat Rotrou, Corneille of wel Quinault
Ooit schreef, ja al wat voortkomt uit Parijs
Heet mooi, al wat men hier schrijft, vodderij.

HUYGENS.

Behalve toch hetgeen hun eigen pen
In 't licht zendt, zou ik denken.

VONDEL.

Och! dat zijn
Voor 't meerendeel vertalingen naar 't Fransch.

HUYGENS.

En gij, mijn vriend, hoe staat gij met die bent?

VONDEL.

Och zie! dat zal, zoo lang ik leef, wel gaan.
Maar 'k weet te goed mijn voorland. Ben ik eens
Van hier, dan word ik mede, als ouderwetsch,
Ter zijde en in een donkren hoek gesmakt.

HUYGENS.

Mocht ooit zoo grof een onrecht u geschiên,
Het nakroost is rechtvaardig, en gewis,
Het plaatst u eenmaal weêr in 't volle licht.
— Maar zie, gij noemdet daar „een donkren hoek",
En — alle beeldspraak eens ter zij gezet —
Mij dunkt, gij zit hier ook niet op de plaats,
Die u betaamt, en 't smart mij, als ik u,
U, die de tijd zoo goed besteeden kunt
Als priester in Apolloos tempelkoor,
Met offers hem te brengen, zijner waard,
Als ik u aan een taak gebonden zie,
Die ook de minste klerk vervullen kon.
Het komt mij voor, dat Amsterdam den dank
U slecht betaalt, dien 't u verschuldigd is.

VONDEL.

Ik heb, toen mij die onverwachte slag
Getroffen had, waarbij ik mijn fortuin
Aan de eer mijns naams ten offer brengen moest,
Aan niemand iets gevraagd: want elke gunst
Die op een bede volgt, zal steeds aan hem
Die haar genoot een evenredig deel
Ontnemen van zijn onafhanklijkheid.
En, wat gebeur', 'k geef deze nimmer prijs.
Neen, eer ik 't mocht verwachten, zag ik mij
Door de Overheid geholpen uit den druk:
Zij schonk mij 't ambt, dat mij voor bang gebrek
Moest hoeden: 'k had geen stap daarvoor gedaan:
En voor hetgeen ze uit vrijen wil mij gaf
Sta ik uit vrijen wil mijn tijd haar af.

HUYGENS.

Ik zie, gij zijt een fijne *casuïst:*
De Breen leerde u vergeefs geen *logica.* —
Maar, scherts ter zij, de taak moet op den duur
U lastig zijn.

VONDEL.

Ik heb daarover nooit
Geklaagd en zal daarover ook geen klacht
Doen hooren, neen, zoo lang ik werken kan.

ZESDE TOONEEL.

De vorigen, REINIERSZEN.

HUYGENS (*ter zijde*).
Neen, klagen zal de stijfkop niet. Hij stierf
Veeleer of leed het bitterste gebrek.
Maar toch, 'k doorzie wat in zijn boezem schuilt.

REINIERSZEN.
Hoe is het? Is de lijst gereed?

VONDEL.
Nog niet.
Ik heb....

REINIERSZEN.
... . Uw tijd verpraat, als naar gewoonte.
Sinjeur brengt heel den dag op zijn gemak
Met babb'len of met rijmpjes maken door,
En 't werk blijft op die wijze onafgedaan.
Dat kan zoo op den duur niet langer, vriend!
De stad betaalt u niet om niets te doen.
Het is uw schuld niet, dat gij oud zijt; maar
Zoo gij uw taak niet langer als 't behoort
Volbrengen kunt, dan wordt het meer dan tijd,
Dat ge uw ontslag verzoekt, of dat gij 't krijgt.
Uw plaats is in 't Ouwmanhuis en niet hier:
Hier past wie werken wil en werken kan.

HUYGENS *opstaande*.
Mijn goede man, indien er iemand hier
Berisping heeft verdiend, ik ben 't alleen.
Ik hield, al te ondoordacht, mijn ouden vriend
Van d'arbeid af: het is dus niet aan hem,
Aan mij is 't, dat uw toorn zich koelen moet.

REINIERSZEN.
Mijn goede man, ik heb in deze zaak
Met u niets uit te staan; ik ken u niet,
En ik begeer u niet te kennen. Maar
(*tot* VONDEL.)
Wat u betreft, 'k geef u mijn eerewoord,
Ik zal, wanneer zoo straks de Heeren hier

Vergaadren, tot hen gaan en over u
Een boekjen opendoen: en hebben zij
Met taai geduld tot heden u verschoond,
Aan alles komt een end. Onthou uw dag.

(Af.)

ZEVENDE TOONEEL.

HUYGENS, VONDEL.

HUYGENS.

Wat Niemandsvriend is dat? Zou 't mooglijk zijn,
Dat zich 't Bestuur der Bank ooit storen kon
Aan praatjes van een bietebaauw als hij?

VONDEL.

Dat is hij, ja; maar ach! hij heeft gelijk.
'k Gevoel 't, ik ben niet langer meer geschikt
Mijn plicht te doen als mij betaamde, neen,
Wat hij mij voor de scheenen wierp is waar:
Ik heb 't geduld der Heeren al genoeg
Misbruikt en mijn ontslag voor lang verdiend.

HUYGENS.

Ei! laat ik u dus niet mistroostig zien.
Toen de Overheid u met den post beschonk,
Dien gij bekleedt, toen was het haar bekend,
Hoe gij alreeds met zeven kruisen waart
Beladen, en geen sterveling van u
Kon vergen wat men vergt van jonge liên.
En zouden zij u thans verstooten, nu
Het achtste kruis, bij 't zevende gevoegd,
Uw aanspraak op toegevendheid vergroot?

VONDEL.

Neen, neen! ik was, toen ik, tien jaar geleên,
Mijn ambt aanvaardde, alsnog bij volle kracht;
Nu ben ik afgeleefd. — 'k Voorzie te klaar
Wat lot mij staat te wachten. Ik moet zien,
Dat ik mij hier of daar een plaatsje zoek,
Waar ik het uur van mijn verscheiden toef.

HUYGENS.

Ei! hoop het beste: ik kom voor mijn vertrek
Nog eenmaal u bezoeken aan uw huis:
'k Neem dus van u geen afscheid nog. Vaarwel!

(Ter zijde in 't heengaan.)

Bracht ik hem, door mijn komst, wellicht in 't leed,
Dan voor het minst vergoed ik wat 'k misdeed. *(Af.)*

VONDEL, *die steeds mismoedig aan de tafel is blijven zitten en zwijgend den handdruk van* HUYGENS *beantwoord heeft.*

Neen, ik voorzie het, mijn ontslag is zeker:
De laatste droppel in mijn lijdensbeker!
Wat toch, wat sleep ik langer op dees aard
Een leven voort, met zorgen dus bezwaard!

DERDE BEDRIJF.

DE HUISKAMER BIJ VONDEL.

EERSTE TOONEEL.

AGNES, ANNA.

AGNES, *binnenkomende, tegen* ANNA, *die aan haar werk zit.*

Nicht Anna, wees gegroet. Uw briefje was
Zoo dringend, dat ik niet verwijlen dorst.

ANNA.

Ach! Nicht de Wolff, wees dubbel welkom hier,
Uw bijzijn is mij inderdaad een troost.
'k Zou wel bij u gekomen zijn; maar zie!
'k Mocht niet van huis in deze omstandigheên.

AGNES.

Ei, zeg mij toch, wat is er aan de hand?
Gij ziet mij aan met tranen in het oog.
Is Oom, of een der kind'ren ongesteld?

ANNA.

Ons hangt, helaas! een onweêr boven 't hoofd,
Een bittre slag, die vader te onvoorziens
Zal treffen in zijn levensavondstond.

AGNES.

Hoe dan? Verklaar u nader, lieve Nicht.

ANNA.

Ik weet niet, wat er gistren aan de Bank
Heeft plaats gehad: 'k weet enkel, dat uw oom,
Die anders, wat hem smartlijks overkomt
Weet in zijn hart te smooren, en altijd
Zich opgeruimd te toonen, deze reis
Geheel ontdaan ons t'huis kwam, aan den disch
Zijn liefste spijs onaangeroerd liet staan,
En, op mijn vaak herhaalde vraag, wat toch
Hem deeren mocht, het antwoord steeds ontweek.
Ik dacht in 't eerst, dat hij een aanval had
Van koorts: want ik bemerkte, hoe zijn hand,
Zoo dikwerf hij de kroes bracht naar den mond,
Aan 't beven sloeg, en hoe op zijn gelaat
De frissche blos, die in gewone dagen
Hem eigen is, tot purper was ontgloeid.
Maar 't was geenszins het lichaam, 't was de ziel,
Die krank was; ach! naar ik vermoed, reeds lang
Geteisterd door een somber voorgevoel,
Maar eindelijk te zeker van den slag
Die heden treffen zou. — Van morgen vroeg
Kwam hier een Bode van 't Stadhuis....

AGNES.

Spreek uit:
Die Bode was een Jobsbode, als het schijnt.

ANNA.

Hij bracht een briefje: — zulk een stom papier
Kan somtijds zoo welsprekend zijn.

AGNES.

Wat was

Er de inhoud van?

ANNA.

Te zeven uur precies
Moest Vader op 't Stadhuis zijn en aldaar
Verschijnen voor de Heeren.

AGNES

Anders niet?
Ik ken die briefjes wel: zoo'n opontbod
Werd ook mijn man bij wijlen 't huis gestuurd.
En waarom toch ontrust u dit zoo zeer?

ANNA.

Ach, beste Nicht! beseft gij niet, wat ramp
Ons overkomt? Uw oom begrijpt te wel,
Wat tijding hem aldaar verbeidt. Helaas!
't Is zijn ontslag, dat hem wordt aangezegd.

AGNES.

Zou 't mooglijk zijn?

ANNA.

En wat begin ik dan?
Gij kent uw oom als ik: hij is te fier
Van inborst, dan dat hij, bij wie 't ook waar',
Ging bedelen om gunst: en daarom, Nicht,
Ik heb geen hoop meer dan in u alleen.

AGNES.

In mij?

ANNA.

Is 't niet Joan de Wolff geweest,
Uw goede man, wiens dood ik steeds betreur,
Die bij Mevrouw van Vlooswijck, nu tien jaar
Geleden, zoo welsprekend Vaders zaak
Bepleiten ging, en 't hart der eedle vrouw
Dus roerde, dat zij Vaders voorspraak werd
Bij haar gemaal, den Burgemeester, die
Het ambt hem schonk, waaruit men hem van daag
Weêr zal ontslaan?

AGNES.

En gij verlangt alsnu....

ANNA.

Ach, Agnes, ach! gij weet, hoe lief en waard
Gij Vader zijt: wat heeft hij, keer op keer,

Met verzen, waar geheel zijn hart uit sprak,
U niet verjaard! En 'k weet, van uwen kant,
Zijt gij den man oprecht genegen: — Wel!
Doe thans uw best in zijn belang en volg
Van uw Joan het loflijk voorbeeld na.
Ga naar Mevrouw van Vlooswijck, spoor haar aan,
Dat zij de taak, door haar welwillend eens
Begonnen, ook ten einde toe volvoer,
Haar milde gunst aan haar beschermeling
Thans niet onttrek, nu hij daar meer dan ooit
Behoefte aan heeft. Ik hou mij overtuigd,
— Zij is zoo goed — zij zal gewis het oor
Niet sluiten voor zoo billijk een verzoek.

AGNES.

Gij weet, ik ken haar slechts van aangezicht;
Wat echter mij geenszins weêrhouden zou,
Tot haar te gaan, zoo 't oorbaar werd geächt;
Maar, beste Nicht, ik dien voor alle ding
Te weten, of uw vrees op reden steunt.
Licht maakt ge u voor een ijdle schim bevreesd
En dan.... Wat wil die man?

TWEEDE TOONEEL.

DE VORIGEN, REINIERSZEN.

REINIERSZEN.

Wie van u tweën
Is Van den Vondels dochter?

ANNA.

Ik, mijn vriend.
Hebt gij voor mij een boodschap?

REINIERSZEN.

Niet precies.
Uw vader was het, dien ik zoeken kwam.

ANNA.

Mijn vader is zoo even naar 't stadhuis
Vertrokken; maar kan ik de boodschap doen?

REINIERSZEN.

Zoo? Naar 't stadhuis; nu ja, ik gis waarom.

ANNA.

Gij gist, dat....

REINIERSZEN.

Dat zijn zaak daar spoedig zal
Geklaard zijn.

ANNA.

Hoe! gij onderstelt....

REINIERSZEN.

Wel ja,
En 'k zal wel wachten, tot hij t' huis komt.

ANNA.

Dus
Vermeent gij, dat men Vader op 't stadhuis....

REINIERSZEN.

Zijn afscheid geeft, wel zeker! anders waar'
De boodschap, mij gegeven, zonder zin.

ANNA *tegen* AGNES.

Gij hoort het, ach!

AGNES *tegen* REINIERSZEN.

Maar wie toch zond u hier?

REINIERSZEN.

Ik breng, op last der Heeren van de Bank,
Dees bundel vol schrifturen, die aldaar
Ons oudje bij zijn heengaan achterliet.
Zij dachten, dat die mooglijk nog waardij
Bezaten: — nu, misschien voor hem; gewis
Geen ander, die voor 't pak een oortje biedt.

AGNES.

Wel moet gij dan alleen in Nederland
Een vreemdling zijn, die nimmer hebt gehoord
Hoe alles, wat van Vondels lier herklinkt,
Terstond alom, op 't land als in de steden,
Een weêrgalm vindt in ieders oor en hart.

REINIERSZEN.

Zoo? Waarlijk? Nu, dat hij een rijmer is,
Dat wist ik; maar ik hou met rijmlarij
Mij nimmer op, en weet niet, waar 't voor dient.
Het heeft althans den ouden man niet veel

Geholpen op zijn weg, die, als genoeg
Bekend is, eerst zijn boêl heeft opgemaakt,
En toen men, uit genade, hem een post
Bezorgd had, dien te deerlijk heeft versloft.

DERDE TOONEEL.

DE VORIGEN, BLESEN.

BLESEN, *die den laatsten uitval van* REINIERSZEN *gehoord heeft, tegen dezen:*
Hoe! wat beteekent dit? Wat drijft u hier?
En wat maakt u zoo onbeschaamd, een man,
Wiens inborst en verdiensten meer nog dan
Zijn ouderdom elks eerbied vergen, dus
Te hoonen in zijn eigen huis? Spreek op!

REINIERSZEN.
De Heeren van de Bank gelastten mij,
Om hier....

BLESEN.
'k Weet, dat de Heeren van de Bank
Ook „Heeren zijn, en dat zij nooit den last
U gaven om een dergelijke taal
Te voeren als gij u ontvallen liet.
Dacht gij misschien, omdat gij hier alleen
Met vrouwen hadt te doen, dat gij uw tong
Vrij vieren mocht, zoo vindt gij hier een man.
Doe thans uw boodschap, zoo ge een boodschap hebt,
En zorg, dat u geen onbetaamlijk woord
Op nieuw ontvalle, of 't zal u rouwen, vrind,
Zoo waarlijk als ik Pieter Blesen heet.

REINIERSZEN.
Ei wat! Ik wou alleen maar zeggen, dat
Het rijmen, als het blijkt, geen voordeel geeft.
Of nu de man 't verlies van zijn fortuin
Daaraan alleen te wijten heeft, ziedaar
Wat ik niet vast kan zeggen, maar hetgeen
Ik staande hou, om dat ik 't zeker weet,

Is, dat het hem zijn ambt kost bij de Bank.

BLESEN.

Zijn ambt! . . . .

ANNA.

Ach! 't is maar al te zeker, vriend.

REINIERSZEN.

Ik hoorde straks van onzen Bankkassier
Het nieuws, en hoe 't ontslag van d' ouden man
Geteekend lag — om heden in te gaan.
En daarom werd gewis mij dit paket
Gegeven, om . . . .

BLESEN.

Welnu! wij zullen 't wel
Aan zijn adres bezorgen. Geef maar hier.

REINIERSZEN.

Neen neen! ik moet hemzelven zijn geschrijf
Behandigen: zoo luidt mijn last: en dan....

(*Ter zijde.*)

Het lust mij, eens te zien, hoe hem de peer
Gesmaakt heeft, die 'k hem gistren heb gestoofd!

BLESEN.

Wel! kom dan, als hij t' huis is, weêr terug.
En kwel ons langer met uw bijzijn niet.
Maar wie of daar met zulk een wilden tred
Het huis instormt?

ANNA.

Ach! 'k vrees . . . .

VIERDE TOONEEL.

DE VORIGEN, ANTONIDES.

ANTONIDES, *nog buiten.*

Hoezee! hoezee!

ANNA.

Antonides!

ANTONIDES, *opkomende.*

Driewerf hoezee!

BLESEN.

Wat 's dit?

ANTONIDES.

'k Weet op zijn best van blijdschap waar ik ben.
(*De bedrukte gezichten der omstanders ziende.*)
Maar hoe! . . . .

BLESEN.

Ik weet niet, jonkman, wat gij brengt;
Maar wij zijn hier tot blijdschap niet gestemd.

ANTONIDES, *rondziende.*

Wat viel hier voor?

REINIERSZEN.

Och! niets: dat de oude man
Zijn afscheid heeft bekomen bij de Bank.

ANNA.

Ach ja, zoo is het.

ANTONIDES, *tegen* REINIERSZEN.

En dat noemt gij „niets,"
En zegt het op een toon, als of het u
Genoegen deed! — Voorwaar, 'k zou grooten lust
Gevoelen, u te leeren, dat geen mensch
Ooit ongestraft zich uit op zulk een wijs,
Waar 't Vondel, waar 't mijn tweeden vader geldt.

AGNES.

O stil! Ik hoor de voordeur opengaan.
Misschien . . . .

ANNA.

O ja! gewis! 't Is Vader zelf.

VIJFDE TOONEEL.

DE VORIGEN, VONDEL.

ANNA.

Mijn vader, ach!

AGNES.

Mijn oom!

BLESEN.

Mijn oude vriend!

AGNES.

Een stoel! een stoel! de man is gansch ontdaan.

ANTONIDES, *na een stoel bijgeschoven te hebben,*

Is 't waarheid, zeg, mijn vader, dat men u
Zoo wreed, zoo onbarmhartig handlen dorst?

VONDEL, *gezeten.*

Ei, vrienden! gunt mij tijd, dat ik bekom,
Het duizelt nog een weinig mij in 't brein.

REINIERSZEN, *die zich op den achtergrond begeven heeft, ter zijde.*

Dat wil ik best gelooven, dat de pil
Bezwaarlijk viel te slikken.

ANTONIDES *tegen* VONDEL.

Ja! gij zijt
Geheel onthutst: uw polsslag duidt het aan.
Wat water! fluks.....

VONDEL, *tegen* ANTONIDES, *terwijl* ANNA *een glas water uit een kruik schenkt.*

Zoo! speelt ge alreê den arts?

ANTONIDES, *weemoedig het hoofd schuddende.*

Ach beste Vader! denk nu niet aan mij.

REINIERSZEN, *toetredende.*

Het spijt mij, vriend; maar 'k heb het u voorspeld:
Daar moest een eind aan komen.

VONDEL.

En het kwam.
Ik keer daar zoo van Burgemeestren.

AGNES.

Ach!
Verhaal 't ons niet, zoo u 't verhaal wellicht
Te droevig valt.

VONDEL.

Te droevig? Hoor! daar klonk
Mij als een donder uit Oudshorens mond
De tijding, die 'k verwacht had, in het oor:
'k Was van mijn post ontslagen.

BLESEN.

Arme vriend!

ANNA.

Helaas!

VONDEL.

En toen de Burgemeester zag
Hoe droef ik stond verslagen van 't bericht,
Toen voegde hij er haastig bij — Dank God,
Mijn Anna, en uw heil'ge Patrones —
„Behoudens eere en wedde levenslang."

ANTONIDES.

Iō vivat! —

ANNA.

Mijn vader!

BLESEN.

Inderdaad?

AGNES.

Ik wist wel, Oom, dat gij nog vrienden hadt.

REINIERSZEN, *ter zijde.*

Wat? hij behoudt zijn wedde: wel de droes!
Dan is de man wel af.

VONDEL, *tegen de vier anderen.*

Zoo is het, ja,
'k Gevoel mij als de man, die jaren lang
Gezucht heeft in een kerker, en op eens
Het woord „genade en vrijheid" spreken hoort,
Maar, ook als hij, kan ik mij naauwlijks nog
Verbeelden, dat dees uitkomst waarheid is,
Geen ijdle droom, die weêr verdwijnen moet.

BLESEN.

Wel, vriend! ik wensch van harten u geluk.

AGNES.

Ik mede, ja, ik wensch er Nederland
Geluk meê; want gij kunt nu ongestoord
U wijden aan hetgeen uw roeping is,
En leven voor de Poëzy alleen.

VONDEL.

En, nichtje, ook voor mijn vrienden. Is 't niet zoo?

ANTONIDES.

Ha! nu komt Nazo af! —

(*tegen* ANNA:)

Geen water meer,
Een roemer wijn, van d' oudsten, dien gij hebt,
Is de artsenij, die 't best hem helpen zal.

VONDEL.

Ik merk het, Zoon, gij waant, dat u alreê
Het dokterschap geschonken werd, en gij
Mij ongestraft recepten geven kunt.

ANTONIDES, *tegen de overigen:*

O ja! dat was 't, waarover ik zoo straks
Hoezee riep, wat ik hier vertellen kwam.
Ik ook, ik zie mijn hartewensch vervuld:
Ik word Student! Ik heb 't van Schepen Six
Vernomen, ja: een edel vriendental
Stelt mij daartoe in staat. Maar 'k weet aan wien
Ik dit vooral verplicht ben: 't is aan u,
Mijn vader, die mijn steun en voorspraak waart.
O! dat ik al uw goedheid eens naar eisch
Vergelden kon!

VONDEL.

'k Wensch u geluk, mijn zoon,
En hoop, dat ge eens, als arts, geen minder eer
Dan als poëet verwerft.

AGNES.

Ik voeg mij bij
Dien wensch, Antonides.

BLESEN.

Ik evenzeer.
Studeer maar braaf, en alles komt te recht.

ANNA.

Maar die beschikking van onze Overheid,
Waarmeê de wensch, door Vader in 't geheim
Zoo lang gevoed, op eenmaal wordt vervuld,
Zij kwam zoo onverwacht: wiens tusschenkomst
Of voorbeê mag haar hebben uitgelokt?

BLESEN

De Heer van Vlooswijck was ten allen tijd
Uw vader welgezind.

ANNA.

'k Erken het graag:
Maar 't is toch zeer opmerklijk dat, juist nu....
Doch hoe! alweêr bezoek... Wie mogen 't zijn?

ZESDE TOONEEL.

DE VORIGEN, HUYGENS, MEVROUW VAN VLOOSWIJCK.

VONDEL.

Gij zelve hier, Mevrouw? En gij, mijn Heer
Van Zuilichem? Wat eer weêrvaart mijn huis!

REINIERSZEN, *ter zijde.*

De droes! is dat de man van gistren niet?
Wat is hij fraai en deftig opgeschikt:
En met Mevrouw van Vlooswijck! Wel verbruid!

ANNA *nijgende.*

Mevrouw!....

MEVROUW VAN VLOOSWIJCK.

Ik ben het zelf, mijn goede Heer,
Ik, die geenszins de laatste wilde zijn
Om u geluk te wenschen, dat ge in 't end
Verlost zijt uit de bange slavernij,
Waarin ik zelve — en ik erken mijn schuld —
U eenmaal door mijn toedoen heb gebracht.
Maar blijf toch zitten, wat ik bidden mag,
En wijt het leed mij niet, dat gij zoo lang
Hebt doorgestaan: ik had het goed gemeend.

VONDEL.

Mevrouw, ik was u reeds met heel mijn hart
Erkentlijk voor de goedheid, mij voorheen
Bewezen, en moet thans een dubblen dank
U wijden; want 'k bespeur het klaar, 'k ben u
Het heil verplicht, dat heden mij weêrvaart.

HUYGENS.

Gij raadt niet slecht, mijn oude vriend. — Mevrouw,
Steeds vaardig en welsprekend, waar zij maar
Haar medemensch een dienst bewijzen kan,
Was bij den Heer van Vlooswijck wederom
Uw voorspraak: en voorwaar, als zij iets vraagt,
Wat sterveling, die haar zou wederstaan?

ANNA.

Gun, dat ook ik, Mevrouw, mijn warmen dank
U brenge, voor hetgeen ge aan Vader deedt;
Waarom ik levenslang in mijn gebeên
Uw dierbren naam indachtig wezen zal.

MEVROUW VAN VLOOSWIJCK.

Gij beiden prijst mij meer dan ik verdien.
De Heer van Zuilichem stelt u de zaak
Eenzijdig voor, en zegt niet, hoe hij zelf
In uw belang mij gistren spreken kwam.
Ik wendde mij, 't is waar, op mijne beurt,
Tot mijn gemaal; doch geen welsprekendheid
Behoefde ik, om hem gunstig jegens u
Te stemmen, en ik weet, dat evenzeer
Het voorstel, dat hij deed, een gunstig oor
Ontmoeten mocht bij al zijn ambtgenooten.

VONDEL.

Het eerste werk, dat van mijn hand verschijnt,
Draag ik hun op als offer van mijn dank.

HUYGENS.

Ja, doe dat, vriend! Indien de tijdgenoot
Met volle recht hun namen houdt in eer,
Die namen gaan naar 't verste nageslacht,
Wanneer gij aan den uwen die verbindt.
— Maar nu — ik ben een vreemdling in uw huis
Geworden: heb alzoo de goedheid, mij
Te zeggen, wie ik de eer heb hier te zien.

VONDEL.

'k Stel u, in de eerste plaats, mijn Anna voor,
Mijn troost en staf in mijnen ouderdom.

HUYGENS.

Ik hoorde reeds, hoe ze, als Antigoné,
Haar vader trouw en liefdrijk staat ter zij.

VONDEL.

Dit is mijn nicht Agneta Block, de weeûw
Van Hans de Wolff, die u misschien nog heugt.

MEVROUW VAN VLOOSWIJCK.

Wis hebt gij van Mejuffrouw wel gehoord.
Zij is 't, wier zorg en kunde op Vijverhof
Zoo rijk een keur uitheemsche bloemen kweekt
En planten, als men schaars te zamen vindt.

HUYGENS.

Wel zou ik niet? 'k Ben zelf zoo wat tuinier,
En schat voorwaar het voorrecht hoog op prijs,
Dat ik, Bataafsche Flora, u den tol

Der hulde, die u toekomt, aan mag biên.

AGNES.

Uw hoflijkheid, mijn Heer van Zuilichem,
Schat waarlijk mijn verdienste veel te hoog.

VONDEL.

Mijn Heer van Zuilichem zei nog wat meer,
Indien hij niet alleen de bloemen zag,
Die ge aankweekt in uw hof, maar, nevens die,
De bloemen, die uw hand zoo vaardig weet
Te scheppen uit een levenloos papier,
En waar alleen de frissche geur aan faalt;
Maar bovenal indien hij wist, als ik,
Wat bloemen ge in den schat uws harten kweekt,
Waarmeê gij 't pad des ouden mans bestrooit,
En geurig ooft, dat hem de ziel verkwikt.

(*Tot* HUYGENS).

Een Febé is zij mij, een Dorkas, die
Met weldaên mij voortdurend overlaadt:
En 'k heb een Aquila in dezen hier,
In Blesen, die in alle omstandigheên
Mijn raadsman was en trouwe rechterhand:
En eindlijk, hier, stel ik mijn zoon u voor
En kunstbroêr in Apol, Antonides.

HUYGENS, *tegen* ANTONIDES.

Hoe! gij de schrijver van Bellone aan Bant?
Voorwaar, ik las in jaren geen gedicht,
Zoo wonderschoon van vinding en van vorm.
'k Wensch u geluk met zulk een gaaf, mijn Heer!
En, dat ge een vriend en gids als Vondel hebt.

ANTONIDES.

Een woord als dit uit Ridder Huygens mond
Is meer mij waard, dan of half Amsterdam
Mijn verzen prees en, lag het in mijn aard,
Verwaand te zijn, gewis, ik werd het thans.

HUYGENS, *voor* REINIERSZEN *komende*.

En deze Heer.... maar, zoo 'k mij niet vergis....
Voorzeker neen, het is dezelfde man.

REINIERSZEN.

Mijn Heer.... ik ben.... (*ter zijde.*)
Och! ware ik maar van hier.

VONDEL, *tegen* REINIERSZEN.

Welnu, gij hebt uw wensch vervuld, ik heb
Mijn afscheid van de Bank.

REINIERSZEN.

En, naar ik zie,
Vervult het ook den uwen.

VONDEL.

En gij kwaamt
Om mij geluk te wenschen: is 't zoo niet?

REINIERSZEN.

O ja, en om meteen u dit paket
Te brengen, door de Heeren mij voor u
Ter hand gesteld — schrifturen, zoo ik meen.

VONDEL.

Ja, die ik in de Lommerd achterliet.

REINIERSZEN, *ter zijde.*

En waar gewis de Lommerd niets op schiet.

VONDEL.

Ik zal mijn dank voor hun oplettendheid
Den Heeren zelf gaan brengen, en meteen
Voor al 't geduld, dat ze al dees jaren mij
Betoonden: 'k wensch hun spoedig iemand toe,
Die meer naar eisch de plaats, door mij bekleed,
Vervulle en nooit hun stof tot klachten geef.

HUYGENS *tegen* VONDEL.

Gewis, uw plaats was aan de Lommerd niet,
Al mocht gij daar een poos uw toevlucht zoeken.
De Poëzy vlucht, waar zij cijfers ziet,
En haat het stof van dorre rekenboeken.
Uw plaats is, waar, op Hollands Helikon,
Apollo zelf zijn lier u gaf in handen,
Waar telken male uw spel den eerprijs won
Van wie er ooit de gouden dichtsnaar spanden.
En o! zoo lang men Hollands dicht verstaat
En Hollands taal gesproken wordt op aarde,
Blijft ook, bij wien de kunst ter harte gaat,
En Vondels naam en Vondels lied in waarde.

Tusschen het Eerste en Tweede Bedrijf van het vorenstaande Tooneelstuk werd door het orkest de *Concert Ouverture* van A. Berlijn, en na de pauze de *Ouverture* Lucifer van J. A. van Eyken ten uitvoer gebracht.

Toen het scherm wederom opging, werd men verrast door een gegedeeltelijke, levensgroote kopy van de plaat, bij Vondels „Lucifer" vervaardigd door den Heer J. W. F. Kachel en voorkomende in Dl. VII, tegenover blz. 222.

Eenige Leden van de voormalige Rederijkerskamers Achilles en Vondel, wier bescheidenheid ons verbiedt hunne namen te vermelden, schonken den feestelingen een zeldzaam kunstgenot door de voortreffelijke wijze, waarop zij, geheel gekostumeerd als de hemelingen op bovenbedoelde plaat, het Eerste en Vierde Bedrijf van den „Lucifer" voordroegen.

Het waren geen gewone toejuichingen, die hun, na den afloop hunner stoute taak, te beurt vielen, maar onmiskenbare blijken van dank en waardeering.

Tusschen deze twee bedrijven werd de Eerste Acte uit den *Lucifer*, van J. A. van Eyken, door het Orkest ten gehoore gebracht.

De reeks van eerbewijzen aan Vondel op dien onvergetelijken dag werd besloten met de Voordracht van het Dichtstuk van C. Loots, getiteld: *Hulde toegebragt aan de nagedachtenis van J. van den Vondel in den Amsterdamschen Schouwburg, na het vertoonen van den Gysbreght van Amstel in Wintermaand des jaars* 1818.

Saturdag, 19 October, de derde en laatste dag der Vondelsfeesten, was bestemd voor het *Bezoek aan het Muiderslot.*

Des voormiddags, ten 10 ure precies — zoo luidde het appel van 't Program — gingen de feestgenooten scheep op de met vlaggen en wimpels getooide stoomboot, die aan de Oosterdokssluis lag en waarop zich een flink orkest bevond, dat gedurende de heen- en terugvaart over het Y de opgewekte stemming der passagiers nog verhoogen moest.

Op de voorplecht der stoomboot was een schild aangebracht, waarop Vondels tweeregelig vaers

Wy krijgen in 't gezicht den hoogen Burgh van Muyen,
Daer Hooft, der Rymers hooft, met verzen streelt de buyen

te lezen stond.

Weldra was men den Pampushoek om en rezen de torentjes van den „Hoogen Burgh" uit het herfstgroen te voorschijn. Niet zonder eenige moeite steeg men over de steile en glibberige glooijing van den dijk aan wal.

Uit de transen der eerwaardige woning van den Muyder Drost werden de bezoekers met saluutschoten en hoorngeschal verwelkomd.

Daar stroomt het gezelschap de grijze slotpoort binnen, waarboven de roode leeuw van Holland blaakt. Daar wordt het oog tevens getroffen door het naamcijfer van Vondel van een lauwerkrans omgeven, en waaronder zijn oudste devies: *Liefde verwinnet al*, door het wapenschild van Hooft, en de blazoenen van Tesselschade en Francisca Duarte, van Barlaeus, Huygens, Mostert en Swelingh.

Op 't binnenplein waren boven de bogen der onderscheiden ingangen schilden geplaatst, waarop met enkele wijzigingen de navolgende uittreksels uit verzen van Vondel voorkwamen:

Wilt in (Vondels) bloemhof treden,
  Eenen bloemhof, milt van geur,
Rijck door zijn verscheidenheden
  Van gedachte en schoone kleur,
Een banket voor keurige oogen,
  Een muziekfeest voor 't gehoor,
Als de ziel, omhoogh getogen,
  Naar de wolken voert door 't oor;
Overal vergulde spreuken,
  Aardige spitsvondigheên,
Lessen van geen eeuw te kreuken,
  Redevormers van 't gemeen,
Gestoffeerde galeryen,
  Vol van kunst en wetenschap:
Tafereelen waert te vrijen,
  Honighkorven, zoet van sap.
Al den dichtbergh in één Dichter,
  Keur van stof en keur van maet,
Kort of langer, zwaer of lichter,
  En gepast op yders staet.

Elders — en dit doelde op de verkrijgbare ververschingen:

Hier schaft de boeredisch geen hoofsch banket,
Met slangespogh en blaeu vergif besmet,
Maer veltgerechten, naer Pytagors wet,
Bevrijt van kommer.

In de vraag of de champagne en de gebraden patrijzen wel precies overeenkomstig waren met de onthoudingswetten door den wijze van Samos voorgeschreven, willen wij ons niet verdiepen.

Aan een andere zijde van den muur las men:

Het wufte voorhooft krijgt een kreuk
Van wijsheit, daer de wijze spreuk
Zich mengelt in een boertery,
Men heeft hier keur van lekkerny.

Ook deze regelen waren, gelijk de ondervinding bewees, meer in poëtischen dan in werkelijken zin bedoeld.

Boven de deur van den trap aan de rechterhand, die toegang gaf tot de huisvertrekken en de groote zaal, bevatte een schild deze regels van Vondel:

Dees plaets is heiligh... men klimt langs dezen trap
Bekranst met lauwerier in der Poëten stoelen,
Gij ziet 't verlangen van dees gasten om u woelen.

Aan de wanden der vestibule bevonden zich schilden met de volgende vaersregelen, de eerste van Gerardus Brandt, de andere twee van Vondel zelf:

Muyder slot, ONTHOOFDE *romp,*
Sedert u de glimp ontglomp,
Sedert gy de stercke stralen,
Westelijck zaagt van u dalen,
Van het Sonnelijcke Hooft,
Dat de sterckste sterren dooft.

Voor het zijvertrek waar het buffet was opgeslagen:

Wil de zon met hitte steeken,
Mannen, duickt hier in de schaeu!
Zijt ge dorstig, mat en flaeu,
Hier vloeit Peneus met zijn beeken;
Hier zijn Tempe, hier is geur;
Hier is lessing, hier is keur.

en eindelijk boven den ingang van de groote zaal deze variant op Vondels vaers voor het portaal van den Amsterdamschen Schouwburg:

Geen schreeuwend kind hier lastigh zij,
Sigaar, toebakspijp, snoepery,
Noch geenerlei baldadigheit,
Wie anders doet wort uitgeleit.

De groote zaal zelve, eertijds de geliefkoosde verzamelplaats van den Muyder vriendenkring, was op toepasselijke en smaakvolle wijze gedekoreerd. Tusschen de kroonlijst en de hooge lambrizeering was in het rond een soort van beeldengalery in *grisaille*-stijl aangebracht.

In de fries prijkte de lange rij van Vondels tijdgenooten, met den vaersregel van Vollenhove:

Dien gulden tijdt most Hollant nooit vergeten.

tot onderschrift.

Verderop de schaar van Rederijkers van de Kamer *Uit Liefde bloeiende*, de eerste oefenschool van den jeugdigen Vondel, en daaronder de regels door Hooft in zijn berijmden *Brief uit Florence* [1]) tot lof van Vondel, Breêroo, Coster, en Victorijn geschreven:

Men vindt tot Amsterdam, die met een hoogh gedicht
Den duistren wegh tot lof en waare deught verlicht:
Een Kampen, die met kunst 't gemeen beloop der dingen,
Het nut der deugdt en 't quaadt der ondeugdt zingen.
Een Koster, Vondelen, Breeroô en Victoryn,
Die nu al toonen wat z' hier naamaals zullen zijn.

[1]) Zie Deel I, blz. 25.

Ter overzijde waren de gezamenlijke hoofd-personaadjes uit Vondels Treurspelen gegroepeerd. Boven den ingang der zaal bevonden zich de blazoenen van Hooft en Helionora Hellemans; de zon met de spreuk *Semper idem* en het veld met de leliën, en voor een andere deur las men deze regels van Gerard Brandt.

Alleen niet, die den Muyderkring bestaan,
Zijn hem verwant. Die tsamen overdragen,
Voor hun geslacht elkandren nemen aan.
D'eenzeedigen zijn nader bloed dan maagen.

De zaal was in 't rond met Gobelijn-tapijten behangen, en, dank zij de medewerking van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, geheel in den smaak der zeventiende eeuw gemeubeld. De hooge, diep inspringende vensters waren met nieuwe glasruitjes voorzien en 't schilderwerk zooveel mogelijk verbeterd.

Maar den bezoekers, die wegens de beperkte ruimte slechts bij partijen konden toegelaten worden, was nog een andere, liefelijke verrassing weggelegd.

Plotseling opende zich het tapijten behangsel aan het boveneinde der zaal en zag men op een verhevenheid voor den ouderwetschen schoorsteen, waarboven een kolossaal, door den Heer Royer vervaardigd borstbeeld van Vondel tusschen groen en gebloemte prijkte, een gezelschap, bestaande uit zes van de voornaamste personaadjes van den kunstlievenden Muyder kring, allen getrouw volgens de bekende portretten uitgedoscht.

Het waren luidens het Programma de navolgende personen:

Pieter Cornsz. Hooft, Drost en Gastheer te Muyden, Ridder van S^t^. Michiel, dichter en geschiedschrijver.

GASTEN VAN HOOFT.

Maria Tesselschade Visscher, begaafde dochter van Roemer Visscher.

Francisca Duarte, huisvrouw van een deftig Alkmaarsch burger, zangeres.

Constantijn Huygens, Ridder, Sekretaris van den Prins-Stadhouder, dichter.

D^r^. Caspar Barlæus, Professor ter Doorl. Schole van Amsterdam, dichter, enz.

Dirck Jansz. Swelingh, Organist.

Onder begeleiding van een serafine-orgel door Swelingh bespeeld, hieven de anderen den navolgenden Beurtzang aan:

QUINTET TE MUYDEN.

19 October 1867.

Woorden van J. A. ALBERDINGK THIJM.

Muziek van G. A. HEINZE.

DE VIJF STEMMEN.

Hier op het hooge Huys te Muyden,
Waar onze stem zoo vaak weêrklonk
Bij poëzie en tafeldronk,
Hier, waar het late veerschuitluiden
Maar zelden in de Gastenzaal,
Ons scheiden deed van 't vriendenmaal,
Hier ziet men dan, na lange jaren,
Ons, goê bekenden, weêr vergaâren.

FRANCISCA.

Wat voert u, Heeren, hier weêr saam,
Doorluchte Ridders en poëeten?
Is 't lieve Tesselschades naam,
Dien ge in dit uur komt welkom heeten?

DE HEEREN.

Wij buigen steeds de ridderknie
Voor vrouwendeugd, talent, en schoonheid,
Die, onbewust, haar glans ten toon spreidt:
Maar, ons verscheen, ons, allen drie,
Een held ter viering, — een genie.

TESSELSCHADE.

Francisca! wat u dreef om heden
In 't onvergeetbre Muyder huis
Uw stem aan 't vrolijk feestgedruisch
Te paren, als in 't zoet verleden, —
Dat voerde ook onze vrienden hier.
O koene vlucht! o blij ontmoeten!
Hoe roerend valt ons dit begroeten....
Het zet de oprechte ziel in vier!
Wij buigen aan eens Konings voeten.

DE VIJF STEMMEN.

Den dichterkoning hulde en eer! —
Zoo lang het volk der Nederlanden
Voor 't lieflijk Leeuwendael [1]) zal branden,
En leven met den Aemstelheer [2])
Het heerlijk zieleleven mede —
Zoo lang nog in zijn goede Stede
Zal VONDEL leven bij zijn volk!

Dewijl de Heeren en Dames, aan wie de Feestgenooten dit kunstgenot te danken hadden, uit bescheidenheid hunne namen op het Programma verzwegen, verbiedt ook ons de kiesheid die hier te vermelden.

Wel was het voor het begaafde zestal een vermoeiende taak telkenreize dat een nieuwe afdeeling van de bezoekers toegelaten werd, dien beurtzang te moeten herhalen, maar zij vonden overvloedig belooning in de opgetogen erkentelijkheid hunner feestgenooten.

Na de groote zaal werden de overige gedeelten van het slot door de belangstellenden bezocht.

In onderscheidene vertrekken waren alwederom schilden met toepasselijke regels uit verzen van Vondel en anderen aangebracht.

Zoo in het vermaarde achtkantig torenkamertje deze uit Vondel:

Weckt de Zuiderzee-meerminnen,
Daer de Vechtstroom onvermoeit

[1]) Het vaderland.
[2]) Gysbreght.

Langs het huis te Muiden vloeit
Om met zingen prijs te winnen.

in Hoofts studeerkamer een schild met den regel van Anslo:

Wie denkt niet hoe nu 't eenzaam Muyden suft.

in Hoofts bibliotheek:

Hy leert de pen en niet de kling alleen
Des Bataviers geen volk ter wereld wijken.

in den westertoren deze weder van Vondel zelf:

Ter goeder ure toon de klare middagstraal,
(Door Muydens vensterglas) u 't roemrijk Leeuwendael.

In het vertrek waar het buffet was opgeslagen, sprak Vondels geest de worstelaars om een bete broods en een verfrisschende teug met deze woorden toe:

Men klaeght, indien de balsem stort,
Om 't spillen van den duren reuck.
Maer niet, zoo 't glas bekomt een kreuck
En 't edel nat geborgen wort.

Het was inderdaad merkwaardig hoe, met betrekkelijk sobere bouwstoffen in weinig dagen tijds, de Heer P. J. H. Cuypers het oude, vervallen kasteel had weten te herscheppen, en door een gepaste en smaakvolle dekoratie veler belangstelling in dit historische gedenkteeken te verlevendigen.

Met vergunning van den Heer Heemskerk, destijds Minister van Binnenlandsche zaken, bleef het vercierde Muiderslot nog gedurende eenige dagen na het feest tegen een geringen toegangsprijs voor het publiek toegankelijk, dat in ruimen getale van de gelegenheid gebruik maakte.

Des namiddags van dienzelfden dag werden de feestelijkheden besloten met een Gala-diner in de schilderijzaal van het Paleis voor Volksvlijt.

Die schitterend verlichte, fraai, maar eenvoudig vercierde zaal, met haar onafzienbare tafels, alwaar de keurigste damestoiletten om den voorrang streden, zoû den eenvoudigen burgerman, ter wiens nagedachtenis dat alles geschiedde, met verbaasdheid voor het hoofd hebben geslagen, zoo hij zelf er te dezer ure ware binnengetreden.

Boven de middentafel, wáar Van Lennep den voorzitterstoel bekleedde, blonken Vondels borstbeeld „met lauwerier bekranst" en daaronder in gulden letterschrift deze zijne gedenkwaardige regelen:

De heilige eendracht is het zout,
Dat huis en stadt in waerde houdt,
Zy stelt d'oneffenheên gelijck,
En baert een goddelijck muzijck,
Hetwelck den geest en 't lijf verheugt;
Een wijze kent en eert haer deugt.

Bij het nagerecht bracht de Eere-Voorzitter der Hoofd-kommissie, de Heer Mr. J. Messchert van Vollenhoven, een heildronk uit op Z. M. den Koning, Van Lennep op Keizer Napoleon III en vervolgens op Koning Leopold van België, die hunne belangstelling op zoo vorstelijke wijze hadden betuigd. De Heer Louis de Baecker op het fiere Nederlandsche volk en H. M. de Koningin der Nederlanden; de heer Désiré Delcroix namens de Zuid-Nederlanders, door hem vertegenwoordigd, op den bloei en roem der Nederlandsche taal- en letterkunde; de burgemeester Mr. C. Fock op de Hoofd-kommissie, aan wier zorgen de hoofdstad Vondels monument te danken had.

Na deze officiëele toasten sprak de Heer Hofdijk in de navolgende dichtregelen de Vlaamsche broeders toe.

„Van Noord en Zuid, van Zuid en Noord
Kwam 't samen aan des Amstels boord:
De Fries verlaat zijn Lauwerzoomen;
De Vlaming zegt aan Schelde en Ley
Een kort „vaarwel!" — en allen stroomen
Te zamen naar het kooprijk Y.
De bloem van 't volk der Nederlanden,
Dat deeglykheid mint boven schijn,
Slaat broederlyk in een de handen,
En toont op nieuw een **Volk** te zijn:

Een volk, door tongval niet gescheiden,
  Zelfs in zijn taal daar door verrijkt —
En, zoons van 't Zuid en 't Noorden, beiden
  Tot een en 't zelfde volk geijkt.
Ziet, Vlaamsche Broeders! wakkre Zonen
  Met ons van een en eigen stam —
Ziet dus des dichters werk bekroonen
  Dié uit uwe oorden tot ons kwam.
De Vlaamsche melk heeft hij gedronken,
  En 't machtig Holland bracht hem groot —
Ons samen heeft hy weer geschonken
  In rijke maat wat hy genoot.
Het zaad verwaaide uit uwe voren,
  En welig wies 't op onzen grond;
Zijne airen, zwellende van koren,
  Ontlastten weêrzijds zich in 't rond.

Zoo vlecht de onsterfelyke Vondel
Weêr 't snoer om d' ouden pijlenbondel:
  Hy spreekt — gantsch Neêrland hoort zijn taal.
De staatslist heeft een stam gescheiden —
Hy weet de helften weêr te leiden
  Naar 't oude groene „Leeuwendael."
Zijn stemme brengt, nog na twee eeuwen,
De Hollandsche en de Vlaamsche Leeuwen
  In trouwen broederbond te zaâm.
Zoo vloeien, wie ze ook will' vervreemden,
En Vlaanderen, en Hollands beemden
  Tot één in 's grooten Vondels naam.
Hier is geen deelen, hier geen scheiden:
Zijn genius behoort ons beiden.
  Ja — in diens godlyk reine sfeer,
Knielt Vlaming en knielt Nederlander,
Vereenigd onder d' eigen stander,
  Om Vondels standbeeld juublend neer.'

Deze ontboezeming werd door de Vlaamsche broeders beantwoord, eerst bij monde van den Voorzitter der Belgische Sub-kommissie, den Heer Nolet de Brauwere en vervolgens door de HH. Delcroix van Brussel en Prof. Heremans van Gent, die eindigde met een hulde aan de Nederlandsche vrouwen.

De reeks van heildronken werd besloten door den Heer Mr. C. H. B.

Boot, Staatsraad en Oud Burgemeester van Amsterdam, met het vriendschappelijk en echt studentikoos vaers ter eere van M^r. Jacob van Lennep, en waarvan de levendig uitgedrukte slotregels aldus luidden:

Lang nog moog' Van Lennep prijken met die haren wit als sneeuw!
Hij bereik, als Joost van Vondel, weinig minder dan een eeuw!
En is eens zijn stof verzameld met dat van zijn voorgeslacht,
Dan blijft naast een Joost van Vondel, Ko van Lennep steeds herdacht.

Voor den afloop van het Dessert liet de Heer Jacob de Vos Jbz. de Thesaurier der Hoofd-kommissie, den feestgenooten ter gedachtenis aan deze dagen een photographie aanbieden, behelzende kopijen van *drie Portretten van Joost van den Vondel, het eene als jongeling door H. Goltsius, het andere als Grijsaard, het derde in zijn laatste levensjaren door Th. de Koningh*, afgenomen naar teekeningen, in zijn kabinet berustende. Een even verrassend als toepasselijk geschenk, waarmede de Heer de Vos alle aanwezigen ten zeerste aan zich verplichtte.

Zoo eindigde de plechtige feestviering der Onthulling van Vondels Standbeeld, naar hetwelk het Rij- en Wandelpark op den dag der onthulling zijn nieuwen naam van Vondelspark verkreeg. Laat ons voor een oogenblik daarheen terugkeeren om het beeld en zijn voetstuk nog even in oogenschouw te nemen.

Vondels standbeeld is midden op een open en een weinig verhoogde plek van het Park zoo gelukkig geplaatst, dat het den wandelaar reeds van verre, en van welke dreef hij ook nadere, terstond op verrassende wijze in het oog valt.

Royer heeft den dichter voorgesteld in een zittende houding en in een oogenblik van hooge bezieling en stoute gedachtenvlucht. Deze opvatting is geheel in overeenstemming zoowel met Vondels hoog idealistische richting als met des beeldhouwers eigen kunstrichting.

In zijn rechterhand houdt de dichter van den „Lucifer" zijn gulden veder, om zijn slapen glinstert de duizendwerf verdiende lauwerkrans. De mantel van den dichtervorst hangt in statige plooien neder en nevens hem liggen de klassieken verspreid en ligt zijn Virgilius, waaraan hij voor een goed deel zijn kunstvorming had te danken.

Het beeld is van zuiver koper, (brons) gegoten in de metaalgieterij van de Heeren L. J. Enthoven & Co., te 's Hage, en 3,30 Ned. el hoog.

Het voetstuk, in zeventiend' eeuwschen stijl, is aan de inrichting van den Heer P. J. Cuypers, te Roermond, uit Trierschen steen vervaardigd. Op de vier hoeken prijkt het met vier breed gebeitelde genieën, van een lichtere kleur, en die op zinnebeeldige wijze het Treurspel, het Lierdicht, de Gewijde Poëzie en het Hekeldicht voorstellen, in al welke dichtvormen Vondel zulk een hoogen trap bereikte.

Op de vier zijden van het voetstuk bevinden zich de navolgende inscriptiën;

VOORZIJDE.

JOOST VAN DEN VONDEL:
TE KEULEN UIT ANTWERPSCHE OUDERS
GEBOREN DEN XVII. NOV. MDLXXXVII;
VAN ZIJNE KINDSHEID AF
GEVESTIGD TE AMSTERDAM:
WAAR HIJ MAYKE DE WOLFF
TOT HUISVROUW GEHAD
HEEFT: OVERLEDEN IS DEN
V FEBR. MDCLXXIX: EN BEGR
IN DE NIEUWE KERK.

LINKERZIJDE.

OM DEN ADEL VAN ZIJN KARAKTER:
OM DEN RIJKDOM VAN ZIJN
GENIE:
OM DEN GLOED EN DE LIEFLIJKHEID
ZIJNER DICHTGAVE:
BIJ SCHERP VERNUFT
EN DEGELIJKE WETENSCHAP:
OM ZIJN TOOVEREN
MET DE NEDERLANDSCHE TAAL,
DIENSTBAAR GEMAAKT AAN ZIJNE
LIEFDE VOOR LAND EN STAD:
WORDT HIER AAN
JOOST VAN DEN VONDEL:

TOT KWIJTING
EENER DIEPGEVOELDE SCHULD
DIT GEDENKTEEKEN
GEWIJD.
MDCCCLXVII.

A C H T E R Z IJ D E.

SCRIPSIT AETERNITATI.

R E C H T E R Z IJ D E.

LUCIFER;
GIJSBRECHT VAN AEMSTEL;
ADAM IN BALLINGSCHAP;
JOSEPH IN DOTHAN;
PALAMEDES;
DE LEEUWENDALERS;
JOANNES DE BOETGEZANT;
ALTAERGEHEIMENISSEN;
VEROVERING VAN GROL;
GEBOORTEKLOCK VAN WILLEM VAN NASSAU;
INWIJDINGHE VAN 'T STADHUIS;
DAVID; VIRGILIUS;
BEEMSTER EN HAARLEMMERMEER;
DIONIJS VOS;
ROSKAM EN ROMMELPOT;
DE RIJNSTROOM.

De hellende vloer rondom het voetstuk bestaat uit een mozaïek parket, waarin de korporatiën, die voornamelijk voor het verwezenlijken van het plan gezorgd hebben: *de Vondel-Commissie, het Gemeentebestuur der stad Amsterdam*, en *de Park-Commissie* benevens den datum der onthulling vermeld worden.

...mans beeltenis, in het jong plantsoen, hoog boven ... uit, als een cieraad van zijn geliefkoosde Amstel-...f, door alle tijden heen, hoog boven de dichters van

...nwaardeerbaar voorrecht mag ik het mijne heeten, dat ...even was mijne medewerking te schenken zoowel ter ... van het metalen als van dit papieren gedenkteeken voor ...ootsten dichtervorst.

... jaren lang heb ik mij voor mijne vroegere en tegenwoor-... firma met de leiding van deze uitgave belast en tegelijk mijn ...treurden vriend Van Lennep bij het volbrengen zijner reuzen-... met mijne zwakke krachten ter zijde gestaan. Het was een ...eid, vol bezwaren en beslommeringen, en thans, nu wij er, Godlof! ... laatste hand aan mogen leggen, zou ik mij niet behoorlijk ont-slagen rekenen, zoo ik niet in naam mijner firma, onzen hartelijken dank toebracht aan allen, die ons door hun ondersteuning en vertrouwen, door hun talent en vlijt in staat hebben gesteld ons gewaagd plan te volvoeren.

Maar, welk een grievende spijt! Hem, wiens gevierde naam nevens dien van Vondel aan het hoofd dezer uitgave prijkt, hem, wien wij deze laatste bladen zoo gaarne hadden overhandigd, Mr. J. van Lennep vinden wij hier niet meer.

H. Binger.

